

รายงานการวิจัย
การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทย
ในศตวรรษที่ 21

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี ลังษ์ศรี

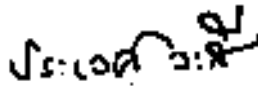
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี

คำนิยาม

บุคคลเรียนรู้ และสังคมเรียนรู้ อันควรเป็นลักษณะของคนและสังคมในศตวรรษที่ 21 นั้น หมายถึง การมีการศึกษาตลอดชีวิต สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเป็นอนิจจัง คือ เปลี่ยนแปลงไปทุกเวลานาที ทุกชีวิต เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ถ้าหยุดเรียนรู้เสียก็จะไม่รู้ความเป็นจริงที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อไม่รู้ความจริงก็ทำให้ถูกต้องไม่ได้ ถ้าทำให้ถูกต้องไม่ได้ก็วิกฤต ชีวิตวิกฤตเพราะหยุดเรียนรู้ การศึกษาตลอดชีวิตคือ หนทางพ้นวิกฤต

รองศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี ได้ทำรายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาตลอดชีวิต ตั้งแต่ความหมาย หลักการและแนวปฏิบัติ สภาพการจัดการการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย เปรียบเทียบกับของ ประเทศต่างๆ 6 ประเทศ แล้วสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะสู่การศึกษาตลอดชีวิตของไทย

ดร. สุมาลี ได้ทำงานชิ้นนี้ด้วยความประณีตและลึกซึ้ง ให้ความแจ่มแจ้งว่า การศึกษาตลอดชีวิตที่ดีนั้นคืออย่างไร หนังสือเล่มนี้จึงเป็นสมบัติทางปัญญาอีกชิ้นหนึ่งของสังคมไทย ควรที่คนไทยจะได้รับประโยชน์ ทั้งในการก่อให้เกิดความมั่นคงใจในแต่ละบุคคล เพื่อการศึกษาตลอดชีวิตของแต่ละคนๆ และยังทำให้เข้าใจว่านโยบายในเรื่องนี้ควรจะเป็นอย่างไร เพื่อให้คนไทยทั้งหมดมีการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อยังมงคลให้บังเกิดขึ้นในสังคมไทย เพราะไม่มีสิ่งใดประเสริฐกว่าการศึกษาที่ดีตลอดชีวิต

(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี)

20 พฤศจิกายน 2543

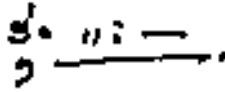
คำนำ

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากที่สุดเรื่องหนึ่งที่กำหนดไว้ในทุกหมวดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยยึดในหลักการให้การจัดการศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิต ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วม และการพัฒนาสาระ กระบวนการเรียนรู้ ต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

การศึกษาตลอดชีวิตทั้งของประเทศไทยและประเทศต่างๆ ต่างมีพัฒนาการมาโดยลำดับอย่างต่อเนื่อง หลายประเทศให้ความสำคัญและมีความก้าวหน้ามาก ดังเช่น ประเทศสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย เกาหลี และญี่ปุ่น ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงสนับสนุนให้มีการทำวิจัย เรื่อง การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 เพื่อเป็นการศึกษารวบรวมพัฒนาการทางความคิดของ “การศึกษาตลอดชีวิต” หรือ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” โดยวิเคราะห์ให้เห็นชัดเจนถึงหลักการและแนวปฏิบัติ รวมถึงสถานการณ์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และที่สำคัญคือ การสังเคราะห์บทเรียนของประเทศที่คัดสรรในเชิงของนโยบายและยุทธศาสตร์ เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ทั้งหมดมาถ่วงถ่วงเป็นข้อเสนอการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในอนาคต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี ที่ได้ทุ่มเทและให้ความสำคัญกับงานวิจัยชิ้นนี้ ดังจะเห็นได้จากเสียงสะท้อนกลับของผู้ที่ได้อ่านแล้วว่า เป็นรายงานการวิจัยที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วนในเนื้อหาสาระ สุดท้ายนี้สำนักงานฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อ

ผู้อ่านทำให้เกิดความคิดริเริ่มเพื่อร่วมกันสรรค์สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคม
แห่งการเรียนรู้ และคนไทยทุกคนมีการศึกษาตลอดชีวิต

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

มกราคม 2544

คำชี้แจง

การศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย มิได้จำเป็นเฉพาะในช่วงวัยเรียนเท่านั้น เพราะการศึกษาเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาคน ให้มีความรู้ มีความสามารถที่จะปรับตัว ที่จะดำเนินชีวิตในแต่ละช่วงวัยได้อย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะอยู่ในวัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ หรือวัยสูงอายุ โดยเฉพาะในสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและสลับซับซ้อน การศึกษาดูจะยิ่งมีความจำเป็นมากขึ้น

ประเทศต่างๆ ได้ตระหนักถึงความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่โลกต้องเผชิญกับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงและปัญหาอุปสรรคด้านต่างๆ อย่างมากมาย ดังจะเห็นได้จากการที่ทุกประเทศนำแนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตมาเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ และมีการพัฒนา มีการปฏิรูปการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง เพื่อไปสู่เป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

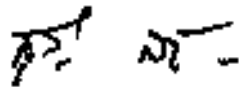
สำหรับประเทศไทยนั้น ได้เห็นความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ เพราะประเทศไทยก็จำเป็นต้องพัฒนาต้องเตรียมประชาชนให้มีความพร้อมที่จะเผชิญกับสภาพความเปลี่ยนแปลงและปัญหาต่างๆ ของสังคม สิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม ประเทศไทยจึงได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาของชาติให้ยึดหลักของการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตของบางประเทศได้มีการพัฒนาแนวทาง รูปแบบ และวิธีการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่หลากหลายและน่าสนใจ ดังนั้น ถ้าได้มีการศึกษาวิเคราะห์ประสบการณ์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตจาก

ประเทศต่างๆ ก็จะช่วยให้ประเทศไทยได้ข้อมูลและแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยได้ต่อไป

ผู้เขียนโดยการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงได้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติจากที่ดำเนินการในประเทศที่คัดสรร เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบการเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่เหมาะสมกับสังคมไทย ดังปรากฏเป็นผลงานฉบับนี้ ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง เช่น หนังสือรายงานการดำเนินงาน รายงานการวิจัย รายงานการสัมมนา บทความ ข้อมูลจากรายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ และการสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต โดยพยายามรวบรวมให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมมากที่สุดและทันสมัยมากที่สุด ทั้งนี้ด้วยความช่วยเหลือของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และบรรณารักษ์ห้องสมุดของสถาบันต่างๆ จึงขอขอบคุณทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้เขียนหวังว่าผลงานฉบับนี้ จะให้ข้อมูล แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และที่สำคัญ คือ จะช่วยจุดประกายให้เกิดแรงจูงใจในการศึกษาและพัฒนาการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้เกิดแก่คนไทยทุกคนต่อไป หากมีข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับด้วยความเต็มใจ เพื่อจะนำไปพัฒนาผลงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

(รศ. ดร. สุมาลี สังข์ศรี)

อาจารย์ประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

สารบัญ

หน้า

คำนิยม

คำนำ

คำชี้แจง

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (1)

บทที่ 1	ความเป็นมา ความหมายและความจำเป็น	
	ของการศึกษาตลอดชีวิต.....	1
1.1	การศึกษากับชีวิต.....	1
1.2	ความเป็นมาของการศึกษาตลอดชีวิต.....	3
1.3	ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต.....	13
1.4	องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต.....	25
1.5	ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต.....	28
1.6	สรุปความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต.....	41
บทที่ 2	หลักการและแนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต.....	43
2.1	หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต.....	43
2.2	แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต.....	54
2.3	ปัญหาอุปสรรคที่สกัดกั้นไม่ให้เกิด	
	การศึกษาตลอดชีวิต.....	71

	หน้า
บทที่ 3	
สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย.....	77
3.1 ความเป็นมาของการศึกษาตลอดชีวิต ในประเทศไทย.....	77
3.2 สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของ ประเทศไทย.....	80
3.3 ปัญหาการจัดการศึกษาตลอดชีวิตจำแนกตาม รูปแบบ.....	107
3.4 สภาพปัญหาการศึกษาตลอดชีวิตในภาพรวม.....	116
บทที่ 4	
การศึกษาตลอดชีวิต : ประสบการณ์จากประเทศ ที่คัดสรร.....	127
4.1 การศึกษาตลอดชีวิตของประเทศต่าง ๆ : บทสรุป ในภาพรวม.....	128
4.2 สรุปการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของแต่ละ ประเทศ.....	133
- ประเทศสหราชอาณาจักร.....	134
- ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	136
- ประเทศแคนาดา.....	139
- ประเทศออสเตรเลีย.....	141
- ประเทศเกาหลี.....	143
- ประเทศญี่ปุ่น.....	146
4.3 สังเคราะห์ประสบการณ์จากประเทศที่คัดสรร : ข้อเสนอแนะสู่การศึกษาตลอดชีวิตของไทย.....	152

**ตารางสรุปวิเคราะห์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของ
ประเทศต่างๆ และข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย.... 177**

บทที่ 5	การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21.....	185
	5.1 ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตต่อสังคมไทย..	186
	5.2 ประเด็นพียงพิจารณาเพื่อเสนอแนวทางการจัด การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทย.....	190
	5.3 แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับ สังคมไทย.....	198
	● ความหมายและขอบเขตของการศึกษาตลอดชีวิต.....	198
	● เป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต.....	200
	● หลักการการศึกษาตลอดชีวิต.....	200
	● ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาตลอดชีวิต.....	204
	● แนวปฏิบัติการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย.....	207
	บรรณานุกรม.....	246

รายงานการวิจัย การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทย ในศตวรรษที่ 21 บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ผลงานวิจัยเอกสารเรื่อง “การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21” นี้ มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิด เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งในเชิงทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติ จากตำรา เอกสาร ผลงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งได้ศึกษาแนวการดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศที่คัดสรรในภูมิภาคต่าง ๆ รวม 6 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย เกาหลี และญี่ปุ่น พร้อมทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์เปรียบเทียบ สรุปบทเรียนที่จะเป็นประโยชน์สำหรับประเทศไทย ตลอดจนศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย แล้ววิเคราะห์สิ่งที่ได้จากการศึกษานำเสนอเป็นแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับสังคมไทย ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญ ๆ ได้ดังนี้

ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) คำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” นั้น ประกอบไปด้วยคำสำคัญ 3 คำ คือ “Life” หรือ “ชีวิต” (ชีวิตของบุคคลมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับปัจจัยหลายด้านทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง) “Lifelong” หรือ “ช่วงชีวิต” หรือ “ตลอดชีวิต” (ช่วงเวลาการดำเนินชีวิต

ของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตายจะผ่านช่วงวัยต่าง ๆ) “Education” หรือ “การศึกษา” (คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต)

นอกจากจะให้ความหมายโดยวิเคราะห์จากคำที่เป็นองค์ประกอบของ “การศึกษาตลอดชีวิต” แล้ว นักการศึกษาหลายท่านได้วิเคราะห์โดยพิจารณาว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ผสมผสานใน 2 มิติ คือ มิติที่ 1 เป็นการพิจารณาในแนวตั้งว่าการศึกษามีความจำเป็นแก่บุคคลในทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่เฉพาะเมื่อบุคคลอยู่ในวัยเรียนเท่านั้น มิติที่ 2 เป็นการพิจารณาในแนวนอนว่า การศึกษากับชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน การศึกษาหรือการเรียนรู้จึงควรผสมผสานกลมกลืนเข้ากับการดำเนินชีวิต นั่นคือ การผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อช่วยพัฒนาบุคคลในทุก ๆ ด้านอย่างสมบูรณ์

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตได้ว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” เป็นการศึกษาในภาพรวมทั้งหมด ซึ่งครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่บุคคลทุกช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตาย โดยในแต่ละช่วงชีวิตบุคคลอาจได้รับการศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลายรูปแบบผสมผสานกัน เป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคล สัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง ทั้งนี้ เพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ ให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อย่างเพียง

พหุต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการปรับตัวเข้ากับสภาพ
สังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้เหมาะสมในทุกช่วงชีวิต

ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษามีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ในทุกช่วงอายุ เพราะ
มนุษย์ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ความจำเป็นของการศึกษาจะยิ่ง
ดูชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งมีผล
กระทบต่อสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิต และความเปลี่ยนแปลง
ดังกล่าวนั้น นับวันจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้น เกินกว่า
ที่จะใช้ความรู้ที่สะสมมาเมื่อสมัยอยู่ในวัยเรียนมาช่วยได้ การศึกษาที่
บุคคลได้รับเมื่ออยู่ในช่วงวัยเรียนนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตเท่านั้น
อาจเรียกว่าเป็นพื้นฐานเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้บุคคลแสวงหาความรู้
ได้ต่อไป ซึ่งช่วงชีวิตหลังวัยเรียนเป็นช่วงชีวิตที่ยาวนานกว่าหลายเท่า
ประเทศต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการที่
ประชาชนจะต้องได้รับการศึกษาตลอดชีวิตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะใน
ศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคของความเจริญและความเปลี่ยนแปลงอย่าง
รวดเร็วของวิทยาการและเทคโนโลยี เป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ความจำเป็นที่
ประเทศต่าง ๆ ต้องนำการศึกษาตลอดชีวิตไปเป็นแนวคิดหลักในการ
จัดการศึกษาของประเทศนั้น สามารถสรุปได้ว่ามาจากปัจจัยสำคัญต่อไปนี้
คือ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพการงาน การเปลี่ยนแปลง
ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ
และเทคโนโลยี ความเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองการปกครอง การ
เปลี่ยนแปลงทางด้านความเป็นอยู่การดำเนินชีวิต การเปลี่ยนแปลง
โครงสร้างประชากร และข้อจำกัดของการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ใน

ปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม และมีผลกระทบต่อเนื่องถึงกันทั่วโลก เพราะเราอยู่ในโลกที่ไร้พรมแดน เพราะฉะนั้น การศึกษาจะเป็นเครื่องมือที่จะช่วยเตรียมประชาชนให้มีความพร้อม ให้มีภูมิคุ้มกันที่จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างเท่าทัน และสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม

หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

แนวคิดและหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตในเชิงทฤษฎี สรุปได้ดังนี้ การศึกษามีความจำเป็นสำหรับบุคคลในทุกช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต การศึกษามีได้สิ้นสุดเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด ครอบคลุมการศึกษาทุกประเภททุกระดับ การศึกษาตลอดชีวิตเน้นความเสมอภาคความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิตควรมีความยืดหยุ่นหลากหลายรูปแบบและวิธีการ เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนเรียนรู้ได้ทุกสถานที่ทุกเวลา ควรสร้างแรงจูงใจให้บุคคลเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ จัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ให้ผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิต ให้อิสระแก่บุคคลในการเลือกสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ สามารถเลือกวิธีเรียนที่เหมาะสมกับความสามารถของตน การศึกษาตลอดชีวิตมุ่งให้บุคคลได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพพัฒนาคุณภาพชีวิตและพึ่งตนเองได้ สิ่งที่ทำให้บุคคลเรียนรู้ควรสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิต ควรได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ รวมทั้งทักษะในการแสวงหาความรู้ หรือมีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ต่อไป การศึกษามีได้เกิดขึ้นได้เฉพาะในสถาบันเท่านั้น แต่สามารถเกิดขึ้นได้ที่บ้าน ที่ทำงาน ศาสนสถาน สวนสาธารณะ และในชุมชน เพราะฉะนั้น บ้านและชุมชนจึงเป็นแหล่งการศึกษาตลอด

ชีวิตที่สำคัญ และที่สำคัญ การศึกษาตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือกันของทุกฝ่ายทุกแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งประชาชนในชุมชน

สรุปบทเรียนการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศที่คัดสรร

จากการศึกษาวิเคราะห์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศที่คัดสรร รวม 6 ประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย เกาหลี และญี่ปุ่น พบประเด็นที่สอดคล้องกันของแทบทุกประเทศ และประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อการนำมาประยุกต์ใช้สำหรับประเทศไทย สรุปได้ดังนี้

1. มีกฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต แต่ละประเทศให้ความสำคัญต่อการศึกษาตลอดชีวิตมาก โดยมีการกำหนดนโยบายของประเทศเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตที่ชัดเจน บางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ได้จัดทำเป็นกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งสิ่งนี้มีผลอย่างมากในทางการปฏิบัติ เพราะก่อนดำเนินการจะมีกรอบยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน
2. มีองค์กรรับผิดชอบโดยตรง ในหลายประเทศหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต คือ กระทรวงศึกษาธิการ แต่ในบางประเทศ เช่น ญี่ปุ่น มีหน่วยงานเฉพาะลงไปอีก คือ กรมการศึกษาตลอดชีวิต นอกจากนี้ในแต่ละระดับตามโครงสร้างการบริหารของประเทศยังมีหน่วยงานกลางรับผิดชอบการศึกษาตลอดชีวิตโดยตรงไปจนถึงระดับท้องถิ่น ในระดับท้องถิ่นของประเทศสหราชอาณาจักรมีผู้รับผิดชอบในรูปของคณะกรรมการ เรียกว่า สมัชชาการศึกษาตลอดชีวิต

3. มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้แก่ลรัฐ หรือ ภูมิภาค หรือพื้นที่ในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน และบริหารจัดการการศึกษาตลอดชีวิต
4. มีการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต แก่ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีการปรับเปลี่ยนความ เข้าใจและเจตคติ
5. มีการจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวกับเทคโนโลยี เช่น จัดสร้างโครงข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศระดับชาติ สร้าง ศูนย์สื่อลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งความรู้ ต่าง ๆ ได้ เพราะแต่ละประเทศตระหนักว่าสื่อและเทคโนโลยี จะเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการศึกษา อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้
6. มีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ทุกรูปแบบในชุมชนและ เครือข่ายชุมชนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาให้ชุมชน ต่าง ๆ หรือเมืองต่าง ๆ กลายเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ และ เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายในชุมชน
7. เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย (ทุกประเทศถือว่าเป็น ปัจจัยสำคัญมากสำหรับการจัดการศึกษาตลอดชีวิต) โดยใช้ชุมชนเป็นฐานให้ทุกฝ่ายในชุมชนทั้งสถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา หน่วยงานรัฐ เอกชน องค์กรท้องถิ่น สถานประกอบการ สถานธุรกิจ และประชาชน ร่วมกัน วางแผนร่วมกันดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
8. ให้ความสำคัญแก่บ้านในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอด ชีวิตแห่งแรกของบุคคลและเป็นแหล่งที่จะช่วยส่งเสริมการ ศึกษาตลอดชีวิตได้ตลอดไป หลายประเทศมุ่งพัฒนาพ่อแม่

ผู้ปกครองให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

9. ให้ความสำคัญแก่สถานประกอบการในฐานะที่เป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญที่จะช่วยให้โอกาสทางการศึกษาแก่แรงงานในหลายประเทศ สถานประกอบการช่วยจัดการศึกษาตลอดชีวิตในหลายลักษณะ เช่น จัดการศึกษาเอง ร่วมกับสถาบันการศึกษาจัดการศึกษา ให้ทุนสนับสนุน สนับสนุนเรื่องเวลาให้แรงงานได้แบ่งเวลามาศึกษา เป็นต้น
10. จัดหามาตรการที่หลากหลายที่จะรณรงค์ให้ประชาชน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสได้มีโอกาสเข้าสู่การเรียนรู้ได้มากขึ้น มาตรการที่ใช้ ได้แก่
  - การจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้อยู่ในท้องถิ่นใกล้ตัว และให้ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย
  - ปรับระเบียบกฎเกณฑ์ของสถาบันการศึกษาให้ยืดหยุ่น ไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อประชาชนที่จะเข้าสู่การศึกษา
  - จัดการศึกษาที่หลากหลายทั้งในแง่ของเนื้อหา วิธีการเรียน เวลาเรียน เพื่อให้ประชาชนเลือกได้
  - มีการแนะแนว การให้ข้อมูลข่าวสารที่มีประสิทธิภาพ โดยจัดเป็นเครือข่ายการแนะแนวที่ประชาชนจะเข้าถึงได้ตลอดเวลา ทุกพื้นที่
  - มีการสนับสนุนเรื่องทุนการศึกษาหลากหลายรูปแบบ
  - มีการประกาศเกียรติคุณแก่สถานศึกษาหรือแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถทำให้จำนวนผู้เข้าศึกษาเพิ่มขึ้น
  - ให้การศึกษาทั้ง 3 ประเภท คือ การศึกษาในระบบ นอก ระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถเชื่อมโยงเทียบโอนกันได้

- ให้มีการเรียนแบบสะสมหน่วยกิตได้ตลอดชีวิต
11. มีการจัดระบบงบประมาณและเงินทุน เพื่อสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตหลายรูปแบบ เช่น
- การเปิดบัญชีการเรียนรู้อันส่วนบุคคล
  - การจัดทำคูปองการศึกษา
  - การลดภาษีวัสดุอุปกรณ์ สื่อและเทคโนโลยีที่ใช้เพื่อการศึกษา
  - การลดภาษีแก่สถานประกอบการที่จัดการศึกษาแก่แรงงาน
  - การลดภาษีแก่ประชาชนในค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการศึกษา

ข้อเสนอกลยุทธ์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประเทศไทย

จากการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทยที่คิดสรรแล้วนำมาพิจารณาประกอบกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมของไทย สามารถเสนอยุทธศาสตร์ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของไทยได้ ดังนี้

1. กำหนดนโยบายการศึกษาตลอดชีวิตที่ชัดเจนหรือออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต ประเทศไทยควรกำหนดให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ ดังนั้น จึงควรกำหนดนโยบายหรือออกกฎหมาย ซึ่งครอบคลุมหลักการ วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และแนวปฏิบัติการศึกษาตลอดชีวิต
2. กำหนดองค์กรรับผิดชอบ ถึงแม้การศึกษาตลอดชีวิตจะเป็นงานที่ทุกฝ่ายต้องร่วมแรงร่วมใจ แต่ก็จำเป็นต้องมีหน่วยงานกลางรับผิดชอบดูแลโดยตรง เพื่อทำหน้าที่

ประสานและส่งเสริมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ควรจะมีหน่วยงานกลางนี้ในทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น ในแต่ละระดับอาจมีกรรมการที่ปรึกษา การบริหารงานเน้นการกระจายอำนาจ

3. รมรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต ต้องสร้างความรู้ความเข้าใจ ปรับเปลี่ยนความเชื่อเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วประเทศ ทั้งฝ่ายผู้จัดการศึกษาและประชาชนผู้รับบริการการศึกษา โดยเฉพาะประชาชนกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้จะมีการสร้างความรู้ความเข้าใจแล้ว ยังต้องมีการกระตุ้นสร้างแรงจูงใจใฝ่รู้ มีหน่วยให้ข้อมูลให้คำแนะนำบริการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนสนใจใฝ่ศึกษาอย่างต่อเนื่องและตัดสินใจเลือกแนวทางการศึกษาได้อย่างเหมาะสม
4. ทบทวนการจัดการศึกษาทุกประเภทให้เอื้อต่อการศึกษาตลอดชีวิต จัดการศึกษาทุกประเภทให้หลากหลาย ยืดหยุ่น และเปิดกว้างแก่ประชาชนทั่วไป
  - ปฏิรูปการจัดการศึกษาทั้งระบบ คือ ทั้งด้านหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล ให้เอื้อต่อหลักการการศึกษาตลอดชีวิต
  - จัดการศึกษาให้ผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของประชาชน ให้ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย สะดวก เรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีความสุขในการเรียนรู้ และเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน
  - การศึกษาในระบบ ควรมีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎเกณฑ์ต่างๆ และเปิดกว้างสำหรับประชาชนทั่วไปมากขึ้น

- การศึกษานอกระบบ ซึ่งมีความยืดหยุ่นอยู่แล้ว ควรจัดให้หลากหลาย สนองความต้องการนำไปปฏิบัติได้และทั่วถึงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น
  - การศึกษาตามอัธยาศัย (ซึ่งปัจจุบันยังได้รับการเอาใจใส่น้อยทั้ง ๆ ที่เป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตของบุคคลมากที่สุด) ควรหามาตรการให้มีกิจกรรม วิธีการที่หลากหลายและกว้างขวางแพร่หลายสู่ประชาชนมากยิ่งขึ้น
5. จัดทำเกณฑ์และแนวปฏิบัติสำหรับการเชื่อมโยงการศึกษาทุกประเภท และให้มีการสะสมหน่วยกิตได้เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ประชาชนเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ควรมีการจัดทำเกณฑ์และแนวปฏิบัติสำหรับการเทียบโอนผลการเรียนทั้งภายในการศึกษาประเภทเดียวกันและระหว่างการศึกษาแต่ละประเภท โดยเฉพาะความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาตามอัธยาศัย ควรมีแนวทางในการเทียบเป็นหน่วยกิตได้ นอกจากนี้ ควรหาแนวทางสำหรับการเรียนแบบสะสมหน่วยกิตได้ตลอดชีวิต
  6. พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ทุกรูปแบบให้เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ แหล่งที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีได้หลากหลาย ได้แก่ ศาสนสถาน ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน สวนสาธารณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานประกอบการ ฯลฯ แหล่งการเรียนรู้ควรมีมาตรฐานและได้รับการยอมรับในการให้การศึกษาให้ความรู้
  7. รมณรงค์สร้างความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนให้ทุกฝ่ายมีความรู้สึกว่าเป็นความรับผิดชอบ

ของตน โดยอาจเริ่มจากภายในแต่ละชุมชน แต่ละท้องถิ่น ให้ร่วมกันวางแผน ร่วมจัดหาทรัพยากร ร่วมจัดการศึกษา ตลอดชีวิตให้สนองความต้องการของคนในชุมชน อาจอาศัย บุคลากรของท้องถิ่นเป็นผู้ประสานงาน เช่น กรรมการ หมู่บ้าน ครูอาสาสมัครการศึกษาออกโรงเรียน เจ้าหน้าที่ องค์การบริหารส่วนตำบล

8. จัดสร้างระบบสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเอื้อให้ประชาชนได้รับการศึกษาได้อย่างทั่วถึง ต่อเนื่อง สะดวก สามารถศึกษาได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เมื่อต้องการหรือมีความพร้อม เช่น สร้างศูนย์สื่อ พัฒนาเครือข่ายสื่อสารสนเทศในทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่น รวมทั้งมีการให้ความรู้และฝึกทักษะการใช้สื่อเทคโนโลยีแก่ทั้งผู้จัดบริการ การศึกษาและประชาชนผู้รับบริการ
9. พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ตลอดชีวิต ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักการการศึกษา ตลอดชีวิต ให้รู้บทบาทและสามารถดำเนินบทบาทของตน ในการจัดและส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างเต็มที่ บุคลากรนี้ครอบคลุมบุคคลหลายกลุ่ม ตั้งแต่ครูอาจารย์ นักการศึกษา บุคลากรของแหล่งการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนพ่อแม่ ผู้ปกครอง
10. หามาตรการในการจัดหา ระดมทุน และจัดสรรเงินทุนในการสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งในส่วนของผู้จัด บริการการศึกษาและประชาชนผู้รับบริการ โดยเฉพาะ ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

Lifelong Education for Thai Society in the 21st Century Executive Summary

The main objectives of the research on "Lifelong Education for Thai Society in the 21st Century" were to study concept and principle of lifelong education both in theoretical and practical aspects from texts, documents, reports and related researches available within and outside the country. Moreover, experience of organizing lifelong education in 6 selected countries representing each region of the world: United States of America, Canada, United Kingdom, Australia, Korea and Japan, were analyzed, together with studying of present situation and problems of lifelong education in Thailand. All data were compared, analyzed and synthesized in order to propose a guideline for lifelong education in Thailand. Main conclusions from the study were presented as followed:

Definition of Lifelong Education

The word "lifelong education" is composed of 3 key words: 1) **Life**: Individual life always involves with various surrounding factors such as social and environment, religious, economic, politic, etc. 2) **Lifelong** or **Period of Life**: People lives from birth to death have to go through various lives period from childhood to adulthood. 3) **Education**: Education is a

learning process for individual and social development through various methods such as training, practicing, learning from social and environment, from tradition and cultures.

Apart from giving the definition by analyzing the words as mentioned above, a number of educators also view lifelong education in 2 aspects. In a vertical aspect, education is necessary for every period of life of people from birth to death. Education is not important only at a school age period. In horizontal aspect, education relates to lives. Therefore, education or learning should be integrated into ways of lives of people and should be a combination of all kinds (formal, non-formal and in-formal education) in order to completely develop people in all aspects.

According to the above concepts, it can be concluded that lifelong education is the overall picture of education which includes formal, non-formal and in-formal education. It is provided for people at every age group throughout lives. At each period of age, people may receive only one type of education (e.g. only formal education) or a combination of 2 or more types. Lifelong education relates the way of life of people and to all involved factors such as social and environment, religious, economic and politics. It aims at fully developing people capacity with sufficient basic knowledge and skills for living, working and adjusting themselves properly to the rapidly changing social and environment at every period of life.

Necessity of Lifelong Education

Education is regarded as an important factor for every period of life because people have to face with the change of social and environment all the time. Especially nowadays, education is needed most because those changes affecting ways of life and living situation of people occur rapidly and are too complicated to recover by only knowledge and experience that people gained during their school age period. Education in school is only a small part compared to education for the whole life. It is only a basic step and a tool for searching further knowledge and experience to use for the rest of one's life, which is much longer than the school age period. Many countries have accepted the necessity of lifelong education especially in this 21st century where knowledge and information technology is growing rapidly. However, the necessity of introducing lifelong education to be the main principle for educational system of each country can be concluded by the following reasons: the change of economic and occupation, the change of social and culture, the growth of knowledge and technology, the change of politics, the change of way of life and living situation of people, the change of population structure and the limitation of present educational system. These factors not only directly and indirectly affected people in each country, but also people everywhere since we are in the world without frontier. Therefore, education is a tool to create capacity to people and to prepare people to be ready to face with those changes properly.

Principle of Lifelong Education

The theoretical concept and principle of lifelong education include: education is necessary for every period of life from birth to death; everyone has his own ability to learn; education does not end when people graduate from schools or educational institutions; lifelong education is the holistic aspect of education. It covers every type and level of education; lifelong education emphasizes on equal educational opportunity; lifelong education should be varied and flexible in formats and learning methods in order to let people have opportunities to learn at anytime and anyplace. It is necessary to motivate people to realize the importance of learning; education should be integrated to people way of life; people should have freedom to choose what and how they want to learn; lifelong education aims at developing quality of life and enabling people to be self-reliance and have full capacities; what provided for people to learn should relate to their lives; learners should be provided with knowledge and skills necessary for living, working and tools for searching further knowledge; education is not only taken place at institutions, but also at homes, at works, at religious centers, at public parks and the communities. Therefore homes and communities are very important sources of lifelong education; Lifelong education needs to have cooperation of all groups, all learning centers and the communities.

Conclusion of Lifelong Education's Experience from Selected Countries

After studying and analyzing lifelong education situation among selected countries, it was found that there are certain factors that are similar to one another. Among them, experience which are considered to be useful to apply to Thailand are as follows:

1. Issuing policy and law on lifelong education. Each country has highly recognized the importance of lifelong education by fixing a clear policy on lifelong education. Moreover, some countries like the United States of America and Japan have issued lifelong education law. Having a clear framework in this form help ease the implementation in real situation.
2. Having direct responsible agency. In various countries, lifelong education is under the responsibility of Ministry of Education. However, in some countries like Japan, the Department of Lifelong Education is the main agency taking such responsibility. Direct responsible agency like this, is also available at every administration level down to local level. In United Kingdom, there is a committee called lifelong education assembly at local level.

3. Decentralizing administration system to states or regions. Each state or region has its own authority in planning, administering and organizing lifelong education to suit the needs of their own people.
4. Promoting knowledge and understanding and creating right attitudes towards lifelong education to people and all involved personnel.
5. Preparing basic structure of technology such as national information technology network, various types of media centres, etc. Each country realized that media and technology is one of the main factors to promote lifelong education because it can help people easily and continuously reach all sources of knowledge.
6. Developing various types of community learning centres and setting up lifelong learning network. Many countries aim to develop their communities and cities to be learning cities and create learning culture among people in every community.
7. Encouraging participation of every group of people. People participation is regarded as very important factor of organizing lifelong education. With a concept of community based education, every group in each community such as educational institutions, religious centres, government agencies, private agencies, local

organizations, workplaces and people will participate in planning and organizing lifelong education.

8. Acknowledging that home is the first lifelong learning source of individual. Since home can be a very good supporter for learning throughout people lives. Therefore many countries design to train parents to be lifelong learners in order to be able to provide and promote lifelong education to all member of families.
9. Giving recognition to workplaces as sources of educational opportunity for workers. In many countries, workplaces support lifelong education in various aspects such as providing education for workers by their own, coordinating with educational institutions in providing education and giving financial or times supports.
10. Identifying various strategies to help people, especially the disadvantaged groups, to have more educational opportunities. Those strategies are :
  - Providing learning centres to be close to people i.e. available in each local area and more accessible.
  - Adjusting rules and regulations of educational institutions to be more flexible and eradicating all obstacles, which prevent people from education.

- Providing education with various kinds of contents, learning methods and learning schedules for people to choose.
- Providing effective information and guidance services and establishing guidance networks, which can be reached by people anywhere and at anytime.
- Providing financial support in various forms.
- Acknowledging educational institutions or learning centres which can increase number of learners.
- Enabling credits transfer among all types of education. (formal, non-formal and in-formal education)
- Introducing credits bank system for education throughout life.

11. Managing budget and financial supports in various forms :

- Opening personal learning accounts.
- Providing educational voucher.
- Decreasing taxes of media and technology used for education.
- Decreasing taxes for workplaces, which provide education for their workers.
- Decreasing taxes for all expenses that people spent for education.

Proposed Strategy for Lifelong Education in Thailand

After studying and analyzing lifelong education in many countries together with reviewing social and environment situation of Thailand, strategy for organizing lifelong education in Thailand can be proposed as follows:

1. Provide clear policy on lifelong education or issue lifelong education law. Thailand should consider lifelong education as main concept for her educational system. Therefore, policy or law, which covers principles, vision, strategy and practical guidelines for lifelong education, should be issued.
2. Design responsible agency. Eventhough lifelong education is an education which requires co-operation and participation of all groups of people but it needs to have one agency to act as a focal point or a coordinator. Coordinating agency like this should be made available at every administration level from national through local level. Each level should have consultation committee and their administration system should put emphasis on decentralization style.
3. Launch a campaign for promoting knowledge and understanding about lifelong education. Right attitudes about lifelong education should be

introduced to all, both of the educational providers and educational receivers (people). Besides, encouraging and motivation to create knowledge acquiring mind among people are also necessary. Agencies, which provide information and counseling services, should be made available in order to help people have enough information and made suitable decision about their education.

4. Reform all types of education to go in line of lifelong education. Every kind of education should be flexible, open to all and have various programs to suit people needs.
  - Reorganize the whole educational system, e.g. in the aspect of curriculum, learning process, evaluation, etc, in order to serve lifelong education.
  - Integrate education with people's ways of life. Help people to access education easily and conveniently. Learning should be happy activities and take place at anytime and anywhere. It should be a part of people lives.
  - Formal education should be more flexible in rule and regulations and more open to the public.
  - Non-formal education, which is already quite flexible, should have various programs, meet people needs, be applicable and reach overall target groups.

- The country should identify proper strategies to promote in-formal education, which most involves people's lives but still get less attention, and enlarge activities to serve more people.
5. Design criteria and guideline to use for connecting or transferring credits both within the same type and among all types of education. Especially, knowledge and experience obtained from informal education should be able to transfer into credits. Introduce credit bank system to educational system in order to motivate people to learn throughout their lives.
  6. Develop learning resource centres and learning networks; Develop learning resource centres in various forms within each community together with setting up learning networks. Learning resource centres include religious centres, community learning centres, public parks, local wisdom's, workplaces, etc. Learning resource centres should be acceptable and are standardized knowledge sources.
  7. Encourage participation from all groups: government sectors, private sectors and the general public. Every group should realize that lifelong education is their own responsibilities. This may

start from community level where every group of people should participate in planning, searching resources and organizing lifelong education by having local personnel such as village committee or non-formal education volunteer teachers or district administration personnel act as coordinators.

8. Construct media and information technology system such as media centres and media and technology networks at all levels from national to local levels. This will help all target groups reach education continuously and conveniently at anyplace and anytime they want to.
9. Develop all involved personnel to have knowledge and understanding in lifelong education concept and principle. Let them learn and have ability to perform their roles effectively in providing and promoting lifelong education. These personnel include various groups such as teachers and lectures, educators, personnel of each learning centres, local wisdom and also parents.
10. Identify strategy for gathering and allocating finance to support lifelong education for both educational providers and educational receivers (people), especially the disadvantaged group.

Unit 1

ความเป็นมา ความหมาย และความจำเป็นของการศึกษาดลอดชีวิต

1.1 การศึกษากับชีวิต

การศึกษามีได้มีความหมายเพียงการที่นักเรียนหรือผู้เรียนมาเข้าเรียนในโรงเรียนหรือในสถาบันการศึกษา มีครูเป็นผู้สอน มีห้องเรียน มีอุปกรณ์การสอน มีกิจกรรมการเรียนการสอนตั้งแต่เช้าถึงเย็น มีการแบ่งผู้เรียนเข้าเรียนในระดับชั้นต่าง ๆ ตั้งแต่อนุบาลถึงอุดมศึกษาเท่านั้น แต่การศึกษามีความหมายครอบคลุมกว้างขวางกว่านั้นมาก จากการศึกษา นิยามความหมาย แนวคิดที่ให้ไว้โดยนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน เช่น อริสโตเติล (Aristotle) จอห์น มิลตัน (John Milton) จอห์น ลอค (John Lock) รูสโซ (Russo) แฮร์บาร์ท (Harebarht) จอห์น ดุย (John Dewey) จะพบว่าแต่ละท่านได้ให้ความหมายตามแนวคิด ตามข้อสมมติฐาน ตามปรัชญา และยุคสมัยของท่าน แต่อย่างไรก็ตาม นิยามเหล่านี้

มีความคล้ายคลึงและมีจุดร่วมกันอยู่ ซึ่งสามารถสรุปนิยามของ “การศึกษา” ได้ว่า

“การศึกษา” หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ดังกล่าวนี้ อาจจะทำได้ในหลายรูปแบบ เช่น การอ่าน การฟัง การพูดคุย การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ การเข้าห้องเรียน การท่องเที่ยว การสังเกต การชมนิทรรศการ การทำงาน การได้รู้ได้เห็นจากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การได้รับความรู้จากสื่อประเภทต่าง ๆ เป็นต้น เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่าการศึกษามีได้จำกัดอยู่เพียงแค่การเล่าเรียนภายในโรงเรียน เท่านั้น เป็นการเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ จากผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ จากสังคม สิ่งแวดล้อม และจากการดำเนินชีวิต

เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับชีวิต ชีวิตของบุคคลนั้นนับแต่เกิดจากครรภ์มารดาจนถึงอายุชั้วจะมีช่วงเวลาของการดำเนินชีวิต การประกอบภารกิจต่าง ๆ มากมาย และต้องเผชิญกับประสบการณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละช่วงชีวิตยาวนานพอสมควร ถ้าพิจารณาในเชิงจิตวิทยา นักจิตวิทยาหลายท่านได้แบ่งช่วงชีวิตของมนุษย์เป็นช่วงวัยต่าง ๆ ไว้ค่อนข้างใกล้เคียงกัน กล่าวคือ วัยทารกและวัยเด็กตอนต้น (อายุตั้งแต่แรกเกิด จนถึง 6 ปี) วัยเด็กตอนกลาง (อายุระหว่าง 7 - 12 ปี) วัยรุ่นตอนต้น (อายุระหว่าง 13 - 17 ปี) วัยรุ่นตอนปลาย (อายุระหว่าง 18 - 22 ปี) วัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุระหว่าง 23 - 39 ปี) วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง (อายุระหว่าง 40 - 60 ปี) วัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ในเชิงพัฒนาการ

ของมนุษย์ นักจิตวิทยาได้กล่าวว่าในแต่ละช่วงชีวิต มนุษย์มีภารกิจที่ต้องกระทำตามวัย เช่น วัยเด็กและวัยรุ่นเป็นช่วงวัยของการศึกษาหาความรู้ วัยผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นช่วงของการแสวงหาอาชีพที่เหมาะสม การสร้างครอบครัว วัยผู้ใหญ่ตอนกลางเป็นช่วงของการสร้างความมั่นคงทาง การงาน การสร้างความมั่นคงทางอาชีพและสังคม เป็นต้น นั่นก็คือบุคคลจะต้องเรียนรู้เพื่อสามารถดำเนินภารกิจตามวัยได้อย่างเหมาะสม

การศึกษาเกิดขึ้นพร้อมกับชีวิตมนุษย์และอยู่คู่ขนานไปกับชีวิตของมนุษย์ ดังที่จอห์น ดูย (John Dewey) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษา คือชีวิต

1.2 ความเป็นมาของการศึกษาตลอดชีวิต

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการศึกษาตลอดชีวิตเกิดขึ้นในสังคมมานานพร้อมๆกับการเกิดเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ เพราะการศึกษากับชีวิต เป็นสิ่งที่คู่กัน ดังนั้น แนวคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต จึงมีความเป็นมายาวนานในทุกสังคม

ครอบครัวเป็นสถาบันแห่งแรกที่ทำให้การศึกษาแก่บุคคล โดยเฉพาะในสังคมที่ประชาชนมีความเป็นอยู่แบบครอบครัวชายนั้น นอกจากเด็ก ๆ และบุคคลในครอบครัวจะได้เรียนรู้จากพ่อแม่แล้ว พี่ ป้า น้า อา ผู้สูงอายุในครอบครัวจะเป็นผู้อบรมสั่งสอนให้ความรู้ ให้ประสบการณ์ ให้แนวทางในการดำเนินชีวิต ให้คำแนะนำอยู่ตลอด ดังเช่นผู้แทนจาก ประเทศต่าง ๆ จากเอเชียและแอฟริกา ในการประชุม Lifelong Education School and Curriculum in Developing Countries ที่เมือง ฮัมบวร์ก เมื่อเดือนธันวาคม 2517 (UNESCO, 1974) กล่าวว่า ครอบครัว เป็นปัจจัยสำคัญในสังคมที่ทำให้เกิดการศึกษาดูตลอดชีวิต ผู้สูงอายุจะให้คำแนะนำอบรมให้ความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดแก่สมาชิกในครอบครัว

สมาชิกแต่ละคนจะได้เรียนรู้จากกันและกัน นอกจากนั้น ในสมัยที่ยังไม่มีสถาบันการศึกษา ยังไม่มีสถาบันฝึกวิชาชีพอย่างกว้างขวาง ครอบครัวก็ยังเป็นสถานฝึกวิชาชีพแก่บุตรหลาน บุตรหลานจะมีความรู้มีประสบการณ์ในวิชาชีพที่พ่อแม่ญาติพี่น้องประกอบอยู่สามารถสืบทอดอาชีพนั้น ๆ ได้ แม้ในปัจจุบันในหลายชุมชนก็ยังคงเป็นเช่นนี้อยู่

ถัดมาจากครอบครัว แหล่งที่จะให้การศึกษาแก่บุคคล ก็คือ **ชุมชน** บุคคลจะได้เรียนรู้แนวการประพฤติ ปฏิบัติตน การดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกันจากสังคมตลอดชีวิต สืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ในสมัยที่ยังไม่มีสถาบันการศึกษาหรือมีบ้างแต่ยังไม่กว้างขวาง ชุมชนก็นับได้ว่าเป็นแหล่งให้ความรู้ ให้ประสบการณ์ทางด้านอาชีพแก่บุคคลในชุมชนเช่นกัน และประชาชนในชุมชนก็สามารถยึดถือเป็นอาชีพเลี้ยงชีวิตได้สืบมา

สถาบันในสังคมอีกแห่งหนึ่งที่เป็นแหล่งให้ความรู้ให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่บุคคลในสังคมมาตั้งแต่สมัยโบราณคือ **สถาบันศาสนา** นอกจากศาสนาแต่ละศาสนาจะมีคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอยู่น้อย เช่น การพัฒนาสติปัญญา การพัฒนาตนเอง การศึกษาหาความรู้ การใช้สติปัญญาเผชิญกับสถานการณ์และแก้ปัญหาต่าง ๆ แล้ว ในทางปฏิบัติบุคคลได้เรียนรู้คำสอนของศาสนาแล้วนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

ในศาสนาอิสลาม (อ้างจากสุนทร สุนนท์ชัย 2543 : 6) มีคำสอนที่แสดงให้เห็นถึงการศึกษตลอดชีวิต คือ บุคคลพึงเรียนรู้จากเปลถึงหลุมฝังศพ บุคคลทุกเพศทุกวัยพึงศึกษาหาความรู้เพื่อตนเองจะได้มีความรู้ และขณะเดียวกันก็ให้การศึกษาแก่ผู้อื่นเพื่อให้ผู้อื่นมีความรู้ด้วย

นอกจากนั้น ในสมัยที่ยังไม่มีสถานศึกษา ศาสนสถานในหลายชุมชน หลายประเทศ ได้ทำหน้าที่เป็นเสมือนสถานศึกษาในชุมชน เป็น

แหล่งให้ประชาชนมาศึกษาหาความรู้ ไม่เพียงแต่ความรู้ทางศาสนา เท่านั้น แต่ยังให้ความรู้ทางด้านวิชาการ ความรู้ทั่วไปและเป็นแหล่งที่ประชาชนมาพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะพบว่าการศึกษาตลอดชีวิตได้เกิดขึ้นและปฏิบัติสืบเนื่องมาในสังคมต่าง ๆ เป็นเวลานานมาแล้ว แม้ในปัจจุบันสภาพสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป แนวทางปฏิบัติดังกล่าวก็ยังคงอยู่ แต่อาจจะเปลี่ยนรูปแบบไปบ้างให้กลมกลืนกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

อาจกล่าวได้ว่าหนังสือชื่อ แพมแพเดีย (Pampaedia) ของจอห์น อมอส คอมมีเนียส (John Amos Comenius) (อ้างจากสุนทรสุนันท์ชัย 2534 : 6) นับเป็นหนังสือเล่มแรกที่กำลังกล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิต หนังสือเล่มนี้เขียนเป็นภาษาละติน ในระหว่าง พ.ศ. 2141-2213 และได้แปลเป็นภาษาอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2506 อย่างไรก็ตาม แนวความคิดของหนังสือเล่มนี้ยังมีที่ทันสมัยสอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน กล่าวคือ

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นมนุษย์สำหรับคนทุกคน เพราะฉะนั้น ควรจะให้ มีโรงเรียนสำหรับคนในทุกช่วงอายุคือ โรงเรียนสำหรับทารก โรงเรียนสำหรับเด็กปฐมวัย โรงเรียนสำหรับเด็กเล็ก โรงเรียนสำหรับเด็กวัยรุ่น โรงเรียนสำหรับคนหนุ่มสาวที่บรรลุนิติภาวะแล้ว โรงเรียนสำหรับผู้ใหญ่ โรงเรียนสำหรับคนชรา โรงเรียนสำหรับเตรียมพร้อมไปสู่ความตาย นั่นก็คือให้บุคคลได้รับการศึกษาอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่องไปตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย

จากการศึกษาของ Dave, R.H. and Skager, R. (1977) สรุปได้ว่า แนวความคิดเกี่ยวกับ Lifelong Education ดูเหมือน จะเริ่มนำมาสู่การปฏิบัติที่เป็นทางการมากขึ้น โดยเริ่มในลักษณะของการ

เชื่อมโยงกับกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) โดยได้อ้างถึง Jessup (1969) ว่าได้กล่าวถึงรายงานของ Adult Education Committee of the Ministry of Reconstruction ใน พ.ศ. 2462 ซึ่งสรุปได้ว่า การศึกษาผู้ใหญ่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชาวอังกฤษ และควรจะต้องจัดให้ครอบคลุมทั่วถึง และจัดเป็นกระบวนการตลอดชีวิต นักการศึกษาทั้ง 3 ท่าน ยังกล่าวว่า แนวความคิดที่ควรจะจัดการศึกษาผู้ใหญ่อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตนี้ คงปรากฏในสหรัฐอเมริกาด้วย ดังเช่นในปี พ.ศ. 2477 ได้มีการจัดตั้งศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง (Continuing Education Centre) ขึ้นเป็นแห่งแรกที่มหาวิทยาลัยมิเนโซตา นอกจากนั้น แนวความคิดนี้ก็พบในฝรั่งเศส แต่ฝรั่งเศสใช้คำว่า Permanent Education

Dave and Skager กล่าวว่า คำว่าการศึกษาตลอดชีวิต โดยลำพังนั้นเกิดขึ้นมานาน ซึ่งระบุแน่นอนไม่ได้ยาก แต่พบว่า UNESCO ได้นำคำนี้มาใช้ในการกำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินงานตั้งแต่ต้น พ.ศ. 2506 เป็นต้นมา

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO ได้ให้ความสนใจกับแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตมาเป็นเวลานานและนับเป็นองค์การที่ได้มีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนให้แนวคิดนี้ไปสู่การปฏิบัติในประเทศต่าง ๆ ดังจะเห็นได้ว่าใน พ.ศ. 2503 UNESCO ได้จัดประชุมนานาชาติว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ หรือ World Conference on Adult Education ที่กรุงมอนทรีออล ประเทศแคนาดา ในการประชุมนี้ได้มีการกล่าวถึงและให้ความสำคัญแก่การศึกษาตลอดชีวิตเป็นครั้งแรก

UNESCO ได้นำคำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” มาใช้เพื่อกำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินงานและจัดทำแผนงบประมาณระหว่างปี พ.ศ. 2506-2507 (Draft Programme and Budget for 1963-1964) โดยมี

รายละเอียดส่วนหนึ่งในแผนกิจกรรมกล่าวว่า “...การศึกษาต่อเนื่องในบทนี้จะกล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้ใหญ่” และในอีก 6 ปีต่อมาในรายงานการกำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินงานและจัดทำแผนงบประมาณสำหรับช่วงปี พ.ศ. 2512-2513 UNESCO ได้กล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตอีก โดยได้กำหนดให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นกิจกรรมหนึ่งในแผนกิจกรรมและได้ให้ความหมายที่กว้างขึ้นว่าการศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทั้งหมดทุกช่วงชีวิตตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ (Dave and Skager 1977)

ในช่วงต่อมา UNESCO ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตมาโดยตลอด เช่น ในการประชุมใหญ่สามัญครั้งที่ 15 ประมาณช่วงปลาย พ.ศ. 2503 ถึงต้น 2513 UNESCO ได้เลือกให้ “การศึกษาตลอดชีวิต” เป็นเรื่องหลักเรื่องหนึ่งในบรรดา 12 เรื่องที่จะต้องนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ และแนวทางปฏิบัติในประเทศสมาชิกต่อไป จากนั้นก็ได้มีการสนับสนุนส่งเสริมให้นักการศึกษาได้ทำการค้นคว้าเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ ทิศทาง แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิตอย่างกว้างขวาง ในปี พ.ศ. 2513 UNESCO ได้จัดพิมพ์หนังสือชื่อ An Introduction to Lifelong Education ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาค้นคว้าของนักการศึกษาและสมาชิกในคณะกรรมการของ UNESCO ชื่อ Paul Lengrand การเผยแพร่แนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตนี้ได้นำเสนอในปี พ.ศ. 2513 ซึ่งเป็นปีการศึกษานานาชาติ หรือ International Education Year ต่อมาใน พ.ศ. 2515 เมื่อ UNESCO จัดประชุมใหญ่สามัญครั้งที่ 17 ได้มีการเสนอรายงานของคณะกรรมการวิชาการระหว่างชาติว่าด้วยการพัฒนาการศึกษา (International Commission on the Development of Education) ชื่อ Learning to Be : The World of Education Today and Tomorrow ซึ่งเอ็ดการ์ ฟอว์ (Edgar Faure)

อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการของฝรั่งเศสเป็นประธานจัดทำเอกสารฉบับนี้ ในเอกสารนี้ได้ให้แนวคิดสรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตเท่านั้นที่จะทำให้คนเป็นคนที่สมบูรณ์ ในชีวิตนั้นบุคคลจะต้องเผชิญกับข้อจำกัดต่างๆ เพราะฉะนั้น การให้การศึกษาเพียงช่วงเดียวนั้นไม่เป็นการเพียงพอที่จะทำให้คนเป็นคนที่สมบูรณ์ได้ จะต้องเป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต ข้อเสนอแนะที่สำคัญของรายงานฉบับนี้คือ (Faure, 1972 : 182)

“...ข้อเสนอให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวคิดหลักสำหรับการวางนโยบายทางการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาในอนาคตที่จะมาถึงนี้”

“การนำแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตไปสู่การปฏิบัตินั้นจะมีวิธีการที่มากมายหลากหลายพอ ๆ กับที่เรามีหลากหลายประเทศอยู่ในโลกนี้ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เราคำนึง และส่งเสริมมากที่สุดก็คือ การตัดสินใจนำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้ เป็นแนวทางที่จะนำความคิดนี้ไปสู่ผลสำเร็จในทุก ๆ ประเทศในโลก แม้แต่ประเทศที่ยังไม่ได้เริ่มตระหนักถึงแนวคิดนี้ก็ตาม”

หลังจากนั้นมาประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกก็ได้เริ่มนำแนวคิดและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตนี้ไปพิจารณากำหนดแนวทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศของตนต่อไป

สำหรับ UNESCO ได้สนับสนุนส่งเสริมเรื่องการศึกษตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นว่ามีการศึกษาวิจัยเพื่อสรุปแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตจากมุมมองของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน การจัดทำเอกสารเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตในบริบทต่าง ๆ ออกมาเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา เช่น การศึกษาตลอดชีวิตกับการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษาตลอดชีวิตกับชุมชน สังคมการเรียนรู้ การเรียนรู้

โดยปราศจากข้อจำกัด ฯลฯ นอกจากนั้น ก็ยังมีการประชุมสัมมนาเพื่อหาแนวทางในการนำแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตไปสู่การปฏิบัติ เช่น การประชุมนานาชาติเรื่อง Lifelong Education, Schools and Curricula in Developing Countries ใน พ.ศ. 2517 (Hawes, H.W.R., UNESCO Institute for Education 1975)

ในสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 เป็นต้นมา ได้เริ่มมีการกล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิต ดังปรากฏในเอกสารวิชาการต่าง ๆ อยู่บ้าง สหรัฐอเมริกาได้มีกฎหมายส่งเสริมการอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2460-2463 ซึ่งนับเป็นการส่งเสริมการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ (สุนทร สุนันท์ชัย 2537 : 1) แต่ยังไม่ได้ปรากฏคำว่าการศึกษาตลอดชีวิต ในปี พ.ศ. 2505 ได้มีการตรากฎหมายฝึกและพัฒนากำลังคน ซึ่งในกฎหมายฉบับนี้มีรายละเอียดของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่พื้นฐานอยู่ด้วย พ.ศ. 2506 มีกฎหมายอาชีวศึกษา ผู้ได้รับประโยชน์จากกฎหมายฉบับนี้ คือ นักเรียนในระดับมัธยมตอนปลาย และผู้ใหญ่ที่ทำงานแล้วที่ต้องการพัฒนาทักษะหรือผู้ที่ต้อโอกาสทางการศึกษา ใน พ.ศ. 2499 รัฐสภาสหรัฐได้อนุมัติกฎหมายอุดมศึกษาพร้อม ๆ กับกฎหมายประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในส่วนของกฎหมายอุดมศึกษานั้น นอกจากจะมีรายละเอียดเกี่ยวกับ “โครงการบริการชุมชนและการศึกษาต่อเนื่อง” แล้วในกฎหมายฉบับนี้ยังมีเรื่องของการเรียนรู้ตลอดชีวิตแยกไว้ต่างหากเป็นอีกส่วนหนึ่งด้วย (สุนทร สุนันท์ชัย 2537 : 7) โดยในส่วนของ การเรียนรู้ตลอดชีวิตนี้ กฎหมายได้กล่าวครอบคลุมถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชากรอเมริกัน กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต การสนับสนุนของรัฐบาลที่จะจัดการศึกษาตลอดชีวิต วิธีการที่จะจัดและส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต

ใน พ.ศ. 2509 ได้มีการประกาศกฎหมายการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นกฎหมายที่กล่าวถึงรายละเอียดการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ที่พ้นการศึกษาภาคบังคับไปแล้ว (อายุ 16 ปีขึ้นไป) โดยให้การศึกษาตั้งแต่การอ่าน-เขียน ไปจนถึงอาชีพ ซึ่งก็นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต

ใน พ.ศ. 2519 รัฐสภาสหรัฐได้ออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิตโดยตรง ชื่อว่า Lifelong Education Act หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า กฎหมายมอนเดล (Mondale Bill) ซึ่งเรียกตามชื่อของวุฒิสมาชิก วอลเตอร์ มอนเดล (ต่อมาได้เป็นรองประธานาธิบดี) ซึ่งเป็นผู้เสนอกฎหมายนี้ (สุนทร สุนันท์ชัย 2534 : 7) กฎหมายนี้ได้สนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต การค้นคว้าวิจัยการตั้งศูนย์ข้อมูลการศึกษาตลอดชีวิตขึ้นที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน และตั้งสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Institute) ขึ้นที่มหาวิทยาลัยเวน (Wayne State University) เมืองดีทรอยท์

เมื่อพิจารณาในส่วนของสหรัฐอเมริกาแล้วจะพบว่าได้เริ่มมีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตมาตั้งแต่ พ.ศ. 2508 และในกฎหมายได้กำหนดแนวทางดำเนินงานไว้ละเอียดพอสมควร จากนั้นก็ได้มีการดำเนินการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตเรื่อยมา จึงนับว่าเป็นประเทศที่มีการริเริ่มเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตมายาวนานทีเดียว

ใน**ประเทศสหราชอาณาจักร** พบว่า ได้มีการกล่าวถึงคำว่าการศึกษาตลอดชีวิตมานานกว่า 50 ปีแล้ว ดังที่คณะกรรมการว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education Committee) ของประเทศสหราชอาณาจักรได้กล่าวว่า (จอห์น โลว์ อ้างจาก สุนทร สุนันท์ชัย 2534 : 6)

“.....ข้อสรุปที่จำเป็น ก็คือ การศึกษาผู้ใหญ่จะต้องไม่ถือว่าเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยสำหรับบุคคลพิเศษบางคนหรือเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับชีวิตรุ่นหนุ่มสาวช่วงสั้น แต่จะต้องถือว่าเป็นความจำเป็นของชาติอันถาวร ไม่

สามารถจะแยกได้จากความเป็นพลเมืองของคนทุกคน ด้วยเหตุนี้จึงควรจัดให้เป็นการทั่วไปและตลอดชีวิต....”

สำหรับ**ประเทศในเอเชียและแอฟริกา**มีความเป็นมาของการศึกษาตลอดชีวิตดังนี้ (สรุปจากข้อมูลที่เสนอโดยผู้แทนของประเทศเอเชียและแอฟริกา ซึ่งเข้าประชุมนานาชาติเรื่อง Lifelong Education School and Curricula in Developing Countries ใน พ.ศ. 2517) (Hawes, H.W.R., 1975 : 92-93) ในประเทศอินโดนีเซีย หลังจากที่ได้รับความคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตในการประชุมของ UNESCO เมื่อปี 2515 แล้ว แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตได้ถูกนำไปเป็นแนวคิดหลักในการปรับปรุงและปฏิรูประบบการศึกษาของประเทศตั้งแต่แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 1 (ระหว่าง พ.ศ. 2512-2516) และแผนพัฒนาฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2517-2521) ปัจจุบันเป็นแผนระยะที่ 5 ซึ่งได้ยึดแนวคิดนี้มาอย่างต่อเนื่อง สำนักงานพัฒนาการศึกษาภายใต้กระทรวงศึกษาและวัฒนธรรม ได้ทำหน้าที่ในการประสานงานและจัดทำหลักสูตรสำหรับการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบโรงเรียน และได้มีความพยายามที่จะเชื่อมโยงกับการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัยด้วย

ประเทศอัลจีเรีย แนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตได้นำมาสู่การปฏิบัติอย่างชัดเจนในแผนพัฒนาระยะ 4 ปี ฉบับที่ 1 (ระหว่าง พ.ศ. 2513-2516) ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตได้ถูกนำขึ้นมาเป็นแนวคิดหลักสำหรับกำหนดนโยบายทางการศึกษา ดังที่แสดงให้เห็นในทางปฏิบัติคือ ได้จัดให้มีระบบการจัดการศึกษาและการฝึกอบรมสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนควบคู่ไปกับการศึกษาในระบบโรงเรียน มีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียนลงไปสู่ท้องถิ่น มีการประสานเชื่อมโยงกันระหว่างการศึกษาในและนอกระบบโรงเรียน จากนั้นมาได้มีหน่วยงานหลายหน่วยงานรับผิดชอบ

และจัดกิจกรรมทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น ได้มีการกระจายโอกาสทางการศึกษาโดยผ่านสื่อสิ่งพิมพ์วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ จัดโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้ที่พลาดโอกาสเมื่ออยู่ในวัยเรียน เป็นต้น

ประเทศแทนซาเนีย แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตได้รับการยอมรับอย่างแข็งขันเช่นเดียวกันตั้งแต่ปลาย พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา ประธานาธิบดีเนียเรเร (Nyerere) ของประเทศแทนซาเนีย นับได้ว่าเป็นทั้งนักบริหารและนักการศึกษา ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการพึ่งตนเอง (Education for Self-Reliance) โดยได้จัดทำเป็นเอกสารออกมาใน พ.ศ. 2510 ซึ่งในช่วงนั้นนโยบายทางการศึกษาของแทนซาเนียมุ่งเน้นอย่างมากในการจัดการศึกษาให้ผสมผสานและครอบคลุมทั้งในแนวนอนและแนวตั้ง ถือเป็นการศึกษาสำหรับบุคคลในทุกช่วงอายุ หรือการศึกษาตลอดชีวิต และให้เชื่อมโยงการศึกษาทุกรูปแบบระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดังสะท้อนให้เห็นในแผนพัฒนาการศึกษาระดับต่าง ๆ เช่น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะ 5 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2512-2517 ตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงการนำแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตมาสู่การปฏิบัติในช่วงนั้นคือ โรงเรียนอุจามา (Ujaama School) ในหมู่บ้านอุจามา โรงเรียนนี้ตั้งขึ้นเพื่อบริการคนในชุมชนทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ตามแนวคิดของประธานาธิบดีเนียเรเร โรงเรียนทุกโรงเรียนควรจะเป็นฟาร์มด้วย (คือผู้เรียนจะเรียนและปฏิบัติเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของเขา เรื่องที่สัมพันธ์กับชีวิตกับการประกอบอาชีพของเขา) และในโรงเรียนจะประกอบไปด้วยคนในชุมชน คือ ชาวนาเด็ก นักเรียน และครูอาจจะเป็นชาวนาหรือเป็นคนในชุมชนนั่นเอง

จากรายละเอียดที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าการศึกษาตลอดชีวิตในทางปฏิบัตินั้นได้เกิดขึ้นมาเป็นเวลายาวนานแล้วในแต่ละประเทศ แต่

ได้เริ่มนำมากล่าวถึงและมาจัดทำแนวนโยบายเพื่อการปฏิบัติอย่างเป็นทางการประมาณกลางศตวรรษที่ 19 โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. 2503-2513 เป็นต้นมา คำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” ได้ถูกขานรับและนำสู่แนวปฏิบัติอย่างกว้างขวางในแต่ละประเทศทั่วโลกทั้งอเมริกา ยุโรป ออสเตรเลีย เอเชีย และแอฟริกา ในแต่ละประเทศมีนโยบายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต มีองค์กรรับผิดชอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต และแนวคิดนี้ได้รับการยอมรับขยายตัวอย่างกว้างขวาง จากนั้นเป็นต้นมาจนกระทั่งปัจจุบันทุกประเทศ ทุกภูมิภาคทั่วโลก มีการศึกษาตลอดชีวิตเป็นกรอบเป็นแนวความคิดหลักในการจัดการศึกษาและถือว่าการศึกษาตลอดชีวิตเป็นปรัชญาสำหรับการจัดการศึกษาของสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดังเช่น ปัจจุบัน

1.3 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

ในช่วงปลาย พ.ศ. 2503 ถึงต้น พ.ศ. 2513 ได้มีการศึกษา มีสำรวจข้อมูล ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องและรวบรวมแนวคิดจากนักการศึกษามากมายเพื่อที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตอย่างจริงจัง ปัจจุบันนี้คำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” ได้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในการจัดการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

เมื่อศึกษาความหมายของ “การศึกษาตลอดชีวิต” ตั้งแต่เริ่มนำคำนี้เข้ามาสู่ระบบการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ในโลกจนถึงปัจจุบัน จากแนวคิดของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ UNESCO (1968), Faure (1972), Simpson and others (1972), Long, Apps and Hiematra (1972), Dave (1973), Dave (1975), Lengrand (1975), Dave and others (1977), Crompton (1977),

Cropley and Dave (1978), Peterson (1979), Apps (1985), Jarvis (1986), Jarvis (1987), Galbraith (1992) โกวิท วรพิพัฒน์ (2532), สุนทร สุนันท์ชัย (2534) พบว่า มีคำอยู่ 2 คำ ที่ใช้เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตคือ Lifelong education และ Lifelong learning หรือ การเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งคำ 2 คำนี้ใช้ในความหมายที่ใกล้เคียงกันมาก แต่ถ้าพิจารณาในภาพรวมแล้วจะมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ซึ่งจะอธิบายรายละเอียดต่อไป

นักการศึกษาบางท่านกล่าวว่าทำให้ความหมายของคำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” นั้น มีคำที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 คำ คือ ชีวิต (life) ตลอดชีวิต (lifelong) และการศึกษา (education) หรือการเรียนรู้ (learning)

คำว่า “life” หรือ “ชีวิต” นั้น อาจมองในแง่ของพัฒนาการของมนุษย์ในแต่ละช่วงชีวิต ความเจริญเติบโต ความเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ ชีวิตต้องมีความเกี่ยวข้องกับสังคม ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา จิตวิทยา ศาสนา และการเมือง

คำว่า “lifelong” หรือ “ช่วงชีวิต” นั้น อาจมองในแง่ช่วงเวลาของชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย

คำว่า “education” กับ “learning” หรือ “การศึกษา” และ “การเรียนรู้” มีความคล้ายคลึงกันมาก นักการศึกษาหลายท่านได้ให้คำอธิบายไว้ว่าทั้ง 2 คำนี้ มักจะใช้แทนกันหรือใช้ในความหมายเดียวกัน แต่ถ้าวิเคราะห์ให้ลึกลงไปพบว่าพอจะแยกให้เห็นความแตกต่างได้บ้างคือ

การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนหรือในตัวบุคคล เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับความรู้ ได้รับประสบการณ์ ดังเช่นที่ Apps (1985) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน เปลี่ยนทักษะทัศนคติโดยผ่านกระบวนการ

ที่หลากหลาย นอกจากนั้น นักการศึกษาหลายท่านกล่าวว่า การเรียนรู้ อาจจะเป็นไปได้ทั้งแบบวงและแ่งลบ (เช่น การเรียนรู้ที่จะแสดงความ อ่อนน้อมต่อมตน เคารพผู้ใหญ่ การเรียนรู้ที่จะประกอบอาชีพสุจริต การเรียนรู้ที่จะพัฒนาทักษะความสามารถด้านภาษาของตนเอง การเรียนรู้ ที่จะแบ่งปันให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ฯลฯ เช่นนี้ เป็นการเรียนรู้ไปในทาง ที่ดี ไปในทางบวก ส่วนการเรียนรู้ไปในทางลบ เช่น ถ้าเป็นนักเรียน ได้แก่ การเรียนรู้ที่จะลอกข้อสอบจากเพื่อน การเรียนรู้วิธีที่จะหนีโรงเรียน การเรียนรู้วิธีที่จะเอาเปรียบผู้อื่น เป็นต้น)

การศึกษาเป็นกระบวนการที่จะทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลง ไปในทางด้านที่ดี ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ดีในสิ่งที่เหมาะสมเพื่อ พัฒนาตนเองและสังคม เช่น Kolb (1984) ได้กล่าวว่า การศึกษาเป็น กระบวนการต่าง ๆ เหตุการณ์ กิจกรรม และเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้บุคคล เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสม Peterson (1979) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล อันเป็นผลมาจากกระบวนการ พัฒนาสติปัญญา สังคม และบุคคล ส่วนการศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้ บุคคลได้พัฒนา เป็นกระบวนการจัดโอกาสทางการเรียนรู้เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ Dave (1976) กล่าวถึง การศึกษาว่าเป็น กระบวนการและกิจกรรมทุกรูปแบบที่จะช่วยบุคคลได้พัฒนาทั้งโดย ส่วนตัวและส่วนรวม

เพราะฉะนั้น จึงอาจจะสรุปได้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการใน การให้ความรู้ ให้ประสบการณ์โดยผ่านวิธีการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อจะ ช่วยให้บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่เหมาะสมที่จะเกิดประโยชน์ต่อตัว เขา เพื่อที่จะพัฒนาบุคคลนั้น ๆ นั่นก็คือ การศึกษาจะช่วยส่งเสริมให้เกิด การเรียนรู้ ในทางที่เหมาะสมแก่บุคคล

เมื่อโยงมาถึงคำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” และ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” นักการศึกษาบางท่านได้กล่าวว่า การใช้คำว่า “lifelong learning” นั้น เป็นการมองในแง่ของตัวผู้เรียนเอง จากความเชื่อจากสมมติฐานที่ว่าบุคคลคือผู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทำให้ตัวเขาเรียนรู้ได้คือ มองในแง่ว่าเป็นกิจกรรมของตัวผู้เรียน บุคคลย่อมเกิดการเรียนรู้ในทุกช่วงของชีวิตตลอดชีวิตของเขาอยู่แล้ว แต่ในขณะที่เดียวกันสิ่งที่มีความสำคัญมากก็คือ การที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้นั้นเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม มีคุณภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งความพยายามดังกล่าวที่จะทำให้เกิดสิ่งนี้ได้ก็คือ การศึกษา จึงต้องใช้คำว่า “Lifelong Education” เพราะฉะนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ทั้งคำว่า “learning” และคำว่า “education” นั้นมีความสัมพันธ์ทั้งในเชิงเหลื่อมล้ำกันและต่อเนื่องกัน การศึกษา คือ การสร้างโอกาส การส่งเสริมให้บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ แต่เป็นการเรียนรู้ที่ไปในทิศทางที่เหมาะสม การเรียนรู้ในสิ่งที่เกิดประโยชน์สิ่งที่จะช่วยพัฒนาตัวผู้เรียน เพราะฉะนั้นจึงพบได้ว่านักการศึกษาจำนวนมากใช้คำสองคำนี้แทนกันหรือใช้ในความหมายเดียวกันในภาพรวม

ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอวิเคราะห์เชิงสรุปว่า จากการศึกษานิยามและแนวคิดของนักการศึกษาที่ใช้คำว่า “lifelong education” และ “lifelong learning” แล้วพบว่ามีความมุ่งหมายเดียวกันคือ ต้องการให้บุคคลได้เรียนรู้ตลอดชีวิตของเขา เรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมเพื่อจะได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง เพียงแต่อาจจะมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ นักการศึกษาที่ใช้ “lifelong education” นั้น ท่านอาจจะมองในแง่ของการที่จะให้แนวทาง มองในแง่ของผู้จัดว่าจะจัดเตรียมกระบวนการจัดประสบการณ์อย่างไรจึงจะให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างเหมาะสมตลอดชีวิตของเขา ส่วนนักการศึกษาที่ใช้คำว่า “lifelong learning” นั้นท่านอาจจะมุ่งเน้นมาที่ตัวผู้เรียนโดยละการจัดการศึกษาไว้ในฐานที่เข้าใจ จะเน้นใน

ส่วนของผู้เรียนว่า หลังจากมีผู้จัดการศึกษาให้แล้วผู้เรียนจะเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไร และเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างไรหรือในลักษณะใด ซึ่งก็คือเป้าหมายปลายทางเดียวกันนั่นเอง

ต่อไปนี้จะขอยกตัวอย่างคำจำกัดความของการศึกษาตลอดชีวิตที่ให้ไว้โดยนักการศึกษาและองค์กรต่าง ๆ โดยย่อ

UNESCO (1968 : 20) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้พอสรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตนั้นได้นำมาใช้ในเชิงของการให้การศึกษาต่อเนื่องแก่ผู้ที่ออกจากโรงเรียนแล้ว หรืออาจจะเรียกว่าผู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่เป็นเวลานาน แต่ในปัจจุบันนี้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตจะครอบคลุมกว้างขวางกว่า กล่าวคือ จะครอบคลุมกระบวนการจัดการศึกษาในภาพรวมเป็นการจัดการศึกษาที่จะสนองความต้องการทางการศึกษาของแต่ละบุคคลและของกลุ่ม จะครอบคลุมตั้งแต่การศึกษาสำหรับเด็กไปจนถึงการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่อย่างเป็นทางการต่อเนื่อง การศึกษาสำหรับเด็กต้องมีการทบทวนและปรับปรุงใหม่ การศึกษาจะไม่สิ้นสุดลงที่การสอบและการได้รับประกาศนียบัตรจากสถาบันการศึกษา แต่ควรจะเป็นกระบวนการต่อเนื่องไปตลอดชีวิต ในทางกลับกันความสามารถของผู้ใหญ่ในการเรียนรู้ ในการรับการฝึกอบรม ในการพัฒนาสติปัญญา จิตใจ วัฒนธรรมก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพและขอบเขตของการศึกษาที่ได้รับเมื่อเป็นเด็กหรือวัยรุ่น

Dave (1973 : 14) กล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตพอสรุปได้ว่า คำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” มาจากคำที่เป็นพื้นฐาน 3 คำ คือ “ชีวิต” (life) “ตลอดชีวิต” (lifelong) และ “การศึกษา” (education) ความหมายของแต่ละคำจะช่วยให้รวมความหมายและขอบเขตของการศึกษาตลอดชีวิต คำว่า “ชีวิต” และ “การศึกษา” นั้นค่อนข้างจะมีความหมายซับซ้อนและมีความหมายได้หลายแนว ในแต่ละสังคม แต่ละประเทศ แต่ละ

ช่วงเวลาก็อาจให้ความหมายแตกต่างกันออกไป นอกจากนั้น คำว่า “การศึกษากับการเรียนรู้” ก็จะทำให้คำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” และ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” มีความหมายแตกต่างกันออกไป ส่วนคำว่าตลอดชีวิต “lifelong” เป็นคำที่บ่งบอกถึงช่วงเวลาของการเรียนรู้ เพราะฉะนั้น การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นเมื่อชีวิตนั้นเริ่มขึ้นและสิ้นสุดเมื่อชีวิตนั้นสิ้นสุดลง การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาและกิจกรรมในทุก ๆ ช่วงของชีวิต โดยสรุปแนวคิดของ Dave การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นเมื่อชีวิตเริ่มต้นและสิ้นสุดลงเมื่อชีวิตสิ้นสุดลง การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาและกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในทุกช่วงของชีวิต ตั้งแต่การศึกษาในวัยเด็กไปจนถึงการศึกษาในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา เมื่อจบจากโรงเรียนไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ก็จะต้องมีการศึกษาต่อไปอีก แต่อาจจะอยู่ในรูปการศึกษาตามอัธยาศัย หรือการศึกษานอกระบบ การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะช่วยให้บุคคลดำรงชีวิต ประกอบอาชีพอย่างเหมาะสมและมีความรู้เพียงพอที่จะเผชิญกับชีวิตกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

Faure (1972) กล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิต ว่าการศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกลักษณะ ทุกรูปแบบ เป็นการศึกษาโดยรวมทั้งหมดไม่ว่าจะมองการศึกษาในส่วนใด หรือการศึกษาลักษณะใด ล้วนเป็นการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสิ้น การศึกษาตลอดชีวิตไม่ได้เป็นระบบการศึกษา แต่เป็นหลักการจัดการศึกษา ซึ่งรวมการศึกษาทุกระบบ ทุกหน่วย ทุกแหล่งไว้ด้วยกันทั้งหมดและเป็นการพัฒนาการศึกษาในทุกส่วน

Simpson and others (1972) ได้กล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิต ว่าการศึกษาตลอดชีวิตไม่เป็นเพียงแนวคิดเท่านั้น แต่เป็นแนวปฏิบัติ เป็นปรัชญา เป็นยุทธวิธีเพื่อความเปลี่ยนแปลง เพื่อการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการศึกษา สังคมแห่งการเรียนรู้

Dave (1975 : 42) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาทั้งหมดที่ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิตของบุคคลเพื่อจะช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านสติปัญญาในตัวของบุคคล สังคม และอาชีพ การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการเรียนที่เกิดขึ้นที่บ้าน ที่โรงเรียน ในชุมชน ณ สถานที่ทำงาน การเรียนจากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ การเรียนจากสถานการณ์และกิจกรรมในรูปแบบอื่น ๆ ตามแนวคิดนี้การศึกษาตลอดชีวิตได้ให้แนวทางใหม่ในการกำหนดเป้าหมายของการศึกษา กิจกรรมและโครงสร้างทางการศึกษา โดยมุ่งเน้นที่การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลในทุก ๆ ด้าน ตลอดช่วงชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ดังนั้น การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นสิ่งที่ดำเนินการต่อเนื่องเพื่อยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

Cropley (1977) กล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตว่า บุคคลควรจะได้รับ การสอน การศึกษา การเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิตของเขา

Dave and Skager (1977 : 7) ได้กล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นทั้งหลักการในการจัดการศึกษา และเป็นแนวคิดหลักด้วยการศึกษาตลอดชีวิตได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของการศึกษาในชีวิตของบุคคลและบทบาทของการศึกษาที่มีต่อสังคม ตามแนวของการศึกษาตลอดชีวิตการศึกษาเป็นเครื่องมือหลักสำหรับบุคคลและชุมชนที่จะพัฒนาและปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในโลกปัจจุบัน การศึกษาตลอดชีวิตมุ่งให้บุคคลได้พัฒนาด้านสติปัญญาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนพัฒนาการของชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตเน้นว่าสังคมเป็นระบบที่เกิดจากการประสานความร่วมมือระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ บทบาทหน้าที่หนึ่งของสังคมก็คือให้โอกาส ให้ทางเลือกทางการศึกษาแก่บุคคลในแต่ละช่วงเวลาของชีวิต

Peterson (1975) กล่าวถึง “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” และ “การศึกษาตลอดชีวิต” สรุปได้ว่า “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลตลอดช่วงชีวิตของเขา อันเป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาสติปัญญา สังคมและบุคคล การเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะการศึกษาของผู้ใหญ่แต่เป็นการศึกษาสำหรับทุก ๆ ช่วงของชีวิตตั้งแต่แรกเกิด การศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาไปจนถึงผู้สูงอายุ เกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนตาย ส่วน “การศึกษาตลอดชีวิต” (Lifelong education) หมายถึงกระบวนการของการจัดโอกาสทางการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของมนุษย์

Cropley and Dave (1978) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือ การศึกษาตลอดชีวิตว่าเป็นการศึกษาที่มีการผสมผสานใน 2 มิติ คือ

1. การผสมผสานในแนวตั้ง Cropley และ Dave มองว่าการศึกษามีความจำเป็นในทุกช่วงชีวิตของบุคคล บุคคลควรได้รับการศึกษาทุกช่วงเวลาตลอดชีวิตของเขา การศึกษาในโรงเรียนเป็นเพียงช่วงหนึ่งของชีวิต การศึกษาในโรงเรียนไม่เพียงพอที่จะครอบคลุมความต้องการของชีวิตทั้งหมดได้ ช่วงชีวิตที่ยาวนานที่สุดของบุคคล ก็คือ ช่วงชีวิตหลังจากจบจากโรงเรียนไปแล้ว เพราะฉะนั้น การศึกษาจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิต และการศึกษาที่มีความสำคัญแก่บุคคลมากก็คือ การศึกษาจากภายนอกโรงเรียน เช่น การศึกษาจากเพื่อน จากครอบครัว จากชุมชน จากการทำงาน ฯลฯ การศึกษาจำเป็นสำหรับช่วงอายุ และควรจะใช้หลายวิธีการหลายกระบวนการ

2. การผสมผสานในแนวนอน หรือแนวราบ มิตินี้มองว่าการศึกษากับชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน การศึกษา การเรียนรู้ควรจะประสานกันหลาย ๆ ส่วน ทั้งในโรงเรียนและแหล่งอื่น ๆ ในสังคมการศึกษาควรจะ

ผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีส่วนสัมพันธ์กับชีวิต แหล่งที่จะให้การเรียนรู้ควรจะเป็นลักษณะของเครือข่ายซึ่งจะผสมผสานรูปแบบและแหล่งการเรียนรู้ทั้งหมดที่มีในชุมชน และสัมพันธ์กับชีวิตจริง

Galbraith (1992 : 5 - 6) ได้ศึกษานิยามและแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตที่ให้ไว้โดยนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน เช่น Cropley, Dave, Jarvis, Lengrand และสรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด การศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยการศึกษา 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาที่จัดขึ้นโดยมีกฎ ระเบียบ แบบแผน โดยสถาบันการศึกษา การศึกษานอกระบบซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาที่อยู่นอกกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของการศึกษาในระบบ ซึ่งจัดบริการโอกาสทางการศึกษาแก่บุคคลทั่วไป หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบ ได้แก่ YMCA ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ และการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาที่ได้รับจากการติดต่อสื่อสาร การปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ชุมชน และในที่ทำงาน ฯลฯ

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2531 : 8-11) ได้กล่าวโดยสรุปว่า มนุษย์จำเป็นต้องมีการศึกษา และจำเป็นจะต้องศึกษาไปจนตลอดชีวิต ทั้งนี้ เพราะชีวิตต้องการดำรงอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงาม การจะดำรงอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงามนั้น เป็นสภาพที่ชีวิตต้องทำให้เกิดขึ้นในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคลต้องเผชิญกับสิ่งบีบบังคับจำกัดขัดขวางที่จะสกัดกั้นไม่ให้ไปสู่ผลดังกล่าว ซึ่งท่านเรียกว่า “ทุกข์” สิ่งที่ต้องทำ ก็คือ จะต้องพัฒนาคนขึ้นไปให้มีความรู้ ให้มีสิ่งที่เรียกว่าปัญญา ให้มีวิชา พร้อมทั้งความสามารถอื่น ๆ ที่จะช่วยให้แก้ปัญหาได้ เมื่อแก้ปัญหาได้ ก็คือดับทุกข์ได้ ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิต เมื่อศึกษาดีแล้ว ก็แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงาม

เข้าถึงจุดหมายที่ชีวิตพึงต้องการ

สุนทร สุนันท์ชัย (2534 : 8 - 10) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต ว่าหมายถึงการจัดการจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น จึงมีลักษณะดังนี้

1. เป็นการดำเนินการตลอดชีวิตของบุคคล
2. เป็นการจัดที่มีการวางแผน ทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ
3. เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. ใช้แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ นอกกระบบ และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย

การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นการศึกษาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนตาย มุ่งพัฒนามนุษย์ให้ปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันและพัฒนาต่อเนื่องไปให้เต็มศักยภาพของบุคคลแต่ละคน เป็นการศึกษาที่เกิดจากแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ทุกชนิดทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย การศึกษาประเภทต่าง ๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต เช่น การศึกษาก่อนวัยเรียน ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา การศึกษาหลังวัยเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การศึกษานอกกระบบ การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาเหล่านี้เป็นเพียงประเภทย่อย ๆ ของการศึกษาตลอดชีวิต เพราะการศึกษาตลอดชีวิตนั้นเป็นผลรวมของการศึกษาทุกประเภทที่บุคคลได้รับ ตั้งแต่เกิดจนตาย

กรอบแนวคิดจากความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

จากนิยามที่ให้ไว้โดยนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน ดังที่ยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้น พอจะสรุปกรอบแนวคิดจากความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตได้ดังนี้

- การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดเพียงเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น
- บุคคลควรจะต้องได้รับความรู้ ได้เรียนรู้ในทุกช่วงของชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย
- ช่วงชีวิตหลังจากที่บุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษานั้นเป็นช่วงชีวิตที่ยาวนานมากกว่า ดังนั้น บุคคลยังต้องการการเรียนรู้อยู่เพื่อจะต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอเพื่อปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงของสังคมสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตลอดเวลา
- บุคคลควรได้รับการศึกษาอย่างเป็นทางการต่อเนื่องตลอดชีวิตเพื่อที่จะให้บุคคลสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง พัฒนาคุณภาพชีวิต และปรับตัวได้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลง
- บุคคลควรได้รับความรู้ที่ครอบคลุมตั้งแต่ความรู้พื้นฐานความรู้ทางด้านวิชาชีพไปจนถึงการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาความรู้ และประสบการณ์ที่จะปรับตัวเข้ากับสถานการณ์สังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง สิ่งที่บุคคลควรเรียนรู้นั้นควรสัมพันธ์กับชีวิตจริง
- การศึกษาตลอดชีวิตนั้นจะผสมผสานการศึกษาทุกวิธีการทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบ

- แหล่งการเรียนรู้สำหรับบุคคลนั้นควรจะเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทุกแหล่งในชุมชน ทั้งโรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นจากบุคคล ครอบครัว เพื่อน องค์กร หรือจากการดำเนินชีวิตของตนในชุมชน
- การศึกษาควรเกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่งโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่
- การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาในภาพรวมทั้งหมด ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ใน 2 มิติ มิติที่ 1 คือ เป็นการพิจารณาในแนวตั้ง มองช่วงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ที่ต้องมีพัฒนาการ มีความเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิต และต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม สถานการณ์แวดล้อม เพราะฉะนั้นการศึกษาจึงมีความจำเป็นในทุกช่วงชีวิตตั้งแต่วินาทีแรกที่เกิดขึ้นมาจนวินาทีสุดท้ายของชีวิต มิติที่ 2 เป็นการพิจารณาตามแนวนอนหรือแนวราบ คือ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ผสมผสานการเรียนรู้ทุกรูปแบบ ทุกวิธีการทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษา ตามอัธยาศัยจากทุกแหล่งการเรียนรู้ เช่น บุคคล ครอบครัว เพื่อน การประกอบอาชีพ สื่อสารมวลชน ชุมชน ฯลฯ และการศึกษาทุกรูปแบบทุกวิธีการทุกแหล่งการเรียนรู้ ต้องสัมพันธ์กับชีวิตจริงเพื่อบุคคลจะได้รับประโยชน์จากการศึกษาอย่างแท้จริง

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตได้ดังนี้คือ

“การศึกษาตลอดชีวิต” เป็นการศึกษานในภาพรวมทั้งหมด ซึ่งครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาม

อธยาศัย เป็นการศึกษที่จัดให้แก่บุคคลทุกช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตาย โดยในแต่ละช่วงชีวิตบุคคลอาจได้รับการศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลายรูปแบบผสมผสานกัน เป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคล สัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง ทั้งนี้ เพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ ให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อย่างเพียงพอต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสมในทุกช่วงชีวิต

1.4 องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต : การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

การที่จะให้บุคคลได้รับการศึกษาตลอดชีวิตหรือได้รับการศึกษาทุกช่วงชีวิตอย่างต่อเนื่องนั้นจะอาศัยเพียงการศึกษาในระบบเท่านั้นไม่เพียงพอ เพราะบุคคลไม่สามารถศึกษาอยู่ในสถานศึกษาได้จนตลอดชีวิต เพราะฉะนั้น จึงต้องมีการศึกษาในรูปแบบอื่นๆ ที่ยืดต่อเวลาและเหมาะสมกับสภาพการณ์ในแต่ละช่วงชีวิต จากการศึกษาข้อคิดข้อเขียนของนักการศึกษาหลายๆ ท่าน เช่น Dave, Axinn, Knowles, Houle, Ryan, Coombs, ก่อ สวัสดิพาณิชย์, โกวิท วรพิพัฒน์, สุนทร สุนันท์ชัย ฯลฯ ได้แบ่งประเภทของการศึกษาที่บุคคลได้รับในปัจจุบันนี้ออกเป็น 3 ประเภท คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยหรือการศึกษาที่ไม่เป็นทางการ และให้คำอธิบายการศึกษาแต่ละรูปแบบไว้ สรุปได้ดังนี้

การศึกษาในระบบ (Formal Education) หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นโดยมีโครงสร้าง กฎ ระเบียบต่าง ๆ ค่อนข้างตายตัว เช่น ในเรื่องของ การแบ่งระดับชั้นการเรียนการสอน อายุของผู้เรียน การกำหนดหลักสูตร การกำหนดเวลาเรียน ซึ่งส่วนใหญ่ต้องเรียนเต็มเวลา การกำหนดคุณสมบัติของผู้สอน การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนของแต่ละระดับชั้น การมีเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวในการวัดและประเมินผล การใช้เวลาเรียนยาวนานเพื่อมุ่งเตรียมเยาวชนหรือผู้เรียนให้นำความรู้ไปใช้ในวันข้างหน้า การเรียนการสอนมีโครงสร้างที่ตายตัว เนื้อหาหลักสูตรค่อนข้างจะเป็นวิชาการ เป็นทฤษฎี และให้ผู้เรียนในทุกท้องถิ่นเรียนเนื้อหาเดียวกัน การศึกษาในระบบโรงเรียนจะจัดให้แก่บุคคลในช่วงอายุที่กำหนดเท่านั้น การเรียนจะต้องเรียนต่อเนื่องจนจบหลักสูตร การเรียนการสอนเกิดขึ้นในสถานที่หรือสถาบันที่จัดขึ้นโดยเฉพาะ ได้แก่ โรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย

การศึกษานอกระบบหรือการศึกษานอกโรงเรียน (Non-formal Education) หรือแต่เดิมนิยมเรียกว่าการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) การศึกษานอกระบบ หมายถึง ประสบการณ์และกิจกรรมทางการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้แก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งหมด ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ประชากรก่อนวัยเรียน ประชากรที่อยู่ในวัยเรียนแต่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระดับต่าง ๆ และประชากรที่มีอายุพ้นวัยเรียนในระบบโรงเรียนไปแล้ว ประชากรวัยแรงงานและวัยอื่น ๆ โดยไม่จำกัดวัย เพศ พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ ความสนใจ ฯลฯ โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งในด้านความรู้ที่เป็นพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต การอ่านการเขียน ความรู้ทางด้านทักษะอาชีพ และข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในเรื่องต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม การศึกษาประเภทนี้มีความ

ยืดหยุ่นในเรื่องระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านอายุของ ผู้เรียน ระยะเวลาเรียน หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การวัดผล ประเมินผล สถานที่เรียน ผู้เรียนสามารถเข้าเรียนได้เมื่อมีความพร้อม หยุดเรียนได้เมื่อมีภาระความจำเป็นและกลับมาเรียนใหม่ได้เมื่อต้องการ เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและ สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและสังคม หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษา ประเภทนี้ไม่จำกัดเฉพาะสถาบันการศึกษา อาจจะเป็นหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

การศึกษาตามอัธยาศัยหรือการศึกษาที่ไม่เป็นทางการ (Informal Education) หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการศึกษาที่บุคคลได้รับความรู้ ประสบการณ์ ได้เสริมสร้างเจตคติ ค่านิยม และทักษะต่าง ๆ จากครอบครัว สังคม สิ่งแวดล้อม และจากประสบการณ์ในการ ดำรงชีวิตประจำวัน การได้รับความรู้อาจจะได้จากการพูดคุย สนทนา การสังเกต การเข้าร่วมในกิจกรรม การประกอบอาชีพการงาน โดยที่ กิจกรรมเหล่านั้นอาจไม่ได้เกิดขึ้นหรือมีการจัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ อย่างใดอย่างหนึ่งทางการศึกษา แต่จัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อื่น แต่กลับ ทำให้บุคคลได้รับความรู้โดยบังเอิญหรือไม่ตั้งใจ เช่น การที่บุคคลไป เทียวสวนสาธารณะหรือสวนสัตว์แล้วบังเอิญได้รับความรู้เกี่ยวกับสัตว์ และพรรณไม้ต่าง ๆ หรือเด็ก ๆ เรียนรู้คำศัพท์ใหม่ ๆ จากการพูดคุยกับ เพื่อนกับคนในครอบครัว ได้เรียนรู้การทำอาหาร การดูแลบ้านเรือนจาก การสังเกต และการช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน หรือบุคคลอาจเรียนรู้เรื่องของ ธรรมชาติ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ จากการฟังเพลง หรือจากการชม ภาพยนตร์ เป็นต้น จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่ยกมาเป็น ตัวอย่างไม่ว่าจะเป็นสวนสาธารณะ สวนสัตว์ การทำงานบ้าน เพลง ภาพยนตร์ หรือสื่อมวลชนชนิดอื่น ๆ เหล่านี้ไม่ได้ถูกจัดทำหรือจัดสร้าง

ขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษา แต่บางอย่างเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่น การทำงานบ้าน หรือการพักผ่อนเพื่อการบันเทิง การได้รับความรู้จากสื่อประเภทต่าง ๆ แต่สิ่งเหล่านั้นไปทำให้บุคคลเกิดความรู้ขึ้นโดยอัตโนมัติหรือโดยบังเอิญ การที่บุคคลได้รับความรู้โดยวิธีการดังกล่าวนี้เรียกว่า การศึกษาตามอัธยาศัย

เมื่อพิจารณารายละเอียดของการศึกษาทั้ง 3 ประเภทแล้ว จะพบว่า การศึกษาทั้ง 3 ประเภทนั้นมีความเชื่อมโยงกัน จะแยกจากกันโดยอิสระได้ยาก การศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นรูปแบบที่มีระบบแบบแผนมากที่สุด การศึกษาตามอัธยาศัยค่อนข้างจะไม่มีแบบแผน ไม่ได้ตั้งใจจัดให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ส่วนการศึกษานอกระบบอยู่ระหว่างกลางจะจัดให้มีแบบแผนอย่างการศึกษาในระบบบ้างก็ได้ หรือจะให้ยืดหยุ่นมากที่สุดแบบการศึกษาตามอัธยาศัยก็ได้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันมาก ในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคลอาจจะได้รับการศึกษาทั้ง 2 หรือ 3 รูปแบบผสมผสานกันไป เช่น ขณะที่บุคคลได้รับการศึกษารูปแบบหนึ่งอาจจะได้รับอีกรูปแบบหนึ่งควบคู่กันไปก็ได้ โดยเฉพาะการศึกษาตามอัธยาศัยเกิดขึ้นได้เสมอแม้บุคคลกำลังศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบก็ตาม

1.5 ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต

ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์แต่ละช่วงวัยจะต้องพบกับความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อยู่เสมอ ทั้งนี้ อาจจะพิจารณาเริ่มตั้งแต่ตนเอง โดยจะมีพัฒนาการในแต่ละช่วงชีวิตจากวัยทารกสู่วัยเด็ก จากวัยเด็กสู่วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ วัยสูงอายุต่อเนื่องไป ซึ่งจะมีความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย ความคิด สติปัญญา และบทบาทหน้าที่ในแต่ละช่วงชีวิต ถัดจากตนเองมาสู่ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้ก็ย่อมมีการ

เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่ง เพราะฉะนั้นบุคคลจะต้องเรียนรู้ เพื่อที่จะตามความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นให้ได้เท่าทัน เพื่อจะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมในสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง อยู่เสมอ

จากการศึกษาข้อคิด ข้อเขียน ซึ่งสะท้อนแนวคิดและประสบการณ์ของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่านจากหลายประเทศ ตั้งแต่เริ่มนำการศึกษาตลอดชีวิตเข้ามาสู่ระบบการศึกษาของประเทศจนถึงปัจจุบัน อาจสรุปถึงความจำเป็นของการที่ต้องมีการศึกษาตลอดชีวิตได้ดังนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของบุคคลในแต่ละวัย

ในทางจิตวิทยาบุคคลจะมีการเจริญเติบโตและมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ทุกช่วงของชีวิตตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยสูงอายุ จะมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม การศึกษาจะช่วยให้คุณมีความสุขตามเอกัตภาพ เช่น ตั้งแต่ทารกอยู่ในครรภ์มารดา ถ้าพ่อแม่ได้รับความรู้ที่ถูกต้องก็จะช่วยให้การดูแลระดับประคองทารกเป็นไปอย่างเหมาะสม โครงสร้างและส่วนประกอบต่าง ๆ ของสมองถูกสร้างขึ้นตั้งแต่ในตัวอ่อนของทารก ภายใต้การควบคุมของพันธุกรรม การได้รับอาหารที่ดีได้รับการดูแลอย่างถูกสุขลักษณะ ซึ่งจะมีผลต่อเนื่องมาถึงพัฒนาการของร่างกายและสติปัญญาในวัยต่อ ๆ มาด้วย เมื่ออยู่ในวัยเด็กตอนต้น ซึ่งแพทย์และนักจิตวิทยาถือว่าเป็นวัยที่เด็กจะซึมซับความรู้และประสบการณ์รอบตัวไปเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของเขาต่อไปในภายหน้าได้เป็นอย่างมาก เพราะฉะนั้น ในวัยนี้ถ้าเด็กได้รับการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมได้รับการอบรมให้ความรู้ที่ดี มีแบบอย่างที่ดี อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี เด็กก็จะกลายเป็นผู้มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมที่สมบูรณ์ เป็นพลเมืองที่ดีในภายหน้า เพราะฉะนั้น การศึกษาจึงเป็น

สิ่งสำคัญมากทั้งต่อพ่อแม่ และตัวเด็กเอง ในวัยต่อ ๆ มา การศึกษายังคงจำเป็นอย่างมากเช่นกัน เพราะจะช่วยให้บุคคลมีอาชีพที่เหมาะสม มีความรู้และทักษะในการดำเนินชีวิตในการปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในวัยสูงอายุการศึกษาก็ยังคงจำเป็น เพราะจะช่วยให้สามารถดูแลรักษาสุขภาพ พักผ่อน ทำงานอดิเรกได้อย่างเหมาะสม และปรับตัวและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขตามวัย

2. การเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของบุคคลในแต่ละช่วงชีวิต

ในการดำเนินชีวิตตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยสูงอายุ มนุษย์ทุกคนจะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคมในทุกช่วงอายุ (Dave, R.H., 1973) การศึกษาจะช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินบทบาทในแต่ละช่วงชีวิตได้อย่างเหมาะสมและสมบูรณ์ เช่น ในวัยเด็กบุคคลจะมีบทบาทในการศึกษาเล่าเรียน เป็นบุตรหลานที่ดี ประพฤติเหมาะสม เมื่อเป็นวัยรุ่นอาจจะมีบทบาทในการเข้าสังคมกับเพื่อนฝูงมากขึ้น การประพฤติปฏิบัติตัวให้อยู่ในแนวทางที่เหมาะสม เมื่ออยู่ในวัยผู้ใหญ่จะมีบทบาทในการประกอบอาชีพการงาน ในการมีครอบครัว เป็นสามีภรรยา เป็นพ่อแม่ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เมื่ออยู่ในวัยสูงอายุจะมีบทบาทเป็นผู้ปกครอง ปู่ย่า ตายาย เป็นผู้ให้คำแนะนำปรึกษาแก่บุตรหลาน การศึกษาจะช่วยให้บุคคลดำเนินบทบาทได้อย่างถูกต้องเหมาะสมในแต่ละช่วงชีวิต

3. ความเปลี่ยนแปลงของสังคม

สังคมมีความเปลี่ยนแปลงทุกยุคทุกสมัย ยิ่งในสภาวะปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมาก ปัญหาของสังคมมีความซับซ้อนมาก Apps, J.W. (1992), Lengrand, P. (1972), Knapper, C., and Cropley, A.J. (1991) กล่าวว่าในหลายประเทศในหลายชุมชน สังคมชนบทได้เริ่มเปลี่ยนมาเป็นสังคมเมืองมากขึ้น สภาพความเป็นอยู่ สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลเปลี่ยนไปจากการพึ่งพาอาศัยเอื้อเพื่อ

ช่วยเหลือกันมาเป็นลักษณะต่างคนต่างอยู่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม มีการอพยพย้ายถิ่นจากเมืองเล็กมาสู่เมืองใหญ่มากขึ้น เกิดการแข่งขันเอารอดเอาเปรียบกันมากขึ้น ในหลายประเทศ ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมถูกรอบงำด้วยวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งเผยแพร่เข้ามาจากสังคมอื่นมาสู่วิถีการดำเนินชีวิตโดยผ่านช่องทางต่าง ๆ ความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป พ่อแม่ไม่มีเวลาให้กับลูก โดยเฉพาะลูกที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น ครอบครัวแตกแยก เด็กกลายเป็นเด็กมีปัญหา ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น หลากหลายมากขึ้น เช่น ปัญหาความเป็นอยู่ ปัญหาชุมชนแออัดในสังคมเมือง สภาพความเป็นอยู่ที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ความยากจน การด้อยโอกาสทางการศึกษา ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาเด็กเร่ร่อน นอกจากนี้ยังมีผลกระทบไปถึงปัญหาทางสภาพจิตใจของบุคคลในสังคมอีกด้วย การดำเนินชีวิตถูกกำหนดด้วยกรอบของเวลา ความใกล้ชิดของบุคคลในครอบครัวมีน้อยลง

4. ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของโลกและของประเทศต่าง ๆ มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนี้มีผลกระทบต่ออย่างมากต่อความเป็นอยู่ ต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในทุกประเทศ เพราะเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิต ในประเทศอุตสาหกรรม เทคโนโลยีในการผลิตและการเพิ่มผลผลิตได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น เพราะฉะนั้น จึงมีความต้องการบุคลากรและคนงานที่มีความรู้มีทักษะที่ก้าวหน้าทัดเทียมกับความเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรมใหม่ ๆ การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เกิดขึ้นตลอดเวลาทุกยุคทุกสมัยดังเช่น ข้อเขียนของ Fryer and Others (1998) ในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและการจ้างงานในประเทศสหราชอาณาจักร

ปัจจุบันว่ามีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างขององค์กรทางเศรษฐกิจใหม่ มีเทคโนโลยีใหม่เข้ามามากมาย มีความต้องการคนงานที่มีความรู้และทักษะที่พอเพียงกับเทคโนโลยีใหม่ มีการจ้างงานแบบไม่เต็มเวลามากขึ้น และมีคนว่างงาน ส่วนในประเทศเกษตรกรรมมีการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจจากการเป็นสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้น ลักษณะการทำงานและทักษะที่ใช้ในการทำงานต้องเปลี่ยนไป เพราะฉะนั้น ตลาดแรงงานจึงต้องการบุคลากรและแรงงานที่มีความรู้ความสามารถ และทักษะเพียงพอกับกิจการอุตสาหกรรม นอกจากนั้น การติดต่อในเชิงธุรกิจ การซื้อขายระหว่างประเทศมีการขยายตัวอย่างกว้างขวางมากขึ้น ทำให้ประเทศผู้ผลิตต้องพยายามผลิตและปรับปรุงรูปแบบของผลผลิต ของสินค้าให้ตรงกับความต้องการของประเทศผู้ซื้อมากขึ้น ทำให้ตลาดแรงงานต้องการแรงงานที่มีความรู้และทักษะการทำงานในลักษณะเฉพาะมากขึ้น นอกจากนั้นยังมีการเคลื่อนไหวปรับเปลี่ยนทางเศรษฐกิจอยู่เสมอ ทำให้เกิดผลกระทบมากมาย เช่น บางช่วงในบางประเทศมีแรงงานบางสาขาไม่พอเพียงกับความต้องการของตลาดแรงงาน แต่บางช่วงมีคนล้นงานมีผู้ว่างงานจำนวนมาก การเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้ต้องมีกรปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะทางด้านวิชาการและวิชาชีพเพียงพอและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน นอกจากนั้น ยังต้องให้ความรู้และทักษะที่ช่วยให้บุคคลสามารถพึ่งตนเองได้ สามารถสร้างงานของตนเองได้ สามารถเลือกหรือพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและสังคม จึงจำเป็นที่บุคคลต้องเพิ่มพูนความรู้อยู่เสมอ

5. ความก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยี

ความรู้วิทยาการและเทคโนโลยีมีพัฒนาการที่ก้าวหน้าและรวดเร็วมาก นักวิชาการ นักการศึกษา นักวิทยาศาสตร์ได้ศึกษา ค้นคว้า

วิจัยเพื่อพัฒนาความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งความรู้ในทางอุตสาหกรรม สถาปัตยกรรม วิทยาศาสตร์ เกษตร สาธารณสุข การสื่อสาร การคมนาคม ฯลฯ ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยีเหล่านี้มีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศต่าง ๆ เป็นอย่างมาก เช่น ในการประกอบอาชีพมีการนำเครื่องมือเครื่องจักรที่ทันสมัยมาใช้อยู่ตลอดเวลาและมีพัฒนาการที่ก้าวหน้ามากขึ้น ทางด้านการเกษตรก็เช่นเดียวกันมีการพัฒนาเครื่องมือเครื่องจักรมาใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ ทางด้านการคมนาคมสื่อสารมีพัฒนาการที่รุดหน้ามากทำให้ประชาชนทุกภูมิภาคของโลกสามารถติดต่อถึงกันได้สะดวกและรวดเร็ว ทางด้านการแพทย์มีการพัฒนาที่ก้าวหน้ามากทั้งวิธีการรักษาด้วยชนิดใหม่ ๆ ที่ช่วยรักษาโรคชนิดต่าง ๆ และทำให้คนมีอายุยืนยาวมากขึ้นกว่าเดิม ความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีดังกล่าวนี้มีพัฒนาการอย่างไม่หยุดยั้งตลอดเวลา ซึ่งประชาชนในสังคมจะต้องติดตามให้ทันต่อความก้าวหน้าเหล่านี้ เพราะมีผลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม

6. การแพร่กระจายและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของข้อมูลข่าวสาร

ในปัจจุบันนี้มีแหล่งที่เผยแพร่ความรู้ข้อมูลข่าวสารอยู่มากมาย และข้อมูลข่าวสารเหล่านี้สามารถเผยแพร่ด้วยสื่อชนิดต่าง ๆ ไปยังประชาชนในทุกภูมิภาคทั่วโลกอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตนับวันจะมีบทบาทในเรื่องนี้มากขึ้น ประชาชนในภูมิภาคหนึ่งสามารถรู้ข่าวสารของอีกภูมิภาคหนึ่งในเวลาอันสั้น นอกจากนั้นความรู้ข้อมูลข่าวสารยังมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากผลของการศึกษาค้นคว้าและการหาข้อมูลด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ความรู้ ข้อมูลข่าวสารที่มีการเผยแพร่อย่างมากมายนี้ประกอบด้วยความรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการประกอบ

อาชีพ เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ สุขภาพ พละนาถัย อาหาร ครอบครวั ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนความรู้ใน สาขาวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะฉะนั้น บุคคลจึงควรจะเรียนรู้ที่จะแสวงหาความรู้เหล่านี้ ควรมีทักษะที่จะเข้าถึง ความรู้ข้อมูลเหล่านี้ เพื่อให้มีความรู้เท่าทันและนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่าง เต็มที่ นอกจากนั้นข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่อยู่มากมายนั้น มีทั้งสิ่งที่เป็น ประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ บุคคลต้องมีความสามารถที่จะวิเคราะห์ และเลือกรับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองได้

7. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างของประชากร

โดยทั่วไปแล้วโครงสร้างประชากรของประเทศต่าง ๆ จะมีลักษณะ เป็นรูปปิรามิด ฐานกว้างยอดแหลม คือ มีประชากรวัยเด็กมากที่สุด ร่องลงมาเป็นวัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ตามลำดับและจำนวนประชากรที่มี จำนวนน้อยที่สุดคือประชากรวัยสูงอายุ แต่ในปัจจุบันนี้โครงสร้างประชากร ในหลายประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด คือ จำนวนเด็กแรก เกิดลดลง จำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นมาก จำนวนประชากรที่มาก ที่สุดคือวัยผู้ใหญ่หรือวัยทำงาน โดยเฉพาะในประเทศพัฒนาทั้งหลายจะมี จำนวนประชากรผู้สูงอายุจำนวนมากขึ้น เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา Galbraith (1992) ได้กล่าวว่าในปี 2000 ประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดของ อเมริกาจะเป็นกลุ่มอายุ 30-44 และจะกลายเป็นกลุ่มอายุ 45-64 ใน ระยะต่อไป ซึ่งชี้ให้เห็นว่าจะมีประชากรวัยผู้ใหญ่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน มากและผู้สูงอายุที่อายุ 65 ปีขึ้นไป ในศตวรรษที่แล้วมีเพียง 3% แต่ใน ปัจจุบันมีประมาณ 12% และจะเพิ่มเป็น 13% ของประชากรทั้งหมดของ ประเทศในปี 2000 เพราะฉะนั้น การจัดการศึกษาจะจัดให้เฉพาะผู้ที่อยู่ ในวัยเด็ก วัยรุ่น หรือวัยผู้ใหญ่ตอนต้นเท่านั้นไม่ได้ การจัดการศึกษา จึงจำเป็นต้องขยายออกไปสู่ประชากรวัยแรงงาน วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง

และวัยสูงอายุด้วย และนับวันจำนวนผู้สูงอายุจะยิ่งมากขึ้นเพราะฉะนั้น ประเทศต่าง ๆ ต้องให้ความสำคัญแก่การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมากขึ้น

8. ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ในโลกส่วนใหญ่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยให้ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีส่วนในการปกครองประเทศ และมีสิทธิเสรีภาพในการศึกษาหาความรู้ ประเทศต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาประเทศชาติ เพราะฉะนั้นจึงมุ่งเน้นให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง มีสิทธิได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน การศึกษาถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ซึ่งจากหลักการดังกล่าวนี้ในแต่ละประเทศได้นำไปสู่การปฏิบัติในลักษณะต่าง ๆ เช่น ตราเป็นกฎหมาย ออกเป็นระเบียบในการจัดการศึกษา กำหนดเป็นนโยบายและหลักการในการจัดการศึกษา กำหนดเป็นแผนการศึกษาชาติหรือแผนพัฒนาการศึกษา นอกจากเน้นสิทธิเสรีภาพในการได้รับการศึกษาและความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษาแล้ว จากพัฒนาการของการศึกษาตลอดชีวิตจะพบว่าประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้เริ่มนำแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตมาเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศตั้งแต่ใน พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา และในปัจจุบันแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตยังได้รับการยอมรับกว้างขวางมากขึ้นและเป็นหลักการสำคัญของการจัดการศึกษาของทุกประเทศก็ว่าได้ และจากประสบการณ์ที่หลายประเทศได้นำแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตไปสู่การปฏิบัติต่างเห็นพ้องกันว่าการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาสำหรับสังคมในโลกที่เปลี่ยนแปลงดังเช่นปัจจุบัน (Galbraith, 1992)

9. การศึกษาที่มีอยู่ยังไม่เอื้อให้บุคคลได้รับการศึกษาตลอดทุกช่วงชีวิต

การศึกษาที่จัดอยู่ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกแม้ในประเทศที่พัฒนาแล้วก็ตามยังเน้นที่การศึกษาในระบบ ซึ่งเป็นการศึกษาเพียงช่วงต้นของชีวิตเท่านั้น แต่แต่ละประเทศจะทุ่มเทงบประมาณ บุคลากรและทรัพยากรอย่างมากมายเพื่อปรับปรุงการศึกษาในระบบ โดยเน้นว่าการศึกษสำหรับบุคคลในวัยเรียนเป็นการศึกษาที่สำคัญมาก ซึ่งก็เป็นความจริง แต่จากการศึกษาค้นคว้าของนักการศึกษาจำนวนมาก พบว่า การศึกษาสำหรับบุคคลในช่วงอายุอื่น ๆ ก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน ในสภาพที่เป็นอยู่การจัดการศึกษาต่อเนื่องหลังวัยเรียนที่หลายประเทศทำอยู่ในขณะนี้ คือ ได้มีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อให้โอกาสแก่ผู้ที่พลาดโอกาสศึกษาในวัยเรียน และผู้ที่จบจากโรงเรียนมาแล้วทุกเพศทุกวัยให้ได้มีโอกาสศึกษาต่อเนื่องหลังจากการศึกษาในโรงเรียนก็ยังได้รับความสำคัญค่อนข้างจะรองจากการศึกษาในระบบโรงเรียนอยู่ ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นได้มีการพยายามที่จะส่งเสริมเพื่อที่จะให้เป็นโอกาสทางการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งแก่ประชาชน แต่ก็ยังทำได้น้อยเช่นกันเมื่อเทียบกับการศึกษาในระบบ และเมื่อเทียบกับกลุ่มเป้าหมายที่ควรจะได้รับบริการ

10. ความไม่เท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษา

สภาพการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่แม้ว่าจะเน้นที่การศึกษาในระบบโรงเรียน มีการพัฒนาการศึกษาในระบบเป็นอย่างมาก แต่ในทางปฏิบัติในหลายประเทศยังพบว่าประชาชนยังไม่ได้มีโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาและประเทศด้อยพัฒนาจะประสบกับปัญหาดังกล่าวนี้นี้มาก กล่าวคือ ประชาชนที่อยู่ในเมืองจะมีโอกาสได้รับการศึกษาที่ดีกว่า ประชาชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและฐานะทางสังคมสูงกว่ามีโอกาสที่จะได้รับการศึกษามากกว่าผู้ที่ยากจนและผู้ที่อยู่ในชนบทห่างไกลจะได้รับการศึกษาเพียงแคการศึกษาภาคบังคับ

แต่ต้องออกจากโรงเรียนก่อนเพราะความยากจน ต้องออกมาช่วยครอบครัว ประกอบอาชีพหรือต้องอพยพครอบครัวไปหาอาชีพตามที่ต่าง ๆ หรือผู้ที่มีโอกาสเรียนต่อสูงชันกว่านั้นก็อาจจะเรียนต่อไปได้อีกระดับหนึ่ง แต่ในที่สุดด้วยภาวะทางเศรษฐกิจ ด้วยความห่างไกลจากสถานศึกษาที่อาจทำให้ต้องออกจากโรงเรียนเช่นกัน ความไม่เท่าเทียมในโอกาสทางการศึกษา เช่นนี้ ยังพบอยู่ในหลายสังคมหลายประเทศ Skager (1978) กล่าวว่า การที่บุคคลได้รับโอกาสทางการศึกษาไม่เท่าเทียมกันนี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม นั่นคือ คนที่มีการศึกษาสูงกว่าจะมีงานที่ดีกว่า มีฐานะทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคมที่ดีกว่า และสภาพการณ์ก็จะเป็นเช่นนี้ไปตลอด ผู้ที่ยากจนที่อยู่ในชนบทจะไม่มีโอกาสยกฐานะของตนเองได้เลยถ้าตราบใดที่สภาพการจัดการศึกษายังเป็นเช่นนี้

11. สิ่งที่เราเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริงน้อย

จากสภาพการจัดการศึกษาในประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่ยังพบว่า สิ่งที่ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มันยังห่างไกลจากสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน ผู้เรียนไม่ว่าจะอยู่ที่ใดภูมิภาคใดจะต้องเรียนในสิ่งที่สถาบันการศึกษา กำหนดไว้อย่างเดียวกันด้วยวิธีเดียวกัน สิ่งที่ได้เรียนรู้มันเมื่อผู้เรียนต้องออกไปเผชิญกับสภาพชีวิตจริงหลังจากจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาไปแล้วยังใช้ได้บ้าง ถึงแม้ว่าจะใช้เป็นพื้นฐานสำหรับค้นหาความรู้ต่อไปได้บ้าง แต่ยังมีความใกล้เคียงหรือสัมพันธ์กับชีวิตจริงอยู่น้อย สิ่งที่เราได้เรียนจากในระบบยังแยกส่วนกับการดำเนินชีวิตจริง ดังนั้นเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือจบจากสถาบันการศึกษามาแล้วจึงจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้เพิ่มเติม และต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพราะเหตุการณ์ในแต่ละช่วงวัยเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ถึงแม้ว่าการศึกษาที่จัดอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะการศึกษาในระบบจะได้มีการปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรให้สัมพันธ์

กับชีวิตจริงมากขึ้น แต่การศึกษาตลอดชีวิตก็ยังคงมีความจำเป็นอยู่ เพียงแต่
ว่าถ้าหลักสูตรของการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้นเอื้อต่อชีวิตก็จะเป็น
พื้นฐานที่ดีสำหรับผู้เรียนในการออกไปเผชิญกับชีวิตจริงและแสวงหา
ความรู้ในช่วงต่อไปได้อย่างเหมาะสมและมีคุณค่าต่อชีวิต ดังที่นักการ
ศึกษาหลาย ๆ ท่าน เช่น Knapper, R. and Cropley, R.J. (1991) ได้
กล่าวว่าการศึกษาตลอดชีวิตจะช่วยให้ประชาชนได้พบแนวทางการ
ดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพของตนเอง เหมาะสมกับความต้องการ
และเหมาะสมกับสภาพสังคม

12. การศึกษาที่เป็นอยู่ยังไม่ให้เครื่องมือแก่ผู้เรียนที่จะแสวงหา ความรู้ด้วยตนเองได้ในภายหน้า

การจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ในประเทศต่าง ๆ นอกจากจะให้เนื้อหา
วิชาที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตของผู้เรียนน้อยแล้ว การจัดการศึกษาส่วน
ใหญ่ยังเน้นที่เนื้อหามากกว่าวิธีการ เป็นการบ่อนเนื้อหาให้กับผู้เรียน
เป็นการเรียนเพื่อสอบ การเรียนเพื่อให้ผ่านการคัดเลือกที่จะเรียนต่อใน
ระดับสูงขึ้นไป (Lengrand, P : 1972) ผู้ที่สอบไม่ผ่านคือผู้ที่จดจำเนื้อหา
ความรู้ที่ครูให้ไม่ได้ การศึกษาไม่ได้ให้เครื่องมือแก่ผู้เรียนที่จะแสวงหา
ความรู้ได้ด้วยตนเองในช่วงชีวิตต่อไป ไม่ได้ฝึกให้ผู้เรียนเรียนเพื่อที่จะ
เรียนต่อไป (Apps, 1992) เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือ
สถาบันการศึกษาแล้วจึงมีความรู้เท่าที่ได้รับการถ่ายทอดมา ซึ่งไม่เพียง
พอสำหรับการออกไปเผชิญกับสภาพชีวิตจริง ยังมีสิ่งที่คุณจะต้องเรียน
รู้อีกมากมายและมีสิ่งที่ยั่งยืนเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำให้บุคคลต้องเรียนรู้
อยู่เสมอเช่นกัน เพราะฉะนั้น บุคคลจึงต้องมีทักษะที่จะแสวงหาความรู้
ด้วยตนเองได้ จะต้องรู้วิธีเรียนที่แตกต่างไปจากการคอยให้ครูเป็นผู้บอก
หรือผู้ให้เนื้อหา ซึ่งการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มีวิธีการและ
รูปแบบที่หลากหลายจะให้เครื่องมือการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

13. รูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ยังไม่ให้อิสระแก่ผู้เรียน และไม่เอื้อต่อสภาพการดำเนินชีวิต

การจัดการศึกษาในสภาพที่เป็นอยู่นั้นส่วนใหญ่โดยเฉพาะการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้น ผู้เรียนยังไม่มีอิสระในการเรียนรู้เท่าที่ควร นับตั้งแต่เนื้อหาที่ถูกกำหนดตายตัว ผู้เรียนไม่มีโอกาสเลือกได้ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนั้น ในเรื่องวิธีการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องมาเรียนตามกำหนดเวลา ต้องมาเรียนยังสถานที่ที่กำหนดไว้ ผู้เรียนไม่มีอิสระที่จะเลือกเรียนในช่วงเวลาที่ต้องการ เมื่อตนเองมีความพร้อม มีความตั้งใจ ผู้เรียนไม่มีอิสระที่จะเรียน ณ สถานที่ใดก็ได้ที่ตนเองคิดว่าเหมาะสมสะดวกหรือไม่ต้องเดินทางไกล ผู้เรียนไม่มีอิสระที่จะกำหนดวิธีเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งเป็นวิธีการที่ตนเองคิดว่าเหมาะสมกับตน และจะทำให้ตนเองเรียนรู้ได้ดี แต่กลับต้องเรียนรู้ด้วยวิธีเดียวกับผู้อื่น เรียนไปพร้อม ๆ กับผู้อื่น ซึ่งมีความสามารถในการเรียนต่างกัน วิธีการเรียนดังกล่าวไม่สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน โดยเฉพาะสภาพการดำเนินชีวิตของผู้ที่ต้องออกมาประกอบอาชีพการงาน และต้องมีภาระรับผิดชอบในด้านต่าง ๆ แล้วย่อมจะไปศึกษาหาความรู้ตามรูปแบบที่กำหนดตายตัวได้ยาก เช่น จะต้องไปเรียนตามเวลาที่กำหนดตามสถานที่ที่กำหนดนั้นจะทำได้ยาก เพราะสภาพการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ภาระต่าง ๆ ไม่เอื้ออำนวย เพราะฉะนั้นจึงต้องมีวิธีการเรียนที่ยืดหยุ่นกว่า ซึ่งให้อิสระแก่ผู้เรียนมากกว่าในการเลือกเวลาเรียน ในการเลือกสถานที่เรียนและวิธีเรียน โดยเฉพาะการศึกษาในช่วงชีวิตต่อ ๆ มาของผู้เรียนต้องการวิธีการเรียนที่ยืดหยุ่น เอื้อต่อสภาพของการดำเนินชีวิต เป็นการศึกษาที่มีรูปแบบ วิธีการที่หลากหลายและให้อิสระแก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่

14. เพื่อสนองความต้องการของสังคมและประเทศชาติ

ในปัจจุบันแทบทุกสังคมทุกประเทศในโลก ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องนำการศึกษาตลอดชีวิตมาสู่ระบบการศึกษาของตน ดังที่ Hainuat L.D. (1981) กล่าวว่าการศึกษาตลอดชีวิตนั้น อาจพิจารณาความจำเป็นได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

- 1) ความจำเป็นอันเนื่องมาจากตัวบุคคล ได้แก่ บุคคลต้องการความรู้อยู่ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง เพื่อการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อปรับตัวทางด้านการงาน การประกอบอาชีพให้มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะประกอบอาชีพ มีการทำงานที่เหมาะสมในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับบทบาทในแต่ละช่วงชีวิตอย่างเหมาะสม เช่น บทบาทการทำงาน บทบาทการเป็นหัวหน้าครอบครัว บทบาทการเป็นพ่อแม่ ผู้ปกครอง บทบาทการเป็นผู้สูงอายุ เป็นต้น
- 2) ความจำเป็นอันเนื่องมาจากสังคม สังคมต้องการให้ประชาคมในสังคมเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะสื่อสารติดต่อกันได้รู้เรื่อง โดยมีความรู้ความเข้าใจในวิชาการและความรู้ในระดับเดียวกัน นอกจากนั้น ยังสามารถติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอกได้ สังคมต้องการให้สมาชิกในสังคมมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเหมาะสม และต้องการให้สามารถช่วยกันพัฒนาสังคม แก้ปัญหาของสังคมและพัฒนาสิ่งแวดล้อมของสังคมได้
- 3) ความจำเป็นอันเนื่องมาจากประเทศชาติ ประเทศชาติต้องการประชาชนที่มีคุณภาพ มีความรู้ การพัฒนาการศึกษาของประชาชน หมายถึง การพัฒนาประเทศชาติ โดยเฉพาะประเทศที่เพิ่งเกิดใหม่ยิ่งจำเป็นต้องสร้างรากฐานยิ่ง

ต้องพัฒนาคุณภาพของประชาชนมาก เพราะยังมีพื้นฐาน
ที่ยังไม่แข็งแกร่งเพียงพอ

จากแนวคิดของ Hainuat อาจกล่าวได้ว่า ความจำเป็นในการ
จัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้น นอกจากเป็นความจำเป็นทางด้านบุคคลแล้ว
ยังเป็นความจำเป็น ทางด้านความต้องการของสังคมและประเทศชาติ
ด้วย จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นสาเหตุหลัก ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความ
จำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต

1.6 สรุปความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

กล่าวได้ว่าการศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นและมีความสำคัญ
ต่อบุคคล สังคม และประเทศชาติเป็นอย่างมาก เป็นการศึกษาที่ไม่แยก
จากชีวิต และผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตของบุคคล แนวคิดของ
การศึกษาตลอดชีวิตจึงได้ถูกนำมาเป็นแนวคิดหลักของการศึกษาของโลก
ในปัจจุบัน ถ้าสังคมใดประเทศใดจัดการศึกษาให้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง
ตลอดชีวิตได้ ก็นับว่าเป็นการพัฒนาทั้งบุคคลและประเทศชาติโดยรวม
ผู้เขียนขอสรุปความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ดังนี้

- การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้มีโอกาสเรียนรู้ในทุก
ช่วงของชีวิต
- การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับโอกาสทางการศึกษา
อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
- การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาในรูปแบบ
ที่เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพการดำเนินชีวิต เพราะการ
ศึกษาตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการการศึกษากับชีวิต
- การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาที่สามารถ
นำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงได้

- การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้คุณได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับการทำงาน สามารถเลือกอาชีพและพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์กับสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป
- การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้คุณมีความรู้และทักษะที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่อง
- การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้คุณมีอิสระในการเรียนรู้สามารถเลือกเรียนในสิ่งที่ตรงกับความต้องการความสนใจของตนเอง เลือกวิธีการเรียนที่เหมาะสมตามระดับความสามารถของตน
- การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้คุณพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ
- การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้คุณปรับตัวเข้ากับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม
- การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้คุณพึ่งตนเองได้และนำตนเองได้ในการเรียนรู้
- การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการศึกษาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง
- การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ช่วยให้คุณและองค์กรในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

Unit 2

หลักการและแนวปฏิบัติ ของการศึกษาตลอดชีวิต

2.1 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

จากการประมวลแนวความคิด หลักการ ข้อเขียนของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่านที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิต เริ่มตั้งแต่ Lengrand, P (1972) ซึ่งให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต Faure, E และคณะ ซึ่งเขียนหนังสือชื่อ Learning to be : The World of Education Today and Tomorrow ซึ่งได้ให้ความหมาย แนวคิด และหลักการเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตไว้อย่างกว้างขวางและ Dave, R.H. (1973) ซึ่งเป็นผู้รวบรวมสังเคราะห์ วิเคราะห์เอกสารรายงานที่เกี่ยวข้องและรวบรวมความคิดเห็นจากนักการศึกษาเป็นจำนวนมากแล้วนำมาประมวลเป็นแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างครอบคลุม ซึ่งนับว่าท่านเหล่านี้เป็นนักศึกษารุ่นแรก ๆ ที่ได้

พยายามรวบรวมแนวคิด หลักการ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตไว้เป็นอย่างดี ในช่วงเวลาต่อ ๆ มาได้มีข้อคิดข้อเสนอของนักการศึกษารุ่นหลังอีกหลายท่าน เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้วหลักการใหญ่ ๆ คล้ายคลึงกัน เพียงแต่มีการเพิ่มเติมหรือปรับในบางประเด็นให้สอดคล้องกับสภาพการณ์และยุคสมัยมากขึ้นเท่านั้น เช่น Hawes (1975), Knowles (1975), Dave (1975, 1976), Lengrand (1975), Cropley (1977, 1980), Skager (1978), Houle (1980), Hainaut (1981), Knapper and Cropley (1991), Apps (1985, 1992) และสุนทร สุนันท์ชัย (2534) จากแนวคิดของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่านดังกล่าว สามารถสรุปหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตได้ดังนี้

1. การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์

การศึกษามีความจำเป็นสำหรับบุคคลในทุกช่วงชีวิต ไม่ว่าจะอยู่ในวัยทารก วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ หรือวัยสูงอายุก็ตาม เพราะสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร วิทยาการและเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในทุกช่วงชีวิตของบุคคล บุคคลอาจต้องเผชิญกับสถานการณ์กับสภาพปัญหาที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงชีวิต การศึกษาจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเอง สามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้ได้ช่วยให้บุคคลมีความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต มีความรู้ในการประกอบอาชีพ พัฒนาอาชีพ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตอยู่ในสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสม ดังที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวว่า การศึกษาเกิดขึ้นพร้อมกับชีวิต และต้องดำเนินการในวิถีชีวิต และ Dave (1973) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์ต้องการเรียนรู้อยู่เสมอตราบดีที่ยังมีชีวิตอยู่ เพราะฉะนั้นหลักการข้อนี้ นับเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่

ทุกคนจะต้องตระหนักว่า การศึกษาตลอดชีวิตจะเกิดได้ทุกคนต้องตระหนักว่า การศึกษามีความจำเป็นสำหรับทุกช่วงเวลาของชีวิต

2. บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

ความสามารถในการเรียนรู้ในการได้รับการศึกษาของบุคคลนั้น มิได้จำกัดเพียงแค่ว่าเมื่อบุคคลอยู่ในวัยเรียนคือ ช่วงวัยเด็ก วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ตอนต้นเท่านั้น บุคคลที่อยู่ในวัยอื่น ๆ เช่น วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง หรือวัยสูงอายุก็สามารถจะเรียนรู้ได้ แม้ว่าในทางจิตวิทยาจะกล่าวถึงพัฒนาการของร่างกายมนุษย์ว่าเมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้นพัฒนาการทางร่างกายจะเป็นไปในทางลดลง การรับรู้ การมีปฏิกิริยาโต้ตอบ การเคลื่อนไหว ความจำ การมองเห็น ความฉับไวต่าง ๆ จะลดลง แต่นั่นมิได้หมายความว่าบุคคลจะเรียนรู้ไม่ได้เพียงแต่ว่าผู้จัดกิจกรรมการศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพพัฒนาการตามวัยของเขาและความต้องการของเขา และอีกประการหนึ่งบุคคลที่อยู่ในวัยสูงขึ้นอาจต้องมีบทบาทภาระหน้าที่ต่าง ๆ มากมายทั้งการทำงานและครอบครัว เพราะฉะนั้นการศึกษาจะต้องให้สอดคล้องกับสภาพร่างกายของบุคคลในวัยนั้น ๆ และเอื้อต่อสภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในวัยนั้น ๆ เพื่อให้เขาสามารถรับการศึกษาได้ เพราะฉะนั้นนักการศึกษาหลายท่านจึงกล่าวว่า **บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ทุกช่วงอายุ ไม่มีใครแก่เกินเรียน**

3. การศึกษามีได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา

โดยทั่วไปมักจะเป็นที่เข้าใจกันว่าการศึกษาสิ้นสุดลงเมื่อบุคคลเรียนจบการศึกษาระดับใดระดับหนึ่ง แล้วได้รับประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรจากโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย ถือว่าเป็นอันสิ้นสุดการศึกษา จากนั้นบุคคลก็จะออกไปประกอบอาชีพออกไปดำเนินชีวิต

ต่อไป ซึ่งนับเป็นความเข้าใจที่ยังไม่ถูกต้อง การศึกษาจากโรงเรียนหรือจากมหาวิทยาลัยนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งชีวิตของบุคคล เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ในการประกอบอาชีพและในการแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้ต่อไป ช่วงชีวิตที่บุคคลได้รับการศึกษาในโรงเรียนประถมหรือสถาบันการศึกษานั้นเป็นช่วงเวลาที่สำคัญมาก โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับการศึกษาเพียงการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา หรือแม้แต่กลุ่มที่ได้รับการศึกษาถึงระดับอุดมศึกษาก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาทั้งหมดของชีวิตก็ยังนับว่าสั้นมากเช่นกัน เพราะหลังจากนั้นบุคคลจะต้องออกมาเผชิญกับโลกของชีวิตจริงภายนอกโรงเรียน ซึ่งเป็นเวลายาวนานหลายเท่านัก ในช่วงหลังของชีวิตนี้ความรู้ที่ได้รับมาจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาก็อาจนำมาใช้ได้บ้างแต่นับว่าไม่เพียงพอ บุคคลยังต้องเรียนรู้ ศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เข้ามาในทุกช่วงชีวิต โดยมีการศึกษาที่ได้รับมาในวัยเด็กเป็นพื้นฐานหรือเป็นต้นทุนเท่านั้น เพียงแต่การศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ได้รับในระยะหลังของชีวิตนี้มักจะมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากการศึกษาที่ได้รับในโรงเรียน ดังนั้นบางคนจึงไม่ทราบว่าตนได้รับการศึกษา เช่น การศึกษาจากการทำงาน จากเพื่อนร่วมงาน จากครอบครัว จากสังคม จากสภาพความเป็นอยู่ จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน จากสื่อ หรือบางคนอาจจะไปเข้ารับการอบรมในบางเรื่อง บางวิชาเพื่อนำมาพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ พัฒนาความเป็นอยู่ เป็นต้น **บุคคลจะได้รับการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อันไปทุกช่วงชีวิตของเขา** แม้จะเข้าวัยสูงอายุก็ตาม เขาก็จะได้รับความรู้จากสภาพความเป็นอยู่ จากสังคม จากสิ่งแวดล้อม

4. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด

การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกประเภท ทุกระดับ

นักการศึกษาได้แบ่งประเภทของการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ออกเป็น 3 ประเภทคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่มีระเบียบ กฎเกณฑ์ด้านต่าง ๆ ค่อนข้างจะตายตัว เช่น อายุของผู้เข้าเรียน ช่วงเวลาการศึกษาในแต่ละหลักสูตร การวัดผลประเมินผล และสถานที่เรียน ผู้จัดการศึกษาก็คือ โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา ส่วนการศึกษานอกระบบจะเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นมากกว่าทั้งในด้านหลักสูตร วิธีเรียน สถานที่เรียน กลุ่มเป้าหมายก็มีหลากหลายตั้งแต่เด็กก่อนวัยเรียนจนถึงผู้สูงอายุ สำหรับการศึกษิตตามอัธยาศัยนั้นเป็นการที่บุคคลได้รับความรู้และประสบการณ์จากสภาพการดำเนินชีวิต จากการประกอบอาชีพการทำงาน จากครอบครัว จากสังคมสิ่งแวดล้อมและสื่อต่าง ๆ การศึกษาแต่ละประเภทล้วนเป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต จะอาศัยเพียงการศึกษาประเภทใดประเภทหนึ่งไม่สามารถทำให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตได้

5. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มีการผสมผสานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน

นักการศึกษาหลายท่านต่างมีความคิดเห็นว่าการศึกษาตลอดชีวิตควรเป็นการศึกษาที่ผสมผสานสัมพันธ์กันในสองมิติ มิติที่ 1 คือสัมพันธ์กันในแนวตั้ง มิติที่ 2 สัมพันธ์กันในแนวนอน

การสัมพันธ์กันในแนวตั้ง หมายถึง การพิจารณาถึงช่วงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย โดยทั่วไปแล้วบุคคลจะต้องผ่านช่วงชีวิตในวัยต่าง ๆ ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยสูงอายุ การศึกษามีความจำเป็นสำหรับทุกวัยทุกช่วงอายุตลอดชีวิต เพราะฉะนั้นบุคคลจึงควรได้รับการศึกษาโดยตลอดและการศึกษาที่จัดให้แต่ละช่วงอายุควรมีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกัน

สำหรับการผสมผสานกันในแนวนอนนั้น นักการศึกษาพิจารณาที่แต่ละวัยแต่ละช่วงอายุของบุคคล การศึกษากับชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน

ดังนั้น ในช่วงวัยหนึ่ง ๆ บุคคลควรจะได้รับการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาตน ในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและทัศนคติ เพื่อ จะช่วยให้บุคคลได้พัฒนาอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น การศึกษาที่ควรจัดให้ ควรเป็นการศึกษาทุกประเภทหรือทุกรูปแบบ จากทุกแหล่งความรู้ ผสมผสานกัน ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นเพียงการศึกษาในระบบหรือเป็น เพียงการศึกษานอกระบบเท่านั้น เพียงแต่ว่าในช่วงเวลานั้นหรือช่วงวัย นั้นบุคคลมีความพร้อมจะรับการศึกษาในรูปแบบใดมากที่สุด ก็ศึกษาใน รูปแบบ/ประเภทนั้นเป็นหลัก และมีการศึกษาในรูปแบบอื่น ๆ เป็นส่วน เสริม เพื่อให้ได้รับความรู้ที่ครอบคลุมและเกิดประโยชน์สูงสุด เพราะ ฉะนั้น การศึกษาทุกรูปแบบ/ทุกประเภทควรจะเชื่อมโยงกันได้

6. การศึกษาตลอดชีวิตเน้นความเท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษา

การที่จะให้บุคคลได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้นั้น หน่วยงานผู้รับผิดชอบจะต้องจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทั่วถึง กลุ่ม เป้าหมายเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาได้ง่าย และที่สำคัญคือ จะต้องหา มาตรการที่จะช่วยให้ทุกคนได้รับโอกาสอย่างเสมอภาคกันไม่ว่าจะเป็น กลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในเมืองหรือชนบท กลุ่มเป้าหมายที่มีฐานะดีหรือ ยากจน กลุ่มเป้าหมายที่มีพื้นฐานการศึกษาสูงหรือต่ำ กลุ่มเป้าหมาย ที่มีอาชีพแน่นอนหรือผู้ว่างงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

7. การศึกษาตลอดชีวิตควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในเรื่อง กฎเกณฑ์ ระเบียบต่าง ๆ มีความยืดหยุ่นทั้งในด้านเนื้อหา วิธีเรียน เวลา เรียน สถานที่เรียน

ในด้านเนื้อหา จะมีเนื้อหาที่หลากหลายเพื่อสนองความต้องการ ของผู้เรียน และสังคม นอกจากนี้ ยังมีความยืดหยุ่นสามารถปรับ

เปลี่ยนไปตามสถานการณ์ สภาพสังคม สิ่งแวดล้อมได้เสมอ

ในด้านวิธีเรียน การศึกษาตลอดชีวิตเอื้อให้บุคคลเรียนรู้ได้ในรูปแบบที่หลากหลาย วิธีการที่บุคคลจะแสวงหาความรู้เพื่อจะไดมาซึ่งความรู้นั้นจะมีความยืดหยุ่นหลากหลายมาก ผู้เรียนสามารถเลือกวิธีเรียนที่เห็นว่าเหมาะสมกับความสามารถของตนเอง สะดวก สอดคล้องกับเวลาของตนเอง เช่น อาจจะเรียนด้วยตนเองจากสื่อต่าง ๆ เรียนกับครู เรียนจากเพื่อน เรียนเป็นกลุ่มเล็ก เรียนเป็นกลุ่มใหญ่ หรือผสมผสานหลายๆ วิธีการเข้าด้วยตามที่เห็นว่าเหมาะสม

ในด้านระยะเวลาเรียน บุคคลสามารถกำหนดช่วงเวลาเรียนของตนเองได้ตามเวลาที่ตนเองสะดวกและไม่ติดภารกิจอื่น บุคคลสามารถเลือกเรียนในเวลาที่ตนเองมีความพร้อม จะเริ่มเรียนเมื่อใดก็ได้ จะหยุดเรียนเมื่อไรก็ได้ จะกลับมาเรียนอีกเมื่อใดก็ได้ ไม่ต้องเรียนตามเวลาที่สถาบันกำหนด ไม่ต้องเรียนพร้อมกับผู้อื่น สามารถจะเรียนเร็วหรือช้าได้ตามความสามารถของตนเอง

ด้านสถานที่เรียน การศึกษาตลอดชีวิตมุ่งให้บุคคลสามารถศึกษาหาความรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ ตามความต้องการ ความพร้อมของบุคคล เช่น การเรียนรู้อาจเกิดขึ้นที่บ้าน ที่ทำงาน ที่สวนสาธารณะ สถานที่ที่บุคคลไปท่องเที่ยวหรือทัศนศึกษา ในสนามกีฬา ในนา ในไร่ ฯลฯ การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในห้องเรียนเท่านั้น

8. การศึกษาควรมีความเป็นประชาธิปไตยหรือให้อิสระแก่ผู้เรียน

ในภาพรวมแล้วการศึกษาที่จะจัดให้ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายให้ได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตนั้นควรเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกได้ตัดสินใจตามความพร้อมความสามารถ ตามความสนใจ ตามความสะดวกของเขาเอง กลุ่มเป้าหมายหรือผู้เรียนควรมีโอกาสได้

เลือกเรียนในสิ่งที่เขาสนใจ ในสิ่งที่เขาคิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อเขา กลุ่มเป้าหมายควรมีโอกาสที่จะเลือกวิธีเรียนของเขาเอง โดยทั่วไปแล้วบุคคลจะมีความสามารถ มีสติปัญญา มีศักยภาพในการเรียนรู้ต่างกัน เพราะฉะนั้น ผู้จัดการศึกษา ผู้ให้ความรู้ควรจะให้อิสระแก่ผู้เรียนให้เขาเลือกวิธีเรียนที่เหมาะสมต่อความสามารถที่เขาถนัด ก็จะทำให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายได้โดยไม่หยุดเรียนเสียก่อน นอกจากนั้น ถ้าเป็นไปได้ควรให้อิสระแก่ผู้เรียนในการกำหนดเวลาเรียนของเขาเอง กำหนดสถานที่เรียนของเขาเอง เพราะแต่ละคนมีภาระที่จะต้องรับผิดชอบมากมายแตกต่างกันไป โดยเฉพาะผู้ที่พ้นวัยเรียนไปแล้ว ดังนั้น เวลาที่เขาสะดวกที่เขาพร้อมที่จะเรียนจะแตกต่างกัน สถานที่ที่เขาสะดวกที่จะเรียนจะแตกต่างกัน เพราะฉะนั้น ถ้าผู้จัดการศึกษาให้อิสระแก่ผู้เรียนในเรื่องเหล่านี้ได้บ้างก็จะทำให้มีผู้สนใจกลับเข้าสู่วงจรของการศึกษาการเรียนรู้มากขึ้น มีกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากที่ต้องการจะเรียนรู้ แต่มีภาระมากมายไม่มีเวลาด้วยวิธีนี้ จะช่วยเพิ่มกลุ่มเป้าหมายได้มาก

9. สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้

การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้นมีความจำเป็นมากที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้ เพราะถึงแม้จะมีบริการทางการศึกษาอย่างมากมายหลากหลายและเข้าถึงตัวกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม กลุ่มเป้าหมายอาจจะไม่สนใจ การสร้างแรงจูงใจนี้ต้องเริ่มที่การให้ความรู้ การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง การชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษาที่มีต่อบุคคลในทุกช่วงชีวิต ยกตัวอย่างให้เห็นถึงประโยชน์ของการศึกษา ทั้งนี้ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายตระหนักว่าการศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องอยู่คู่กับการดำเนินชีวิต และการศึกษาเป็นของทุกคนมิใช่เป็นกิจกรรมเพื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือวัยใดวัยหนึ่งเท่านั้น การสร้างแรงจูงใจนี้ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนที่กลุ่ม

เป้าหมายจะเข้ามาสู่กระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต หรือแม้แต่กลุ่มเป้าหมายเข้าสู่กระบวนการแล้วก็ตาม ก็ยังจำเป็นที่จะต้องสร้างแรงจูงใจอยู่เพื่อให้มีการแสวงหาความรู้ เข้าหาแหล่งความรู้อย่างต่อเนื่อง การสร้างแรงจูงใจอาจต้องใช้หลากหลายวิธีการ

10. ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้

บุคคลจะศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้จะต้องรู้วิธีแสวงหาความรู้หรืออีกนัยหนึ่งคือมีเครื่องมือในการหาความรู้ เครื่องมือในการหาความรู้นี้เป็นอย่างไร จากข้อคิดข้อเขียนของนักการศึกษาหลายท่านที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิตได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากว่า จะต้องฝึกให้ผู้เรียนรู้จักวิธีเรียนหรือมีทักษะในการเรียน เพื่อจะได้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ต่อไป การให้เนื้อหาความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ แก่ผู้เรียนเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอจะต้องให้เขารู้ทักษะในการเรียนด้วย เพราะเนื้อหาความรู้มีการเปลี่ยนแปลง มีการพัฒนาอยู่เสมอ ไม่นานความรู้ที่กลุ่มเป้าหมายได้รับก็จะล้าสมัยถ้าเขาไม่รู้วิธีที่จะหาความรู้เพิ่มเติมเขาก็จะไม่ทันผู้อื่น ไม่ทันเหตุการณ์ การให้กลุ่มเป้าหมายได้รู้ทักษะในการเรียนหรือรู้วิธีเรียนนี้ก็คือ การฝึกให้เขาสามารถเรียนรู้แบบนำตนเองหรือเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยเขาจะต้องสามารถวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ได้ว่ามีความต้องการหรือมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้เรื่องใด จากนั้นจะต้องวางแผนการเรียนรู้ของตนเองได้ เลือกแหล่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมได้ ดำเนินการเรียนรู้จากแหล่งดังกล่าวได้ด้วยตนเองโดยไม่จำเป็นต้องมีครูมาคอยกำกับดูแลอยู่ตลอดเวลาเรียกว่าสามารถนำตนเองได้ ถ้าผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายสามารถดำเนินการ ดังกล่าวได้ก็นับว่าเขา มีทักษะในการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เขาเรียนรู้ด้วยตนเอง ทุกช่วงตลอดชีวิตของเขา

11. ให้ศึกษาเรียนรู้เรื่องของชีวิตและสภาพปัญหาที่ต้องเผชิญในชีวิตจริง

เนื่องจากเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ก็คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนกลุ่มเป้าหมายให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการดำรงชีวิตที่ดี มีอาชีพที่มั่นคง สามารถเผชิญปัญหาและความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น สิ่งที่จะจัดให้ประชาชนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ ควรเป็นสภาพการณ์และปัญหาที่เขาจะต้องเผชิญในชีวิต ความเปลี่ยนแปลงในสังคมของเขาและสังคมโลกที่มีผลกระทบต่อกัน ทั้งนี้ เพื่อจะได้เป็นความรู้และประสบการณ์ที่กลุ่มเป้าหมายจะนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยตรง ไม่ควรให้เรียนรู้ในสิ่งที่ไกลตัว นักการศึกษาตลอดชีวิตหลายท่านได้กล่าวถึงเนื้อหาที่ควรจัดให้ประชาชนได้เรียนรู้ว่าควรจะต้องประกอบด้วยเนื้อหาใน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ให้เรียนรู้ในเรื่องที่จะเป็นพื้นฐานทั่วไปที่บุคคลพึงมีความรู้ในการดำเนินชีวิต (ได้แก่ การอ่าน การเขียน การสื่อสาร การคำนวณ ความรู้เกี่ยวกับตนเอง สังคมสิ่งแวดล้อม เป็นต้น) และกลุ่มที่ 2 คือ ความรู้ในสาขาอาชีพต่าง ๆ โดยความรู้ทั้ง 2 กลุ่มนี้ ควรจะเชื่อมโยงสัมพันธ์กันด้วย เพื่อจะทำให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม นอกจากนั้น สิ่งที่ทำให้ประชาชนเรียนรู้ี้ควรเป็นเรื่องที่ทันสมัยทันเหตุการณ์ เพราะเขาจะต้องนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ปัจจุบัน มิใช่เรียนเพื่อเก็บสะสมความรู้ไว้ใช้ในอนาคต

12. บ้านเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิต

บ้านนับเป็นสถานที่แห่งแรกที่เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิตและเป็นแหล่งที่จะให้ความรู้แก่บุคคลสืบเนื่องต่อไปทุกช่วงอายุจนตลอดชีวิต เมื่อชีวิตของบุคคลเริ่มขึ้นเขาจะได้เรียนรู้จากพ่อแม่ ต่อมาก็จะเรียนรู้จากบุคคลอื่น ๆ ภายในบ้านและจากสภาพแวดล้อมภายในบ้าน

จะได้เรียนรู้ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว วิธีการดำเนินชีวิตแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติตน การจัดการภายในครอบครัว ทักษะการปฏิบัติงานต่าง ๆ ภายในครอบครัว ตลอดจนทักษะการประกอบอาชีพ ฯลฯ การเรียนรู้ก็จะพัฒนาขึ้นตามอายุเมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น สิ่งที่เรียนรู้ก็จะกว้างขวางซับซ้อนมากขึ้น เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าบ้านเป็นสถาบันทางสังคมหน่วยแรกที่ทำให้การศึกษาแก่บุคคล และการศึกษาที่ได้รับจากบ้านจะเป็นพื้นฐาน สำหรับการสร้างความสามารถในการเรียนรู้การดำเนินชีวิตของบุคคลในช่วงต่อไป และก็ยังเป็นแหล่งที่ทำให้การศึกษาแก่บุคคลไปตลอดชีวิต

13. ชุมชนมีบทบาทสำคัญ

แหล่งที่จะให้ความรู้แก่บุคคลในช่วงต้นของชีวิตนั้นถัดจากบ้านก็คือชุมชนหรือสังคม เด็กจะได้เรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน จากเพื่อนบ้าน จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในสังคม และชุมชนหรือสังคมก็จะให้ความรู้ให้การศึกษาแก่บุคคลตลอดไป ไม่ว่าจะเป็นช่วงที่บุคคลเข้าศึกษาในโรงเรียนหรือสถานศึกษา หรือเมื่อจบจากโรงเรียนหรือสถานศึกษามาแล้ว Dave (1973) กล่าวว่า คำว่า “ชุมชน” หรือ “สังคม” นี้ มีความหมายค่อนข้างซับซ้อนครอบคลุมตั้งแต่เพื่อนบ้าน กลุ่มเพื่อน กลุ่มสังคม วัฒนธรรม กลุ่มการเมือง กลุ่มวิชาชีพ สหพันธ์การค้า โรงงาน อุตสาหกรรม สถานประกอบการ สถานประกอบธุรกิจ สาธารณชน สถานที่ทำงานในลักษณะต่าง ๆ สถาบันทางศาสนา สถานสงเคราะห์ และสื่อมวลชน ในแต่ละชุมชนในแต่ละสังคมอาจจะมีหน่วยงานหรือองค์กรเหล่านี้มากน้อยแตกต่างกันหรือมีลักษณะแตกต่างกันออกไป แต่อาจกล่าวได้ว่าหน่วยงาน สถาบันและองค์กรในลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้มีอยู่ในชุมชน มีอยู่ในสังคมต่างมีส่วนช่วยให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่สมาชิกในสังคม

14. ต้องอาศัยส่วนร่วมของทุกฝ่าย

สถาบันการศึกษาเป็นเพียงแหล่งการเรียนรู้ส่วนหนึ่งเท่านั้น ลำพังสถาบันการศึกษาไม่อาจทำให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาตลอดชีวิต ต้องอาศัยแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ ประกอบด้วย ในชุมชนยังมีแหล่งที่จะให้ความรู้แก่บุคคลได้มีอยู่มากมาย (เช่น สถานประกอบการ หน่วยงานรัฐบาล หน่วยงานเอกชน องค์กรท้องถิ่น ฯลฯ) ดังนั้น สถาบันการศึกษาต่าง ๆ จะแยกตัวจัดการศึกษาเพียงลำพังต่อไปไม่ได้อีกแล้ว นักการศึกษาหลายท่านได้ให้หลักการไว้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตไม่อาจเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์โดยปราศจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทั้งแหล่งการเรียนรู้ สถานศึกษา และประชาชนในชุมชน ดังนั้นหน่วยงาน สถาบัน องค์กร แหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งในระบบและนอกระบบ และทุกกลุ่มในชุมชน ควรจะมีการทบทวนบทบาทเพื่อร่วมมือประสานสัมพันธ์กันให้มุ่งไปสู่เป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

15. การศึกษาตลอดชีวิตเน้นการจัดการศึกษาเพื่อให้บุคคลพึ่งตนเองได้

มนุษย์ต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาเพื่อที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อที่จะแก้ปัญหา ในสมัยก่อนมนุษย์ต้องเรียนรู้เพื่อที่จะแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อให้มีอาหาร และให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ ในสมัยต่อมา มนุษย์ก็ยังเผชิญกับสภาพปัญหาต่าง ๆ มีความซับซ้อนมากขึ้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ตลอดเวลา เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

2.2 แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต

ในเรื่องแนวปฏิบัติสำหรับการศึกษาตลอดชีวิตนั้น ถึงแม้ว่าปัจจุบันแนวความคิดของการศึกษาตลอดชีวิตเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง และนับวันจะยิ่งมากขึ้น แต่ก็ไม่มีนักการศึกษาท่านใดหรือประเทศใด

กำหนดแนวปฏิบัติไว้อย่างแน่นอนตายตัว ส่วนใหญ่ประเทศต่าง ๆ จะอยู่ในขั้นที่กำลังหารูปแบบหาแนวทางที่แน่นอน โดยเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้วนำมาปรับปรุงเพื่อให้สามารถเป็นแนวทางที่เหมาะสมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน จากองค์กรและประเทศที่คัดสรรสามารถวิเคราะห์แนวคิด และหลักการมาสู่แนวปฏิบัติสำหรับด้านต่าง ๆ ได้ ดังนี้

1. ด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา ควรกำหนดให้ชัดเจน

เนื่องจากการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ ให้บุคคลได้มีโอกาสพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ด้วยบริการการศึกษาประเภทต่าง ๆ ที่จัดให้ เพื่อให้เขาสามารถพึ่งพาตนเองสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมในสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมได้

ดังนั้น ในการจัดการศึกษาทุกประเภททุกรูปแบบ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิตนั้น ผู้จัดจะต้องจัดภายใต้เป้าหมายและวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยจะต้องกำหนดรายละเอียดในการดำเนินการทั้งเนื้อหาหลักสูตร การบริหารจัดการ วิธีการจัดการเรียนการสอน สื่อ การประเมินผล และปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ เพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ซึ่งอาจจะให้บรรลุเป้าหมายโดยรวม อาจจะต้องอาศัยการศึกษาหลาย ๆ ส่วน หลาย ๆ วิธีการประกอบกัน

2. ด้านกลุ่มเป้าหมายควรมีการศึกษาวิเคราะห์และกำหนดให้ชัดเจน

เนื่องจากการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาเพื่อทุกคนในสังคม การศึกษาตลอดชีวิตเน้นความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา ความ

เสมอภาค ความเป็นประชาธิปไตย ทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาเสมอกัน เพราะฉะนั้นกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิตก็คือ ทุกคนในชุมชน ในสังคม ได้แก่บุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกพื้นฐานการศึกษา ทุกอาชีพ ทุกความสนใจ ทุกสถานะทางสังคม ครอบคลุมตั้งแต่เด็กแรกเกิด เด็กเล็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ ไปจนถึงผู้สูงอายุ

การจะจัดการศึกษาให้ทุกคน ในสังคม ในชุมชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันและได้รับการศึกษาตลอดชีวิตนั้นนับเป็นงานใหญ่เป็นเรื่องที่จะต้องใช้ความพยายามอย่างสูง

ในส่วนของกลุ่มเป้าหมายนั้นอาจจะต้องมีการศึกษา สำรวจ และกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนว่าเป็นใครบ้าง และมีการแบ่งกลุ่มประเภทของกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนเพื่อจะได้จัดบริการการศึกษาได้ทั่วถึงและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม เช่น อาจจะแบ่งตามวัย เป็นเด็กก่อนวัยเรียน ผู้ที่อยู่ในวัยเรียน ผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน และผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุ แล้วจัดการศึกษาให้แต่ละกลุ่ม หรืออาจจะแบ่งโดยใช้เกณฑ์ที่ละเอียดปลีกย่อยลงไป นอกจากเด็กก่อนวัยเรียน และบุคคลในวัยเรียนแล้วอาจจะแบ่งเป็นกลุ่มเกษตรกร กลุ่มประมง กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ เพื่อกำหนดขอบเขตของกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนขึ้น เมื่อมีกลุ่มเป้าหมายชัดเจนแล้วหน่วยงานผู้จัดการศึกษาสามารถศึกษาทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มว่ามีสภาพพื้นฐานเป็นอย่างไร มีความต้องการอย่างไร แล้วจึงวางแผนจัดการศึกษาให้แต่ละกลุ่มได้รับโอกาสอย่างทั่วถึง และได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของเขา

3. ด้านประเภทของการศึกษาต้องจัดการศึกษาทุกประเภทให้ได้ทั้งปริมาณ และคุณภาพ

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นองค์รวมของการศึกษาทุกประเภท การ

ศึกษาในระบบโรงเรียนเพียงอย่างเดียวหรือการศึกษาประเภทใดประเภทหนึ่งเพียงอย่างเดียวไม่อาจทำให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตที่สมบูรณ์ได้ เพราะฉะนั้นการศึกษาตลอดชีวิตจึงต้องประกอบไปด้วยการศึกษาทุกประเภทที่มีอยู่ นั่นก็คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

การที่จะจัดการศึกษาแต่ละประเภทให้เป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิตอย่างแท้จริงนั้น มีแนวปฏิบัติดังนี้

- 1) เมื่อพิจารณาตามช่วงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาควรจัดการศึกษาแต่ละประเภทให้เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน รับช่วงต่อกันได้ กล่าวคือ เมื่อบุคคลศึกษาจบจากการศึกษาประเภทหนึ่งแล้วสามารถศึกษาต่อการศึกษาอีกประเภทหนึ่งได้ และเมื่อจบอีกประเภทหนึ่งจะมาศึกษาับการศึกษาประเภทเดิมได้หรือประเภทอื่นได้เป็นเช่นนี้ไปอย่างต่อเนื่องจนตลอดชีวิตของแต่ละบุคคล
- 2) เมื่อพิจารณาในแต่ละช่วงอายุ ในวัยหนึ่ง ๆ บุคคลควรได้รับการศึกษาหลายประเภทผสมผสานกัน การศึกษาแต่ละประเภทควรส่งเสริมและสนับสนุนกัน เช่น เมื่อบุคคลได้รับการศึกษาในระบบ ควรได้รับการศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัยเสริม
- 3) ให้ผู้เรียนสามารถถ่ายโอนไปมาในการศึกษาแต่ละระบบได้ เช่น ขณะที่ผู้เรียนเรียนการศึกษาในระบบอยู่แต่ไม่พร้อมที่จะเรียนต่อไปได้ สามารถถ่ายโอนมาเรียนต่อด้วยการศึกษานอกระบบได้ และเมื่อมีความพร้อมสามารถจะกลับไปสู่การศึกษาในระบบอย่างเดิมได้ ผู้ที่ประกอบอาชีพการงานอยู่

สามารถนำประสบการณ์มาเทียบโอนเพื่อจะเข้าศึกษาต่อในระบบหรือนอกระบบได้

- 4) การศึกษาในระบบ ควรจัดให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ กล่าวคือ จัดให้ทั่วถึงโดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ห่างไกล ให้กลุ่มเป้าหมายมีโอกาสศึกษาต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นได้มากขึ้น ให้มีการยืดหยุ่นในกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อให้โอกาสกลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสรับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิต และช่วยปูพื้นฐานให้สามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง
- 5) การศึกษานอกระบบ ซึ่งเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นและเอื้อต่อการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่อยู่แล้วนั้น ควรจัดให้ทั่วถึงกลุ่มเป้าหมายยิ่งขึ้น
- 6) การศึกษาตามอัธยาศัย ควรปรับให้เอื้อต่อการศึกษาลดลงชีวิตมากยิ่งขึ้น ในสภาพที่เป็นอยู่การศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทยที่คิดสรรยังคงอยู่ในลักษณะที่เป็นธรรมชาติ ถ้ากลุ่มเป้าหมายไม่ได้ไปเกี่ยวข้องก็จะไม่ได้รับความรู้ หน่วยงานผู้จัดการศึกษาและทุกฝ่ายจะต้องหาวิธีการนำเอาการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาตินี้มาจัดเป็นโอกาสให้แก่ประชาชนได้เข้าไปเกี่ยวข้อง สัมผัสรับรู้และเรียนรู้ได้มากขึ้น

4. ด้านแหล่งการเรียนรู้ควรจัดให้มีความหลากหลาย เปิดกว้าง และประสานสัมพันธ์

การศึกษาลดลงชีวิตจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีการจัดบริการแหล่งการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้สำหรับการศึกษาลดลงชีวิตมีมากมายหลากหลายเริ่มตั้งแต่บ้าน กลุ่มเพื่อน บุคคลในชุมชน โรงเรียนหรือสถานศึกษา สถานที่ทำงาน สถานประกอบการ ห้องสมุด สวนสาธารณะ

สถาบันศาสนา แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน พิพิธภัณฑน์ สนามกีฬา สื่อ
ประเภทต่าง ๆ ฯลฯ

ในทางปฏิบัติหน่วยงานผู้จัดการศึกษาควรจะดำเนินการ ดังนี้

- 1) เป็นแหล่งความรู้ที่บริการการศึกษาทุกประเภท ทั้งการ
ศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาม
อัธยาศัย
- 2) จัดสำหรับกลุ่มเป้าหมายทุกคนโดยไม่จำกัดเพศ วัย พื้นฐาน
ความรู้ อาชีพ ฐานะ ความสนใจ เข้าศึกษาหาความรู้ได้
ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง
- 3) เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหรือให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงได้ง่าย การ
เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอาจจะทำโดยจัดแหล่งความรู้ให้ใกล้
ตัวผู้เรียน ให้ผู้เรียนสะดวกที่จะมาหาความรู้ ไม่มีกฎ
ระเบียบหรือเงื่อนไขที่ยุ่งยาก จะศึกษาเมื่อไรหรือจะหยุด
ศึกษาเมื่อใดก็ทำได้ อาจจะสร้างเป็นเครือข่ายของแหล่ง
การเรียนรู้ และอาจจะใช้สื่อประเภทต่าง ๆ เข้าช่วยเพื่อ
เชื่อมโยงผู้เรียนเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ได้
โดยง่าย และผู้เรียนก็สามารถเป็นเครือข่ายของแหล่ง
การเรียนรู้ได้
- 4) ให้บริการอย่างต่อเนื่อง กลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจจะ
ศึกษาหาความรู้สามารถศึกษาได้ตลอดเวลาที่ต้องการ
5. **ด้านผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตควรประสานความร่วมมือ**

เนื่องจากการศึกษาตลอดชีวิตประกอบไปด้วยการศึกษาทุก
ประเภทและทุกระดับการศึกษา เพราะฉะนั้น ผู้รับผิดชอบในการจัดการ
ศึกษาตลอดชีวิตจึงไม่จำกัดอยู่เพียงแค่โรงเรียนหรือสถานศึกษาเท่านั้น
แต่ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ บุคลากรในแหล่ง

การเรียนรู้ทุกรูปแบบ ซึ่งได้แก่ บ้านหรือครอบครัว สถานประกอบการ หน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชน องค์กรท้องถิ่น สถาบันศาสนา ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสาธารณะ ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ เป็นต้น เพื่อให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตแก่บุคคลทุกคนอย่างสมบูรณ์นั้น มีแนวปฏิบัติสำหรับองค์กรที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ดังนี้

- 1) ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างแหล่งการเรียนรู้ทั้งหมดในชุมชนและนอกชุมชน จะต้องร่วมมือประสานกันในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพราะการศึกษาจากทุกแหล่งการเรียนรู้เมื่อนำมาหลอมรวมผสมผสานกันแล้ว จะทำให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนนี้คือส่วนที่ทำให้การศึกษาตลอดชีวิตแตกต่างจากการศึกษาที่เคยจัดมาในอดีต เพราะการศึกษาตลอดชีวิตเน้นความร่วมมือร่วมแรงระหว่างหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งหมด
- 2) ส่งเสริมให้แหล่งการเรียนรู้ทุกแห่งจัดบริการการศึกษาให้เต็มศักยภาพเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เช่น บ้านหรือครอบครัวนับเป็นสถาบันสังคมแรกสุดที่เป็นจุดเริ่มต้นให้การศึกษาแก่บุคคล และจะยังคงให้การศึกษาแก่บุคคลอย่างต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต ถ้าบ้านปลูกฝังในสิ่งที่ดีให้แนวทางที่ถูกต้องก็จะเป็นพื้นฐานที่แข็งแกร่งสำหรับบุคคลนั้นที่จะดำเนินชีวิตต่อไป เพราะฉะนั้นควรจะต้องมีการให้ความรู้แก่ครอบครัว รวมทั้งแหล่งการเรียนรู้ทุกแห่งด้วย เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่เหมาะสมให้แก่บุคคลได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

6. ด้านเนื้อหาหลักสูตรควรเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

เนื่องจากการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาในภาพรวมทั้งหมดของชีวิต มุ่งสนองความต้องการของชีวิต ให้บุคคลสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ปรับตัวได้กับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จากแนวคิดของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่านประมวลได้ว่าหลักสูตรของการศึกษาตลอดชีวิตต้องเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของบุคคล สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน จะต้องมีความหลากหลายและยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการและสถานการณ์ การศึกษาตลอดชีวิตควรให้ความรู้ทั่วไปที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและความรู้ทักษะในการประกอบอาชีพ ควรให้ความรู้และทักษะที่ผู้เรียนจะใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ในช่วงชีวิตต่อไปได้

เพราะฉะนั้น ในทางปฏิบัติอาจสรุปได้ว่าการจัดการศึกษาตลอดชีวิตควรให้เนื้อหาความรู้แก่ผู้เรียนในกลุ่มต่อไปนี้

6.1 เนื้อหาพื้นฐานที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณเบื้องต้น ความรู้เกี่ยวกับตนเอง เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นทักษะเบื้องต้นในการดำเนินชีวิต

6.2 ความรู้และทักษะเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้มีความรู้ และทักษะที่เป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพหรือปรับปรุงอาชีพที่ทำอยู่หรือสร้างอาชีพใหม่เพื่อเพิ่มพูนรายได้

6.3 ความรู้ข่าวสารทั่ว ๆ ไป เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้มีความรู้ ทันเหตุการณ์ ได้ทราบข่าวสารความเคลื่อนไหวต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ และพัฒนาชุมชน

6.4 เนื้อหาที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาที่พบในการดำเนินชีวิต สังคมสิ่งแวดล้อมเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้แก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ต้องเผชิญในการดำเนินชีวิต เหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นลักษณะของการเรียนรู้จากปัญหา

6.5 ความรู้และทักษะที่จะเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ เช่น ความรู้และทักษะทางด้านภาษา เพื่อที่จะสามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รู้จักเลือกรับความรู้ รู้จักกลั่นกรองเลือกสรรข้อมูลข่าวสารที่เป็นความรู้และได้ประโยชน์ที่มีคุณค่า

ทั้งหมดนี้เป็นเนื้อหาความรู้ในภาพรวมที่แหล่งการเรียนรู้พึงจัดให้แก่บุคคล แหล่งการเรียนรู้แต่ละแหล่งอาจจะให้ความรู้ได้ไม่ครอบคลุมทั้งหมดทุกประเภท แต่เมื่อบุคคลได้รับการศึกษาจากหลายๆ แหล่งความรู้ก็จะช่วยให้เขาได้ความรู้ครอบคลุมตามที่ต้องการได้

7. ด้านวิธีการให้ความรู้ ให้การศึกษาควรมีหลากหลาย เพื่อผู้เรียนเลือกได้ตามความต้องการ

ตามแนวทางของการศึกษาตลอดชีวิตนั้น การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาหลายประเภทหลายรูปแบบ ดังนั้น วิธีการจัดการศึกษา การถ่ายทอดความรู้จึงมีวิธีการที่หลากหลายและยืดหยุ่นมากทั้งในด้านวิธีเรียน กำหนดเวลาเรียนและสถานที่เรียน

ดังนั้น ในทางปฏิบัติการศึกษาตลอดชีวิตจะมีวิธีการเรียนได้หลายรูปแบบ ให้ผู้เรียนเลือกตามความถนัดและความต้องการ วิธีเรียนวิธีการถ่ายทอดความรู้ควรปรับเปลี่ยนไปได้ตามสถานการณ์และสภาพแวดล้อม

กลุ่มเป้าหมายควรมีอิสระในการเรียนรู้ สามารถกำหนดเวลาเรียนของตนเองว่าจะเรียนเมื่อไร สถานที่ใดจึงจะสอดคล้องกับความพร้อม และสภาพภารกิจของตน

ลักษณะของการศึกษาหาความรู้จะเน้นวิธีการเรียนมากกว่าวิธีการสอน เน้นการเรียนเพื่อรู้มากกว่าการเรียนเพื่อสอบ

ควรให้ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายเกิดความรูสึกว่าการหาความรู้หรือการศึกษามีได้เป็นสิ่งที่ทำยาก ไม่ต้องผ่านกฎเกณฑ์หรือระเบียบต่างๆ

มากมาย บริการการศึกษาหรือแหล่งการเรียนรู้ควรเปิดกว้างให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงได้สะดวก เพราะฉะนั้นการศึกษาในระบบควรมีความยืดหยุ่นมากขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงการศึกษาได้มากขึ้น ควรจัดให้อี้อต่อสภาพของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละท้องถิ่น การศึกษานอกระบบ ซึ่งมีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎระเบียบต่าง ๆ อยู่แล้ว ควรจะเพิ่มบริการให้หลากหลายและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายให้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัยควรมีบริการแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายหาวิธีที่จะให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงบริการได้ง่ายขึ้นสะดวกขึ้น ให้มีบริการที่ผสมกลมกลืนไปกับสภาพการดำเนินชีวิตของบุคคล

ในส่วนของวิธีการที่ผู้เรียนจะได้รับความรู้นั้นควรทำได้หลายวิธี เช่น ศึกษาจากผู้รู้ ศึกษาจากครู ศึกษาจากประสบการณ์ของชีวิต จากการทำงาน ศึกษาจากตำรา จากวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ จากผู้นำชุมชน จากผู้สอนศาสนา จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและนอกชุมชน หรือจะใช้หลาย ๆ วิธีผสมผสานกัน

ผู้จัดการศึกษาควรให้ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มที่ไม่ว่าจะเรียนรู้โดยวิธีใดก็ตาม เรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติ ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

ทักษะสำคัญที่ควรจะให้แก่ออกกลุ่มเป้าหมายตามแนวทางของการศึกษาตลอดชีวิตนั้น คือ กระบวนการจัดการเรียนการสอนจะเน้นการฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะในการเรียนด้วย หรือที่นักการศึกษาหลายท่านเรียกว่า การเรียนเพื่อรู้วิธีเรียน (learning how to learn) Smith (1982 : 19) กล่าวว่า การเรียนเพื่อรู้วิธีเรียน คือ การที่บุคคลมีความสามารถที่จะวิเคราะห์ได้ว่า จะเรียนอย่างไร (how) จึงจะมีประสิทธิภาพในแต่ละสถานการณ์ที่เผชิญ และยังรวมไปถึงจะเรียนอะไร (what) เรียนไปทำไม (why) เรียนเมื่อไร (when) และเรียนที่ไหน (where) ด้วย นอกจากนั้น

Knowles (1980) และนักการศึกษาอีกหลายท่านยังกล่าวอ้างถึง-ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การให้ผู้เรียนมีทักษะความสามารถในการเรียนด้วยการนำตนเองได้ (self-directed learning) คือผู้เรียนจะสามารถวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ (learning needs) ของตนเองได้ จากนั้นสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ กำหนดแหล่งการเรียนรู้ที่เหมาะสม กำหนดวิธีเรียนที่จะนำไปสู่เป้าหมายได้ ดำเนินการเรียนรู้ตามแนวทางที่กำหนดไว้ แล้วประเมินผลการเรียนของตน

8. ด้านสื่อและเทคโนโลยี ใช้สื่อและเทคโนโลยีช่วยให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต

ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นสื่อและเทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านการเป็นสื่อประกอบการสอนของครูหรือวิทยากร และเป็นสื่อในการเชื่อมโยงความรู้จากผู้สอนสู่ผู้เรียน และ/หรือจากผู้เรียนสู่ผู้สอน โดยที่ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายไม่ต้องพบกับผู้สอนโดยตรง สื่อและเทคโนโลยีจะนำมาใช้ทั้งในการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

ในยุคสมัยที่สังคมโลกมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นนี้ บุคคลจะต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพและมีภาระต่าง ๆ มากมายในการดำเนินชีวิตทำให้มีเวลาว่างน้อยลง โอกาสที่บุคคลจะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมโดยการเข้าศึกษาในลักษณะของชั้นเรียนนั้นจะเป็นไปได้ยากมาก สำหรับผู้ที่พ้นวัยเรียนมาสู่วัยทำงานแล้ว เพราะฉะนั้นสื่อและเทคโนโลยีจะมีบทบาทสำคัญมากในการถ่ายทอดความรู้ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ วิธีการศึกษาทางไกลจะถูกนำมาใช้ในการจัดการศึกษาทุกประเภท

ด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีในปัจจุบันทำให้สื่อและเทคโนโลยีประเภทต่าง ๆ ได้รับการพัฒนาเจริญก้าวหน้าทำให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนในแต่ละมุมโลกสามารถสื่อสารได้

อย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์ เพราะฉะนั้น สื่อและเทคโนโลยีจึงมีคุณสมบัติที่เหมาะสมในการเป็นตัวกลางถ่ายทอดความรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ สื่อและเทคโนโลยีจะช่วยเชื่อมโยงกลุ่มเป้าหมายให้เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้มากขึ้น สะดวกขึ้น ซึ่งเป็นเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้ากลุ่มเป้าหมายไม่สามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา นอกจากนั้น สื่อและเทคโนโลยีจะช่วยสร้างความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชน ไม่ว่าประชาชนจะอยู่ในเมืองใหญ่ หรืออยู่ในชนบทห่างไกลจะได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน สื่อและเทคโนโลยีหลายชนิดราคาไม่แพง ประชาชนที่มีฐานะไม่ดี ไม่สามารถเข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาได้ก็สามารถที่จะศึกษาผ่านสื่อและเทคโนโลยีได้ นอกจากนั้นกลุ่มเป้าหมายสามารถจะศึกษาเวลาใดก็ได้ สถานที่ใดก็ได้ตามที่ตนสะดวก และสามารถศึกษาเร็วหรือช้าได้ตามความสามารถของตนเอง เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าสื่อและเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญมากในการช่วยส่งเสริมให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต

สื่อและเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตจะมีทุกประเภทครอบคลุมตั้งแต่สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ เทปเสียง วิดีทัศน์ คอมพิวเตอร์ และมัลติมีเดียต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเลือกที่จะเรียนรู้และรับความรู้ได้ตามความสามารถและความพร้อม

9. ด้านบทบาทของครูหรือผู้สอน พัฒนาให้รับบทบาทและมีทักษะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นผู้ให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายมิได้จำกัดอยู่เฉพาะครูผู้สอนในสถานศึกษาเท่านั้นแต่อาจจะเป็นพ่อแม่ เพื่อน คนในชุมชน นายจ้าง หัวหน้างาน เพื่อนร่วมงาน ผู้สอนศาสนา ฯลฯ เช่น โรงเรียนในชุมชนของประเทศแทนซาเนีย ประธานาธิบดี เนียเรเร กล่าวว่า ผู้สอนอาจจะเป็นชาวนา เป็นประชาชนในชุมชน

เพราะฉะนั้น ผู้ให้ความรู้หรือผู้สอนสำหรับการศึกษาตลอดชีวิตจะมีความหลากหลายมาก

ผู้ให้ความรู้แต่ละท่านแต่ละกลุ่มอาจจะมีทักษะในการถ่ายทอดความรู้แตกต่างกัน เพราะส่วนใหญ่ไม่ได้มีอาชีพเป็นครูผู้สอนเช่นครูในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา เพราะฉะนั้น ต้องมีการแนะนำหรือให้ความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้

นอกจากนั้น บทบาทของผู้ถ่ายทอดความรู้สำหรับการศึกษาดูตลอดชีวิตจะไม่เหมือนกับบทบาทของครูผู้สอนในสถาบันการศึกษาทั่วไป เพราะการถ่ายทอดความรู้ตามแนวทางของการศึกษาดูตลอดชีวิตนั้น ผู้ถ่ายทอดความรู้จะไม่ใช่ผู้นำในการเรียนรู้ แต่ผู้เรียนจะเป็นผู้นำในการเรียนรู้ เพราะฉะนั้น บทบาทของผู้ถ่ายทอดความรู้หรือครูจะเป็นผู้ให้คำแนะนำ ช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างถูกต้องทิศทาง ช่วยให้คำปรึกษาชี้แนะแหล่งความรู้ วิธีการหาความรู้มากกว่าจะเป็นผู้บอกความรู้ ผู้ถ่ายทอดความรู้หรือครูจะต้องมีความเข้าใจแนวคิดของการศึกษาดูตลอดชีวิต การจัดการเรียนการสอนหรือกระบวนการเรียนรู้ควรเป็นไปในทิศทางที่จะทำให้เกิดการศึกษาดูตลอดชีวิต เพราะฉะนั้น จะต้องมีการอบรมให้ความรู้ในทักษะดังกล่าวแก่ผู้ให้ความรู้ของการศึกษาดูตลอดชีวิต หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู หรือผู้ให้ความรู้จะต้องให้การฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในทักษะดังกล่าว

10. ด้านการวัดผล การประเมินผล ใช้วิธีการที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง

การจัดการศึกษาดูตลอดชีวิตนั้นเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นความยืดหยุ่น สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ในการดำเนินชีวิต ไม่ใช่เรียนเพื่อท่องจำหรือเรียนเพื่อสอบ นักการศึกษาหลายท่านจึงกล่าวว่า ในการจัดการ

ศึกษาตลอดชีวิตนั้น การวัดผลประเมินผลควรเป็นการประเมินตามสภาพจริง เป็นการประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนมากกว่าจะเป็นการประเมินความสามารถในการจดจำเนื้อหา เพราะการศึกษาตลอดชีวิตมิใช่เป็นการศึกษาเพื่อการแข่งขันว่าใครจะเรียนเก่งกว่า ใครสอบได้สอบตก มีแต่เพียงว่าผู้เรียนจะนำความรู้ไปใช้ได้หรือไม่มากนักน้อยเพียงไร เพราะฉะนั้น การประเมินผลจึงเป็นการประเมินพัฒนาการของผู้เรียน การประเมินว่าผู้เรียนมีความรู้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม หรือนำไปใช้ในชีวิตจริงได้เพียงไรเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยผู้เรียนอาจจะประเมินตนเอง ผู้เรียนจะรู้ว่าเขามีพัฒนาการในการเรียนรู้อย่างไร หรือผู้สอนจะแนะนำแนวทางให้แล้วให้กลุ่มเป้าหมายประเมินตนเอง ด้วยวิธีการประเมินตนเองนี้กลุ่มเป้าหมายจะทราบว่าตนเองยังขาดความรู้ในเรื่องใด จะต้องปรับปรุงตนเองหรือพัฒนาตนเองในเรื่องใด

11. ด้านการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ควรให้รู้ เข้าใจและสนใจศึกษา

การที่การศึกษาตลอดชีวิตจะบรรลุเป้าหมายได้นั้นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งก็คือการสร้างแรงจูงใจให้แก่กลุ่มเป้าหมาย (ในที่นี้ก็คือประชาชนทุกคน) เพราะแรงจูงใจในการเรียนรู้นั้นสำคัญมาก ถ้าบุคคลไม่มีแรงจูงใจไม่มีความต้องการที่จะเรียนรู้แล้วการศึกษาตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย เพราะการเรียนรู้อะไรก็ตามนั้นจะไม่มีใครมาคอยแนะนำ คอยกำกับอยู่ตลอดเหมือนการเรียนในโรงเรียน บุคคลจะต้องตระหนักด้วยตนเองว่าจะต้องเริ่มด้วยตนเอง จะต้องนำตัวเองในการเรียนรู้ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตจะต้องสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตแก่กลุ่มเป้าหมายเช่นว่า การศึกษาไม่ใช่กระบวนการที่ยุงยากที่ผู้เรียนจะต้องเดินทางไปสถานศึกษาตามเวลาที่สถานศึกษากำหนดเสมอไป ปัจจุบันนี้การศึกษาหาความรู้มิได้หลายวิธี

อาจจะศึกษาจากสื่อต่าง ๆ ด้วยตนเองที่บ้านในเวลาที่เขาสะดวกก็ได้ ผู้ที่ประกอบอาชีพการงานแล้วก็สามารถศึกษาได้โดยไม่ต้องละทิ้งงาน ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความเข้าใจในการศึกษาตลอดชีวิตอย่างชัดเจน ไม่มองว่าการศึกษาตลอดชีวิตก็คือการศึกษาในระบบโรงเรียนเท่านั้น นอกจากนี้สร้างความรู้ความเข้าใจแล้วยังต้องชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่บุคคลจะต้องศึกษาตลอดชีวิต การศึกษามีความจำเป็นแก่เขาในแต่ละช่วงชีวิตอย่างไรบ้าง ต้องชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการศึกษาที่เป็นรูปธรรม สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้กลุ่มเป้าหมายเกิดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ มีความสนใจ มีความต้องการที่จะเรียนขึ้นมาได้ เช่น ยกตัวอย่างจริงที่ใกล้ตัวกลุ่มเป้าหมาย ให้เขาเห็นว่าการศึกษาช่วยพัฒนาอาชีพได้อย่างไร การศึกษาช่วยพัฒนาครอบครัว ช่วยพัฒนาความเป็นอยู่ ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของเขาได้อย่างไร ตลอดจนช่วยพัฒนาชุมชนและสังคมที่เขาอยู่ได้อย่างไรบ้าง สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงความจำเป็นในการศึกษา และถ้ามีแหล่งการเรียนรู้ที่เขาสามารถจะเข้าถึงได้อยู่ไม่ไกลนัก เข้าถึงได้สะดวกเขาก็จะเข้าไปสู่ระบบของการศึกษาตลอดชีวิตได้

12. ด้านการสร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องสร้างในกลุ่มเป้าหมาย

โดยทั่วไปแล้วคนเราจะคิดว่าการศึกษาลิ้นสุดเมื่อเราจบจากโรงเรียน จบจากสถาบันการศึกษา จากนั้นก็ไม่จำเป็นที่จะต้องศึกษาอีกแล้วทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะความไม่เข้าใจ การที่จะให้บุคคลสนใจศึกษาต่อเนื่องไปนั้นนอกจากจะต้องสร้างแรงจูงใจแล้วจะต้องสร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วย หมายถึงจะต้องให้เขาเกิดทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และฝึกให้เขาศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ โดยใช้ทักษะดังกล่าวจนเกิดเป็นความเคยชินในชีวิตประจำวัน

ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตก็คือการฝึกให้ผู้เรียนรู้วิธีเรียน รู้วิธีแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง คือครูหรือผู้สอนไม่ได้บอกเนื้อหาความรู้ แต่สอนวิธีการที่จะไปแสวงหาความรู้ด้วยตนเองต่อไปได้ เช่น ถ้าผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้เรื่องมลภาวะ ผู้สอนจะไม่ถ่ายทอดเนื้อหาเรื่องนี้แก่ผู้เรียนโดยตรง แต่จะฝึกและแนะนำวิธีที่จะแสวงหาความรู้เรื่องนี้แล้วให้ผู้เรียนทดลองหาความรู้ด้วยตนเองนำมาเสนอแล้วผู้สอนก็จะช่วยแนะนำเพิ่มเติมให้ เพราะฉะนั้น ต่อไปผู้เรียนก็จะสามารถแสวงหาความรู้เรื่องอื่น ๆ ได้เมื่อต้องการ

ถ้าบุคคลมีทักษะเช่นนี้อยู่ในตัวแล้วจะทำให้เขาสามารถหาความรู้ด้วยตนเองได้ไม่ว่าจะมีผู้สอนคอยแนะนำหรือไม่ก็ตาม นั่นก็คือเขาจะสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

13. ด้านการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ จะช่วยให้ประชาชนในชุมชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวทางหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต คือ การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ขึ้น แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) นี้เริ่มมาในเวลาใกล้เคียงกับการนำการศึกษาตลอดชีวิตเข้ามาสู่ระบบการศึกษาของประเทศต่าง ๆ นั่นเอง เพราะแนวคิดของชุมชนแห่งการศึกษานับเป็นแนวปฏิบัติอย่างหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต ดังจะเห็นว่า Hutchins (1968 : 164-165) ได้กล่าวว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ชายหญิงทุกคนในทุกช่วงอายุ ช่วยให้บุคคลได้พัฒนาอย่างเต็มที่ เป็นคนที่สมบูรณ์และไปสู่เป้าหมายของแต่ละบุคคล ต่อมาก็ได้มีนักการศึกษาหลายท่านกล่าวถึงและให้หลักการเกี่ยวกับเรื่องนี้มากขึ้นเป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน โดยถือว่าสังคมแห่งการศึกษานี้จะเป็นวิธีการที่จะทำให้บุคคลได้รับการศึกษาตลอดชีวิต เช่น Apps (1992) และนักการศึกษาท่านอื่น ๆ จาก

สหภาพยุโรป สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้มีการส่งเสริมให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ หลายประเทศได้นำแนวคิดนี้ไปสู่การปฏิบัติ

ตามแนวทางของชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั้น นักการศึกษาจะพิจารณาว่าชุมชนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ในชุมชนจะมีแหล่งที่จะให้การเรียนรู้อยู่หลายรูปแบบทั้งสถาบันการศึกษา หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน สถานประกอบการ สถาบันศาสนา สถานสงเคราะห์ และอื่น ๆ แหล่งการเรียนรู้เหล่านี้สามารถให้การศึกษากับบุคคลในลักษณะต่าง ๆ ทั้งโดยตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ บางแห่งให้การศึกษาระบบ บางแห่งให้การศึกษานอกระบบและบางแห่งให้การศึกษตามอัธยาศัยได้ เพราะฉะนั้น ถ้าได้มีการส่งเสริมให้แหล่งการเรียนรู้เหล่านี้ให้เป็นแหล่งให้การศึกษากับประชาชนในชุมชนทุกคนอย่างเต็มศักยภาพ และส่งเสริมให้แหล่งการเรียนรู้เหล่านี้ร่วมมือกัน สนับสนุนกันในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในชุมชนก็จะช่วยให้ประชาชนมีโอกาสในการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ใกล้ตัว ช่วยให้คนในชุมชนเรียนรู้ได้เสมอเมื่อต้องการ และกลุ่มเป้าหมายหรือคนในชุมชนก็ควรได้รับการฝึกทักษะในการแสวงหาความรู้โดยฝึกให้สามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองได้ ซึ่ง Galbraith (1992) กล่าวว่าทักษะนี้จำเป็นที่ทุกคนในสังคมควรจะต้องมีจึงจะเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ ถือเป็นความจำเป็นเบื้องต้นของสังคมแห่งการเรียนรู้ เมื่อประชาชนในชุมชนมีทักษะนี้แล้วประกอบกับมีแหล่งการเรียนรู้มากมายอยู่ไม่ไกลตัว เขาก็จะสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วางแผนการเรียนรู้ เลือกแหล่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมได้แล้วดำเนินการศึกษาหาความรู้ได้ตามที่เขาต้องการ โดยเขาก็จะสามารถแสวงหาความรู้เลือกรับความรู้ที่เขาต้องการได้ตลอดช่วงชีวิตของเขา เพราะฉะนั้นถ้าแต่ละชุมชนได้รับการพัฒนาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามที่กล่าวมาแล้วได้ ก็จะทำให้ประชาชนในสังคมโดยรวมหรือทั้งประเทศมีการศึกษาตลอดชีวิตได้

2.3 ปัญหาอุปสรรคที่สกัดกั้นไม่ให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ใช้เวลายาวนานมาก เพราะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นคู่ขนานไปกับชีวิตของแต่ละบุคคลและในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคลก็มีความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา ซึ่งความเปลี่ยนแปลงบางอย่างก็เป็นปัญหาสกัดกั้นการศึกษาตลอดชีวิต แต่ความเปลี่ยนแปลงบางอย่างก็มีส่วนส่งเสริมให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต นอกจากนี้ปัจจัยในส่วนของบุคคลแล้วยังมีปัจจัยอีกหลายประการที่เกี่ยวข้องกับผู้จัดการศึกษาหรือแหล่งการเรียนรู้ที่อาจส่งเสริมหรือสกัดกั้นการศึกษาตลอดชีวิต ตลอดจนปัจจัยทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อมของประเทศชาติและของโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วซึ่งมีผลกระทบด้วย

อย่างไรก็ตาม จากการที่ผู้เขียนได้ประมวลแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตจากนักการศึกษาหลาย ๆ ท่านในหลายประเทศได้มีส่วนที่พาดพิงถึงปัญหาอุปสรรคของการศึกษาตลอดชีวิตอยู่บ้าง ซึ่งสามารถวิเคราะห์และสรุปได้ ดังนี้

1. ไม่มีนโยบายหรือข้อกำหนดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตอย่างชัดเจน การไม่มีนโยบายหรือข้อกำหนด ตลอดจนระเบียบเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศอย่างชัดเจนก็ไม่อาจทำให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างสมบูรณ์ได้ แม้ว่าในบางประเทศมีกฎหมาย กำหนดนโยบายที่ชัดเจนแล้ว แต่ในหลายประเทศยังไม่มีกำหนดออกมาเป็นกฎหมายเป็นแนวปฏิบัติที่ชัดเจน

2. ประชาชนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตอย่างแท้จริง โดยทั่วไปประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดว่าการศึกษาคือการไปโรงเรียน เมื่อจบจากโรงเรียนก็คือจบการศึกษา เขายังไม่ทราบว่า เขาสามารถศึกษาต่อเนื่องได้และการศึกษาต่อเนื่องนั้นมีความจำเป็นต่อ

ช่วงชีวิตที่เหลือของเขามาก เพราะฉะนั้น จึงปรากฏว่าประชาชนทั่วไปยังไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาหลังจากจบจากโรงเรียนเท่าที่ควร จะไม่มีการวางแผนที่จะศึกษาต่อเนืองอย่างจริงจัง จะศึกษาเมื่อมีเวลาว่างหรือเมื่อมีเหตุการณ์ใดบีบบังคับ หรือเป็นไปโดยบังเอิญมากกว่า

3. ยังไม่มีกิจกรรมจูงใจให้บุคคลเห็นความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต นอกจากประชาชนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนดังกล่าวมาแล้ว ยังไม่มีหน่วยงานหรือสถาบันใดจัดกิจกรรมเพื่อจะจูงใจให้บุคคลมีความสนใจและเห็นความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต

4. การศึกษายังไม่เอื้อต่อสภาพสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง สภาพสังคมเศรษฐกิจในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีปัญหาที่ซับซ้อนมากทำให้คนมีเวลาให้กับการศึกษา การเรียนรู้น้อยลง การที่บุคคลจะมีเวลาไปนั่งเรียนในห้องเรียนเป็นไปได้ยากขึ้น แต่การศึกษาที่เป็นอยู่ยังไม่สอดคล้องในเรื่องนี้ ยังคงยึดมั่นในกฎระเบียบ ถึงแม้จะมีบริการการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัยบ้าง แต่ยังไม่ครอบคลุมสิ่งที่กลุ่มเป้าหมายต้องการ

5. หน่วยงานผู้จัดการศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตอย่างแท้จริง หน่วยงานผู้จัดการศึกษาส่วนใหญ่ยังจัดการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของสถาบันของตนหรือของหน่วยงานของตน แต่ยังไม่มองในภาพรวมว่าจะต้องจัดการศึกษาเพื่อเอื้อต่อการศึกษาตลอดชีวิตด้วย เพื่อปูพื้นฐานหรือเตรียมผู้เรียนให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตด้วย

6. การจัดการศึกษายังไม่ทั่วถึงและไม่มีความเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา การศึกษาที่จัดอยู่ในปัจจุบันยังไม่สามารถกระจายบริการได้ครอบคลุมทั่วถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ห่างไกล กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในลักษณะต่างๆ ทำให้ประชาชนได้รับโอกาสไม่เท่าเทียมกัน

7. โอกาสทางการศึกษายังไม่หลากหลายและเปิดกว้าง เนื่องจากการศึกษาที่จัดอยู่ในประเทศต่าง ๆ ค่อนข้างจะเน้นที่การศึกษาในระบบ มีบริการการศึกษานอกระบบบ้าง แต่ยังคงค่อนข้างน้อย การศึกษาตามอัธยาศัยก็พอมิบ้าง แต่ไม่แพร่หลายนัก เพราะฉะนั้นเมื่อเทียบกับผู้รับบริการแล้วโอกาสทางการศึกษายังไม่หลากหลายกว้างขวาง และ การศึกษาบางประเภทมีข้อจำกัด จึงทำให้ไม่เปิดกว้างแก่กลุ่มเป้าหมายเท่าที่ควร

8. ประชาชนเข้าถึงการศึกษาได้ยาก การศึกษาที่จัดอยู่ยังทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดความเข้าใจว่าการเข้ารับการศึกษเป็นเรื่องยุ่งยาก ต้องใช้ความพยายามมาก ต้องสอบเข้า ต้องผ่านกฎระเบียบต่าง ๆ มากมาย อีกทั้งจะต้องมีทุนทรัพย์เพียงพอ ทำให้คนทั่วไปรู้สึกว่าจะไม่มีความสะดวก ในเมื่อปัจจุบันนี้การศึกษามีหลายประเภทหลายรูปแบบมากขึ้น และบางประเภทมีความยืดหยุ่นมากปราศจากเงื่อนไข อุปสรรคต่าง ๆ ที่เคยมีจึงควรจะได้สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ค่อยมีโอกาสได้ใกล้ชิดการศึกษา แสดงให้ประชาชนเห็นว่าทุกคนสามารถรับการศึกษาได้

9. สภาพการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันยังไม่เอื้อต่อการศึกษาลดชีวิต การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันยังมีสิ่งที่ไม่เอื้อต่อการศึกษาลดชีวิตหลายประการ เช่น

9.1 สิ่ง que ผู้เรียนเรียนรู้ยังไม่สอดคล้องกับการนำไปใช้กับชีวิตจริงได้อย่างเต็มที่

9.2 ผู้เรียนยังไม่มีอิสระในการเรียนรู้เท่าที่ควร การศึกษาที่จัดอยู่ในปัจจุบันส่วนมากผู้เรียนไม่มีอิสระที่จะเลือกสิ่งที่สนใจหรือต้องการจะเรียนรู้ ไม่สามารถกำหนดเวลาเรียนด้วยตนเอง ไม่สามารถกำหนดสถานที่เรียนของตนเอง นอกจากในการศึกษานอกระบบที่พอจะ

มีความยืดหยุ่นบ้าง แต่การศึกษาในเบื้องต้นคือการศึกษาในระบบโรงเรียนซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำหรับการดำเนินชีวิตต่อไป ผู้เรียนยังไม่มีอิสระในการเรียน

9.3 การเรียนการสอนจะเป็นการเรียนเพื่อสอบมากกว่า จะเน้นการนำความรู้ไปใช้จริง ในทางปฏิบัติการเรียนการสอนที่ดำเนินอยู่ส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนจดจำความรู้เพื่อให้สอบได้ สอบผ่าน และเพื่อเรียนต่อในชั้นสูงต่อไป

9.4 การวัดผลประเมินผลไม่เน้นการประเมินพัฒนาการของผู้เรียน การวัดประเมินผลค่อนข้างจะเป็นการวัดความรู้ความจำในเนื้อหาที่ได้เรียนไป แต่ไม่เน้นที่พัฒนาการของผู้เรียน ไม่เน้นการนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและยังไม่เป็นการประเมินผลตามสภาพจริง

สิ่งเหล่านี้ทำให้การเรียนรู้ไม่เกิดประโยชน์ต่อชีวิตเท่าที่ควร ทำให้ผู้เรียนบางกลุ่มไม่สามารถศึกษาต่อในชั้นสูงไปได้เพราะแข่งขันไม่ได้ ทำให้ผู้เรียนบางกลุ่มไม่มีแรงจูงใจที่จะศึกษาต่อ ผู้เรียนจำนวนมากศึกษาจบแล้วหางานทำไม่ได้และไม่มีความรู้ทักษะเพียงพอที่จะประกอบอาชีพเองได้

10. การจัดการศึกษาในปัจจุบันยังไม่ให้เครื่องมือแก่ผู้เรียนที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองในภายหลัง การจัดการศึกษาในปัจจุบันยังเน้นการป้อนเนื้อหาความรู้แก่ผู้เรียน โดยผู้เรียนมีหน้าที่เป็นฝ่ายรับการศึกษ แต่ไม่ได้มีส่วนในการแสวงหาความรู้เท่าที่ควร การศึกษาในปัจจุบันยังไม่เน้นที่จะฝึกให้ผู้เรียนรู้วิธีแสวงหาความรู้ได้เองหรือจะเป็นเครื่องมือสำหรับการศึกษาดลอดชีวิต

11. สถาบันการศึกษายังใช้ทรัพยากรไม่เต็มที่ สถานศึกษาในระดับต่าง ๆ ที่มีอยู่ยังใช้ทรัพยากรของตนไม่เต็มที่ ทรัพยากรต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะถูกใช้เพื่อการจัดการเรียนการสอนในระบบให้แก่ผู้ที่อยู่ใน

วัยเรียน ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้เฉพาะในวันธรรมดา และใช้ในเวลากลางวัน ส่วนช่วงเวลาที่เหลือยังมีการใช้น้อย หากสถาบันเหล่านี้จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ หรือให้เป็นโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนกลุ่มอื่นบ้างก็จะมีส่วนช่วยส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตมากขึ้น

12. หน่วยงานผู้จัดการศึกษามีการใช้ทรัพยากรร่วมกันน้อยเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันหน่วยงานผู้จัดการศึกษาแม้จะเป็นการจัดการศึกษาในระบบก็ตามยังพบว่ามีการใช้ทรัพยากรร่วมกันน้อยมาก ถ้าสถาบันหรือหน่วยงานเหล่านี้ได้ใช้ทรัพยากรร่วมกันมากขึ้น จะทำให้สามารถขยายบริการการศึกษาในระบบให้กว้างขวางสู่กลุ่มเป้าหมายมากขึ้น นอกจากนั้น ยังจะสามารถจัดบริการการศึกษาในลักษณะการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้กลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบได้ด้วย ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้มากขึ้น

13. การศึกษาตามอัธยาศัยยังไม่ได้รับการส่งเสริมเท่าที่ควร อาจจะเป็นเพราะแนวทางที่เคยปฏิบัติมาในประเทศที่คัดสรรเน้นการศึกษาในระบบ และมีการศึกษานอกระบบมาเสริมบ้าง แต่การศึกษาตามอัธยาศัยยังไม่ได้รับการส่งเสริมเท่าที่ควร หน่วยงานผู้จัดอาจคิดว่าการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นเรื่องของธรรมชาติ แต่ที่จริงแล้วการศึกษาประเภทนี้สามารถส่งเสริมได้ ส่งเสริมเพื่อให้บริการกว้างขวางขึ้น และส่งเสริมเพื่อให้เป็นแหล่งให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะอันที่จริงแล้วการศึกษาตามอัธยาศัยมีความสำคัญแก่บุคคลมากโดยเฉพาะบุคคลก่อนวัยเรียนและบุคคลที่พ้นวัยเรียนแล้ว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างเช่นปัจจุบัน การศึกษาตามอัธยาศัยจะเป็นการศึกษาที่เป็นหลักในการเรียนรู้

14. งบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนยังมีจำกัด เนื่องจากการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเป็นบทบาทหน้าที่ที่ยิ่งใหญ่กว้างขวางมาก

เพราะการศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกประเภทหลายรูปแบบ เป็นการศึกษาที่ต้องให้บริการแก่บุคคลอย่างต่อเนื่องยาวนาน ซึ่งถ้าจะจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้สมบูรณ์ต้องมิงงบประมาณและทรัพยากรด้านต่าง ๆ สนับสนุนจำนวนมาก แต่เท่าที่เป็นอยู่การจัดการศึกษาในหลายประเภทยังมีงบประมาณ มีทรัพยากรจำกัดทำให้จัดการศึกษาได้ไม่กว้างขวางและขาดความต่อเนื่อง จัดให้แก่กลุ่มเป้าหมายบางส่วน จัดให้ได้ในบางช่วงเวลาเท่านั้น

15. สภาพแวดล้อมที่บ้าน ที่ชุมชน ยังไม่เอื้อต่อการศึกษาตลอดชีวิต บรรยากาศในการเรียนรู้ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นเฉพาะที่โรงเรียนหรือที่สถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่ที่บ้านหรือในชุมชนยังไม่มีกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้หรือเกิดบรรยากาศของการเรียนรู้เท่าที่ควร

Unit 3

สภาพการจัดการศึกษา ตลอดชีวิตของประเทศไทย

3.1 ความเป็นมาของการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทยนั้น ในทางปฏิบัติการศึกษาตลอดชีวิตเกิดขึ้นมานานแล้ว ในสมัยที่ยังไม่มีโรงเรียน การศึกษาจะเป็นลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษานอกระบบ ในสมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น การศึกษาจะเกิดขึ้นที่บ้าน วัด และวัง ที่บ้านบิดามารดาจะอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับการสื่อสาร กิริยามารยาท ความประพฤติปฏิบัติและทักษะวิชาชีพของครอบครัว เด็กชายจะถูกส่งไปเรียนที่วัดเพื่อเรียนอ่านเขียน และศาสนา ส่วนลูกเจ้าขุนมูลนายจะถูกส่งไปเรียนกับเจ้านายในวัง เรียนที่สำนักราชบัณฑิตเพื่อให้รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี เรียนภาษา วรรณคดี นอกจากนั้นก็อาจมีการฝึกอาชีพเฉพาะ ซึ่งจะฝึกตามสำนักอาชีพต่าง ๆ เช่น แพทย์

โหราศาสตร์ การป้องกันตัว การศึกษาจะมีขึ้นสำหรับบุคคลทุกช่วงอายุ คือ เมื่อเป็นเด็กชายหากไม่เรียนที่วัดหรือสำนักต่าง ๆ เมื่อประกอบอาชีพ ก็จะมาเรียนรู้จากการทำงาน การประกอบอาชีพจากคำแนะนำบอกเล่าของผู้มีประสบการณ์มากกว่า เช่น จากครอบครัว เพื่อนบ้าน จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้สูงอายุก็จะเรียนรู้จากกันและกันโดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เรียนรู้จากขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของสังคม และเรียนรู้จากศาสนา ซึ่งอันที่จริงแล้วขนบธรรมเนียมประเพณีนี้จะเป็นแหล่งให้ความรู้และประสบการณ์แก่บุคคลทุกวัย

ถึงแม้ว่าจะมีการปฏิบัติกันมาเป็นเวลายาวนาน แต่คำว่าการศึกษาตลอดชีวิตยังไม่ปรากฏอย่างเป็นทางการ

กระทั่งสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ในปี พ.ศ. 2427 จึงได้มีโรงเรียนแห่งแรกสำหรับราษฎรขึ้น การศึกษาจึงเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียนมากขึ้น การศึกษาที่จัดขึ้นอย่างเป็นทางการนี้เป็นการศึกษาสำหรับบุคคล ที่อยู่ในวัยเรียนคือตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงอุดมศึกษา ยังไม่มีการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่อย่างเป็นทางการจนกระทั่ง พ.ศ. 2483 จึงได้มีการจัดตั้งหน่วยงานกองการศึกษาผู้ใหญ่รับผิดชอบจัดการศึกษาให้แก่ผู้ใหญ่ ซึ่งได้แสดงให้เห็นว่ามีการจัดการศึกษาสำหรับคนวัยอื่นบ้างแล้ว แต่ก็ยังไม่มี การกล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิต

ในด้านแผนการศึกษาแห่งชาติได้เริ่มมีแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับแรก ที่เรียกว่า โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ซึ่งกล่าวถึงเฉพาะการศึกษาของบุคคลในวัยเรียนเท่านั้น ต่อมาปีโครงการศึกษา พ.ศ. 2445 พ.ศ. 2456 พ.ศ. 2458 พ.ศ. 2464 พ.ศ. 2475 จนกระทั่งแผนการศึกษา พ.ศ. 2494 จึงได้มีการบรรจุการศึกษาผู้ใหญ่ไว้ในแผนการศึกษา ต่อมาเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ในช่วงนี้รัฐได้จัดให้มีแผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้น เป็นแผนระยะ 5 ปี และในแต่ละแผน จะมีแผนพัฒนาการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของแผนแต่ละระยะด้วย จาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2509 ถึงฉบับที่ 3 พ.ศ. 2515-2519 นี้ ใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ซึ่งในทางปฏิบัติมีการขยายการจัดการศึกษาผู้ใหญ่อย่างกว้างขวาง โดย ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำในการจัดการศึกษาจาก UNESCO พอสมควร

ใน พ.ศ. 2520 ได้มีแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ คือ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ซึ่งได้กล่าวถึง “การศึกษาตลอดชีวิต” เป็นครั้งแรก โดยได้กล่าวไว้ตั้งแต่ความมุ่งหมายของการศึกษาว่า “การศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต” ในแผนการศึกษาฉบับนี้มีการ ศึกษาในระบบโรงเรียนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับ อุดมศึกษา ดังเช่น แผนการศึกษาฉบับก่อนๆ แต่ที่แตกต่างคือ เปลี่ยนจาก การศึกษาผู้ใหญ่มาเป็นการศึกษานอกโรงเรียน และเป็นการจัดการศึกษา นอกโรงเรียนให้กับคนทุกช่วงอายุ

ในส่วนของนโยบายการจัดการศึกษาได้มีการกล่าวถึงการศึกษา ตลอดชีวิตว่า รัฐพึงเร่งรัดและสนับสนุนการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อให้ บุคคลมีโอกาสดำเนินการศึกษาตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์ แก่ผู้ที่ไม่มีโอกาสเป็นอันดับแรก ดังนโยบายในข้อ 14 และข้อ 18 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แผนการศึกษาแห่งชาติ 2520) ดังนี้

“14. รัฐพึงจัดและสนับสนุนการศึกษานอกโรงเรียนในลักษณะ ต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลได้รับการศึกษาตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่ไม่มีโอกาสศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นอันดับ แรก

18. การศึกษาตามนัยแห่งแผนการศึกษานี้ เป็นสิ่งที่จะต้องทำ ต่อเนื่องกันตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษา ngoàiโรงเรียน”

นโยบายของแผนการศึกษานี้เน้นการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมบุคคลทุกเพศ ทุกวัย มุ่งความเสมอภาคทางการศึกษา และจัดการศึกษาให้เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต ถือว่าการศึกษตลอดชีวิตเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษา

จากแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ได้มีการกล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตอย่างกว้างขวาง ทั้งในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ นโยบายพัฒนาการศึกษา ในการประชุมสัมมนาและได้นำไปสู่การปฏิบัติอย่างกว้างขวาง จนกระทั่งประเทศไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในพระราชบัญญัติการศึกษานี้ ได้ถือว่าการศึกษตลอดชีวิตเป็นกรอบในการจัดการศึกษาของประเทศ ดังที่ได้ระบุไว้ในมาตรา 8 ว่า (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2542 : 6)

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้

- (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

3.2 สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย

สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการจัดองค์กรและระบบการบริหารการศึกษาตลอดชีวิตของไทยในปัจจุบันแล้วจะพบว่า รูปแบบโครงสร้างระบบการบริหารการศึกษา

ตลอดชีวิตของไไทยนั้น มีหน่วยงานรับผิดชอบการจัดการศึกษากระจาย อยู่ในหลายกระทรวง ทบวง กรม แต่จะมีกระทรวงหลักที่รับผิดชอบจัดการศึกษาที่สำคัญ ๆ อยู่ 2 กระทรวง คือ **กระทรวงศึกษาธิการ** รับผิดชอบจัดการศึกษาระดับพื้นฐานเป็นส่วนใหญ่ กับ **ทบวงมหาวิทยาลัย** ซึ่งรับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ส่วนกระทรวงอื่น ๆ รับผิดชอบการจัดการศึกษาโดยไม่ถือเป็นภารกิจหลัก ถือได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาส่วนเสริมเท่านั้น

3.2.1 การจัดวางองค์กรและระบบการบริหารระดับชาติ

โครงสร้างการบริหารระดับชาติแบ่งเป็น 13 กระทรวง 1 ทบวง และ 1 สำนักงาน โดยมีบทบาทภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาตลอดชีวิต ดังนี้

- 1) สำนักนายกรัฐมนตรี จัดกิจกรรมการศึกษาให้แก่เยาวชนและสตรี ในรูปแบบการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม เสริมสร้างเอกลักษณ์ไทย และการคุ้มครองผู้บริโภค ตลอดจนการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
- 2) กระทรวงกลาโหม จัดกิจกรรมการให้ความรู้วิชาสามัญและวิชาอาชีพให้แก่ทหารกองประจำการและครอบครัวทหาร
- 3) กระทรวงมหาดไทย จัดกิจกรรมการให้ความรู้วิชาสามัญและวิชาอาชีพให้แก่ผู้นำท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน แพทย์ประจำตำบล ผู้ดูแลเด็กเล็ก เด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาทั้งที่อยู่ในเขตเมืองและชนบท เด็กยากจน เด็กที่อยู่ในที่ทุรกันดารห่างไกล และผู้ต้องขังในทัณฑสถาน
- 4) กระทรวงสาธารณสุข จัดกิจกรรมการให้ความรู้วิชาสามัญและวิชาอาชีพให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ผู้สื่อข่าวสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (พสส.) และอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน

(อสม.) และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ช่าวสารข้อมูลแก่ประชาชน

- 5) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จัดกิจกรรมการให้ความรู้วิชาสามัญ วิชาอาชีพ ส่งเสริมการเกษตร การปรับปรุงพื้นที่การเกษตร เขตป่าไม้และการประมงให้แก่ยุวเกษตรกร เกษตรกรและชาวประมง
- 6) กระทรวงอุตสาหกรรม จัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนภาคอุตสาหกรรมให้โอกาสเรียนรู้อาชีพสามัญและวิชาอาชีพแก่ผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม และประชาชนทั่วไป
- 7) กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม จัดกิจกรรมพัฒนาฝีมือแรงงานฝึกอาชีพในชนบท ทดสอบฝีมือแรงงาน สงเคราะห์เด็กและเยาวชน ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ สงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง สงเคราะห์บุคคลบางประเภท บริการชุมชน พัฒนาสงเคราะห์ชาวเขา เกษตรในที่สูง คุ้มครองดูแลแรงงานในสถานประกอบการ ส่งเสริมความปลอดภัยในการทำงาน แก้ไขปัญหาอาชญากรรม พัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคง
- 8) กระทรวงคมนาคม จัดกิจกรรมการให้การศึกษาเพื่อความปลอดภัยในการจราจร การยกระดับความรู้ของผู้ขับขี่รถ เรือ ตลอดจนพนักงานบริการภายในรถ ภายในเรือให้มีความรู้สูงขึ้น
- 9) กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม จัดกิจกรรมให้การศึกษา เช่น ให้ความรู้การใช้สารพิษอย่างถูกต้อง ปลอดภัย ควบคุมมลพิษ ถ่ายทอดเทคโนโลยี ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่ง

แวดล้อม ศิลปกรรม งานส่งเสริมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
เป็นต้น

- 10) กระทรวงพาณิชย์ จัดกิจกรรมให้การศึกษาด้านการพาณิชย์
ภายในประเทศ เพื่อเพิ่มรายได้แก่ราษฎรในชนบท งาน
ส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจ
- 11) กระทรวงยุติธรรม จัดกิจกรรมการให้การศึกษาทั้งด้านวิชา
การ วิชาอาชีพ งานศาลเยาวชนและครอบครัว ตลอดจน
จัดกิจกรรมการป้องกันอาชญากรรมและงานการรอลงอาญา
- 12) กระทรวงการต่างประเทศ จัดกิจกรรมให้การศึกษาสนับสนุน ให้
โอกาสทางการศึกษาแก่คนไทยในต่างประเทศ
- 13) กระทรวงการคลัง จัดกิจกรรมให้การศึกษาด้านการให้
สินเชื่อแก่เกษตรกร สำหรับประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มผลผลิต
และรายได้ ตลอดจนถ่ายทอดวิชาการเกษตรแผนใหม่ใน
ด้านการผลิต การเก็บเกี่ยว และการจัดการไร่
- 14) ทบวงมหาวิทยาลัย จัดกิจกรรมให้บริการวิชาการ ทั้งด้าน
วิชาสามัญ และวิชาชีพแก่ชุมชน งานส่งเสริมคุณภาพชีวิต
แก่ประชาชน
- 15) กระทรวงศึกษาธิการ จัดกิจกรรมให้การศึกษาสายสามัญ
และสายอาชีพให้แก่เด็ก เยาวชน และสตรี ประชาชนทั่วไป
กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา
ตลอดชีวิตโดยตรง ทั้งการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน
การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน และส่งเสริมกิจกรรม
การศึกษาตามอัธยาศัย หรือการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ
ดังต่อไปนี้

3.2.2 กระทรวงศึกษาธิการกับงานการศึกษาตลอดชีวิต

บทบาทหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ หากพิจารณาตามลักษณะของงาน จำแนกได้ดังนี้

1) งานเกี่ยวกับด้านการศึกษา กล่าวคือ มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการ ดำเนินการและให้บริการทางการศึกษาสำหรับสาธารณชนตามแนวทางที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 โดยมุ่งจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเป็นผู้มีปัญญา รู้จักเหตุและผล มีความรับผิดชอบ รู้จักแก้ไขปัญหได้อย่างฉลาด มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนใฝ่รู้เพื่อความก้าวหน้า รู้คุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของสังคมไทย รู้จักฝึกฝนจิตใจให้มีความเจริญงอกงามทางคุณธรรม รู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติตามกรอบ ตามความถูกต้องที่พึงงาม มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ รู้จักดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของร่างกายทั้งตนเองและสมาชิกในครอบครัว มีพฤติกรรมทางสังคมที่พึงงาม ช่วยเหลือเกื้อกูลประโยชน์แก่กันโดยไม่เห็นแก่ตัว ใช้ภาษาไทยได้ถูกต้อง รวมทั้งใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการติดต่อสื่อสารกับนานาชาติ อารังรักษเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่พึงงามของไทย เคารพในสิทธิและเสรีภาพของตนเองและผู้อื่นตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี

2) งานเกี่ยวกับด้านการศึกษา มีหน้าที่รับผิดชอบในด้านการทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธรศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติ ส่งเสริมและอุปถัมภ์การดำเนินงานของมหาเถรสมาคม ดูแลและช่วยจัดการศาสนสมบัติซึ่งเป็นสมบัติของพุทธศาสนาและให้การสนับสนุนศาสนาอื่น ๆ

3) งานเกี่ยวกับด้านวัฒนธรรม มีหน้าที่รับผิดชอบในการเชิดชูรักษา และส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีงามของไทย บำรุงรักษาและผดุงส่งเสริมศิลปวิทยาการอันเป็นสมบัติวัฒนธรรมของชาติตลอดจนการ

เผยแพร่วิดีโอวัฒนธรรมไทยทั้งภายในและต่างประเทศ (กรมการศึกษา
นอกโรงเรียน. 2538 : 32 - 36)

3.2.3 การจัดการศึกษาลดชีวิตของไทย

กิจกรรมศึกษาลดชีวิตของไทย หากจัดแบ่งตามประเภท
ของการจัดการศึกษา สามารถจัดแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท กล่าวคือ
การศึกษาในระบบโรงเรียนหรือการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอก
ระบบโรงเรียนหรือการศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย
หรือการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ แต่ละประเภทมีรายละเอียดที่สำคัญ
ดังนี้

1. การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน หมายถึง การจัด
กิจกรรมการเรียนการสอนต่างๆ สำหรับเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ที่อยู่ใน
วัยเรียนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาของสถาน
ศึกษาในระดับต่างๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชน โดยมีรูปแบบของการเรียน
การสอนที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า **การศึกษาในโรงเรียน** คือ มีหลักสูตร
มีกำหนดเวลาเรียนที่แน่นอน มีการจำกัดอายุของผู้เรียน มีการลงทะเบียน
เรียน มีการวัดผลประเมินผล มีสถานที่เรียนที่แน่นอน มีการกำหนดช่วง
เวลาเรียนอย่างชัดเจนและมีการให้ประกาศนียบัตร หรือปริญญาบัตรเมื่อ
จบหลักสูตร อนึ่ง การเรียนการสอนในโรงเรียนเน้นในเรื่องอนาคตเป็น
ส่วนใหญ่

การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนแบ่งเป็น 4 ระดับต่อเนื่องกัน
คือ การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา การศึกษาระดับประถมศึกษา
การศึกษาระดับมัธยมศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา การจัดการ
ศึกษาในแต่ละระดับ สรุปได้ดังนี้

1) การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา การจัดการศึกษาระดับ
ก่อนประถมศึกษา จัดขึ้นสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี ทั้งในเมืองและชนบท

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กที่อยู่ในวัยกำลังเจริญเติบโตให้มีพัฒนาการทางด้านสติปัญญา สังคม และร่างกาย เพื่อให้สามารถเข้าศึกษาหาความรู้พื้นฐานในระดับประถมศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ในปัจจุบันมีการจัดการศึกษาใน 3 รูปแบบ คือ 1) การจัดการเรียนการสอนแบบชั้นเรียนอนุบาล เรียน 2 ปี หรือ 3 ปี 2) การจัดการเรียนการสอนแบบชั้นเด็กเล็ก และ 3) การจัดการเรียนการสอนในลักษณะศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ไม่ได้กำหนดระยะเวลาการเรียนที่แน่นอน

หน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา มีหลายหน่วยงาน ดังนี้

- (1) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดโครงการอนุบาลชนบท
- (2) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จัดโรงเรียนเอกชนในระดับอนุบาล
- (3) กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย จัดศูนย์พัฒนาแม่และเด็ก
- (4) กองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา จัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่พิการ และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
- (5) มูลนิธิ สมาคมต่าง ๆ จัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กเร่ร่อน
- (6) โรงเรียนสาธิต จัดระดับอนุบาล
- (7) กรมการศาสนา จัดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในวัดต่าง ๆ

2) การศึกษาระดับประถมศึกษา การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษากภาคบังคับซึ่งรัฐจะต้องจัดบริการทางการศึกษาให้กับเด็กทุกคนในลักษณะการศึกษาในระบบโรงเรียน มีครูทำ

หน้าที่สอน มีหลักสูตร มีระยะเวลาเรียน และมีโรงเรียนเป็นสถานที่จัดการเรียนการสอน การศึกษาระดับประถมศึกษา เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2464 นับตั้งแต่ประกาศใช้ “พระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับแรก ปี 2464” ทำให้เด็กอายุ 7-14 ปีบริบูรณ์ต้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา นอกจากจะจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในระหว่างนั้นพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดให้จัดเก็บ “เงินศึกษาพลี” หรือภาษีการศึกษาขึ้นด้วย ภายหลังการประกาศใช้ พ.ร.บ. ประถมศึกษา 2464 แล้ว ก็ได้มีความพยายามที่จะขยายการศึกษาให้ทุกตำบล การขยายการศึกษาในระดับสูงกว่าประถมศึกษา และการเร่งรัดพัฒนาคุณภาพของการศึกษา

ในปัจจุบันการจัดการศึกษาภาคบังคับในระดับประถมศึกษาของไทยมีกำหนดระยะเวลา 6 ปี โดยแบ่งออกเป็น 6 ระดับชั้น คือ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จัดสำหรับเด็กอายุ 6-11 ปี โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อการปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมที่ดีทางสังคม ความรู้ ความคิด และความเข้าใจในประชาธิปไตย การพัฒนาความรู้และความสามารถในด้านต่าง ๆ เพื่อการแสวงหาความรู้และการเรียนในระดับที่สูงขึ้น การฝึกทักษะพื้นฐานทางด้านอาชีพและสังคม ตลอดจนการส่งเสริมการทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคม รู้จักหน้าที่ของพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

หน่วยงานที่ดำเนินการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในโรงเรียนส่วนใหญ่ดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐ แต่ก็ยังมีหน่วยงานภาคเอกชนดำเนินการอยู่บ้าง หน่วยงานที่ดำเนินการ ได้แก่

- (1) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
- (2) กรมสามัญศึกษา
- (3) โรงเรียนสาธิตของสถาบันราชภัฏ

- (4) โรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัย
- (5) โรงเรียนเอกชนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน
- (6) โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และเทศบาล กระทรวงมหาดไทย

ในปัจจุบันการศึกษาระดับประถมศึกษาใช้หลักสูตรการประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งแบ่งโครงสร้างเนื้อหาหลักสูตรออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

- (1) กลุ่มทักษะ ได้แก่ วิชาภาษาไทย และวิชาคณิตศาสตร์
- (2) กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย
- (3) กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ
- (4) กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

3) การศึกษาระดับมัธยมศึกษา การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นบริการทางการศึกษาที่สูงกว่าภาคบังคับ กำหนดระยะเวลาเรียน 3 ปี (มัธยมศึกษาปีที่ 1-3) ช่วงอายุ 12-14 ปี โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อการเสริมความรู้ ความสามารถและทักษะในด้านต่าง ๆ ให้เพียงพอแก่การประกอบอาชีพ การศึกษาเพิ่มเติมและการดำเนินชีวิต รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา เน้นคุณค่าและอำนาจไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และวัฒนธรรมอันดีงาม เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อสังคมอาชีพ

หลักสูตรที่ใช้คือ หลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) โดยมุ่งหมายส่งเสริมให้ครูพัฒนาการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการให้ผู้เรียนค้นคว้าความรู้

ด้วยตนเองให้สอดคล้องกับยุคสารสนเทศและเทคโนโลยี หลักสูตร ประกอบด้วยวิชาบังคับและวิชาเลือก ได้แก่ วิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ วิชาสังคมศึกษา และวิชาชีพ โดยการจัดการเรียนการสอนเน้นทั้งการให้ความรู้และการฝึกกิจกรรมภาคปฏิบัติ ระยะเวลาเรียนกำหนดแน่นอน คือ 2 ภาคเรียน เป็นเวลา 52 สัปดาห์ ใน 1 ปีการศึกษา หน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3) ประกอบด้วย

- (1) โรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ กรมสามัญศึกษา สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแห่งชาติ และกรมพลศึกษา
- (2) โรงเรียนเอกชนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ
- (3) โรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัย

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จัดบริการทางการศึกษา หลังระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีกำหนดระยะเวลา 3 ปี โดยจัดแบ่งออกเป็น 2 สาย คือ การศึกษาสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่ 4, 5 และ 6 และการศึกษาสายอาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช. 1, ปวช. 2, ปวช. 3) รายละเอียดในการจัดการศึกษา มีดังนี้

การศึกษาสายสามัญ ได้แก่ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ซึ่งเปิดโอกาสให้กับเยาวชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกศาสนา และอาชีพ ที่สำเร็จ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้มีโอกาสเข้าเรียนในระดับที่สูงขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนรู้จักคิด และตัดสินใจแก้ปัญหา การสร้างเสริมความรู้และทักษะที่เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

และการศึกษาต่อเนื่องในระดับสูงขึ้นไป การรู้จักการทำงานตลอดจนการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองดี มีคุณภาพ และจริยธรรมในสังคม

หลักสูตรที่ใช้ คือ หลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง 2533) โดยมุ่งหมายส่งเสริมให้ครูพัฒนาการเรียนการสอน เน้นกระบวนการให้ผู้เรียนค้นคว้าความรู้ด้วยตนเอง ให้สอดคล้องกับยุคสารสนเทศและเทคโนโลยี หลักสูตรจึงเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกเรียนวิชาต่าง ๆ ได้ตามความถนัด ความสนใจ และความสามารถของแต่ละบุคคล โดยมีทั้งวิชาบังคับ และวิชาเลือกให้สามารถเลือกเรียนได้อย่างกว้างขวาง

หน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ (ม.4-ม.6) มีทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ดำเนินการจัดการเรียนการสอน ได้แก่

- (1) กรมสามัญศึกษา
- (2) สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ (โรงเรียนสาธิต)
- (3) กรมพลศึกษา
- (4) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (โรงเรียนเอกชน)
- (5) โรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัย
- (6) กระทรวงมหาดไทย โดยสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร เริ่มเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ประเภทสามัญศึกษาที่โรงเรียนประชานิเวศน์ เป็นโครงการนำร่องในปี พ.ศ. 2540 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2540 : 28)

การศึกษาสายอาชีพ ได้แก่ การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ ใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) มีกำหนดระยะเวลา 3 ปี คือ ระดับชั้น ปวช. ชั้นปีที่ 1, 2 และ 3 เปิด

โอกาสให้นักเรียนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ไม่ประสงค์จะเรียนต่อทางด้านการศึกษาสายสามัญได้ใช้เป็นทางเลือกในการศึกษาต่อทางด้านอาชีพโดยตรง โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการสร้างความรู้ความสามารถและการฝึกทักษะช่างฝีมือระดับต้นให้กับเยาวชน ตลอดจนเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อการออกไปประกอบอาชีพ กอปรด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีความเป็นพลเมืองดี และมีเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ

หน่วยงานที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) มีทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ดำเนินการจัดการเรียนการสอน เช่น

- (1) กรมอาชีวศึกษา
- (2) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
- (3) กรมศิลปากร
- (4) วิทยาลัยเอกชนและโรงเรียนเอกชน
- (5) หน่วยทหารในกระทรวงกลาโหม (เช่น โรงเรียนช่างฝีมือทหาร)

สาขาวิชาที่เปิดทำการสอน ได้แก่ สาขาพาณิชยกรรม สาขาเกษตรกรรม สาขาบริหารธุรกิจ สาขาศิลปกรรม และสาขาช่างอุตสาหกรรม

4) การศึกษาระดับอุดมศึกษา การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นบริการทางการศึกษาในระบบที่จัดดำเนินการต่อเนื่องจากการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจัดขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่มีความประสงค์จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อการพัฒนาทักษะทางวิชาชีพ การจัดการศึกษามีดังนี้

(1) การจัดการศึกษาระดับอนุปริญญา ได้แก่ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง) เป็นการจัดการศึกษาที่สูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาความรู้ และทักษะในสาขาวิชาชีพเฉพาะระดับกลางในด้านต่าง ๆ แก่บุคคลเพื่อออกไปปฏิบัติงานในตลาดแรงงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และพร้อมที่จะได้รับการพัฒนาไปสู่การทำงานในระดับวิชาชีพได้ หน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับอนุปริญญา ประกอบด้วย หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น สถาบันราชภัฏ กรมพลศึกษา กรมศิลปากร กรมอาชีวศึกษา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาลัยและโรงเรียนเอกชนในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สาขาวิชาที่เปิดสอน ได้แก่ สาขาพาณิชยกรรม ช่างอุตสาหกรรม เกษตรกรรม ศิลปกรรม นาฏกรรม บริหารธุรกิจ ศึกษาศาสตร์ และพลศึกษา เป็นต้น

(2) การจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มุ่งผลิตกำลังคนในระดับวิชาชีพ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการสร้างความรู้ทักษะและความชำนาญในสาขาอาชีพต่าง ๆ ให้กับบุคลากรของสังคมที่จะออกไปทำหน้าที่ในสาขาการงานต่างๆ อย่างกว้างขวาง มีหลักสูตรและการเรียนการสอนหลายสาขาวิชา เช่น ศึกษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ พาณิชยศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การบัญชี บริหารธุรกิจ คอมพิวเตอร์ เกษตรศาสตร์ พลศึกษา อักษรศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เภสัชศาสตร์ นิติศาสตร์ เป็นต้น หลักสูตรการเรียนการสอนส่วนมากจะใช้เวลาเรียนประมาณ 4-6 ปี

หน่วยงานที่จัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี ประกอบด้วย สถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน เช่น วิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ของรัฐ ตลอดจนวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยของเอกชน สถาบันการศึกษาทางทหารของกระทรวงกลาโหม โดยมีสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ จำนวน 16 แห่ง สถาบันราชภัฏ จำนวน 36 แห่ง มหาวิทยาลัยของเอกชน จำนวน ประมาณ 25 แห่ง ตลอดจนสถาบันอื่น ๆ รวมกันประมาณ 200 แห่ง

(3) การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เป็นการศึกษาต่อ เนื่องจากระดับปริญญาตรีเพื่อรับประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะ รับปริญญาบัตรระดับปริญญาโทและปริญญาเอก มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาความรู้ ทักษะ และความชำนาญเฉพาะ เพื่อให้ทำงานในวิชาชีพ ได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จะมีความหลากหลายในสาขาวิชา ระยะเวลาในการศึกษา และวิธีการศึกษา เป็นการจัดการศึกษาต่อเนื่องจากระดับปริญญาตรีในสาขาต่าง ๆ เช่น ศึกษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ นิติศาสตร์ เกษตรศาสตร์ อักษรศาสตร์ บริหารธุรกิจ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น หน่วยงานที่จัดการศึกษามีทั้งสถาบันการศึกษาของ ภาครัฐและเอกชน

2. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง การจัด กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนปกติ เพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นประชากรนอกโรงเรียน ได้แก่ ประชากรก่อนวัยเรียน ประชากรที่อยู่ในวัยเรียนแต่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระดับต่าง ๆ ตลอดจนประชากร ที่มีอายุพ้นวัยเรียนในระบบโรงเรียนไปแล้วจนถึงผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรม การศึกษามีวัตถุประสงค์ในการเรียนที่ชัดเจน โดยมีกระบวนการจัดการ เรียนการสอนที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของกลุ่ม

เป้าหมายที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่นในเรื่องหลักสูตร เวลาเรียน สถานที่เรียน วิธีเรียน ในด้านผู้เรียนไม่มีข้อจำกัดในเรื่องอายุ อาชีพ พื้นฐานการศึกษา เน้นการเรียนเรื่องที่เป็นสภาพปัจจุบัน เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน โดยสรุปดังนี้

1) การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนก่อนวัยเรียน ซึ่งดำเนินการในหลายลักษณะ คือ

(1) จัดบริการการศึกษาแก่เด็กอายุ 2 - 6 ปี หรือแรกเกิดถึง 6 ปี มีหน่วยงานที่ดำเนินการ เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมประชาสงเคราะห์ กรุงเทพมหานคร กรมอนามัย ในรูปของสถานสงเคราะห์เด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน สถานสงเคราะห์เด็กอ่อน การให้การเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็กที่มีปัญหาด้านการเลี้ยงดูจากพ่อแม่และเด็กพิการ ตลอดจนการจัดบริการในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชนแออัด เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา

(2) การพัฒนาเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยสนับสนุนให้ชุมชนจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลหรือหมู่บ้าน เพื่อรับเลี้ยงเด็กอายุ 3 - 6 ปี ให้มีการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นการเตรียมพร้อมและจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อความพร้อมแก่เด็กในลักษณะเล่นปนเรียน

(3) การพัฒนาเด็กนอกศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ดำเนินการพัฒนาเด็กแรกเกิดถึง 6 ปี ที่ขาดโอกาสเข้ารับการเลี้ยงดูในศูนย์ ให้มีโอกาสดำเนินการพัฒนาเช่นเดียวกับเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มุ่งให้องค์กรท้องถิ่น อาสาสมัคร พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือบุคคลในครอบครัว เป็นผู้ดำเนินการ

(4) การพัฒนาเด็กของภาคเอกชน ดำเนินการในรูปสภาองค์การพัฒนาลูกและเยาวชน ประกอบด้วยองค์การสมาชิก 50 องค์การ มีหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในภาคเอกชน สนับสนุนกิจกรรมขององค์การเอกชน และเป็นศูนย์กลางข้อมูลด้านเด็กและของเอกชน มีคณะทำงานด้านเด็กประกอบด้วย มูลนิธิเด็ก มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก สหทัยมูลนิธิ พิริยานุเคราะห์มูลนิธิ สมาคมสงเคราะห์เด็กกำพร้าแห่งประเทศไทย มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม มูลนิธิสงเคราะห์เด็กของสภากาชาดไทย มูลนิธิสงเคราะห์เด็กกำพร้าอนาถนาถนครเชียงใหม่ มูลนิธิเด็กกำพร้าอีสาน บ้านศรีธรรมราช เป็นต้น โดยมีภารกิจเพื่อพัฒนาเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่อยู่ในภาวะเสี่ยง ทั้งเด็กด้อยโอกาส เด็กพิการ เด็กถูกทารุณกรรม เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน เป็นต้น

2) การจัดการศึกษาพื้นฐานชั้นอ่านออกเขียนได้ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือสำหรับผู้ใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสอนให้ผู้ใหญ่อายุตั้งแต่ 14 ปีขึ้นไป ที่ยังอ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ได้ สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยง่าย ๆ ได้ ตลอดจนสามารถคิดเลขเป็น รู้จักการคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ การรณรงค์การไม่รู้หนังสือเป็นครั้งแรกในประเทศไทย มีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2480

ปัจจุบันการส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือได้ดำเนินการโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

(1) การรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 - พ.ศ. 2530 แม้จะสิ้นสุดการดำเนินการไปแล้ว ก็สามารถทำให้ผู้รู้หนังสือมีจำนวนเพิ่มขึ้น ประมาณ 500,000 คน แต่ปัจจุบันก็ยังคงดำเนินการต่อไป เพื่อสอนประชาชนที่ไม่รู้หนังสือให้อ่านออกเขียนได้ โดยใช้ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน และอาสาสมัครชาวบ้าน เป็นผู้สอน

(2) การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน เป็นการจัดการเรียนการสอนผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือโดยใช้หลักสูตรแบบบูรณาการด้านการอ่านออกเขียนได้และเนื้อหาด้านคุณภาพชีวิตเข้าด้วยกัน เน้นการฝึกทักษะทางด้านการรู้หนังสือ และกระบวนการคิดเป็น กลุ่มเป้าหมายมีทั้งประชาชนทั่วไป และกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น ทหารกองประจำการ ประชาชนบริเวณชายแดน เกษตรกรในชนบท ผู้ต้องขัง เป็นต้น

(3) การส่งเสริมการใช้ภาษาไทยใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการจัดการเรียนการสอนด้านการอ่านและเขียนภาษาไทยให้กับชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ใน 5 จังหวัดชายแดน คือ จังหวัดสงขลา สตูล ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส โดยใช้สื่อรายการโทรทัศน์ ครูอาสาสมัครฯ ตลอดจนครูประจำการ

(4) การจัดการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา เป็นการจัดการเรียนการสอนเพื่อการส่งเสริมการรู้หนังสือสำหรับชาวไทยภูเขาที่เป็นผู้ใหญ่และเด็ก โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบศูนย์การศึกษาสำหรับชุมชนในเขตภูเขา (ศศช.) ซึ่งมีครูอาสาสมัครการศึกษาออกโรงเรียนในเขตภูเขาเป็นผู้สอน โดยใช้หลักสูตรและแบบเรียนของ ศศช. หรือใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน

3) การจัดการศึกษาออกโรงเรียนสายสามัญระดับประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา สำหรับประชากรที่อยู่นอกโรงเรียน คือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 14 ปีขึ้นไป แต่ไม่จบการศึกษาภาคบังคับระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นการจัดการศึกษาเพื่อชดเชยโอกาสให้กับผู้ที่พลาดโอกาสได้รับการศึกษาในโรงเรียนได้รับการศึกษาจนถึงระดับภาคบังคับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคคลได้มีความรู้ ความสามารถขั้นพื้นฐาน คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น สามารถใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม

การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับประชากรที่อยู่นอกโรงเรียน เริ่มเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2522 โดยใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3 ต่อมาได้มีการปรับปรุงเป็นหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2531 โครงสร้างของหลักสูตรแบ่งเป็น หมวดวิชาบังคับ (กลุ่มประสบการณ์พื้นฐาน) จำนวน 190 สภาพ และหมวดวิชาเลือก (กลุ่มประสบการณ์เสริม) จำนวน 60 สภาพ มีระยะเวลาเรียนประมาณ 2 ปี โดยมีวิธีการจัดการเรียนการสอน 3 ลักษณะคือ การเรียนแบบชั้นเรียนในโรงเรียนผู้ใหญ่ การเรียนแบบทางไกลที่มีครูประจำกลุ่มเป็นผู้จัดการเรียนการสอน และการเรียนด้วยตนเอง โดยการสอบเทียบความรู้ ปัจจุบันกลุ่มประชากรที่เรียนหลักสูตรนี้เป็นประชากรที่อยู่นอกโรงเรียนกลุ่มต่าง ๆ เช่น ผู้นำท้องที่ ผู้ใช้แรงงาน ชาวไทยภูเขา สตรี และประชาชนทั่วไปที่ยังไม่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา

4) การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีเป้าหมายเพื่อการขยายโอกาสทางการศึกษาสำหรับประชากรที่อยู่นอกโรงเรียนให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ตลอดจนเป็นการชดเชยโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้ด้อยโอกาสที่ไม่สามารถเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนได้ โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม การพัฒนาความรู้ความสามารถและการเตรียมตัวเพื่อการทำงาน และการประกอบอาชีพ ตลอดจนการรู้จักใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน รู้จักกระบวนการคิดเป็น

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้ให้โอกาสทั้งประชากรที่อยู่นอกโรงเรียนและในโรงเรียนได้เข้ารับการศึกษาดูโดยเริ่มจัดเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2522 ใช้หลักสูตรการศึกษา

ผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 4 และต่อมาได้ปรับปรุงใหม่เป็นหลักสูตร การศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น พุทธศักราช 2530 โครงสร้างหลักสูตร ประกอบด้วยหมวดวิชาบังคับ 4 หมวดวิชา คือ ภาษา ไทย คณิตศาสตร์ โลกของงานอาชีพ และส่งเสริมคุณภาพชีวิต ส่วน หมวดวิชาเลือก 3 หมวดวิชา คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ 1, 2 วิทยาศาสตร์ 1, 2 ภาษาอังกฤษ 1, 2 ส่งเสริมคุณภาพชีวิต 1 - 5 และ วิชาอาชีพ โดยมีระยะเวลาเรียนประมาณ 2 ปี ผู้เรียนสามารถเลือกเรียน ได้ 3 ลักษณะคือ การเรียนแบบชั้นเรียน (โรงเรียนผู้ใหญ่) การเรียนแบบ ทางไกล และการเรียนด้วยตนเอง (การสอบเทียบ)

ปัจจุบัน การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นได้รับความสนใจจากกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย เช่น กลุ่มผู้ใช้ แรงงาน กลุ่มทหารกองประจำการ กลุ่มผู้นำท้องที่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่ม สตรี เป็นต้น

5) การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญระดับมัธยม-ศึกษาตอนปลาย เป็นหลักสูตรต่อเนื่องจากการศึกษานอกโรงเรียนระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น เป้าหมาย หลักที่สำคัญ คือ เป็นการขยายโอกาส ให้ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกโรงเรียนได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น เป็น เครื่องมือในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา และเพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบคร้ว สังคม อีกทั้งเป็นการสร้างพื้นฐานความรู้ในด้านอาชีพ

หลักสูตรที่ใช้ครั้งแรกเป็นหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ในระบบโรงเรียน ต่อมาได้มีการปรับปรุง เป็นหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธ-ศักราช 2530 โครงสร้างหลักสูตรแบ่งออกเป็นหมวดวิชาบังคับ 5 หมวดวิชา คือ ภาษาไทย สังคมศึกษา พละนามัย วิทยาศาสตร์ และ พื้นฐานอาชีพ และหมวดวิชาเลือก 6 หมวดวิชา คือ ภาษาไทย 2

สังคมศึกษา 2 วิทยาศาสตร์ 3 คณิตศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ และ วิชาชีพ โดยมีระยะเวลาเรียน 2-3 ปี ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ 3 วิธีเรียน คือ การเรียนแบบชั้นเรียน การเรียนแบบทางไกล และการเรียนด้วยตนเอง (การสอบเทียบ)

6) การจัดการศึกษานอกโรงเรียนระดับอุดมศึกษา การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับประชากรที่อยู่นอกโรงเรียน จะมีขอบข่ายครอบคลุมถึงการให้การศึกษาเพื่อการรับปริญญา และประกาศนียบัตร สำหรับประชาชนที่ไม่ได้เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษาปกติ การดำเนินการจัดการศึกษาจัดโดยวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยของภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งผู้ที่ศึกษาส่วนมากจะเป็นผู้ใหญ่ที่มีอาชีพอยู่แล้ว การจัดการศึกษานอกโรงเรียนระดับอุดมศึกษา จำแนกได้ดังนี้

(1) การศึกษาระดับประกาศนียบัตร หรือวุฒิบัตร เป็นการจัดการศึกษาเพื่อมุ่งเพิ่มพูนความรู้ในสาขาต่าง ๆ ให้กับประชาชนโดยไม่ได้รับปริญญาบัตรในลักษณะโครงการการศึกษาต่อเนื่อง ซึ่งจัดโดยมหาวิทยาลัย วิทยาลัย และสถาบัน การศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน เช่น สถาบันราชภัฏ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยกรุงเทพ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยหอการค้า เป็นต้น โดยประชาชนส่วนมากที่อยู่นอกโรงเรียนที่มีความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น ด้านภาษา วิชาชีพ การจัดการ สาธารณสุข เศรษฐศาสตร์ คหกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ สื่อสารมวลชน และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น บุคคลที่สนใจสามารถสมัครลงทะเบียนเรียนได้ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งส่วนมากจัดการเรียนการสอนในภาคค่ำ การเรียนการสอนแบบทางไกล ตลอดจนการศึกษาด้วยตนเอง

(2) การศึกษานอกโรงเรียนระดับปริญญาบัตร เป็นการจัดการศึกษาสำหรับประชากรที่ไม่มีโอกาสได้เข้ารับการศึกษาระดับปริญญาบัตร ในสถานศึกษาที่จัดหลักสูตรและการเรียนการสอนแบบปกติ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีอายุมากแล้ว เป็นผู้พลาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาในโรงเรียน และเป็นผู้ที่มั่งงานทำแล้วเป็นส่วนใหญ่

จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนระดับปริญญาบัตร ที่สำคัญ ก็คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ศึกษาหาความรู้ในแขนงวิชาต่าง ๆ ในระดับสูง หรือระดับวิชาชีพได้อย่างกว้างขวาง เช่น สาขา ศิลปศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ วิทยาการจัดการ นิติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ คหกรรมศาสตร์ รัฐศาสตร์ เกษตรศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ นิเทศศาสตร์ บัญชี การตลาด บริหารธุรกิจ เป็นต้น หน่วยงานภาครัฐที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนระดับปริญญาบัตร เช่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และภาคเอกชน เช่น มหาวิทยาลัยกรุงเทพ การเรียนการสอน ใช้การเรียนการสอนแบบทางไกล และการศึกษาด้วยตนเอง โดยใช้สื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และสื่อดาวเทียมในการจัดการศึกษา

7) การจัดการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพ มีดังนี้

(1) การจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) พุทธศักราช 2533 จัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วไม่ได้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียน โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ให้การศึกษาค้นคว้าความรู้ควบคู่กับการฝึกทักษะทางด้านอาชีพในท้องที่ของตนเอง เป็นวิธีการเรียนที่ควบคู่ไปกับการทำงาน เมื่อเรียนจบจะได้รับประกาศนียบัตรที่มีศักดิ์และสิทธิเท่าเทียมกับผู้จบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งนับว่าเป็นรูปแบบของการขยายโอกาสทางการศึกษาให้ประชากรกลุ่มเป้าหมายในชนบทได้

ศึกษาเล่าเรียนควบคู่กับการฝึกทักษะด้านอาชีพในท้องถิ่นของตนโดยไม่ต้องโยกย้ายมาเรียนในเมืองใหญ่ ๆ

หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ปอ.1 ปอ.2 และ ปอ.3 มีโครงสร้างหลักสูตร 2 หมวด คือ หมวดวิชาอาชีพ จำนวน 72 หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย โลกของงานอาชีพ การจัดการและการตลาด ทักษะอาชีพ และการฝึกประกอบการ และ หมวดวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต 18 หน่วยการเรียนรู้

(2) การฝึกอาชีพระยะสั้น เป็นการจัดการเรียนการสอน วิชาชีพต่าง ๆ เช่น วิชาพาณิชยกรรม วิชาช่างอุตสาหกรรม วิชาศิลปหัตถกรรม และวิชาเกษตรกรรม ให้กับประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน ในระยะเวลาเพียงสั้น ๆ ไม่เกิน 200 ชั่วโมง หรือ 300 ชั่วโมง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการฝึกทักษะเบื้องต้น หรือทักษะขั้นพื้นฐานทางด้านอาชีพให้กับประชากรกลุ่มเป้าหมาย เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อการเข้าสู่อาชีพ ตลอดจนการเสริมสร้างความรู้และทักษะเพิ่มเติมสำหรับผู้ประกอบอาชีพที่ต้องการเพิ่มพูนความรู้และความชำนาญการในด้านอาชีพ

การฝึกระยะสั้น มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนดำเนินการ ดังนี้

- กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ กรมอาชีวศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล เป็นต้น
- กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ได้แก่ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมประชาสัมพันธ์ เป็นต้น
- กระทรวงอุตสาหกรรม เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม เป็นต้น

- กระทรวงมหาดไทย ได้แก่ กรมพัฒนาชุมชน สำนักงาน
เร่งรัดพัฒนาชนบท องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กรม
ราชทัณฑ์ เป็นต้น
- กระทรวงกลาโหม เช่น กรป.กลาง เป็นต้น
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร
กรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นต้น
- หน่วยงานเอกชนต่าง ๆ เช่น สภาสังคมสงเคราะห์ มูลนิธิคน
พิการ เป็นต้น
- สถานประกอบการ ห้างร้าน และบริษัทต่าง ๆ เช่น โตโยต้า
ปูนซิเมนต์ไทย เป็นต้น
- องค์กรเอกชน (NGO) ต่าง ๆ เช่น CARE, PDA เป็นต้น

(3) กิจกรรมการจัดกลุ่มสนใจ เป็นการจัดการเรียนการสอน
ทางด้านอาชีพ และด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดำเนินการโดยกรมการ
ศึกษานอกโรงเรียน ให้ประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียนที่มีความสนใจที่จะ
เข้ารับการศึกษหรือเข้ารับการฝึกอบรมในด้านอาชีพ หรือด้านอื่น ๆ
โดยการเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ตั้งแต่ 5-15 คน ระยะเวลาฝึกทักษะไม่เกิน
30 ชั่วโมง

การจัดกิจกรรมกลุ่มสนใจ เป็นกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน
ที่ตอบสนองต่อความต้องการและความสนใจของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย
และทันที่ว่าการจัดการเรียนการสอนจะใช้วิทยากรในห้องที่เพื่อ
สอนและฝึกอบรมทางด้านอาชีพ เช่น การเกษตร ช่างอุตสาหกรรม
ศิลปหัตถกรรม และคหกรรม เป็นต้น

(4) การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนระดับประกาศนียบัตร
วิชาชีพ (ปวช.) โดยการศึกษาทางไกล เป็นการจัดการศึกษาสำหรับ
กลุ่มเป้าหมาย ผู้ที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทั้งผู้ที่ไม่ได้เรียนต่อและไม่มี

งานทำ กับผู้ที่ทำงานอยู่ในสถานประกอบการหรือหน่วยงานต่าง ๆ ทั้ง ภาครัฐบาลและภาคเอกชน โดยใช้หลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียนระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2539 มีหลักการที่สำคัญคือ เพื่อ พัฒนาแรงงานในสถานประกอบการทั้งภาครัฐและเอกชนให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะวิชาชีพเฉพาะด้าน เป็นผู้มีความรู้ จริยธรรม และเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนตาม ความต้องการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผู้เรียนสามารถเทียบโอนความรู้และ ประสบการณ์อาชีพด้วยการนำมาเทียบโอนผลการเรียนได้

การเรียนการสอน เป็นการจัดการศึกษาเน้นสำหรับผู้ทำงาน ในสถานประกอบการ หรือมีประสบการณ์จากการทำงานมาแล้ว การ จัดการเรียนการสอนจึงหลายรูปแบบผสมผสานกัน คือหมวดวิชาสามัญ และหมวดวิชาชีพ ในส่วนที่มีเนื้อหาทางทฤษฎีดำเนินการให้การศึกษา โดยระบบทางไกล สำหรับภาคปฏิบัติในหมวดวิชาชีพ ใช้ระบบความ ร่วมมือกับสถานประกอบการ หรือหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชน มาร่วมจัดการเรียนการสอน โดยใช้วิทยากรของสถานประกอบการนั้น ๆ หรือวิทยากรท้องถิ่นที่มีประสบการณ์ ในกรณีที่ไม่มีความรู้จากสถาน ประกอบการ

ระยะเวลาเรียน ใน 1 ปีการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ภาคเรียน ปกติ ภาคเรียนละ 18 สัปดาห์ ใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 3 ปี ยกเว้นกรณี ที่มีการเทียบโอนผลการเรียนหรือประสบการณ์

สาขาวิชาที่เปิดดำเนินการมี สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ สาขา วิชาการจัดการ สาขาวิชาการโรงแรมและการท่องเที่ยว สาขาวิชาภาษา อังกฤษธุรกิจ สาขาวิชาธุรกิจและบริการอุตสาหกรรม สาขาวิชาช่าง อิเล็กทรอนิกส์อุตสาหกรรม สาขาวิชาธุรกิจอาหาร สาขาวิชาช่างยนต์

และสาขาวิชาช่างอุตสาหกรรมเซรามิค ปัจจุบันนี้จัดดำเนินการโดย ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดและศูนย์บริการการศึกษาออก โรงเรียนอำเภอ ในสังกัดกรมการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ (กรมการศึกษาออกโรงเรียน. 2541 : 3 - 5)

8) กิจกรรมการส่งเสริมคุณภาพชีวิต เป็นการจัดดำเนินงาน เกี่ยวกับการอบรมประชาชนทั่วไปในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนา คุณภาพชีวิต เช่น ด้านสุขภาพอนามัย ด้านอาชีพ ด้านความรู้ทั่วไป ด้านกฎหมาย ด้านคุณธรรม ศิลธรรม โดยมีกำหนดระยะเวลาเพียงสั้น ๆ เพื่อการส่งเสริมและการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนทักษะการ สร้างคุณภาพ และการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

การจัดกิจกรรมการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ดำเนินการโดยกรม การศึกษาออกโรงเรียนร่วมกับหน่วยงานอื่นที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา การสงเคราะห์ และการให้บริการกับประชาชน เช่น กรมพัฒนาชุมชน กรมประชาสงเคราะห์ กรมการปกครอง กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมอนามัย เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานและองค์กรภาคเอกชน ที่ดำเนินการฝึกอบรมประชาชนในเรื่องนี้จำนวนมาก เช่น มูลนิธิ สมาคม บริษัท และสถานประกอบการต่าง ๆ ทั้งนี้ ในการจัดอบรมประชาชน ผู้เข้ารับการอบรมจะได้รับวุฒิบัตรในเรื่องต่าง ๆ จากหน่วยงานที่ให้การอบรม

3. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้น ตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากสื่อ จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูน ความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญ คือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการ ลงทะเบียน และไม่มีการสอน ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มี

สถานที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ ลักษณะการเรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียน เพื่อความรู้และนันทนาการ อีกทั้งไม่จำกัดเวลาเรียน สามารถเรียนได้ ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2538 : 83)

กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่ เน้นการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เรียนรู้จากประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งสามารถจำแนกกิจกรรมการศึกษา ตามอัธยาศัยได้ ดังนี้

1) การเรียนรู้จากห้องสมุดต่าง ๆ ในปัจจุบันห้องสมุดมีหลาย ประเภทด้วยกัน เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดวิทยาลัยและ มหาวิทยาลัย ห้องสมุดหน่วยงานเอกชน ห้องสมุดประชาชน และห้อง สมุดวัด เป็นต้น

2) การเรียนรู้จากเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน เครือข่าย การเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศรช.) สถานีอนามัย ตำบล สำนักงานเกษตรตำบล สำนักงานวิชาต่าง ๆ ที่อ่านหนังสือประจำ หมู่บ้าน รวมทั้งแหล่งความรู้ในชุมชนที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือตามวิถี ชีวิตของชาวบ้าน เช่น อุทยานมัจฉา สวนสมุนไพร เป็นต้น

3) การเรียนรู้จากสื่อสารมวลชน เป็นการจัดการศึกษาที่จัด โดยหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วารสาร นิตยสาร จุลสาร โปสเตอร์ เป็นต้น

4) การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งประกอบด้วยภูมิ- ปัญญาของผู้รู้ วัฒนธรรมและองค์ความรู้ของชุมชน ซึ่งได้รับการสั่งสม และการถ่ายทอดสืบต่อมา

5) การเรียนรู้จากสื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญใน การถ่ายทอดความรู้ คตินิยม ค่านิยม และคุณธรรมอันดีงามโดยผ่าน

การแสดงของตัวละครต่าง ๆ เช่น ลิเก หมอลำ หนังตะลุง มโนราห์ ลำตัด เพลงลูกทุ่ง เป็นต้น

6) การเรียนรู้จากครอบครัว ครอบครัวจะเป็นแหล่งการเรียนรู้ ตั้งแต่เกิดที่จะสอนให้บุคคลมีแบบแผนในการดำรงชีวิต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของครอบครัวนั้น ๆ นอกจากนั้น ในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคโลกาภิวัตน์ ครอบครัวจะต้องสอนให้เด็กรู้จักเลือกรับข่าวสารที่ดีที่สุด รู้จักการคิดและตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้องมีเจตคติที่ดีทั้งต่อตนเองและสังคม โดยวิธีบอกเล่า สั่งสอน สาธิตให้ดู สร้างบรรยากาศภายในครอบครัว ศึกษาดูงาน ท่องไปในโลกกว้าง เป็นต้น (ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2538 : 39 - 42)

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ตามธรรมชาติของแต่ละบุคคล ซึ่งเรียกว่าการเรียนรู้ตามอัธยาศัย นั้น บุคคลแต่ละคนจะเริ่มต้นเรียนรู้จากสังคม ใกล้ตัวไปสู่สังคมภายนอก นับตั้งแต่สถาบันครอบครัว สื่อมวลชน แหล่งชุมชน แหล่งนันทนาการ สถาบันการศึกษา หน่วยงานบริการของรัฐ องค์การเอกชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ การเรียนรู้ตามอัธยาศัยนี้จะเกิดขึ้นตลอดไปจนสิ้นอายุขัยของคนคนนั้น

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่า การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศไทยนั้น ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยกรุงธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การศึกษาตลอดชีวิตในยุคนี้จะเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ครั้น พ.ศ. 2414 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้น จึงเริ่มมีการศึกษาในระบบโรงเรียน และต่อมาในช่วง พ.ศ. 2483 มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ จึงนับได้ว่าเป็นช่วงของการเริ่มต้นของการศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่านับตั้งแต่ พ.ศ. 2483

เป็นต้นมา ประเทศไทยมีรูปแบบของการศึกษาตลอดชีวิตที่เป็นรูปธรรมชัดเจน กล่าวคือ การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบโรงเรียนหรือการศึกษาในโรงเรียน และการศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือการศึกษานอกโรงเรียน และวิวัฒนาการตามลำดับจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม สภาพที่แท้จริงของบุคคลตลอดชั่วอายุขัย บุคคลจะต้องได้รับการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ กล่าวคือ การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในโรงเรียน และการศึกษานอกโรงเรียนควบคู่ผสมผสานกลมกลืนกันไป ในแต่ละช่วงวัยอาจได้รับการศึกษารูปแบบหนึ่งมากกว่าอีกรูปแบบหนึ่ง หรืออีกช่วงวัยหนึ่งอาจจะสะดวกหรือพร้อมที่จะรับการศึกษาอีกแบบหนึ่งมากกว่า และหรือในช่วงวัยหนึ่ง ๆ อาจพร้อมที่จะได้รับการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบไปพร้อมกันก็เป็นได้ ทั้งนี้เพราะการศึกษาตลอดชีวิตของแต่ละคนจะขึ้นอยู่กับความพร้อมและโอกาสที่จะได้รับการส่งเสริมตลอดจนความบังเอิญประกอบกัน

3.3 ปัญหาการจัดการศึกษาตลอดชีวิตจำแนกตามรูปแบบ

การจัดองค์กรและระบบการบริหารการศึกษาตลอดชีวิตของไทยในปัจจุบันพบว่า รูปแบบโครงสร้างระบบการบริหารการศึกษาของไทยนั้นมีหน่วยงานรับผิดชอบการจัดการศึกษากระจายอยู่ในหลายกระทรวง ทบวง กรม แต่จะมีกระทรวง ทบวงหลักที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาเป็นภารกิจหลักอยู่ 2 กระทรวง คือ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งรับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับพื้นฐานเป็นส่วนใหญ่กับทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งรับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ส่วนกระทรวงหรือหน่วยงานอื่นซึ่งรับผิดชอบการจัดการศึกษาเป็นส่วนเสริม คือ สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงแรงงานและ

สวัสดิการสังคม กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงยุติธรรม กระทรวง
วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม กระทรวงคมนาคม กระทรวง
การต่างประเทศ และกระทรวงการคลัง

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของไทยที่ผ่านมา ทั้งการจัดการ
ศึกษาในระบบโรงเรียน การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการ
ศึกษาตามอัธยาศัยมีปัญหามากมายหลายด้าน ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีหน่วย
งานองค์กรต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการศึกษาได้จัดทำเป็นรายงาน
และรวบรวมไว้ จึงขอสรุปมานำเสนอเพื่อจะได้ทราบปัญหาและกระตุ้นให้
เกิดความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการศึกษาต่อไป ปัญหาการจัดการ
ศึกษาตลอดชีวิตของไทยจำแนกตามรูปแบบสรุปได้ดังนี้

3.3.1 ปัญหาการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน

1. **ปัญหาด้านความครอบคลุมของการบริการและความเสมอภาคทางการศึกษา** บริการการศึกษาในระดับต่าง ๆ ยังไม่ครอบคลุม
ประชากรทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างเสมอภาค ได้แก่

1) เด็กปฐมวัยยังขาดการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียน
ประถมศึกษา

2) เด็กกลุ่มด้อยโอกาสยังไม่ได้รับบริการการศึกษาระดับ
ประถมศึกษา

3) ความไม่เสมอภาคในโอกาสที่จะเข้าถึงบริการการศึกษาใน
ระดับที่สูงขึ้นกว่าประถมศึกษา

4) ผู้มีโอกาสเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้มาจาก
ครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐกิจดี เป็นลูกพ่อค้า นักธุรกิจ ข้าราชการ และ
รัฐวิสาหกิจ ลูกเกษตรกรมีค่อนข้างน้อย

2. ปัญหาด้านคุณภาพการจัดการศึกษา

1) กระบวนการเรียนการสอน รวมทั้งการวัดผล การคัดเลือก

เข้าศึกษาต่อไม่เอื้อให้เด็กได้พัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ

คุณภาพการศึกษาของไทยอยู่ในระดับที่น่าเป็นห่วง ความรู้ความสามารถของเด็กไทยโดยเฉลี่ยอ่อนลงทั้งในด้านกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างมีเหตุผล การริเริ่มสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา ความรู้ทางวิชาการด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาไทย รวมทั้งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านนิสัยใฝ่รู้ ความมีคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย การทำงานเป็นหมู่คณะ เป็นต้น

ผลลัพธ์เหล่านี้เกิดจากกระบวนการปลูกฝังเสริมสร้าง และการเรียนการสอนซึ่งยังขาดประสิทธิภาพ โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านหลักสูตรที่ยังไม่เหมาะสม การขาดแคลนครู-อาจารย์ ในบางสาขาวิชา คุณภาพครูตกต่ำ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระบวนการผลิตและพัฒนาครู-อาจารย์ในระดับอุดมศึกษาและการฝึกหัดครู การเรียนรู้ซึ่งยังคงเน้นให้ผู้เรียนรับรู้และเชื่อฟังการถ่ายทอดเนื้อหาวิชามากกว่าการพัฒนาคนให้สามารถเพิ่มขีดความสามารถในการแสวงหาความรู้ คิดสร้างสรรค์ และแก้ปัญหา ซึ่งสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดกระบวนการวิจัยที่จะก่อให้เกิดองค์ความรู้ และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ อีกทั้งการวัดผลประเมินผล และการสอบคัดเลือกในแต่ละระดับการศึกษายังไม่สะท้อนจุดประสงค์ของหลักสูตรโดยรวม

2) หลักสูตรและเนื้อหาวิชา ปัจจุบันยังไม่พร้อมที่จะพัฒนาคนให้มีคุณสมบัติเข้ากับโลกยุคใหม่

ความรู้ความสามารถของคนยุคใหม่ที่มี ได้แก่ ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ และความสามารถในเรื่องการจัดการ ซึ่งการเรียนการสอนทักษะต่าง ๆ เหล่านี้ การศึกษาไทยยังอ่อนอยู่มาก อีกทั้งยังมีการยึดเยียดเนื้อหาวิชาที่เกินความจำเป็นมากกว่าจะพัฒนาทักษะในการเรียนรู้และแสวงหาความจริง

3) ปัญหาเด็กไทยไอคิวเฉลี่ยต่ำ รายงานล่าสุดจากการสำรวจสภาวะสุขภาพประชาชนไทย พ.ศ. 2539-2540 โดยสถาบันวิจัยสาธารณสุขไทย มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ และสำนักงานนโยบายและแผนสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข พบว่าระดับเชาวน์ปัญญาหรือไอคิว (Intelligence Quotient) โดยเฉลี่ยของเด็กในวัยเรียนทั่วประเทศที่ต่ำกว่าปกติ (90-109) มีถึงร้อยละ 44.1 และถ้าใช้เกณฑ์ระดับไอคิวต่ำกว่า 70 เป็นภาวะปัญญาอ่อน โดยรวมทั้งประเทศจะมีภาวะปัญญาอ่อนร้อยละ 8.5 โดยภาคเหนือมีถึงร้อยละ 16.4 ภาคอีสานร้อยละ 9.9 สำหรับภาคที่มีระดับไอคิวเฉลี่ยสูงสุดคือกรุงเทพมหานคร รองลงมาคือ ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคเหนือตามลำดับ

ปัญหาเด็กไทยไอคิวเฉลี่ยต่ำ จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพการจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งถ้ายังขาดการศึกษาและเอาใจใส่อย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของโภชนาการ การเลี้ยงดูในวัยเด็ก การสร้างเครื่องมือวัดประเมินพัฒนาการของเด็กไทย และการสร้างเสริมระบบการศึกษาที่เอื้อต่อศักยภาพของผู้เรียนอย่างแท้จริงแล้ว คุณภาพการจัดการศึกษาของไทยน่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง

4) ปัญหาการไม่ให้บุตรหลานศึกษาต่อ เมื่อเดือนสิงหาคม 2541 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ร่วมกับสวนดุสิตโพล ได้ทำการสำรวจทัศนคติของประชาชนเรื่อง **ทำไมประชาชนไม่ให้บุตร/หลานเรียนต่อ** พบว่า ประชาชนที่มีบุตร/หลานออกจากโรงเรียนก่อนจบป.6 เมื่อปี 2540 ตอบว่าสาเหตุคือไม่มีเงิน/ไม่มีทุนเรียน ประมาณร้อยละ 60 ของผู้ตอบ รองลงมา ร้อยละ 13 คือ ไม่อยากเรียน ไม่รักเรียน/เกรงไม่ไปโรงเรียน นอกนั้นเป็นสาเหตุอื่น ๆ เช่น ช่วยทำงานที่บ้าน สอบไม่ติด โรงเรียนรัฐบาล พ่อแม่แยกกัน มีปัญหาครอบครัว และติดยาเสพติด

ส่วนผู้ปกครองของผู้ที่ออกจากโรงเรียนก่อนจบ ม.3 นั้นตอบว่าสาเหตุเพราะไม่มีเงิน/ไม่มีทุนเรียน ร้อยละ 40 ของผู้ตอบทั้งหมด รองลงมาคือ ไม่อยากเรียน/ไม่รักเรียน/เกรงไม่ไปโรงเรียน ร้อยละ 28 ช่วยทำงานที่บ้าน ร้อยละ 8.63 โดนไล่ออกร้อยละ 8.33 และติดยาเสพติด ร้อยละ 5.65

ความคิดเห็นของผู้ปกครองที่บุตร/หลานไม่ได้เรียนต่อสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาไม่ใช่อยู่ที่ภาวะเศรษฐกิจคือไม่มีทุนเรียนและโรงเรียนรัฐบาลไม่เพียงพอเท่านั้น แต่อยู่ที่ว่าผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาจะทำอะไรจริงจะจัดบริการการศึกษาให้มีคุณภาพ สร้างเสริมระบบการศึกษาที่เอื้อต่อศักยภาพของผู้เรียนอย่างแท้จริง

3. ปัญหาด้านการบริหารการจัดการ ได้แก่

1) การจัดการที่รวมศูนย์อำนาจอยู่ส่วนกลางและไม่เปิดโอกาสให้ส่วนต่าง ๆ ของสังคมมีส่วนร่วม ทำให้การตัดสินใจล่าช้าและไม่สนองตอบต่อความต้องการการศึกษาที่หลากหลายของชุมชน

การบริหารและการจัดการการศึกษาของไทยมีลักษณะรวมศูนย์อำนาจอยู่ส่วนกลางอย่างมาก นับตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงบประมาณ เป็นเหตุให้เกิดความล่าช้า นอกจากนี้ การที่ประชาชนหรือองค์กรประชาชนยังไม่มีโอกาสเข้ามาร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ทำให้การดำเนินการจัดการศึกษาไม่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

2) การทำงานที่ซ้ำซ้อนระหว่างหน่วยงานและขาดการประสานงานในการดำเนินงาน ส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง

ราชการไทยแบ่งการบริหารราชการและภารกิจตามการแบ่งส่วนราชการเป็นกรม กองต่าง ๆ มีลักษณะการบริหารแบบรวมศูนย์

อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ทำให้ส่วนราชการต่าง ๆ มุ่งขยายงานเพื่อความเติบโตของหน่วยงาน จนทำให้เกิดการทำงานซ้ำซ้อนกัน ขาดการประสานการดำเนินงานที่ต้องคำนึงถึงความต้องการและความจำเป็นของท้องถิ่น รวมทั้งไม่สามารถใช้ทรัพยากรที่แต่ละส่วนราชการมีอยู่ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสมและทันการได้เต็มที่

3) การอุดมศึกษายังไม่สามารถสร้างพลังปัญญาเพื่อพัฒนาประเทศได้

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นสูงที่จะต้องสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ เป็นผู้นำทางสังคม นำพาประเทศไปสู่ความก้าวหน้าและมั่นคง แต่ปัจจุบันระบบบริหารจัดการยังไม่เอื้ออำนวยต่อความเป็นเลิศของอุดมศึกษา ซึ่งมีเหตุปัจจัยหลายประการ เช่น การขาดเอกภาพในเชิงนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ปัญหาระบบบริหารและการจัดการภายในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ซึ่งประกอบด้วยระบบการจัดสรรงบประมาณยังเป็นแบบราชการ ระบบการบริหารงานบุคคล และการบริหารวิชาการยังขาดประสิทธิภาพเท่าที่ควร

4) นโยบายของรัฐตลอดจนกฎระเบียบ ยังไม่เอื้อต่อการจัดการศึกษาของภาคเอกชน การจัดการศึกษาตามแบบราชการซึ่งเต็มไปด้วยกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และขั้นตอนการดำเนินงาน ทำให้ไม่เอื้อต่อการสร้างความฉับไวในการดำเนินงานและการปรับตัวของสถานศึกษา อีกทั้งกฎ ระเบียบต่าง ๆ เหล่านี้ยังเป็นอุปสรรคต่อการเปิดโอกาสให้สถาบันและองค์กรภาคเอกชนและประชาชนเข้ามาร่วมรับภาระการจัดการศึกษา

5) การจัดสรรงบประมาณไม่เป็นธรรม การจัดสรรงบประมาณของรัฐให้กับระดับการศึกษาต่าง ๆ ยังไม่เป็นธรรมเมื่อคำนึงถึงคนส่วนใหญ่ของประเทศ และผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการลงทุนทางการศึกษา

โดยรัฐอุดหนุนค่าใช้จ่ายทางการศึกษาให้กับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา ซึ่งผู้เรียนส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี เป็นการสะท้อนถึงความไม่เป็นธรรมของการลงทุนทางการศึกษา อีกทั้งวิธีการจัดสรรงบประมาณยังใช้วิธีจัดสรรจากฐานเดิมมากกว่าตามความสำคัญที่ต้องปรับเปลี่ยนไป

6) การระดมสรรพกำลังเพื่อการศึกษา การจัดการศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่ใช้งบประมาณจากภาครัฐฝ่ายเดียว ขาดการระดมสรรพกำลังจากทุกส่วนของสังคม เช่น ครอบครัว ชุมชน สื่อมวลชน หรือสถาบันสังคมอื่น ๆ ทั้งในเรื่องของทรัพยากรเงิน และกำลังสติปัญญา ทำให้ระบบการศึกษาเป็นระบบที่ค่อนข้างผูกขาดโดยรัฐ และอ่อนล้าลงตามลำดับ มีปัญหาที่สะสมไว้หลายกรณี ทั้งปริมาณและคุณภาพ

7) การจัดการศึกษาที่ผ่านมาขาดการติดตามและประเมินผลอย่างมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ไม่มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยเพียงพอต่อการวางแผน หรือการตัดสินใจดำเนินงานเพื่อพัฒนาต่อไป หรือเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ทันทั่วถึง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ม.ป.ป. 51 - 55)

3.3.2 ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีภารกิจในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อชดเชยโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้ขาดโอกาสและผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ได้รายงานปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ในข้อมูลประกอบการพิจารณาการปฏิรูประบบบริหารการศึกษากกรมการศึกษานอกโรงเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. ม.ป.ป. : 10 - 11) สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาด้านการกระจายตัวของแหล่งการเรียนรู้การศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งในปัจจุบันยังมีจำนวนจำกัด ไม่สามารถตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ของบุคคลได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ยังขาดความหลากหลายของรูปแบบของแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งยังไม่มีหน่วยงานใดส่งเสริมให้มีการจัดตั้ง แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นเอกภาพเชิงนโยบาย เพราะปัจจุบันต่างหน่วยต่างจัดตามความสามารถของตน และยังไม่มุ่งไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคล

2. ปัญหาด้านการส่งเสริมการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นภารกิจที่จะเชื่อมโยงให้บุคคลได้รับการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งบุคคล ครอบครัว ชุมชน สถานประกอบการ ศาสนสถาน ฯลฯ มีความพร้อมที่จะจัดการศึกษาในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่ได้รับการส่งเสริมให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษตามอัธยาศัย เนื่องจากขาดการประสานงาน ขาดการวางแผนจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ จึงทำให้ระบบเครือข่ายการจัดการศึกษา หรือระบบการส่งเสริมการศึกษาเป็นไปอย่างขาดประสิทธิภาพ ซึ่งต้องการกลไกในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะหน่วยงานใน ส่วนกลางที่จะดูแลในเรื่องนโยบาย แผนงานตลอดจนการสนับสนุนอื่น ๆ ซึ่งจะเชื่อมโยงกัน หน่วยงานในระดับเขตพื้นที่การศึกษาที่ควรจะทำหน้าที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยตรง

3. ปัญหาด้านบุคลากรที่จะทำงานด้านการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตยังมีจำนวนจำกัด ไม่กระจายตัวครอบคลุมทุกพื้นที่และยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตตลอดจนการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในระดับที่ใช้การได้ ซึ่งต้องการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะ รวมทั้งการจัดระบบ

บุคลากรในการปฏิบัติงานส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้กระจายตัวครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยเฉพาะการใช้บุคลากรในลักษณะลูกจ้างชั่วคราวตามภารกิจที่จะต้องผลักดันให้ท้องถิ่นรับผิดชอบ จึงต้องการหน่วยงานในการพัฒนาและจัดระบบบุคลากรเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต

4. ปัญหาด้านสื่อเทคโนโลยี และอุปกรณ์ทางการศึกษาที่จะส่งเสริมให้บุคลากรสามารถเรียนรู้ได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการลงทุนที่สูง รวมทั้งการจัดระบบกระจายสื่อให้ถึงกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณในการจัดหา และข้อจำกัดด้านศักยภาพของบุคลากรในการผลิตและพัฒนาสื่อการศึกษา การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ซึ่งทำให้ไม่สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเต็มที่

5. ปัญหาด้านกฎ ระเบียบ หลักเกณฑ์ คำสั่งที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน และไม่เอื้อต่อการได้รับการศึกษาของประชาชน รวมทั้งไม่จูงใจให้มีผู้ร่วมงานจัดการศึกษาเท่าที่ควรและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนางานการศึกษา จึงต้องปรับปรุงแก้ไขกฎ ระเบียบ คำสั่งต่าง ๆ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน และเอื้อต่อการได้รับการศึกษาของประชาชนให้มากขึ้น

3.3.3 ปัญหาและอุปสรรคของการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัยนั้น ดูเหมือนว่าเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นเอง เป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ซึ่งอาจเกิดจากการเรียนรู้ในครอบครัว จากสมาชิกภายในครอบครัว ผู้คุ้นเคย เพื่อนฝูง ญาติมิตร สื่อมวลชน ห้องสมุด เป็นต้น แต่ตามความเป็นจริงของสภาพปัจจุบันจะพบว่าไม่ได้เป็นเช่นนั้น ยังมีตัวแปรที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอยู่หลายประการด้วยกัน คือ

1. ความแตกต่างกันในด้านทักษะความสามารถของแต่ละบุคคล บุคคลที่มีระดับการศึกษาต่ำ ซึ่งเป็นประชากรจำนวนมากของประเทศ จะขาดทักษะในการแสวงหาความรู้และการเรียนรู้ด้วยตนเอง อยู่ในครอบครัว ชุมชนที่ด้อยการศึกษา ไม่มีประสบการณ์ในการทำงาน จึงทำให้ขาดโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยได้อย่างเหมาะสม

2. ความแตกต่างกันทางสังคมระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม สังคมเมืองจะมีโอกาสดีกว่าสังคมชนบท ในชุมชนเมืองมีระบบบริหาร มีแหล่งความรู้ มีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ส่งเสริมการเรียนรู้ มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม สนับสนุนการเรียนรู้มากกว่าสังคมชนบทโดยสิ้นเชิง ในขณะที่ข้อมูลข่าวสาร และองค์ความรู้เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ที่การสื่อสารไร้พรมแดนในปัจจุบัน

3. ความไม่เท่าเทียมกันทางด้านเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทำให้บุคคลมีอำนาจในการบริโภคต่างกัน การลงทุนเพื่อการศึกษาที่ดี การแสวงหาความรู้ด้วยตนเองก็定会แตกต่างกัน ผู้ที่มีฐานะดีกว่าย่อมมีโอกาสมากกว่าในการจัดสรรองค์ความรู้และประสบการณ์ให้กับตนเองได้ตามอัธยาศัยตราบเท่าที่ตนต้องการ

3.4 สภาพปัญหาการศึกษาตลอดชีวิตในภาพรวม

การจัดการศึกษาในประเทศไทยในปัจจุบันนับว่าครอบคลุมองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต กล่าวคือ มีทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย แต่การดำเนินการและการให้ความสำคัญต่อการศึกษาแต่ละรูปแบบยังมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่บุคคลที่อยู่ในวัยเรียน จำแนกออกเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี และการศึกษาระดับอุดมศึกษา สำหรับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานแบ่งออกเป็นการศึกษาระดับประถมศึกษา (6 ปี) การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (3 ปี) และมัธยมศึกษาตอนปลาย (3 ปี) โดยมีการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี นอกจากนี้ยังมีการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กก่อนจะเข้าศึกษาในระดับประถมศึกษา แต่ยังมีบริการอยู่ในบางพื้นที่ การจัดศึกษาในระบบจัดโดยสถานศึกษาของรัฐและเอกชน การศึกษาในระบบถือเป็นการศึกษาหลักของประเทศมีกฎหมายบังคับให้ทุกคนเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับ การศึกษาในระบบจะได้รับความสำคัญมากที่สุดเมื่อเทียบกับการศึกษารูปแบบอื่น มีมาตรการในการดำเนินการทุกอย่างชัดเจนเป็นระบบตั้งแต่การบริหารจัดการ หลักสูตร การพัฒนาครู การวัดประเมินผล และระบบสนับสนุนการศึกษา

การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษานอกโรงเรียนแต่เดิมของไทย เรียกว่า การศึกษาผู้ใหญ่เพราะจัดให้แก่ผู้ใหญ่ที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ และผู้ใหญ่ที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียนเมื่ออยู่ในวัยเรียนเท่านั้น ต่อมาจำเป็นต้องจัดการศึกษาให้แก่บุคคลที่อยู่ในวัยเรียนที่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนซึ่งมีจำนวนมากมายด้วยกัน เพราะฉะนั้นต่อมาก็เปลี่ยนชื่อเป็น การศึกษานอกโรงเรียนหรือการศึกษานอกระบบ ปัจจุบันการศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่จัดให้แก่ผู้ที่ยอยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งหมด โดยครอบคลุมตั้งแต่เด็กก่อนวัยเรียน ผู้ที่อยู่ในวัยเรียนซึ่งพลาดโอกาสจากการเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนด้วยเหตุผลและความจำเป็นต่างๆ ผู้ที่พ้นจากวัยเรียนไปแล้วแต่มีการศึกษาน้อย หรือพลาดโอกาสเข้าศึกษาเมื่อเคยอยู่ในวัยเรียน เช่นผู้ที่ประกอบอาชีพการงานแล้ว ผู้ที่อยู่ในตลาดแรงงาน นอกจากนี้ ยังจัดการศึกษาให้แก่ผู้ที่พ้นจาก

วัยทำงานแล้วคือ วัยสูงอายุอีกด้วย

การศึกษานอกระบบที่จัดอยู่ในปัจจุบันจัดโดยหน่วยงานที่หลากหลายทั้งหน่วยงานของรัฐ เอกชน สมาคม มูลนิธิ องค์กรท้องถิ่น มีการจัดกิจกรรมในหลายรูปแบบที่สำคัญได้แก่

- การศึกษาพื้นฐาน ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การสอนอ่านเขียนเพื่อการอ่านออกเขียนได้ การศึกษาที่เทียบเท่าระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย

- การศึกษาทางด้านวิชาชีพ ซึ่งมีการจัดอบรมวิชาชีพทั้งระยะสั้นและระยะยาว ในหลากหลายสาขาอาชีพแบบมีประกาศนียบัตร และไม่มีประกาศนียบัตร

- การให้ความรู้ทั่วไปที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยการอบรมโดยวิทยากรและโดยสื่อต่าง ๆ

การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎระเบียบต่าง ๆ รัับผู้เรียนไม่จำกัดเพศ อายุ พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ความสนใจ มีความยืดหยุ่นในเรื่องเวลาเรียน สถานที่เรียน กิจกรรมการเรียนมุ่งสนองความต้องการของผู้เรียนในแต่ละท้องถิ่น การเรียนไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นที่สถานศึกษา ไม่จำเป็นต้องจัดในเวลาราชการ การวัดประเมินผลวัดตามสภาพและพัฒนาการของผู้เรียน

การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่บุคคลจะเรียนรู้จากสภาพการดำเนินชีวิตประจำวัน เรียนรู้จากการทำงาน เรียนรู้จากครอบครัว เพื่อน สังคม สิ่งแวดล้อม สื่อประเภทต่าง ๆ และชุมชน โดยไม่ต้องเข้าเรียนหรือรับการศึกษาจากผู้สอนดังเช่นการศึกษาในระบบ โรงเรียนหรือการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัยของไทยที่เป็นอยู่ยังไม่มีการกำหนดแนวทางที่ชัดเจนเท่าที่ควรเมื่อเทียบกับการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ ยังเป็นลักษณะของการเรียนรู้ไปตาม

สภาพที่เป็นอยู่ ซึ่งก็เป็นธรรมชาติของการเรียนรู้แบบนี้ เพราะถ้าจัดเป็นระบบเมื่อใด ก็จะกลายเป็นการศึกษานอกระบบ สำหรับในประเทศไทย การศึกษาตามอัธยาศัยที่เกิดขึ้น ได้แก่ การเรียนรู้การดำเนินชีวิตและอาชีพจากครอบครัว เรียนรู้และสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีจากบรรพบุรุษ สังคม กลุ่มเพื่อน ญาติพี่น้อง และคนในชุมชน เรียนรู้จากการประกอบอาชีพการงาน จากสื่อต่าง ๆ ที่พบเห็นอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น หนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ในรูปแบบอื่น (แผ่นพับ แผ่นปลิว) วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ จากการร่วมกิจกรรมของชุมชน ร่วมกิจกรรมทางศาสนา ทางประเพณี เป็นต้น

การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบยังเป็นลักษณะต่างคนต่างจัด ไม่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นภาพรวมของการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษายังเน้นหนักที่การศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งมีมาตรฐาน มีการจัดการที่ค่อนข้างจะสมบูรณ์แบบ การศึกษานอกระบบมีการปฏิบัติที่ชัดเจนพอสมควร แต่ก็ยังเสมือนว่ามีความสำคัญรองจากการศึกษาในระบบทั้งที่กลุ่มเป้าหมายมีจำนวนมากกว่า ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัย ยังไม่มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ยังไม่ครอบคลุมเรื่องที่เป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลในสังคมที่เปลี่ยนแปลง ยังขาดการร่วมมือสนับสนุนให้สมบูรณ์เมื่อพิจารณาจากการจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบแล้วอาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยได้ดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวทางของการศึกษาตลอดชีวิตมาพอสมควร แต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้สมบูรณ์และมีประสิทธิผลอย่างเต็มที่เท่าที่ควร ปัญหาที่พบอาจสรุปในประเด็นหลัก ๆ ได้ดังนี้

1) โอกาสทางการศึกษายังไม่ทั่วถึง ถึงแม้รัฐบาลและหน่วยงานต่าง ๆ จะพยายามกระจายสถานศึกษาให้ครอบคลุมพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศโดยเฉพาะพื้นที่ห่างไกล แต่ส่วนใหญ่การศึกษาระดับประถมศึกษาเท่านั้นที่ครอบคลุมได้ค่อนข้างทั่วถึง ส่วนการศึกษาในระดับ

มัธยมศึกษาและสูงขึ้นไปยังไม่ถึงบางพื้นที่ ผู้ที่ต้องการศึกษาต่อต้องเข้ามาศึกษาในเมืองหรือต่างถิ่นซึ่งต้องมีค่าใช้จ่ายมีภาระด้านต่าง ๆ มาก

2) การศึกษาที่เป็นอยู่ยังไม่เอื้อโอกาสแก่กลุ่มด้อยโอกาสเท่าที่ควร ถึงแม้หน่วยงานที่รับผิดชอบจะพยายามกระจายสถานศึกษาไปยังพื้นที่ให้กว้างขวางขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาในระดับมัธยมและอุดมศึกษา แต่ก็ยังมีประชาชนอีกจำนวนไม่น้อยที่เข้าศึกษาต่อไม่ได้เนื่องจากข้อจำกัดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ จนต้องออกมาประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว การศึกษาที่เป็นอยู่ส่วนใหญ่ยังไม่เอื้อต่อผู้ไม่มีเวลา และผู้มีรายได้จำกัดเข้าเรียนได้ (การเข้าศึกษาในสถานศึกษาต้องมีเวลาและต้องมีค่าเล่าเรียน) ดังจะพบได้ว่าผู้ที่จบการศึกษามาคับคับจำนวนหนึ่งไม่ได้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา หรือผู้ที่จบมัธยมศึกษาไม่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษายังมีเป็นจำนวนมากขึ้นอีก

3) เนื้อหาหลักสูตรไม่เอื้อให้ผู้เรียนนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้เท่าที่ควร สิ่งที่เรียนหลายเรื่องไม่สัมพันธ์กับสภาพปัญหาที่ผู้เรียนเผชิญในชีวิตจริงและสัมพันธ์กับการทำงานเท่าที่ควร ผู้เรียนที่อยู่คนละท้องถิ่นต้องเรียนเนื้อหาเดียวกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นสังคมสิ่งแวดล้อม ผู้เรียนยังเรียนสิ่งที่ไกลตัวทำให้ขาดความรู้และทักษะในการดำเนินชีวิต ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ

4) การจัดการเรียนการสอนเป็นลักษณะครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้มากกว่าจะให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือเป็นผู้แสวงหาความรู้เอง โดยครูเป็นผู้ช่วยแนะนำ ทั้งยังไม่ฝึกฝนให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์ที่จะเผชิญสถานการณ์ปัญหา ยังมีการฝึกปฏิบัติกับสถานการณ์จริงน้อย ยังขาดการฝึกให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สังเคราะห์องค์ความรู้ด้วยตนเอง และยังเน้นการสอนมากกว่าการเรียน

5) การศึกษายังเป็นระบบที่ไม่จบในตัวเอง แต่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ผู้เรียนที่จบการศึกษาในแต่ละระดับ เช่น ประถมศึกษา หรือมัธยมศึกษายังไม่มีความรู้และทักษะที่พอเพียงในการประกอบอาชีพ ในการหางานทำยังจำเป็นต้องเรียนต่อในระดับสูงขึ้นต่อไปอีก

6) การศึกษานอกระบบยังมีข้อจำกัดในเรื่องปริมาณ ถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรท้องถิ่นต่าง ๆ ร่วมจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนและบางหน่วยงานมีเครือข่ายอยู่ในระดับพื้นที่ถึงระดับอำเภอ ตำบล การกระจายแหล่งการเรียนรู้ยังมีอยู่จำกัด ยังทำไม่ได้ครอบคลุมทั่วถึงหมู่บ้านก็ตาม แต่ก็พบว่ายังมีกลุ่มเป้าหมายบางส่วนที่ยังตกหล่นอยู่ไม่ได้รับบริการ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบมีจำนวนมหาศาลครอบคลุมผู้ที่อยู่นอกโรงเรียนทั้งหมดทุกกลุ่มอายุ ซึ่งมีมากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งประเทศ เพราะฉะนั้นอาจจะเป็นไปได้ที่บริการอาจจะยังเข้าไม่ถึงทุกกลุ่ม นอกจากนั้นอาจจะเป็นเพราะกลุ่มเป้าหมายมีภาระต่าง ๆ ทำให้ไม่มีเวลาและไม่พร้อมต่อการเข้าร่วมกิจกรรม

7) การศึกษานอกโรงเรียนยังมีข้อจำกัดในเรื่องคุณภาพ ถึงแม้ว่าหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนจะได้พยายามพัฒนาปรับปรุงกิจกรรมให้มีความยืดหยุ่น ให้เอื้อต่อสภาพการทำงานและการดำเนินชีวิตของกลุ่มเป้าหมายและให้สนองความต้องการของผู้เรียนมากที่สุด แต่กระนั้นก็ตามยังพบปัญหากิจกรรมไม่สามารถสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้ทั้งหมด กิจกรรมบางประเภทยังให้ความรู้และทักษะไม่เพียงพอที่จะไปแข่งขันในตลาดแรงงานได้ กิจกรรมบางประเภทยังให้เพียงความรู้ขั้นพื้นฐานยังขาดความต่อเนื่องเป็นต้น ด้วยกลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกโรงเรียนมีจำนวนมากและ

มีความหลากหลายทั้งในด้านความรู้พื้นฐาน อายุ อาชีพ ความสนใจ ทำให้หน่วยงานผู้จัดต้องพยายามจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการและมีคุณภาพ อีกทั้งให้สอดคล้องกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

8) การศึกษาตามอัธยาศัยยังไม่เอื้อต่อการศึกษาตลอดชีวิต

ถึงแม้ว่าการศึกษาตามอัธยาศัยจะเป็นการศึกษาที่บุคคลเรียนรู้จากสภาพการดำเนินชีวิต สังคมสิ่งแวดล้อมและอาชีพการงานก็ตาม แต่ถ้าได้มีการส่งเสริมให้มีความหลากหลาย มีความต่อเนื่องและมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ก็จะเป็นส่วนช่วยเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้เป็นอย่างมาก เพราะการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่อยู่ใกล้ชีวิตตัวผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด และผลสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตมากกว่า การศึกษารูปแบบอื่น การส่งเสริมอาจจะทำได้โดยการกระตุ้นใจให้ชุมชนมีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ จัดกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตามอัธยาศัยอย่างหลากหลาย ให้มีบริการการศึกษาตามอัธยาศัยพร้อมอยู่เสมอในชุมชน หรือจัดให้ผู้เรียนได้พบกับโอกาสการเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการของเขามากขึ้น แทนที่จะให้เขาเรียนรู้สิ่งใดก็ได้เท่าที่มีอยู่ไปตามมีตามเกิด การศึกษาตามอัธยาศัยเท่าที่เป็นอยู่ยังมีการส่งเสริมน้อยมาก ยังปล่อยให้กลุ่มเป้าหมายเรียนรู้ไปตามสภาพ ผู้ใดอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีแหล่งการเรียนรู้มากหรือสามารถเข้าถึงแหล่งได้ง่ายก็มีโอกาสได้รับความรู้มาก การบริการความรู้ที่ผ่านทางสื่อมวลชนนั้น มีอยู่บ้าง แต่ยังไม่มีเป้าหมายที่เน้นเพื่อการศึกษา

9) การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบยังไม่ประสานสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

เพื่อให้เป็นไปในแนวทางของการศึกษาตลอดชีวิต ในปัจจุบันการศึกษาแต่ละรูปแบบยังคงค่อนข้างจะแยกจากกัน การถ่ายโอนผลการศึกษาระหว่างการศึกษาแต่ละรูปแบบเป็นไปได้น้อยมาก เช่น ผู้ที่จบจากการศึกษา

นอกโรงเรียนในระดับมัธยมปลายมาเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของการศึกษาในระบบได้บ้างแต่ก็ยังมีเป็นส่วนน้อย ส่วนพวกที่เรียนรู้จากการทำงาน จากการดำเนินชีวิตยังไม่มีโอกาสที่จะเทียบโอนการเรียนรู้ไปศึกษาต่อในระบบหรือนอกระบบได้ เพราะยังไม่มี การคิดเทียบความรู้ และประสบการณ์เหล่านั้นเป็นระบบหรือหน่วยกิต การขาดความเชื่อมโยงดังกล่าวทำให้บุคคลขาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่บุคคลใดเมื่อพลาดโอกาสเข้าศึกษาในระบบแล้วก็จะพลาดโอกาสไปทั้งชีวิต ถ้าได้มีการเชื่อมโยงจะทำให้บุคคลกลับเข้ามาสู่การศึกษาได้กว้างขวางขึ้น

10) หน่วยงานผู้จัดการศึกษายังมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตไม่ชัดเจน ยังไม่เห็นภาพรวมของการศึกษาตลอดชีวิต หน่วยงานผู้จัดการศึกษาส่วนใหญ่มุ่งจัดการศึกษาตามเป้าหมายเฉพาะของหน่วยงาน ยังไม่มีเป้าหมายที่กว้างให้เอื้อต่อการศึกษาตลอดชีวิตในภาพรวมด้วย เช่น การศึกษาในระบบโรงเรียนก็จะมุ่งให้เนื้อหาไปตามหลักสูตรและระดับชั้น แต่ไม่ได้ปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นผู้สามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องเมื่อจบจากสถานการศึกษาไปแล้ว บุคคลนั้นยังขาดความรู้ความเข้าใจ และทักษะในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

11) ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงชัดเจน ประชาชนส่วนใหญ่เข้าใจว่าการศึกษาก็คือการไปโรงเรียนเมื่อเรียนจบจากโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยแล้วก็จบการศึกษา ในช่วงที่มีกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนกว้างขวางขึ้น ได้มีส่วนช่วยให้ประชาชนเข้าใจมากขึ้นว่านอกจากการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้วยังมีการศึกษานอกโรงเรียนอีก แต่ความเข้าใจก็ยังไม่กว้างขวางนัก สำหรับการศึกษาดูตลอดชีวิตในภาพรวมประชาชนแทบจะไม่เข้าใจหรือไม่ทราบว่าเป็นอะไร จะเรียนตลอดชีวิตไป

เพื่ออะไร และจะเรียนได้อย่างไร ที่ไหน

12) สังคมยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
อย่างเต็มที่ คนส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจว่าการศึกษาคือสิ่งที่โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น เพราะฉะนั้น การให้การศึกษาคือหน้าที่ของโรงเรียนและสถานศึกษาเท่านั้น ส่วนหน่วยงานหรือแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ ในชุมชน เช่น หน่วยงานในท้องถิ่น สถาบันศาสนา สวนสาธารณะ ฯลฯ ยังไม่ทราบบทบาทจึงยังไม่มีการวางแผน การขอความร่วมมืออย่างจริงจังที่จะจัดให้เอื้อต่อการศึกษาเท่าที่ควร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สังคมยังไม่อยู่ในลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ทุกหน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ ในสังคมช่วยกันสร้างเป็นแหล่งการเรียนรู้ของประชาชนทุกคน

13) หน่วยงาน องค์กรเอกชน องค์กรท้องถิ่น ยังขาดการส่งเสริมเท่าที่ควร หน่วยงานอีกหลายหน่วยงานในท้องถิ่น องค์กรเอกชน สถานประกอบการ องค์กรท้องถิ่นมีศักยภาพในระดับหนึ่งที่จะช่วยจัดการศึกษาได้โดยเฉพาะการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แต่หน่วยงานเหล่านี้ยังไม่ได้รับการส่งเสริมเท่าที่ควร เช่น ในเรื่องการสร้างความรู้ความเข้าใจ การให้แนวทางในการจัดกิจกรรม การให้ได้รับทราบบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เป็นต้น

ปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหลายทั้งปวง ล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของไทย ซึ่งจะต้องเร่งรัดแก้ไขจริงๆ แม้สรุปผลการพัฒนาในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ในด้านการพัฒนาคนและสังคมไทย ได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของไทยประสบความสำเร็จที่ชัดเจนก็ตาม แต่ก็ยังมีปัญหาอีกมากมายที่จะต้องทำการเร่งรัดแก้ไข (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ. 2542 : 4 - 5) ตัวอย่างผลการพัฒนาในระยะครึ่งแผนฯ
สรุปได้ดังนี้

การจัดการศึกษาของไทยประสบความสำเร็จที่ชัดเจนเป็นรูป
ธรรม อัตราการรู้หนังสืออยู่ในระดับดี ประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป
สามารถอ่านออกเขียนได้กว่าร้อยละ 94.8 อัตราการเข้าเรียนหนังสือมี
แนวโน้มดีขึ้นทุกระดับชั้น อัตราการออกจากโรงเรียนหรือเด็กที่ไม่ได้อยู่
ในโรงเรียนลดลงอย่างต่อเนื่อง จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ย
ของคนไทยเพิ่มขึ้นจาก 5.3 ปี ในปี 2539 เป็น 7 ปี ในปี 2541 แต่ยังคง
อยู่ในระดับประถมศึกษาเท่านั้น ซึ่งส่งผลต่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้
อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตแก่ประชาชน และกระทบต่อประสิทธิภาพ
แรงงานไทยที่ยังอยู่ในระดับต่ำด้วย

มีการขยายบริการการศึกษาและพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน
ในทุกระดับ และเริ่มมีการพัฒนาเชิงคุณภาพหลายเรื่อง โดยมีพระราช
บัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 เป็นกฎหมายการศึกษา
ฉบับแรกที่ทำให้รัฐต้องจัดให้มีการศึกษาขั้นพื้นฐานสิบสองปีแก่ประ-
ชาชนอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายภายใน พ.ศ. 2545
การปรับโครงสร้างหน่วยงานทางการศึกษาและการปรับระบบบริหาร
จัดการอื่น ๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา อาทิ การพัฒนา
ระบบประกันคุณภาพ การปฏิรูประบบการผลิตและพัฒนาครูอาจารย์

ปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของไทยที่จะ
ต้องทำการเร่งรัดแก้ไข ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทั้งในเรื่องการกระจาย
บริการและคุณภาพของการศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างเมืองกับชนบท
บุตรหลานของครัวเรือนยากจนยังมีระดับการศึกษาต่ำและมีโอกาสน้อย
ในการศึกษาต่อ ปัญหาในการบริหารจัดการ เช่น ขาดการประสานงาน
และการส่งต่อระหว่างหน่วยงานที่จัดการศึกษาและฝึกอบรมด้วยตนเอง

และหน่วยงานอื่น ๆ โดยเฉพาะภาคธุรกิจและชุมชน และการพัฒนาในเชิงคุณภาพต้องอาศัยระยะเวลาการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และการยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้อง จะต้องสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนและบุคลากร ตลอดจนหน่วยงานผู้จัดการศึกษา จะต้องรณรงค์ให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต และควรกำหนดมาตรการเร่งรัดการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยกระจายการศึกษาให้ทั่วถึง มีคุณภาพและต้องสร้างความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษากับการมีงานทำ เพื่อให้การศึกษาช่วยยกมาตรฐานความเป็นอยู่ในอนาคต

ปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของไทยที่จะต้องเร่งรัดแก้ไขตามที่ได้กล่าวมานี้ จะต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน มิฉะนั้นหากปล่อยไว้จะส่งผลให้กระบวนการจัดการศึกษาไม่เอื้ออำนวยในการพัฒนาคุณภาพของคน และจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมประเทศไทยในที่สุดเพราะ

**“การศึกษาพัฒนาคน   จะส่งผลพัฒนาชาติ
พัฒนาคนให้เปรื่องปราด   ประเทศชาติก็เจริญ”**

Unit 4

การศึกษาตลอดชีวิต : ประสบการณ์จากประเทศที่คัดสรร

ในบทนี้เป็นการนำเสนอหลักการและยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศที่คัดสรรในภูมิภาคต่าง ๆ คือ ยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย และเอเชีย โดยประเทศที่ศึกษา ได้แก่

1. สหราชอาณาจักร
2. สหรัฐอเมริกา
3. แคนาดา
4. ออสเตรเลีย
5. เกาหลี
6. ญี่ปุ่น

ผู้เขียนได้ทำการศึกษาวิเคราะห์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศเหล่านี้ในประเด็นต่าง ๆ ตั้งแต่ความจำเป็นในการจัดการศึกษา

ตลอดชีวิต เป้าหมาย วัตถุประสงค์ หลักการ และการดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในด้านต่าง ๆ ได้แก่ โครงสร้างและองค์การการบริหาร กฎหมาย นโยบาย ระบบการสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต กลุ่มเป้าหมาย ความร่วมมือขององค์กรต่าง ๆ แหล่งการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ สื่อและเทคโนโลยี หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัดประเมินผล ครูและบุคลากรผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ไปจนถึงด้านเงินทุนและงบประมาณสนับสนุน

จากนั้นนำข้อค้นพบดังกล่าวมาวิเคราะห์จัดทำเป็นข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางสำหรับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทยต่อไป

4.1 การศึกษาตลอดชีวิตของประเทศที่คัดสรร : บทสรุปในภาพรวม

จากการศึกษาการดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศที่คัดสรร สามารถสรุปในภาพรวมได้ว่าการดำเนินการในแต่ละประเทศมีส่วนที่คล้ายคลึงกันอยู่มาก มีเพียงบางเรื่องบางประเด็นที่อาจจะมีจุดเน้นแตกต่างกันไปบ้าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การศึกษาตลอดชีวิตของทุกประเทศครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทุกประเทศมีการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษา โดยบางประเทศกระจายจากรัฐบาลกลางไปสู่มลรัฐ ส่วนประเทศที่ไม่ได้แบ่งเป็นรัฐ จะกระจายอำนาจจากระดับชาติไปสู่ระดับจังหวัด และระดับพื้นที่ ในด้านองค์กรผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เนื่องจากการศึกษาตลอดชีวิตประกอบไปด้วยการศึกษาทุกรูปแบบ เพราะฉะนั้น ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตจึงมีได้จำกัดเฉพาะสถาบันการ

ศึกษา หากแต่ประกอบไปด้วยองค์กรหน่วยงาน และแหล่งการเรียนรู้
อีกมากมาย ถึงกระนั้นก็ตาม มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงทำหน้าที่
เป็นตัวกลางในการประสานงาน เช่น ประเทศญี่ปุ่น ได้กำหนดให้องค์กร
ที่รับผิดชอบการศึกษาตลอดชีวิตโดยตรง คือ กรมการศึกษาตลอดชีวิต
สังกัดกระทรวงศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม นอกจากนั้น ญี่ปุ่นยังมี
องค์กรรับผิดชอบโดยตรงในทุกระดับ จากระดับชาติไปจนถึงระดับจังหวัด
และชุมชน เรียกว่า สภาการศึกษาตลอดชีวิตระดับนั้น ๆ ส่วนประเทศอื่น ๆ
ระบุว่า รัฐเป็นผู้รับผิดชอบหลัก ซึ่งในที่นี้ หมายถึง กระทรวงศึกษาธิการ
(แต่ละประเทศมีชื่อเรียกต่างกันไป) และมีหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ เอกชน
องค์กรท้องถิ่น ชุมชน ร่วมรับผิดชอบโดยเป็นความร่วมมือของทุกฝ่ายที่
เกี่ยวข้องในทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่น และในระดับท้องถิ่น
ชุมชน จะมีคณะกรรมการการศึกษาตลอดชีวิตระดับชุมชน เช่น ใน
ประเทศสหราชอาณาจักร เรียกว่า สมัชชาการศึกษาตลอดชีวิตท้องถิ่น

การเริ่มดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของหลายประเทศนั้น
เริ่มจากผู้ที่มิบทบาทหลัก คือ รัฐบาลจะต้องกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย
หลักการ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตที่ชัดเจนก่อน (ซึ่งอาจได้
มาจากการระดมความคิดประชาพิจารณ์ หรือวิธีอื่น ๆ) แล้วเผยแพร่ให้
หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งหมดได้ทราบหลักการและแนวปฏิบัติ
ดังกล่าวโดยทั่วกัน เพื่อพิจารณำไปกำหนดเป็นแนวปฏิบัติที่สอดคล้อง
กับกิจกรรมของหน่วยงานหรือองค์กรของตนเองต่อไป บางประเทศ
ไม่เพียงกำหนดเป็นนโยบายเท่านั้น แต่ได้ออกเป็นกฎหมายการศึกษา
ตลอดชีวิตขึ้นมาโดยเฉพาะ เช่น สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ส่วนประเทศที่
ไม่ได้ทำเป็นกฎหมายก็มีนโยบายที่ชัดเจนมาก รัฐจะทำหน้าที่เป็นผู้นำใน
ช่วงต้น ต่อจากนั้น จะพยายามกระจายบทบาทให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
ในแต่ละระดับ ระดับภาค เมือง และท้องถิ่น เมื่อมีนโยบายหลักการ

ชัดเจนดังกล่าวแล้ว แต่ละประเทศ เช่น เกาหลี ถือว่าต้องมีการจัดทำโครงสร้างพื้นฐานให้พร้อมที่จะสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตก่อน กล่าวคือ จัดสร้างเครือข่ายสื่อสารสนเทศ จัดสร้างศูนย์สื่อ ฯลฯ เพราะเป็นปัจจัยสำคัญในช่วงเริ่มต้น นอกจากนี้ สิ่งที่มีความจำเป็นมากอีกเรื่องหนึ่งคือ การสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทุกประเทศเห็นความสำคัญของเรื่องนี้เป็นอย่างมาก เช่น สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร ถือเป็นหลักการและยุทธศาสตร์สำคัญของประเทศที่เดียวในการจัดการศึกษา ด้านการส่งเสริมความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทุกประเทศได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ถือเป็นปัจจัยสำคัญหรือเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการศึกษาตลอดชีวิต ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานรัฐ เอกชน องค์กร ท้องถิ่น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือของชุมชน ด้านการส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชน ทุกประเทศตระหนักว่า ชุมชน คือ แหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ การเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นในสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่สามารถเกิดขึ้นได้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ อีกมากมายในชุมชน ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่บ้านไปจนถึงสถานศึกษา สถานประกอบการ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สถานันทนาการ สถาบันศาสนา ฯลฯ จึงได้มีการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ทุกรูปแบบ และส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้เป็นเครือข่ายในระดับต่าง ๆ เช่น ระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับชาติ นอกจากนั้น ในบางประเทศ เช่น สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา ยังส่งเสริมไปถึงการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้และเมืองแห่งการเรียนรู้

ส่วนในด้านการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า ทุกประเทศต่างตระหนักในความสำคัญว่าสื่อเทคโนโลยีเป็น

ปัจจัยสำคัญมากที่จะทำให้เกิดการศึกษาอย่างทั่วถึง เกิดความเท่าเทียมกัน ในโอกาส และเกิดการศึกษาได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ เพราะฉะนั้น ทุกประเทศได้มีการนำสื่อเทคโนโลยี โดยเฉพาะสื่อที่ทันสมัยมาใช้อย่าง กว้างขวางและสร้างเป็นเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพื่อช่วยให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งความรู้ ได้อย่างทั่วถึง ในด้านระบบการเรียนการสอน ซึ่งประกอบไปด้วย หลักสูตร กระบวนการถ่ายทอดความรู้ การวัดประเมินผลในด้านหลักสูตร ทุกประเทศต่างมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในเรื่องที่จะเป็นความรู้และทักษะ พื้นฐานในการแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง (เช่น การอ่าน-เขียน การ คำนวณ การติดต่อสื่อสาร) ความรู้และทักษะการประกอบอาชีพการงาน และการดำเนินชีวิต เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา เน้นให้มีหลักสูตรชีวิต ไม่เฉพาะการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่เท่านั้น แม้แต่การศึกษาสำหรับเด็กใน โรงเรียนก็สามารถเชื่อมโยงกับชีวิตได้

ด้านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ทุกประเทศเน้นเช่นเดียวกัน คือ ให้มุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นหลัก ให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ ได้ฝึกปฏิบัติ และ ที่สำคัญต้องเรียนรู้วิธีที่จะแสวงหาความรู้ ด้านการวัดประเมินผล ทุก ประเทศมุ่งเน้นว่าการวัดประเมินผลต้องเป็นการประเมินตามสภาพความเป็นจริง และประเมินพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน มิได้ประเมิน แต่เพียงความรู้ในเนื้อหาวิชาเท่านั้น และเพื่อส่งเสริมให้เกิดการศึกษา ตลอดชีวิต แต่ละประเทศต่างเห็นความสำคัญที่ว่าควรมีการถ่ายโอนการ เรียนรู้แต่ละรูปแบบได้ จากการศึกษาในระบบ สามารถไปศึกษาต่อ การ ศึกษาอิสระระบบได้ และความรู้ประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาตาม อรรถศาสตร์สามารถนำมาเทียบโอนเป็นหน่วยกิตได้ ประเทศที่เน้นเรื่องนี้มาก คือ สหราชอาณาจักร และเกาหลี และสองประเทศนี้ยังได้ส่งเสริมให้มี การเรียนแบบสะสมหน่วยกิตได้ตลอดชีวิต คือ ผู้เรียนหรือประชาชน

สามารถเก็บผลการเรียนไว้ได้ เมื่อมีความพร้อมเมื่อไรก็สามารถนำมาใช้เรียนต่อเนื่องได้

ด้านการแนะแนวและการให้คำปรึกษา เนื่องจากการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาสำหรับคนทุกช่วงอายุ และกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพแล้ว และบางส่วนเป็นผู้สูงอายุ เป็นผู้ที่ห่างจากระบบการศึกษาไปนาน เพราะฉะนั้น จึงจำเป็นต้องได้รับคำแนะนำปรึกษาที่เหมาะสม ได้รับการกระตุ้นจูงใจ การแนะแนวจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นประเทศที่เน้นความสำคัญของเรื่องนี้มาก คือ ประเทศสหราชอาณาจักร ได้สร้างเครือข่ายการแนะแนวในระดับชาติและระดับต่าง ๆ ในด้านครูและบุคคลผู้มีส่วนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น ทุกประเทศได้ตระหนักว่าผู้ที่เกี่ยวข้องมิได้มีเฉพาะครูอาจารย์เท่านั้น แต่ยังประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน ของพิพิธภัณฑน์ ของห้องสมุด เจ้าหน้าที่ของสถานประกอบการ ขององค์กรท้องถิ่น ตลอดจนพ่อแม่ ผู้ปกครอง คนในชุมชน ประเทศสหรัฐอเมริกาได้แบ่งบุคคลเหล่านี้ออกเป็น 2 กลุ่มอย่างชัดเจน ได้แก่ กลุ่มนักการศึกษาอาชีพ และกลุ่มนักการศึกษาชีวิต อย่างไรก็ตาม จะต้องมีการอบรมพัฒนาบุคลากรทั้ง 2 กลุ่ม เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาไปสู่เป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิตได้ ซึ่งการพัฒนาบุคลากรแต่ละกลุ่มอาจจะมีรายละเอียดต่างกันไปบ้าง สำหรับในด้านเงินทุนและงบประมาณทุกประเทศได้มีการปรับระบบงบประมาณใหม่ เพื่อส่งเสริมให้เอื้อเกิดการศึกษตลอดชีวิต เช่น มีการระดมเงินทุนจากหลายแหล่ง มีการจัดสรรเงินทุนสนับสนุนผู้เรียนและผู้จัดการศึกษาในหลายลักษณะ ประเทศที่มีการจัดการเรื่องนี้ได้น่าสนใจมาก คือ ประเทศสหราชอาณาจักร เช่น มีการลดภาษีอุปกรณ์เครื่องมือที่นำมาใช้ทางการศึกษามีการลดภาษีให้แก่อาจารย์/สถานประกอบการที่จัดการศึกษาแก่แรงงาน มีการให้ทุนการศึกษาแก่ผู้ยากไร้ มีการสนับสนุนประชาชนให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยการจัดให้มีบัญชีการเรียนรู้ส่วนบุคคล เป็นต้น

4.2 สรุปการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของแต่ละประเทศ

ในประเทศที่คิดสรรได้มีการกล่าวถึงการศึกษาตลอดชีวิตและจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาตลอดชีวิตอย่างเป็นทางการในราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 แต่ส่วนใหญ่จะเริ่มต้นในลักษณะของกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่ โดยแต่ละประเทศเห็นความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาให้แก่ผู้ใหญ่ด้วย นอกเหนือจากการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ที่อยู่ในวัยเรียน หลังจากนั้นมาประมาณปี ค.ศ. 1960 ยูเนสโกซึ่งได้ให้ความสนใจกับการศึกษาตลอดชีวิตมาเป็นเวลานาน และเป็นองค์กรที่ริเริ่มให้นำแนวคิดนี้ไปสู่การปฏิบัติ ได้จัดประชุมสัมมนานานาชาติหลายครั้ง มีการศึกษารวบรวมข้อมูล และจัดทำเอกสารสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต หลังจากนั้นมาแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตได้ถูกนำมาเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของหลายประเทศ ในที่นี้ ผู้เขียนได้ทำการศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศที่คิดสรร รวม 6 ประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย เกาหลี และญี่ปุ่น ซึ่งกระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของโลก

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์สภาพของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศที่คิดสรร สรุปได้ว่า แต่ละประเทศเห็นความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 เข้าสู่ศตวรรษที่ 20 ที่สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพราะถือว่าการศึกษาจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยพัฒนาประชาชนให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อย่างเพียงพอที่จะเผชิญและปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างเหมาะสม แต่ละประเทศได้ระบุเหตุผลและความจำเป็นในการที่ต้องจัดการศึกษาตามแนวทางของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ใกล้เคียงกัน

เหตุผลหลัก ๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพ การงาน การเปลี่ยนแปลงด้านวิถีการดำเนินชีวิต การเปลี่ยนแปลงของ สภาพสังคมสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากร ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี การแพร่กระจายอย่างรวดเร็วของข้อมูลสารสนเทศ เป็นต้น ในส่วนของการดำเนินการของแต่ละประเทศนั้น มีจุดเน้นแตกต่างกันโดยสรุปได้ดังนี้

ประเทศสหราชอาณาจักร ประเทศสหราชอาณาจักรมุ่งจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนทุกคนอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ในการดำเนินการได้มีการกำหนดหลักการของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต วิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์ของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่ชัดเจน

หลักของการศึกษาตลอดชีวิต หลักการที่กำหนดครอบคลุมในเรื่องต่อไปนี้คือ ความต่อเนื่อง (บุคคลควรได้รับการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต) ความเสมอภาค ความสำคัญอยู่ที่ผู้เรียน การเรียนรู้มิได้จำกัดเฉพาะในโรงเรียน (แต่สามารถเกิดขึ้นที่บ้าน ที่ทำงาน และในชุมชน) หลากหลายรูปแบบของการเรียนรู้ คุณภาพและความยืดหยุ่น และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

วิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต คือ มุ่งขยายการศึกษาตลอดชีวิตแก่ปวงชน สร้างวัฒนธรรมในการเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนหรือสังคมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยทำให้การเรียนรู้กลายเป็นปกติวิสัยในชีวิตประจำวัน ให้ผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตให้เข้าถึงได้ง่าย เป็นประโยชน์ และเกิดความเพลิดเพลิน

การดำเนินการ ประเทศสหราชอาณาจักรมีการกำหนดกรอบงานเชิงยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง กระจายอำนาจ ให้ความสำคัญแก่บ้าน สถานประกอบการและชุมชน

ในการเป็นแหล่งการเรียนรู้ มีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอย่างหลากหลาย และพัฒนาไปเป็นชุมชนหรือเมืองแห่งการเรียนรู้ มีการสร้างความรู้ความเข้าใจปรับตัวทัศนคติของประชาชนให้เห็นความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต หามาตรการต่าง ๆ ที่จะรณรงค์ให้ประชาชนกลับเข้าสู่การศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส จัดการศึกษาให้มีความหลากหลายและยืดหยุ่นในเรื่องกฎระเบียบต่าง ๆ จัดการศึกษาให้การศึกษาทุกรูปแบบเชื่อมโยงกันได้ เทียบโอนหน่วยกิตกันได้ และให้มีการเรียนแบบสะสมหน่วยกิต ให้ความสำคัญต่อการให้ข้อมูลสารสนเทศและการแนะแนวเพื่อช่วยจูงใจให้ประชาชนกลับเข้าสู่การศึกษาและเลือกแนวทางการศึกษาด้วยตนเอง มีการใช้ประโยชน์จากสื่อและเทคโนโลยีเพื่อช่วยให้การศึกษากระจายได้ครอบคลุมทั่วถึงกลุ่มเป้าหมายและจัดบริการได้อย่างต่อเนื่อง โดยสร้างเป็นโครงข่ายแห่งชาติเพื่อการศึกษา มีการจัดระบบงบประมาณให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิต และเพื่อช่วยสนับสนุนประชาชนกลุ่มเป้าหมายให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

บทเรียนเพื่อการประยุกต์ใช้

จากการวิเคราะห์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศสหราชอาณาจักรพบว่า มีสิ่งที่เป็นลักษณะเด่นและจะเป็นประโยชน์สำหรับการเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย ดังนี้

1. การกำหนดหลักการการศึกษาตลอดชีวิต วิสัยทัศน์การศึกษาตลอดชีวิตและกรอบยุทธศาสตร์ในการดำเนินการที่ชัดเจน
2. การสร้างวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้แก่ปวงชน โดยให้การศึกษาเป็นปกติวิสัยของการดำเนินชีวิต กลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิต
3. การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ และชุมชนแห่งการเรียนรู้

4. การสร้างโครงข่ายแห่งชาติเพื่อการเรียนรู้ ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางด้านสื่อเทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้เข้ากับบ้าน ที่ทำงาน สถานศึกษา และชุมชน

5. การสร้างเครือข่ายการแนะแนวสารสนเทศ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงได้โดยตรงและสะดวก

6. การเชื่อมโยงการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ด้วยการเทียบโอนกันได้ และให้มีการเรียนแบบสะสมหน่วยกิตได้

7. การเรียนรู้ที่บ้าน และในชุมชน พัฒนาแหล่งการเรียนรู้หลากหลายในชุมชน

8. การเรียนรู้ในสถานประกอบการ การพัฒนาทักษะการทำงาน มีการร่วมมือระหว่างสถานประกอบการ สหภาพแรงงาน และสถาบันการศึกษา จัดตั้ง University for Industry

9. การประสานแผน การร่วมแรงร่วมใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

10. การปฏิบัติเจตคติของประชาชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สร้างความรู้ความเข้าใจต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

11. การจัดระบบเงินทุนและงบประมาณ เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เช่น การเปิดบัญชีการเรียนรู้ส่วนบุคคล การจัดตั้งกองทุนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการลดภาษีค่าใช้จ่ายเพื่อการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ

ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสหรัฐอเมริกาจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบทได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อให้สามารถเผชิญกับสภาพการณ์และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วได้ทั้งด้านสภาพความเป็นอยู่ อาชีพ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง

โดยเน้นว่าการศึกษาคือต้องสัมพันธ์กับอาชีพการงานและการดำเนินชีวิต

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในสหรัฐอเมริกา นั้น กำหนดเป็นนโยบายที่สำคัญของชาติ โดยออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิตขึ้นโดยเฉพาะ เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีกรอบทิศทางในการปฏิบัติที่ชัดเจน การดำเนินการเน้นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้แก่ลรัฐ เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้สนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้มากที่สุด การจัดการศึกษายึดหลักการในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงโอกาสการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน และถือว่าเป็นสิทธิของทุกคนที่จะเข้าถึงโอกาสในการเรียนรู้ได้อย่างสะดวก โดยหน่วยจัดการเรียนรู้หรือแหล่งการเรียนรู้ต้องหาวิธีการจัดการศึกษาให้ยืดหยุ่น เปิดกว้าง เพื่อที่จะให้ประชาชนเข้าถึงได้ง่ายและสะดวก ส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน มีเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน หรือที่เรียกว่าการจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ชุมชนเป็นพื้นฐาน ส่งเสริมความร่วมมือกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญแก่บ้านว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สำคัญ เป็นแหล่งปูพื้นฐานชีวิตของบุคคล ส่งเสริมการใช้สื่อเทคโนโลยีอย่างกว้างขวาง เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึง ให้ประชาชนรับความรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีนโยบายเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาโดยเฉพาะ

ในด้านของประชากรกลุ่มเป้าหมายนั้น สหรัฐอเมริกาได้ใช้ยุทธศาสตร์ในการปรับแนวคิด ปรับทัศนคติของประชาชนให้เห็นความจำเป็นและความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต สิ่งที่ได้จัดให้ประชาชนได้เรียนรู้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและอาชีพการงาน ซึ่งสหรัฐอเมริกาเรียกว่า “หลักสูตรชีวิต” การถ่ายทอดความรู้ต้องปลูกฝังทักษะในการแสวงหาความรู้ เพื่อให้ประชาชนรู้วิธีที่จะแสวงหาความรู้ได้ตลอดชีวิต

ผู้มีส่วนในการให้ความรู้ให้การศึกษาตลอดชีวิตนั้นมีมากมาย มิได้จำกัดเฉพาะนักการศึกษาอาชีพเท่านั้น แต่ยังมีนักการศึกษาชีวิต คือ ผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์มาจากการดำเนินชีวิต จากการประกอบอาชีพ มิใช่จากการฝึกอบรม สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญแก่การพัฒนาบุคลากรเหล่านี้ด้วย ผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตควรเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตด้วย

บทเรียนเพื่อการประยุกต์ใช้

จากการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของสหรัฐอเมริกา อาจสรุปประเด็นที่เป็นจุดเด่นที่จะนำมาประยุกต์เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทยได้ ดังนี้

1. การออกกฎหมายสำหรับการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการเฉพาะ
2. การกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาให้แก่แต่ละมลรัฐ แต่ละรัฐสามารถกำหนดนโยบายการศึกษาตลอดชีวิตของตนเอง
3. การทำให้การเรียนรู้หรือการศึกษาเป็นสิ่งที่เข้าถึงได้ง่าย และสะดวก
4. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
5. สิ่งที่ให้กลุ่มเป้าหมายเรียนรู้นั้นเป็นหลักสูตรชีวิต
6. การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตที่บ้าน ให้ความสำคัญกับพ่อแม่
7. การใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยมีการกำหนดนโยบายการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาทั้งในระดับชาติและระดับมลรัฐ
8. การสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

9. การปลูกฝังทักษะในการแสวงหาความรู้ให้แก่ประชาชน
10. การพัฒนาบุคลากรผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตทั้งกลุ่มนักการศึกษาอาชีพและ นักการศึกษาชีวิต

ประเทศแคนาดา การศึกษาตลอดชีวิตของแคนาดามีจุดมุ่งหมายเพื่อการเตรียมประชาชนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของโลกปัจจุบัน โดยมุ่งให้ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้ในทุกช่วงชีวิต ตามความต้องการของแต่ละบุคคล ในรูปแบบที่หลากหลาย มีการจัดระบบการเรียนรู้ที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกในสังคมและองค์กรการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบมาประสานความร่วมมือกันจัดทำหรือสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ทุกคนในสังคม พร้อมกันนั้น ก็มุ่งปลูกฝังนิสัยรักการเรียนรู้ นำการเรียนรู้เข้าสู่วิถีชีวิตผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า “การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้”

การดำเนินงานจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้น มีการกระจายอำนาจบริหารจัดการศึกษา โดยในแต่ละมลรัฐมีอิสระในการจัดองค์กรที่รับผิดชอบดูแลการศึกษา การออกกฎหมายและจัดหลักสูตรหรือโปรแกรมการเรียนรู้ขึ้นเอง ทั้งนี้ แคนาดาได้สร้างความคุ้นเคยในเรื่องการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพแบบต่อเนื่องตลอดชีวิต ได้สร้างความรู้ความเข้าใจให้ประชาชนได้ตระหนักถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่าเป็นสิ่งจำเป็น มีการฝึกอบรมให้ประชาชนสามารถใช้สื่ออย่างหลากหลายเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัย ส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนมากขึ้น และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อเป็นเครื่องมือให้ประชาชนได้เข้าถึงโอกาสการเรียนรู้ ซึ่งจะต้องเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ กับบ้าน โรงเรียน สถาบันทางการศึกษา สถานประกอบการภาคอุตสาหกรรม และชุมชน ปัจจุบันแคนาดาได้ใช้บ้านเป็นทั้งที่ทำงานและเป็นที่อยู่อาศัย เพราะฉะนั้น

บ้านจึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ เนื่องจากสามารถทำงานหรือดำเนินธุรกิจไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

บทเรียนเพื่อการประยุกต์ใช้

จากการวิเคราะห์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศแคนาดา พบว่า มีสิ่งที่เป็นจุดเด่นและจะเป็นประโยชน์สำหรับแนวทางในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของไทย ดังนี้

1. มีการกระจายอำนาจจัดการศึกษาจากรัฐบาลกลางให้แก่แต่ละมลรัฐ

2. มีองค์การอาสาสมัครการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งองค์การอาสาสมัครระดับชาติ ระดับมลรัฐ/เมือง และระดับชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานเอกชน ดำเนินการอบรมให้ความรู้ พัฒนาทักษะความชำนาญ และประสบการณ์ด้านอาชีพแบบต่อเนื่องตลอดชีวิตแก่ประชาชน

3. ในการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษา ได้มีหลักสูตรที่ปูพื้นฐานในเรื่อง ทักษะความสามารถในการทำงาน (employability skill) ซึ่งได้รวมทักษะความรู้ด้านวิชาการ การสื่อสาร การคิดอย่างเป็นระบบ การทำงานเป็นกลุ่ม การจัดการและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การตัดสินใจ และการปรับตัว ซึ่งแคนาดาถือว่าทักษะความสามารถในการทำงานเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4. มีการรวมและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้เข้าถึงการเรียนรู้ได้ง่าย รวดเร็ว ในทันทีที่ต้องการ โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ (Just-in-time Learning) โดยเปรียบเครื่องมือนี้ได้กับทางด่วน ดังนั้นจึงเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตบนทางด่วนสารสนเทศ (Lifelong Learning on Information Highway)

5. ส่งเสริมการเรียนรู้ที่บ้าน เพราะบ้านเป็นทั้งสถานประกอบการและสถานที่เรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะแรงงานสตรีจะได้ดูแลบุตรของตนไปพร้อมกัน

6. จัดทำโครงการระดับชาติในเรื่องการแนะแนวและการให้บริการให้คำปรึกษาการเรียนรู้ตลอดชีวิต

7. ให้ความสำคัญต่อการให้การศึกษาแก่กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับจุดเริ่มต้นของชีวิต นั่นคือ พ่อแม่ เพื่อจะสามารถดูแลเด็กได้อย่างมีคุณภาพและปลูกฝังสิ่งที่ดีงาม เพื่อจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีความรู้ความสามารถ และมีทักษะในการเรียนรู้ โดยแคนาดาได้สร้างเครือข่ายการเรียนรู้แก่กลุ่มเป้าหมายนี้

8. มีการระดมเงินทุนและจัดสรรงบประมาณ จัดสร้าง Free Nets เปิดให้ประชาชนใช้เพื่อการเรียนรู้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

ประเทศออสเตรเลีย ประเทศออสเตรเลียจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อให้ประชาชนทุกคนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพการงานและการดำเนินชีวิต ให้ประชาชนมีความตื่นตัวต่อการเรียนรู้ ให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต และมีส่วนร่วมพัฒนาสังคมได้อย่างมีคุณค่า

ประเทศออสเตรเลียมีหลักการทั่วไปในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคล้ายคลึงกับประเทศอื่น ๆ กล่าวคือ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาสำหรับทุกคนทุกช่วงอายุ ทุกคนควรได้รับการส่งเสริม การจูงใจให้ได้รับการศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เน้นการเชื่อมโยงการศึกษากับการทำงาน การศึกษามีเกิดขึ้นในสถานศึกษาเท่านั้น แต่เกิดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน ส่งเสริมการใช้สื่อเทคโนโลยีที่หลากหลายเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงการศึกษาได้มากขึ้น จัดการศึกษาแต่ละประเภทให้มีความหลากหลาย เพื่อให้ประชาชนเลือกได้ตามความต้องการ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในชุมชน

ในการดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้น รัฐบาลได้กำหนดนโยบายส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต และกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาให้แก่แต่ละมลรัฐ แต่ละรัฐสามารถกำหนดนโยบายและบริหารจัดการการศึกษาภายในรัฐของตนเอง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งรัฐบาล เอกชน องค์กรท้องถิ่น สมาคม สถานประกอบการ และประชาชน ส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชน จัดการศึกษาทุกประเภทให้มีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้ประชาชนเลือกได้ตามความต้องการ ใช้สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทั่วถึง เพื่อประชาชนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ โดยรัฐกำหนดนโยบายในการใช้สื่อเทคโนโลยี มีการระดมทุนจัดการศึกษาตลอดชีวิตจากหลายแหล่งทั้งจากรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น เอกชน การศึกษาในระดับพื้นฐาน 12 ปี รัฐจัดให้แก่ประชาชนโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย สำหรับการศึกษาระดับสูงชันนั้นมีการให้กู้ยืมเงินเรียนโดยไม่คิดดอกเบี้ย การจัดการศึกษาตลอดชีวิตเน้นการศึกษาที่สัมพันธ์กับการทำงาน

บทเรียนเพื่อการประยุกต์ใช้

จากการวิเคราะห์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศออสเตรเลีย อาจสรุปสิ่งที่เป็นจุดเน้นซึ่งประเทศไทยอาจพิจารณาประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้

1. การจัดการศึกษาให้มีความเชื่อมโยงกับการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาในระบบ หรือการศึกษานอกระบบในระดับชั้นใดก็ตาม รัฐบาลต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพด้วย มีการจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมแห่งชาติสำหรับบริการผู้ที่จบการศึกษามัธยมปลายแล้วเข้ามาฝึกอบรมเข้มก่อนเข้าทำงาน

2. การฝึกอบรมในระหว่างการปฏิบัติงาน (Apprenticeship) เป็นการฝึกอบรมอาชีพให้แก่ผู้ที่เริ่มเข้าทำงานและอยู่ระหว่างการทำงาน เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้เป็นระยะ ๆ

3. การจัดการศึกษาในสถานที่ทำงาน มีการส่งเสริมให้สถานประกอบการทุกแห่งจัดการศึกษาแก่บุคลากรเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพให้สูงขึ้น

4. การปรับเปลี่ยนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ปรับเปลี่ยนแนวทางการให้ความช่วยเหลือผู้ตกงาน

5. เนื้อหาสาระที่เน้นมากในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชน เน้นใน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ทักษะพื้นฐานในการอ่าน เขียน คำนวณ การใช้คอมพิวเตอร์ การคิดวิเคราะห์ กลุ่มที่ 2 ทักษะในการที่จะแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง และกลุ่มที่ 3 คือ เนื้อหาความรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างการเรียนกับการทำงาน

6. การใช้ประโยชน์จากสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อจัดการศึกษาตลอดชีวิต

ประเทศเกาหลี เกาหลีได้มีการปฏิรูปการศึกษาของตนไปสู่ระบบการศึกษาตามแนวใหม่ ซึ่งมุ่งสร้าง “การศึกษาในอุดมคติ” หรือเป็นรัฐสวัสดิการทางการศึกษา ให้การศึกษาเป็นระบบเปิดและเป็นการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อให้ชาวเกาหลีทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ ทุกพื้นฐานการศึกษาสามารถเข้ารับการศึกษได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เพื่อมุ่งพัฒนาประชากรของเกาหลีให้เป็นประชากรที่พึงประสงค์ คือ มีความพร้อมที่จะอยู่ในสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีความคิดสร้างสรรค์ มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศเกาหลี จัดทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษา

ตามอัยยาศัย เช่นเดียวกับประเทศอื่น มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาลงสู่จังหวัดและอำเภอ โดยมีกฎหมายบังคับ สถาบันการศึกษาจัดการศึกษาที่หลากหลาย เปิดกว้าง และยืดหยุ่นในกฎระเบียบเพื่อให้ทุกคนเข้ารับการการศึกษาได้ มีการใช้สื่อหลายชนิด รวมทั้งสื่อที่ทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต มีเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศแห่งชาติ มีศูนย์มัลติมีเดีย มีการเชื่อมโยงเครือข่ายการศึกษาหลายเครือข่าย ได้แก่ โรงเรียน มหาวิทยาลัย ห้องสมุด องค์กรธุรกิจ ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาท้องถิ่น โดยให้มีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน สถานประกอบการ ห้องสมุด เป็นต้น และระดมความรู้ประสบการณ์จากผู้รู้ในชุมชนมาช่วยจัดการศึกษา มีการเพิ่มงบประมาณในการจัดการศึกษา ส่งเสริมให้ภาคเอกชนและรัฐบาลท้องถิ่นร่วมลงทุนในการจัดการศึกษา หาวิธีลดค่าใช้จ่ายของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ของนักเรียนที่ยากจน มีการปรับระบบการจัดการศึกษาทั้งระบบ ตั้งแต่เรื่องหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล มีการปรับกฎหมายการศึกษาให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

บทเรียนเพื่อการประยุกต์ใช้

จากการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตามแนวใหม่ซึ่งเป็นการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศเกาหลี สรุปได้ว่า มีประเด็นเด่นที่ควรพิจารณานำไปใช้ประโยชน์แก่ประเทศไทยได้ ดังนี้

1. มีการวางแผนการดำเนินงานที่เป็นขั้นตอนชัดเจน เริ่มตั้งแต่

1) การกำหนดปรัชญา แนวคิด และแนวปฏิบัติที่ชัดเจน

2) มีการสร้างระบบสนับสนุนการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์สื่อ การจัดสร้างระบบเครือข่ายแห่งชาติเพื่อบริการ

ข้อมูลทางการศึกษา การจัดตั้งกองทุนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

3) มีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานใหม่ ได้แก่ การเน้นการกระจายอำนาจ การปรับระบบการศึกษาให้เป็นระบบเปิดแก่ประชาชนทุกคน ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ปรับกฎหมายการศึกษา เป็นต้น

2. ในการกำหนดปรัชญา แนวคิด และแนวปฏิบัติการศึกษาตลอดชีวิตนั้น เกาหลีได้ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลใน 4 เรื่องหลัก คือ

- 1) สังคมที่พึงปรารถนาควรมีลักษณะอย่างไร
- 2) คนที่พึงปรารถนา กับสังคมใหม่ควรมีลักษณะอย่างไร
- 3) การศึกษาที่พึงปรารถนาควรมีลักษณะอย่างไร และ
- 4) จะจัดการศึกษาอย่างไร

3. มีการสร้างระบบสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่

1) การจัดตั้งกองทุนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อระดมเงินมาสนับสนุนการศึกษา

2) การจัดตั้งศูนย์มัลติมีเดียเพื่อการศึกษา (Korea Multimedia Education Center) เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน และช่วยทำให้การศึกษาเป็นระบบเปิด

3) การจัดตั้งเครือข่ายแห่งชาติเพื่อบริการข้อมูลทางการศึกษา EDUNET เครือข่ายนี้เชื่อมโยง EDUNET กับโรงเรียนมหาวิทยาลัย ห้องสมุด องค์กรธุรกิจ หน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ

4. มีการปรับระบบการทำงานในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่

1) กระจายอำนาจการจัดการศึกษาลงสู่จังหวัดและอำเภอ ระดมผู้มีความรู้และประสบการณ์จากท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมบริหารการศึกษา

2) ปรับเรื่องการลงทุนทางการศึกษา เพิ่มงบประมาณทางการศึกษา

3) ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาท้องถิ่น เพื่อให้สามารถสนองความต้องการของชุมชนมากขึ้น

4) จัดการศึกษาหลายประเภท หลากหลายรูปแบบและวิธีเรียนให้บุคคลทุกกลุ่มอายุสามารถเข้าศึกษาได้ และปรับโครงสร้างของสถาบันการศึกษาให้เป็นระบบเปิด มีหลักสูตรที่หลากหลาย เพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไปด้วย

5) ให้มีการศึกษาแบบสะสมหน่วยกิตได้ โดยจะเรียนด้วยวิธีใดก็ได้

6) ปรับปรุงพัฒนาระบบการศึกษาทั้งระบบ ทั้งในเรื่องหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดประเมินผล และการพัฒนาครู

7) ปรับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาทั้งระบบมีความหลากหลายและเป็นรูปแบบของการศึกษาตลอดชีวิต

ประเทศญี่ปุ่น ในภาพรวมของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศญี่ปุ่นนั้น มาจากกระแสความต้องการของประชาชนในสังคมซึ่งญี่ปุ่นถือว่าสังคมของตนเป็นสังคมที่มีความพร้อม (maturing of society) ที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และความต้องการที่จะปรับเปลี่ยนค่านิยมที่เน้นเพียงการศึกษาในระบบโรงเรียน ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ

ญี่ปุ่นได้ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคล้ายคลึงกับประเทศอื่นๆ ได้แก่ การวางเป้าหมายเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับประชาชน การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต การขยาย

โอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การให้ทุกหน่วยในสังคมเข้ามามีส่วนร่วม
จัดทำกิจกรรมโปรแกรมการเรียนรู้ การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ เครือข่าย
การเรียนรู้ และการส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณ

สำหรับเรื่องที่มีผู้ป้อนเน้นและมีความโดดเด่นในทางปฏิบัติที่เป็น
รูปธรรม ทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นแก่ทุกคนในสังคม คือ การ
สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้แบบกัลยาณมิตร ซึ่งหมายถึง ความร่วมมือ
ร่วมใจของทุกหน่วยในสังคม ได้แก่ บุคคล ครอบครัว ชุมชน ภาคเอกชน
และภาครัฐ ได้เข้ามามีส่วนร่วมกันรับผิดชอบอย่างจริงจังในการจัด
การเรียนรู้ตลอดชีวิต พร้อมกับการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรง
เป็นการเฉพาะสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อกำหนดบทบาทในการ
บริหารจัดการขององค์กรการเรียนรู้และวางมาตรการในการร่วมมือกัน

บทเรียนเพื่อการประยุกต์ใช้

จากการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้ป้อน
สามารถสรุปเป็นประเด็นที่จะนำมาประยุกต์เป็นแนวทางในการจัดการ
ศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทยได้ ดังนี้

1. การจัดโครงสร้างการบริหารให้องค์กรที่รับผิดชอบโดยตรง
ได้แก่ การจัดตั้งกรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นในกระทรวงศึกษาวิทยา-
ศาสตร์และวัฒนธรรม ให้มีบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบดูแลการศึกษา
ตลอดชีวิตและประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งส่วนกลางและส่วน
ท้องถิ่น รวมถึงหน่วยงานด้านการศึกษาและวัฒนธรรม

2. จัดตั้งคณะกรรมการการศึกษาตลอดชีวิตตั้งแต่ระดับชาติ
จนถึงระดับท้องถิ่น เรียกชื่อว่า “สภาการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ซึ่งประกอบด้วย
ผู้แทนจากทุกฝ่าย/องค์กรที่เกี่ยวข้องจากภาครัฐและเอกชนในระดับ
นั้น ๆ เช่น ระดับจังหวัด ระดับชุมชน สภา ฯ นี้คือ องค์กรที่รับผิดชอบ
ในการดูแลประสานการดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในระดับที่ตน

รับผิดชอบนั่นเอง ดังนั้น บทบาทหน้าที่จึงประกอบไปด้วยการกำหนดนโยบายการศึกษาตลอดชีวิต การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ การวิจัย การฝึกอบรม การให้คำปรึกษาและบริการข้อมูล ตลอดจนการดำเนินการจัดโปรแกรมเรียนรู้ต่าง ๆ แก่ประชาชน

3. การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตขององค์กรที่เกี่ยวข้อง ถึงแม้ว่าการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในญี่ปุ่นจะเป็นหน้าที่หลักของกระทรวงศึกษาธิการก็ตาม รัฐบาลโดยมติดคณะรัฐมนตรีได้กำหนดให้หน่วยงานของรัฐทุกกระทรวง ทบวง กรม และสำนักงาน มีบทบาทและมีหน้าที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยจัดทำโปรแกรมการเรียนรู้และร่วมกันจัดการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้ญี่ปุ่นมีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย ประชาชนสามารถเข้าถึงโอกาสแห่งการเรียนรู้ได้สะดวกทั่วถึง และเสมอภาค

4. การออกกฎหมายว่าด้วยการพัฒนากลไกและมาตรการสำหรับการส่งเสริม การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Law Concerning the Development of Mechanisms and Measures for Promoting Lifelong Learning) ขึ้นเป็นการเฉพาะสำหรับกำหนดบทบาทในการบริหารจัดการขององค์กรและเป็นมาตรการในการร่วมมือกัน

5. การจัดการศึกษาทุกรูปแบบทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยจัดการศึกษาในระบบให้เป็นการศึกษาแบบเปิดมากขึ้น จัดการศึกษา นอกระบบให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย และจัดการศึกษาตามอัธยาศัยให้มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเพิ่มขึ้นทั้งจำนวนและกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย

6. จัดให้มีการนำประสบการณ์ทำงานและกิจกรรมอาสาสมัคร (ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง) มาเทียบโอนเป็นหน่วยกิตได้

7. กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับชุมชนที่ถือได้ว่าประสบความสำเร็จ เนื่องจากได้รับความนิยมนิยมจากประชาชนและมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ได้แก่ การจัดงาน “เทศกาลการเรียนรู้ตลอดชีวิต” (Manabipia) เป็นงานประจำปีที่จัดขึ้นเกือบทั่วประเทศ เป็นกิจกรรมที่แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมถึงความร่วมมือกันระหว่างกระทรวงศึกษาฯ จังหวัด ท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชน ร่วมกันจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ประกอบด้วย การแนะนำ การประชาสัมพันธ์ การสร้างแรงจูงใจ นิทรรศการ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่ประชาชน

8. การสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เน้นการให้ข้อมูลข่าวสารและการแนะนำ

9. ใช้สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

สรุปบทเรียนเพื่อการประยุกต์ใช้สำหรับการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย

จากการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปประเด็นสำคัญในภาพรวมที่อาจจะนำมาพิจารณาประยุกต์ใช้สำหรับประเทศไทยได้ดังนี้

1) การตระหนักถึงความจำเป็นของการจัดการศึกษาตามแนวทางของการศึกษาตลอดชีวิต การนำแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตมาเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ

2) การกำหนดนโยบาย หลักการ แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาอย่างชัดเจนโดยกำหนดออกในรูปของนโยบาย และกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต

3) การจัดโครงสร้างบริหารการศึกษาให้เอื้อต่อการศึกษาตลอดชีวิต โดยเน้นการกระจายอำนาจ มีองค์กรรับผิดชอบการศึกษาตลอดชีวิต ตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่น

4) การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ รัฐบาล เอกชน องค์กรท้องถิ่น ชุมชน และประชาชน ทุกฝ่ายเป็นหุ้นส่วนการศึกษาตลอดชีวิต

5) การส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอย่างหลากหลาย และมีประสิทธิภาพ

6) การให้ความสำคัญแก่บ้านว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญในชีวิตของบุคคล

7) การส่งเสริมการเรียนรู้ในที่ทำงาน และในสถานประกอบการ

8) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน การจัดการศึกษาโดยมีชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เมืองแห่งการเรียนรู้

9) การนำสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการสร้างและขยายโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสร้างเครือข่ายสื่อ การเชื่อมโยงสื่อเข้าถึงบ้าน ที่ทำงาน และแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ

10) การสร้างโอกาสการเรียนรู้ที่หลากหลาย ยืดหยุ่นให้ประชาชนเข้าถึงได้ง่ายด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดโปรแกรมการศึกษาที่หลากหลาย การปรับกฎเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ ของการศึกษาในระบบให้ยืดหยุ่นแก่ผู้เรียน การใช้สื่อเทคโนโลยี การเทียบโอนผลการเรียนระหว่างการศึกษาระดับต่าง ๆ การเรียนแบบสะสมหน่วยกิต

11) การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตลอดจนการปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้แก่กลุ่มเป้าหมาย

12) การปรับระบบการเรียนการสอนทั้งระบบ เพื่อให้เอื้อต่อการศึกษาดลอดชีวิต จัดการศึกษาให้สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ให้กลุ่มเป้าหมายพัฒนาได้เต็มศักยภาพ สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคมได้ สิ่งที่จะต้องปรับแก้ ได้แก่

- ปรับหลักสูตร เป็นหลักสูตรชีวิต
- ปรับกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นที่ตัวผู้เรียน ให้เรียนรู้วิธีเรียนและวิธีแสวงหาความรู้
- ปรับระบบการประเมินผล ให้เน้นการประเมินพัฒนาการตามสภาพจริง
- พัฒนาครูและผู้ให้บริการการศึกษา ให้เป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้
- ปรับระบบสนับสนุนการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด แหล่งข้อมูลข่าวสารสนเทศ ศูนย์สื่อ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

13) ให้มีระบบการให้ข้อมูล ข่าวสาร การแนะแนวที่มีประสิทธิภาพ เพื่อกลุ่มเป้าหมายจะได้รู้ถึงโอกาสการศึกษาที่หลากหลาย และตัดสินใจเลือกได้อย่างเหมาะสม

14) การจัดระบบงบประมาณที่สนับสนุนให้เกิดการศึกษาดลอดชีวิต ได้แก่ การได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลกลาง

- การที่ท้องถิ่นแสวงหาความร่วมมือจากแหล่งต่าง ๆ เช่น เอกชน องค์กรมูลนิธิต่าง ๆ และชุมชน
- การที่ท้องถิ่นแสวงหางบประมาณจากองค์กรผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น สลากกินแบ่ง เป็นต้น
- การจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสผู้ยากไร้ ให้มีโอกาสรับการศึกษา เช่น ตั้งกองทุนการศึกษาดลอด

ชีวิต การให้กู้ยืมเงินโดยไม่คิดดอกเบี้ย การจัดคุปองการศึกษา การจัดทำบัญชีการเรียนรู้ส่วนบุคคล การลดภาษี กำหนดหน่วยงานต่าง ๆ ที่สนับสนุนการศึกษา เป็นต้น

4.3 สังเคราะห์ประสบการณ์จากประเทศที่คัดสรร : ข้อเสนอแนะสู่การศึกษาตลอดชีวิตของไทย

จากการศึกษารายละเอียดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของ ประเทศต่าง ๆ ดังกล่าว ผู้เขียนได้ทำการสังเคราะห์เป็นประเด็นหลัก ๆ ตามแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อวิเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทยต่อไปประเด็นหลักที่ทำการสังเคราะห์จะครอบคลุมในเรื่องต่อไปนี้

- 1) ความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาตลอดชีวิต
- 2) วิสัยทัศน์/นโยบาย/เป้าหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
- 3) หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต
- 4) ยุทธศาสตร์/แนวปฏิบัติการศึกษาตลอดชีวิต
- 5) การดำเนินงานการศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วย
  - การกำหนดนโยบายเพื่อการออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต
  - องค์กรผู้รับผิดชอบการศึกษาตลอดชีวิต
  - การบริหารจัดการ
  - กลุ่มเป้าหมาย
  - การสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต
  - การกำหนดหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้
  - การพัฒนาบุคลากร
  - สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต

- การมีส่วนร่วมของชุมชน
- แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและเครือข่ายการเรียนรู้
- การให้ความสำคัญแก่บ้านและสถานประกอบการ
- การวัดผล ประเมินผล การเทียบโอน และการประกันคุณภาพ
- การวิจัย
- การแนะแนวและการให้คำปรึกษา
- งบประมาณ

1. ความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาตลอดชีวิต

จากการศึกษาวิเคราะห์ถึงเหตุผลและความจำเป็นของการนำเอาการศึกษาตลอดชีวิตเข้ามาเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศต่าง ๆ พบว่า แต่ละประเทศได้ตระหนักว่าการศึกษาดูตลอดชีวิตจะเป็นเครื่องมือหรือหลักประกันที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้พึ่งพาตนเองได้ในการดำเนินชีวิตและเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในสังคมโลกที่ไร้พรมแดน ในศตวรรษที่ 21 นี้ แต่ละประเทศได้ระบุถึงความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาดูตลอดชีวิตสำหรับประชาชนของตนด้วยเหตุผลที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งสามารถสรุปความจำเป็นในภาพรวมได้ดังนี้

- 1) ความจำเป็นอันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่มีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อประเทศ
- 2) ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และอาชีพการทำงาน ซึ่งส่งผลให้ความต้องการของตลาดแรงงานเปลี่ยนแปลงไป และมีการแข่งขันในด้านการตลาดสูง

- 3) ความเปลี่ยนแปลงของวิถีการดำเนินชีวิต ในท่ามกลาง กระแสความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม
  - 4) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร โดยที่ประชากร มีอายุยืนยาวขึ้น
  - 5) อิทธิพลของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีสารสนเทศ
  - 6) ความไม่เท่าเทียมกันในโอกาสการเรียนรู้ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
- ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-**

การที่ประเทศต่าง ๆ มีความตื่นตัวเห็นความจำเป็นของการ ศึกษาตลอดชีวิตและถือว่าการศึกษาตลอดชีวิตเป็นคำตอบ หรือเป็น ทางออกสำหรับยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อนดังเช่น ปัจจุบันนี้ ประเทศไทยก็จำเป็นจะต้องให้ความสนใจพิจารณากระแส ดังกล่าวด้วย โดยวิเคราะห์สถานการณ์สังคม สิ่งแวดล้อมที่เราต้อง เผชิญ สภาพปัญหาทั้งจากภายในประเทศ และที่ได้รับผลกระทบมาจาก ภายนอก ทบทวนการจัดการศึกษาทั้งระบบในปัจจุบันว่า สามารถจะ เตรียมความพร้อมให้ประชาชนเผชิญกับปัญหาความเปลี่ยนแปลงของ สังคมโลกดังกล่าวได้อย่างเหมาะสมหรือไม่ เพียงใด ถึงเวลาแล้วหรือยังที่ จะนำแนวคิดและหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตเข้ามาสู่การจัดการ ศึกษาของไทย มีเหตุผลใดบ้างที่แสดงถึงความจำเป็นดังกล่าว

2. วิสัยทัศน์/นโยบาย/เป้าหมาย

สำหรับวิสัยทัศน์ นโยบาย และเป้าหมายการจัดการศึกษา ตลอดชีวิตของประเทศต่าง ๆ นั้น พบว่า มีความคล้ายคลึงกันเป็น ส่วนใหญ่ จะมีข้อแตกต่างกันอยู่บ้างเพียงในประเด็นปลีกย่อย ซึ่งอาจ สรุปรูปภาพรวมของวิสัยทัศน์/นโยบาย/เป้าหมายของประเทศต่าง ๆ ได้ ดังนี้

- 1) มุ่งให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ ทุกฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคม ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอด ชีวิต โดยมีสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกัน
- 2) เพื่อให้ประชาชนได้รับโอกาสทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการ โดยศึกษาได้ในทุกเวลา ทุก สถานที่
- 3) เพื่อให้ทุกหน่วยของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดและส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิต
- 4) เพื่อให้ประชาชนได้รับการพัฒนา อย่างเต็มศักยภาพเหมาะสม กับสภาพการณ์และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและ ประเทศชาติได้อย่างมีคุณค่า

นอกจากนี้ ในส่วนของประเทศสหราชอาณาจักรยังมีวิสัยทัศน์ ที่โดดเด่นในเรื่องของการมุ่งสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ ทำให้การ เรียนรู้กลายเป็นกิจวัตรประจำวันผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิต อย่างต่อเนื่อง และมุ่งสร้างชุมชนหรือสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย : -

ถ้าประเทศไทยตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษา ตลอดชีวิตให้กับปวงชน การกำหนดวิสัยทัศน์/นโยบาย/เป้าหมายของ การศึกษาตลอดชีวิต ก็นับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะจะเป็นเสมือนทิศทาง ที่จะนำไปสู่แนวปฏิบัติ เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมาย ดังนั้น การกำหนดวิสัย ทัศน์การศึกษาตลอดชีวิตของไทย อาจจะนำประเด็นดังกล่าวข้างต้นไป ประกอบการพิจารณา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างวัฒนธรรมแห่งการ เรียนรู้ตลอดชีวิต

3. หลักการการศึกษาตลอดชีวิต

เนื่องจากการศึกษาตลอดชีวิตมีหลักการในเชิงทฤษฎีที่เป็นแกนร่วมกันอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น เมื่อแต่ละประเทศนำหลักการนี้ไปประยุกต์ใช้สำหรับประเทศของตน ก็พบว่า ยังคงหลักการที่เป็นส่วนร่วมกันอยู่มาก สามารถสรุปหลักการการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศต่าง ๆ ในภาพรวมได้ดังนี้

- 1) การศึกษาตลอดชีวิตเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน ทุกช่วงอายุ
- 2) การศึกษาต้องเปิดกว้าง หลากหลาย และยืดหยุ่น เพื่อให้ประชาชนทุกคนเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาตลอดชีวิตอย่างสะดวกและทั่วถึง
- 3) ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตในชุมชน แหล่งการเรียนรู้ มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น ชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ
- 4) ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตที่บ้าน
- 5) ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพและสามารถเลือกเรียนรู้ในสิ่งที่ตรงกับความต้องการ
- 6) ปลุกฝังทักษะในการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
- 7) นำสื่อและเทคโนโลยีที่หลากหลายมาใช้เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 8) การศึกษาต้องให้สัมพันธ์กับอาชีพการงานและการดำเนินชีวิต
- 9) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดการศึกษาตลอดชีวิต

- 10) ต้องสร้างความรู้ความเข้าใจและทัศนคติให้ประชาชน
ตระหนักถึงความจำเป็นของการศึกษาที่มีต่อชีวิต

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

หลักการการศึกษาตลอดชีวิตเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เนื่องจากเป็นสิ่งที่จะต้องยึดถือเพื่อเป็นแนวในการดำเนินงาน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากรายละเอียดแต่ละประเด็นแล้ว มีหลายเรื่องที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับประเทศไทยได้และอาจจะมีการเพิ่มเติมในบางประเด็นที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทยมากขึ้น

4. ยุทธศาสตร์และแนวปฏิบัติ

ในการดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิต แต่ละประเทศได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์และแนวปฏิบัติเพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งพบว่าในแต่ละประเทศมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงานคล้ายคลึงกันพอสมควร แต่ก็มีบางเรื่องที่แต่ละประเทศเน้นแตกต่างกัน สำหรับยุทธศาสตร์ที่คล้ายคลึงกันอาจสรุปได้ดังนี้

- 1) กำหนดนโยบายการศึกษาตลอดชีวิต เป็นนโยบายระดับชาติ
- 2) มีการกระจายอำนาจจากรัฐบาลกลางสู่มลรัฐ จนถึงระดับท้องถิ่น โดยกระจายอำนาจทุกเรื่องตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการ การใช้ทรัพยากร การจัดกิจกรรม และการระดมทุน
- 3) ปฏิรูประบบการศึกษาให้เปิดกว้างและเอื้อต่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิต โดยมีการปฏิรูปหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล และพัฒนาบุคลากรผู้สอน
- 4) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น ในประเทศสหราชอาณาจักรมีการสร้างโครงข่ายแห่งชาติเพื่อการเรียนรู้ แคนาดา มีทางด่วนสารสนเทศเพื่อการ

เรียนรู้ตลอดชีวิต เกาหลีมีเครือข่ายสื่อ เป็นต้น

- 5) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและประสานความร่วมมือของทุกหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน เช่น ประเทศสหราชอาณาจักรเน้นให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วน
- 6) มีการใช้ประโยชน์จากสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยผู้เรียนให้ได้เรียนรู้ตลอดชีวิต
- 7) สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างต่อเนื่อง
- 8) หามาตรการในการระดมทุนเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับในเรื่องที่แต่ละประเทศให้ความสำคัญเป็นพิเศษแตกต่างกัน มีดังนี้

สหรัฐอเมริกา มีการออกกฎหมายสำหรับการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการเฉพาะ

สหราชอาณาจักร

- มีการวางกรอบงานในเชิงยุทธศาสตร์การศึกษาตลอดชีวิตที่ชัดเจน
- สร้างการยอมรับแก่สังคมว่า บ้าน ชุมชน และสถานประกอบการเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

ออสเตรเลีย กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการฝึกอาชีพโดยเฉพาะและส่งเสริมให้สถานประกอบการทุกแห่งจัดการศึกษาแก่แรงงาน

ญี่ปุ่น

- ออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการเฉพาะ
- จัดตั้งองค์กรที่รับผิดชอบการศึกษาตลอดชีวิตโดยตรงตั้งแต่ระดับชาติถึงท้องถิ่น

- รัฐกำหนดให้ทุกกระทรวงมีหน้าที่ส่งเสริมและร่วมมือจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

จากยุทธศาสตร์และแนวปฏิบัติสำหรับการศึกษาดูตัวอย่างของประเทศต่างๆ จะพบว่า มีหลายเรื่องที่น่าจะนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการศึกษาดูตัวอย่างของไทยได้ โดยเฉพาะการออกกฎหมายการศึกษาดูตัวอย่าง การวางกรอบงานเชิงยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน การจัดตั้งองค์กรที่รับผิดชอบโดยตรง การกำหนดให้ทุกกระทรวงทบวงกรมมีหน้าที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชน ดังนั้น ประเทศไทยจึงควรมีการพิจารณากำหนดยุทธศาสตร์และแนวปฏิบัติให้ชัดเจน โดยพิจารณาจากประเด็นเหล่านี้และอาจมีบางเรื่องเพิ่มเติม เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมไทย ตลอดทั้งอาจกำหนดว่าจะมียุทธศาสตร์ใดที่จะดำเนินการก่อนหรือหลัง

5. การดำเนินการ

5.1 กฎหมายการศึกษาดูตัวอย่าง

ประเทศที่ออกกฎหมายการศึกษาดูตัวอย่างเป็นการเฉพาะมีอยู่สองประเทศ คือ สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ส่วนประเทศอื่น แม้ยังไม่ถึงขั้นการออกกฎหมายว่าด้วยเรื่องการศึกษาดูตัวอย่างเป็นการเฉพาะ แต่ก็ได้มีการกำหนดเป็นนโยบายของชาติที่ชัดเจน

กฎหมายการศึกษาดูตัวอย่างของสหรัฐอเมริกาครอบคลุมประเด็นหลักในเรื่อง : ความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาดูตัวอย่าง ขอบข่ายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กฎหมายการศึกษาดูตัวอย่างของญี่ปุ่นครอบคลุมประเด็นหลักต่อไปนี้ : ความจำเป็นของการศึกษาดูตัวอย่าง องค์กรผู้รับผิดชอบการ

บริหารจัดการ กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการกำหนดแผนหลัก
สำหรับส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

ในการดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้น การมีนโยบายของ
ชาติที่ชัดเจนถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ แต่เพื่อที่จะให้การดำเนินงานมีหลัก
ประกันที่มั่นคงและเป็นไปอย่างต่อเนื่องตามหลักการของการศึกษาตลอด
ชีวิตแล้ว การออกเป็นกฎหมายเฉพาะนับว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำมาก
สำหรับประเทศไทยถ้าเป็นไปได้ควรจะมีการพัฒนาไปถึงการออกกฎหมาย
สำหรับการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนเนื้อหาของสาระของกฎหมายจะครอบคลุม
ประเด็นใดบ้างนั้น ควรจะมีการศึกษาในรายละเอียดต่อไป

5.2 องค์กรผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาตลอดชีวิต

ในแต่ละประเทศระดับชาติจะมีกระทรวงศึกษาธิการทำหน้าที่
เป็นหน่วยงานกลางในการดูแลการจัดการศึกษาทุกประเภท รวมทั้งการ
ศึกษาตลอดชีวิต ส่วนในระดับท้องถิ่น ผู้รับผิดชอบได้แก่ กระทรวง
ศึกษาธิการของมลรัฐ คณะกรรมการการศึกษาของท้องถิ่น ซึ่งจะดูแลการ
จัดการศึกษาทุกประเภททุกระดับการศึกษาแก่ประชาชนเช่นเดียวกัน
คณะกรรมการการศึกษาในระดับท้องถิ่นนี้ ประกอบด้วย ผู้แทนจากทุก
ฝ่ายในท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และผู้แทนประชาชน

เพราะฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก ก็คือ
กระทรวงศึกษาธิการ มีบางประเทศที่มีองค์กรเฉพาะ เช่น ญี่ปุ่น มี
องค์กรของรัฐที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อรับผิดชอบเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต
โดยตรง ในระดับชาติมีกรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต อยู่ภายในกระทรวงศึกษา
วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม รับผิดชอบและประสานงานระหว่าง
กระทรวง ทบวงกรมอื่น ๆ ที่ดูแลการศึกษา และสภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิต
แห่งชาติเป็นที่ปรึกษา สำหรับในระดับท้องถิ่น มีสภาเรียนรู้ตลอดชีวิต

จังหวัด/อำเภอ/ชุมชน รับผิดชอบการบริหารจัดการศึกษาตลอดชีวิต
เสมือนหนึ่งเป็นกรรมาการเรียนรู้ตลอดชีวิตในท้องถิ่น

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

ถึงแม้ว่าการจัดการศึกษาตลอดชีวิตจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แต่ก็ควรจะต้องมีหน่วยงานหลักที่มารับผิดชอบเรื่องนี้โดยตรง มิฉะนั้นแล้วงานการศึกษาตลอดชีวิตอาจจะดำเนินไปอย่างไม่ต่อเนื่องและไม่เป็นรูปธรรม ซึ่งหน่วยงานที่ตั้งขึ้นนี้จะทำหน้าที่เป็นแกนนำ และประสานงานในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับประเทศไทยควรจะมีการศึกษาหาแนวทางว่าจะมีหน่วยงานใดเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก และควรจะมีการจัดตั้งขึ้นในระดับใดบ้างและมีบทบาทหน้าที่อย่างไร

5.3 การบริหารจัดการ

ทุกประเทศเน้นการกระจายอำนาจจากส่วนกลาง (ระดับชาติ) ลงไปสู่ท้องถิ่น โดยกระจายอำนาจในทุกด้านตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน บุคลากร และงบประมาณ เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และแคนาดา กระจายอำนาจจากรัฐบาลกลางไปสู่แต่ละมลรัฐ สหราชอาณาจักร กระจายอำนาจให้แก่ละท้องถิ่น (เมืองจัดการศึกษาตัวเอง) มีการจัดตั้งสมัชชาการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกรรมาการดูแลการศึกษาตลอดชีวิตในระดับท้องถิ่น เกาหลีและญี่ปุ่น กระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่จังหวัดและอำเภอ

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

เนื่องจากการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาสำหรับประชาชนทุกคนและเป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาบุคคลให้สามารถดำรงชีวิตและปรับตัวเข้ากับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงชีวิต ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่การจัดการศึกษาตลอดชีวิตจะต้องมีการ

กระจายอำนาจให้ท้องถิ่น เพื่อที่จะสามารถจัดการศึกษาได้สนองความต้องการของประชาชน และสภาพของสังคมในท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด โดยที่การกระจายอำนาจจะต้องครอบคลุมทุกเรื่องที่จะเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะฉะนั้น ประเทศไทยควรพิจารณาให้ความสำคัญต่อเรื่องการกระจายอำนาจ อาจจะต้องมีการศึกษาวิจัยหารูปแบบแนวทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

5.4 กลุ่มเป้าหมาย

ทุกประเทศตระหนักว่าการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาสำหรับประชาชนทุกคน ในทุกช่วงอายุตั้งแต่จุดเริ่มต้นของชีวิตจบจนสิ้นอายุขัย โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องเพศ อายุ อาชีพ พื้นฐานการศึกษา ความห่างไกล ความด้อยโอกาส และความพิการ เพราะฉะนั้น จึงมุ่งหามาตรการที่จะให้บุคคลเหล่านี้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

นอกจากกลุ่มเป้าหมายจะครอบคลุมประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยดังกล่าวแล้ว ประเทศสหราชอาณาจักรยังมีกลุ่มเป้าหมายที่เน้นเป็นพิเศษ ได้แก่ เยาวชนอายุระหว่าง 16-25 ปี ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา ผู้สูงอายุ ผู้มีความบกพร่องในการเรียนรู้หรือผู้พิการ ชนกลุ่มน้อยด้านเชื้อชาติและภาษา นักโทษและผู้เคยกระทำความผิด ส่วนแคนาดาให้ความสนใจเป็นพิเศษแก่กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับจุดเริ่มต้นของชีวิต ได้แก่ พ่อแม่ และเด็กก่อนวัยเรียน นอกจากนี้ ยังเน้นกลุ่มสตรีที่ควรได้รับการศึกษาต่อเนื่อง เช่น สตรีแรงงาน

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

ตามหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตนั้น การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาสำหรับทุกคน ทุกช่วงอายุ ประเทศไทยก็คงยึดหลักการเช่นเดียวกัน เพียงแต่อาจจะต้องศึกษาวิเคราะห์ว่า จะต้องให้การดูแลกลุ่มเป้าหมายใดเป็นพิเศษอีกด้วย (ดังเช่นในบางประเทศ) เช่น กลุ่ม

ด้วยโอกาส กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้พิการ ฯลฯ มีการจัดลำดับความสำคัญ แก่กลุ่มเป้าหมายใดก่อนหลังหรือไม่ และจะมีมาตรการอย่างไรที่จะทำให้ พวกเขาได้รับโอกาสการศึกษาตลอดชีวิตเท่าเทียมกับกลุ่มอื่น ๆ

5.5 การสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต

ทุกประเทศให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจ การปรับเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนจากความเชื่อดั้งเดิมที่ว่า “การศึกษา คือ การเข้าเรียนในโรงเรียนหรือสถานการศึกษา และการศึกษาเป็นเรื่องของเด็กหรือเยาวชนเท่านั้น” มาเป็น “การศึกษาเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับบุคคลทุกวัย ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้สูงอายุ” และการศึกษาอาจเกิดขึ้นที่ใดก็ได้ ไม่จำกัดเฉพาะในสถานศึกษาเท่านั้น

ประเทศต่างๆ ได้ใช้วิธีการรณรงค์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ หลายรูปแบบ เช่น **ประเทศสหราชอาณาจักร** ใช้สื่อทุกประเภท และให้ผู้ที่เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตอยู่แล้วมาเป็นผู้แนะนำชักชวนผู้ที่ยังขาดความมั่นใจ **แคนาดา** ประชาสัมพันธ์โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และสร้างความคุ้นเคยให้กับประชาชนในเรื่องการศึกษาฝึกรบม **ญี่ปุ่น** มีการจัดพิมพ์เอกสารเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตเผยแพร่แก่นักเรียน/ผู้ปกครอง/ประชาชนทั่วไป ตลอดจนการจัดงานประจำปี เทศกาลการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการจัดงานเทศกาลกีฬาและนันทนาการ เพื่อเป็นการให้ความรู้ และให้ประชาชนสนใจกีฬาเพื่อสุขภาพ

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

ประเทศไทยยังมีประชาชนอยู่อีกเป็นจำนวนมากที่เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว ไม่มีโอกาสจะได้กลับมาสู่ระบบการศึกษาอีก นอกจากนั้น การประกอบอาชีพการงานและสภาพแวดล้อมก็ยังไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น โอกาสที่ประชาชนจะได้รู้ เข้าใจ และเห็นความจำเป็นของการเรียนรู้เป็นไปได้น้อยมาก เพราะฉะนั้นจึงถือเป็น

ความสำคัญในอันดับต้น ๆ ที่รัฐควรหามาตรการทุกวิถีทางที่จะรณรงค์ สร้างความรู้ความเข้าใจ และสร้างความมั่นใจในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ถึงแม้หน่วยงานจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมากมาย แต่ถ้าประชาชน ยังไม่เข้าใจและไม่เห็นความจำเป็น การศึกษาตลอดชีวิตก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้น ทุกหน่วยงานตั้งแต่ระดับชาติจนถึงท้องถิ่นต้องเห็นความสำคัญ และร่วมกันดำเนินการประชาสัมพันธ์ในเชิงรุก สำหรับวิธีการนั้น ควรจะต้องมีการทำการศึกษาในรายละเอียดถึงวิธีการ เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่ม เป้าหมายแต่ละกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ที่ไม่มีโอกาสได้เกี่ยวข้องกับการศึกษา เลย

5.6 การกำหนดหลักสูตร

เนื้อหาสาระที่ประเทศต่าง ๆ ต้องการให้ประชาชนได้เรียนรู้ นั้น ได้แก่ การเรียนรู้ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การปรับตัว ปัญหาในชีวิตประจำวันที่ต้องเผชิญ ซึ่งในสหรัฐอเมริกา เรียกว่า “หลักสูตรชีวิต” สามารถสรุปประเด็นหลักๆ เกี่ยวกับสิ่งที่ประเทศ ต่างๆ เน้นได้ดังนี้

1. ทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การสื่อสาร และสิ่งแวดล้อม
2. เนื้อหาความรู้ที่เกี่ยวกับอาชีพการทำงาน
3. ทักษะที่จะแสวงหาความรู้ได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต
4. เนื้อหาเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม จริยธรรม ประชาธิปไตย การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และนันทนาการ

นอกจากนั้น ในบางประเทศ เช่น เกาหลี และญี่ปุ่น ยังเน้นให้มี หลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องแก่ความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

เนื้อหาสาระที่ประเทศต่าง ๆ กำหนดให้ประชาชนของตนได้เรียนรู้ นั้น นับว่าครอบคลุมสิ่งที่มีความจำเป็นหลัก ๆ ต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งเรื่องเหล่านี้ก็มีความจำเป็นสำหรับคนไทยเช่นกัน นอกจากนี้ประเทศไทยอาจจะต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ว่ายังมีสิ่งใดที่จำเป็นต่อคนไทยอีก เช่น การเรียนรู้วิธีที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การเรียนรู้เกี่ยวกับกฎหมายไทย และดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของความเป็นไทย เป็นต้น

5.7 การจัดการกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ที่ประเทศต่าง ๆ มุ่งเน้นสำหรับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชน พบว่า เป็นไปในทิศทางหรือแนวทางที่ใกล้เคียงกันมาก ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนมากกว่าที่จะเป็นการบอกความรู้จากผู้สอน
2. ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้
3. ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้
4. ปลูกฝังนิสัยรักการเรียนรู้ ใฝ่รู้
5. เป็นการฝึกปฏิบัติจากประสบการณ์จริงในสังคม
6. ส่งเสริมการนำสื่อและเทคโนโลยีมาใช้อย่างหลากหลาย
7. ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรทุกประเภทที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้
8. การวัดผลและประเมินผล มุ่งประเมินพัฒนาการของผู้เรียนและประเมินตามสภาพจริง

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

จากการวิเคราะห์แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ จะพบว่า แต่ละประเทศมีแนวทางที่ใกล้เคียงกัน แสดงว่า เป็นกระบวนการที่จำเป็น สำหรับกระแสความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ดังนั้น ประเทศไทยควรจะได้ ทบทวนถึงความเป็นไปได้ของการใช้กระบวนการดังกล่าวนี้ (ซึ่งได้มีการ ดำเนินการไปบ้างแล้วตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องปรับกระบวนการทัศนของครู จากเดิมที่ว่าครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เท่านั้น มาเป็นครูเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ตลอดชีวิต และกระบวนการเรียนรู้นี้ ควรจะปลูกฝังในช่วงระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพราะจะเป็นการปู พื้นฐานและปลูกฝังนิสัยรักการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนสำหรับการศึกษาในช่วง ชีวิตต่อไป

5.8 การพัฒนาบุคลากร

บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิตนั้น แต่ละประเทศ ต่างก็มีแนวคิดคล้ายคลึงกันว่า ประกอบไปด้วยบุคคลหลายกลุ่ม มิได้ จำกัดแต่เฉพาะครู-อาจารย์ในสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุม ไปถึงพ่อแม่ ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ เจ้าหน้าที่ในแหล่งการเรียนรู้ เจ้าหน้าที่ของสถานประกอบการ ตลอดจน บุคลากรของศูนย์กีฬาและนันทนาการ ซึ่งสหรัฐอเมริกาได้จัดกลุ่ม บุคลากรเหล่านี้เป็นสองกลุ่มใหญ่ คือ นักการศึกษาอาชีพ และนักการ ศึกษาชีวิต

นอกจากนั้น ประเทศต่างๆ ยังตระหนักถึงความสำคัญของการ พัฒนาบุคลากร เนื่องจากบุคลากรเหล่านี้ต้องมีบทบาทที่จะส่งเสริมให้ ประชาชนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เช่น สหรัฐอเมริกา ได้ระบุว่า จะต้องพัฒนาบุคลากรเหล่านี้ให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตด้วย โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งกลุ่มนักการศึกษาชีวิต ต้องส่งเสริมให้เขาสามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสหราชอาณาจักรให้แนวทางว่า ควรพัฒนาบุคลากรเหล่านี้ให้มีความรู้เรื่องการศึกษาดลอดชีวิต รัฐบาลของคุณในการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิต สามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการจัดการศึกษาดลอดชีวิต สามารถใช้สื่อและเทคโนโลยีรูปแบบใหม่ๆ ในการศึกษาดลอดชีวิต และที่สำคัญที่สุดพวกเขาต้องกลายเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยเช่นกัน

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

เนื่องจากการศึกษาดลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ต้องจัดอย่างต่อเนื่อง สำหรับบุคคลในทุกช่วงของชีวิต ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องอาศัยบุคคลหลายฝ่ายเป็นผู้ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรจากแหล่งความรู้ในชุมชนซึ่งจะเป็นผู้ทำให้เกิดการเรียนรู้ในช่วงชีวิตหลังวัยเรียน ซึ่งในประเทศไทยกลุ่มบุคคลที่ควรจะให้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ก็คือ กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น

ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรสำหรับการศึกษาดลอดชีวิตของไทย นอกจากจะพัฒนาบุคลากรที่อยู่ในระบบโรงเรียนแล้ว ควรจะให้มีความสำคัญแก่บุคลากรที่จะมีส่วนให้ความรู้ในลักษณะของการศึกษานอกระบบ และโดยเฉพาะการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นการศึกษาที่จะอยู่ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของประชาชนมากที่สุด สำหรับวิธีการในการพัฒนานั้นจะต้องทำการศึกษาเพื่อหาแนวทางและรูปแบบที่เหมาะสมต่อไป

5.9 สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต

นานาประเทศมีความตื่นตัวที่จะนำสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยขยายและพัฒนาการศึกษาให้เป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิตสำหรับประชาชนทุกคน สื่อและเทคโนโลยีที่นำมาใช้ ได้แก่ ซีดีรอม อินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีดิจิทัล ไปรษณีย์เสียง คอมพิวเตอร์ และ

ดาวเทียม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการจัดสร้างเครือข่ายสื่อเทคโนโลยี ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงให้ประชาชนเข้าถึงแหล่ง การเรียนรู้ต่างๆ ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ทันเหตุการณ์

นอกจากนั้น ในบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร ยังมีกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาและการใช้สื่อโดยเฉพาะ และสหรัฐอเมริกามีการจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการพัฒนาและการ ฝึกทักษะการใช้สื่อแก่ครู นักเรียน และประชาชนทั่วไป ส่วนออสเตรเลีย ได้กำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับเรื่องสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะ

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

การนำสื่อและเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต นั้น นับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะจะช่วยให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทุกสถานที่ และได้ความรู้ที่ทันสมัยเช่นเดียวกับประเทศ อื่นในโลก แต่สิ่งที่พึงตระหนักก็คือ ความพร้อมในการมีและการใช้สื่อ ที่ทันสมัยเหล่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งจะยังไม่พร้อมในการจัดหาและยังไม่มีทักษะการใช้อย่างเพียงพอ ดังนั้น ควรจะมีการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับ ประชากร ตลอดจนการใช้สื่อที่เป็นวิถีชีวิตของไทย เช่น สื่อพื้นบ้าน สื่อ ที่มีอยู่ในธรรมชาติของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สำหรับการนำสื่อที่ทันสมัยมาใช้และการสร้างเครือข่ายสื่อ ตลอดจนการพัฒนาความรู้ของประชาชนในการใช้สื่อที่ทันสมัยควรมี การศึกษาหาแนวทางในรายละเอียดต่อไป

5.10 การมีส่วนร่วมของชุมชน

ทุกประเทศต่างเห็นความสำคัญของการให้ชุมชนเข้ามามีส่วน ร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เนื่องจากชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการ ดำเนินชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้น แต่ละประเทศจึงจัดการ

ศึกษาตลอดชีวิตให้แก่ประชาชน โดยใช้ชุมชนเป็นพื้นฐาน และให้ทุกฝ่ายในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้สนองความต้องการของชุมชน ประเทศสหราชอาณาจักรมุ่งเน้นให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วน มีการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ขึ้นหลายเมือง ซึ่งเกิดขึ้นจากความร่วมมือของทุกฝ่ายในชุมชน เช่น เมืองเซฟฟิลด์ เบอร์มิงแฮม ฯลฯ นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างภาคอุตสาหกรรมกับภาคการศึกษา สหรัฐอเมริกามีความร่วมมือของชุมชนในการร่วมกันจัด และพัฒนาการศึกษาสำหรับคนในชุมชนอย่างชัดเจน เช่นกรณีเมืองซิลิคอนแวลลีย์ โดยทุกฝ่ายร่วมกันระดมทุน ร่วมกันวางแผนและหาหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษาประเภทต่าง ๆ แก่ประชาชน

5.11 แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและเครือข่ายการเรียนรู้

ทุกประเทศต่างยอมรับว่าแหล่งการเรียนรู้สำหรับการศึกษาดลอดชีวิตมิได้จำกัดอยู่เพียงในโรงเรียนหรือสถานศึกษาเท่านั้น องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนสามารถจะเป็นแหล่งการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนของแต่ละประเทศจะมีหลากหลายแตกต่างกันไป เช่น ในประเทศสหราชอาณาจักร แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ประกอบด้วย หน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชน โบสถ์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศาลาประชาคม สมาคมมูลนิธิ สถานที่พักผ่อน นันทนาการ ฯลฯ ในประเทศญี่ปุ่น แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ประกอบด้วย ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศาลาประชาคม ห้องสมุด ห้องสมุดเสียง พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ศูนย์สารสนเทศ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์เด็กและเยาวชน ศูนย์การศึกษาสำหรับสตรี และศูนย์กีฬาชุมชน

ทุกประเทศจะส่งเสริมให้แหล่งการเรียนรู้เหล่านี้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ โดยพยายามสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นในทุกระดับ

ตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่น โดยการใช้ระบบสารสนเทศ เช่น ในเกาหลีมีการจัดตั้ง EDUNET ญี่ปุ่นพัฒนาระบบสารสนเทศทางการศึกษาที่มีเครือข่ายทั่วประเทศเช่นเดียวกับสหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกา มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับชาติ นอกจากนั้น ในสหรัฐอเมริกา ยังมีการใช้อาสาสมัครในการขยายบริการการศึกษา มีการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนอย่างกว้างขวาง เครือข่ายการเรียนรู้เหล่านี้จะร่วมมือและประสานงานกันเพื่อขยายบริการการศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

ในปัจจุบันนี้ ประเทศไทยมีแหล่งที่สามารถจะพัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชนอยู่มากมาย เพียงแต่ยังมีได้มีการพัฒนาและกำหนดบทบาทอย่างชัดเจน เช่น ศาสนสถาน ศาลากลางบ้าน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ฯลฯ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ประชาชนมาพบปะและทำกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ ดังนั้น จะต้องมีการศึกษา สำรวจ และวางแผนพัฒนาแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้ได้อย่างจริงจัง สำหรับการเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้ให้เป็นเครือข่าย เป็นสิ่งที่พึงดำเนินการควบคู่กันไปเพื่อจะช่วยให้แหล่งการเรียนรู้ได้เกื้อหนุนซึ่งกันและกันในอันที่จะส่งผลให้สามารถจัดการศึกษาตลอดชีวิตได้ทั่วถึง สำหรับวิธีการที่จะพัฒนาเครือข่ายควรจะต้องมีการศึกษาเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมต่อไป

5.12 การให้ความสำคัญแก่บ้านและสถานประกอบการ

แทบทุกประเทศได้ให้ความสำคัญแก่บ้านว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ เป็นแหล่งที่ช่วยปลูกฝังพฤติกรรมแบบแผนการดำเนินชีวิตและการเรียนรู้แก่บุคคล เป็นแหล่งที่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพราะฉะนั้น ถ้าพ่อแม่ ผู้ปกครองได้รับความรู้ ได้รับแนวทางในการให้การศึกษที่เหมาะสมแก่บุตรหลาน พร้อมทั้งเป็นแบบ

อย่างที่ดีในเรื่องการเรียนรู้ จะเป็นปัจจัยสำคัญให้บุตรหลานเป็นผู้มีนิสัยใฝ่รู้ มีการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องในทุกช่วงชีวิตของเขา ประเทศที่เน้นในเรื่องนี้มากคือ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และแคนาดา โดยส่งเสริมให้บ้านเป็นแหล่งการเรียนรู้ และส่งเสริมให้การศึกษาแก่พ่อแม่ผู้ปกครองด้วย

ในด้านของสถานประกอบการนั้น แทบทุกประเทศต่างให้ความสำคัญมากเช่นกัน โดยเฉพาะประเทศอุตสาหกรรม เพราะถือว่าการเรียนรู้นอกจากจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตในภาพรวมแล้ว ยังต้องช่วยในการพัฒนาการประกอบอาชีพด้วย ออสเตรเลียให้ความสำคัญมาก กำหนดให้มีหลักสูตรในระดับการศึกษาต่าง ๆ มีการฝึกอบรมเมื่อบุคคลจบจากสถานศึกษา ก่อนเข้าทำงาน มีการอบรมในระหว่างการทำงาน และมีนโยบายให้ทุกสถานประกอบการจัดการศึกษาเพิ่มพูนความรู้แก่พนักงานในประเทศอังกฤษได้ให้ความสำคัญมากเช่นกัน โดยประมาณ พ.ศ. 2541 นี้ ได้มีความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับสถานประกอบการ สหภาพแรงงาน ร่วมกันจัดตั้งมหาวิทยาลัยเพื่ออุตสาหกรรม (University for Industry) ขึ้น เพื่อให้เอื้อต่อการประกอบอาชีพการงานของประชาชน

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

ประเทศไทยควรให้ความสำคัญแก่บ้าน แก่ครอบครัว ในการที่จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สำคัญของบุคคล เพราะตามสภาพความเป็นอยู่ของไทย บุคคลมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบ้านมากตั้งแต่เกิดจนตาย มีการอยู่ร่วมกันเป็นแบบครอบครัวขยาย เพราะฉะนั้น ถ้ามีแนวทางที่จะให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง บุคคลในครอบครัวแล้ว ครอบครัวจะเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง

ในด้านสถานประกอบการ ประเทศไทยจะเน้นหนักทางด้านเกษตรกรรมมากกว่าอุตสาหกรรม แต่อาจนำเอาแนวคิดมาใช้ โดย

พยายามจัดการศึกษาให้สัมพันธ์กับอาชีพการงานกับทรัพยากรที่ไทยมีอยู่ อาจจะเน้นการถ่ายทอดความรู้ในการประกอบอาชีพของครอบครัวของภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ฝีมือที่เป็นภูมิปัญญาไทยในด้านต่าง ๆ

5.13 การวัดผลและการประเมินผล การเทียบโอนหน่วยกิตและการประกันคุณภาพ

ทุกประเทศเน้นการวัดผลและประเมินผลในลักษณะของการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนทุก ๆ ด้าน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลตนเองด้วย เช่น ทำการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน แฟ้มบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล ประเมินจากการฝึกปฏิบัติจริง เป็นต้น

นอกจากนั้น ในหลายประเทศยังเน้นให้มีการเทียบโอนหน่วยกิต ทั้งการเทียบโอนในการศึกษาประเภทเดียวกัน และการเทียบโอนระหว่างประเภทการศึกษา เช่น ในสหราชอาณาจักรและญี่ปุ่น สหราชอาณาจักรได้เสนอแนะว่าการวัดผลและประเมินผลที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบ โดยเฉพาะการศึกษาตามอัธยาศัย จะต้องมีการจัดทำเกณฑ์ในการเทียบความรู้และประสบการณ์ที่ได้ในลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัยออกมาเป็นหน่วยกิต และควรจะใช้กรอบหน่วยกิตในลักษณะเดียวกันกับการศึกษาประเภทอื่น เพื่อจะได้เทียบโอนกันได้ ในระหว่างการศึกษาทุกรูปแบบ สำหรับประเทศญี่ปุ่นให้ประสบการณ์จากกิจกรรมอาสาสมัครในการพัฒนาชุมชนมาเทียบเป็นหน่วยกิตได้

ประเทศสหราชอาณาจักรและเกาหลี ยังมุ่งให้มีการเรียนแบบสะสมหน่วยกิตได้ โดยหลักสูตรในแต่ละวิชาควรแยกเป็นหน่วยการเรียนย่อยๆ และเทียบเป็นหน่วยกิต ถ้าผู้เรียนเรียนจบหน่วยการเรียนใดก็สามารถสะสมหน่วยกิตของหน่วยการเรียนนั้นไว้ได้ ถ้าไม่พร้อมที่จะเรียนต่อก็สามารถพักการเรียน และเมื่อมาเรียนต่อใหม่ก็นำหน่วยกิตมาใช้ได้ตลอดชีวิต

ในเรื่องของการประกันคุณภาพ ประเทศสหราชอาณาจักรเน้นให้มีการจัดทำเกณฑ์ที่จะสะท้อนคุณภาพของผลงานภายใต้สังคมที่สลับซับซ้อนอย่างชัดเจน ควรประกันคุณภาพการศึกษาทุกรูปแบบ แม้แต่การศึกษาตามอัธยาศัย และควรอบรมบุคลากรของทุกแห่งการเรียนรู้ให้มีทักษะในเรื่องการประกันคุณภาพ

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

1. ประเทศไทยควรจะมีการเทียบโอนการเรียนรู้ระหว่างการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบได้ โดยเฉพาะในปัจจุบันยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนในการเทียบโอนการเรียนรู้ที่ได้จากประสบการณ์ในลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับช่วงชีวิตของบุคคลยาวนานกว่าการศึกษารูปแบบอื่น ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาเพื่อกำหนดเกณฑ์และวิธีการที่ชัดเจนเพื่อจะได้เป็นแนวปฏิบัติเดียวกันทั่วประเทศ

2. การเปิดโอกาสให้มีการเรียนแบบสะสมหน่วยกิตได้ จะเป็นทั้งแรงจูงใจและหลักประกันให้ประชาชนได้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยเฉพาะผู้ที่มีการะงานมาก ไม่มีเวลาให้กับการเรียนรู้ ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาเพื่อหาแนวทางในเรื่องนี้อย่างเหมาะสม

5.14 การวิจัย

ทุกประเทศได้ให้ความสำคัญแก่การวิจัย เพราะการดำเนินงานการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศต่าง ๆ ยังอยู่ในขั้นที่จะต้องพัฒนาหารูปแบบที่เหมาะสม เพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาตลอดชีวิตอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ เช่น สหรัฐอเมริกาส่งเสริมให้มีการวิจัยในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เข้าถึงประชาชนให้มากที่สุด สหราชอาณาจักรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาเครือข่ายเทคโนโลยีและการวิจัยเพื่อหามาตรการที่จะจูงใจให้ประชาชนเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ออสเตรเลียทำการวิจัยเพื่อจะจัดการศึกษาให้เชื่อมโยงกับ

การทำงาน ญี่ปุ่นมีการจัดตั้งคณะกรรมการวิจัยและพัฒนาในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตหลายด้าน เช่น การวิจัยและพัฒนาซอฟต์แวร์เพื่อการศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การวิจัยเกี่ยวกับความต้องการการเรียนรู้ของประชาชน และมีการให้ทุนสนับสนุนการวิจัยอย่างกว้างขวาง

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

การวิจัยนับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศไทย เนื่องจากกำลังอยู่ในช่วงของการแสวงหารูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตที่เหมาะสมกับสังคมไทย ดังนั้น จำเป็นจะต้องมีการวิจัยอย่างกว้างขวางในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการกำหนดหน่วยที่รับผิดชอบ การบริหารจัดการ การออกกฎหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชน การเชื่อมโยงการศึกษาทุกรูปแบบ ไปจนถึงเรื่องการจัดสรรงบประมาณ ซึ่งอาจจะเป็นการวิจัยในลักษณะของโครงการนำร่อง

5.15 การแนะแนวและการให้คำปรึกษา

การแนะแนวและการให้คำปรึกษาเป็นสิ่งที่ทุกประเทศให้การยอมรับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประชาชนควรจะได้รับข้อมูลและคำแนะนำปรึกษา เพื่อจะตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะเรียนรู้ได้สอดคล้องกับความต้องการของตนเองและสังคม แต่ละประเทศได้มีวิธีการให้ข้อมูลและคำแนะนำปรึกษาอย่างหลากหลายวิธีการ เช่น สหราชอาณาจักรได้สร้างเครือข่ายการแนะแนวระดับชาติ เรียกว่า การเรียนรู้สายตรงสามารถเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ได้ทุกกระดบ ออสเตรเลียจัดบริการให้คำปรึกษาโดยใช้สื่อประเภทต่าง ๆ และจัดในรูปของนิทรรศการในโอกาสต่าง ๆ แคนาดา มีศูนย์ข้อมูลการเรียนรู้ชุมชน ญี่ปุ่นได้จัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่ ให้การแนะแนวโดยผ่านเครือข่ายสารสนเทศ และจัดกิจกรรมแนะแนวในงานเทศกาลการศึกษาตลอดชีวิต

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

การแนะแนวและการให้คำปรึกษาเป็นเรื่องที่จำเป็นสำหรับการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศไทย เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ดังนั้นจึงควรวางวิธีการที่จะทำให้บุคลากรของหน่วยงานผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตได้ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้ ทยุทธศาสตร์ในการจัดบริการแนะแนวให้คำปรึกษาที่เหมาะสม เพื่อที่ประชาชนจะสามารถรับบริการได้สะดวกรวดเร็วทันที่ที่ต้องการ และการจัดสร้างเครือข่ายการแนะแนวนับเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ควรจะมีการศึกษาในรายละเอียดเพื่อหาแนวทางในการดำเนินการเรื่องนี้อย่างเหมาะสมต่อไป

5.16 งบประมาณ

งบประมาณเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดการศึกษอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้ ทุกประเทศจึงพยายามหามาตรการต่างๆ ในการระดมทุนและบริหารจัดการงบประมาณ เพื่อสนับสนุนทั้งด้านผู้จัดการศึกษาและผู้เรียน โดยเฉพาะประชาชนผู้ด้อยโอกาสให้มีโอกาสเรียนรู้ได้มากที่สุด มาตรการที่แต่ละประเทศใช้ ได้แก่ ทุกประเทศส่งเสริมให้มีการระดมทุนจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรท้องถิ่น รัฐบาลกลางเป็นผู้ให้การสนับสนุนเงินทุนแก่รัฐบาลส่วนท้องถิ่น รัฐบาลส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดหาทุนและบริหารจัดการงบประมาณของตนเอง สหรัฐอเมริกามีการลดราคาสื่ออุปกรณ์และค่าใช้จ่ายในการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตเข้ากับแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ จัดการศึกษาแบบให้เปล่าแก่เด็กเร่ร่อน และให้ทุนช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในรูปของคู่มือการศึกษา สหราชอาณาจักรมีการให้กู้ยืมเงิน เพื่อการศึกษาโดยไม่คิดดอกเบี้ย พรการเมืองนำข้อเสนอให้มีการเพิ่มงบประมาณเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตเป็นประเด็นในการหาเสียง ลดภาษีมูลค่าเพิ่มให้กับหนังสือ สื่อ/อุปกรณ์ที่หน่วยงานนำมาเพื่อบริการการศึกษา และลดภาษีให้กับนายจ้าง

ที่จัดการศึกษาให้กับแรงงาน เปิดบัญชีการเรียนรู้อส่วนบุคคลให้แก่ผู้ด้อยโอกาส อนุมัติลดภาษีให้กับผู้บริจาคเงินเพื่อช่วยเหลือการศึกษา ยกเว้นภาษีทุกประเภท รวมทั้งภาษีมรดกให้กับสถาบันการศึกษาที่จัดโดยเอกชน

ประเด็นที่พึงพิจารณาสำหรับประเทศไทย :-

จากตัวอย่างเรื่องของเงินทุนเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่ประเทศควรพิจารณามีดังต่อไปนี้

1. มาตรการในการระดมทุนจากทุกแหล่ง รวมทั้งรายได้จากกิจกรรมที่มีผลประโยชน์ในระดับประเทศ (เช่น สลากกินแบ่งรัฐบาล)

2. หาวิธีการที่จะช่วยเหลือประชาชน โดยเฉพาะผู้ยากไร้ให้มาเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น การเปิดบัญชีการเรียนรู้อส่วนบุคคล การลดภาษีค่าเล่าเรียนและอุปกรณ์การศึกษา

3. หาวิธีการที่จะสนับสนุนหน่วยงานและแหล่งการเรียนรู้ที่จัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับประชาชน เช่น ลดภาษีแก่สถานประกอบการที่จัดการศึกษาแก่แรงงาน

เพราะฉะนั้น ประเทศไทยควรมีการศึกษาหาแนวทางหามาตรการต่าง ๆ ที่จะช่วยในการระดมทุนและบริหารจัดการทุน เพื่อสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตอย่างเต็มที่

ตารางสรุปวิเคราะห์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศต่างๆ และข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย

ประเด็น/สาระ	สหราชอาณาจักร	สหรัฐอเมริกา	แคนาดา	ออสเตรเลีย	เกาหลี	ญี่ปุ่น	ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย
1. กฎหมาย/นโยบาย	นโยบาย	กฎหมาย	นโยบาย	นโยบาย	นโยบาย	กฎหมาย	นโยบาย → กฎหมาย
2. วิสัยทัศน์/เป้าหมาย : เพื่อทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต	✓ *วัฒนธรรมการเรียนรู้	✓	✓	✓	✓	✓	<ul style="list-style-type: none"> - ทุกคนเท่าเทียม - ทักษะในการดำรงชีวิต - คุณภาพชีวิต - การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต
3. หลักการ : เสมอภาค หลากหลาย ยืดหยุ่น มีคุณภาพ ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม แหล่งเรียนรู้ในชุมชน	✓	✓ *เข้าถึงการศึกษาง่าย	✓	✓	✓	✓	<ul style="list-style-type: none"> - ความจำเป็น เสมอภาค ยืดหยุ่น ต่อเนื่อง หลากหลาย พลสมผสาน - สัมพันธ์กับชีวิต - ทักษะแสวงหาความรู้ - ความสำคัญของบ้านและชุมชน - การมีส่วนร่วม

ประเด็น/สาระ	สหราชอาณาจักร	สหรัฐอเมริกา	แคนาดา	ออสเตรเลีย	เกาหลี	ญี่ปุ่น	ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย
4. ยุทธศาสตร์ : นโยบายระดับชาติ กระจายอำนาจ สร้างความเข้าใจ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ปฏิรูประบบการศึกษาให้ เปิดกว้าง ส่งเสริมการมี ส่วนร่วม ให้ความสำคัญ แก่ชุมชน ใช้ประโยชน์จากสื่อและ เทคโนโลยี มาตรการ ระดมทุน	✓ *ความ สำคัญของ บ้าน *การแนะ แนว *ให้รางวัล แก่การ เป็นผู้ เรียนรู้ ตลอดชีวิต	✓	✓	✓ *ทุกสถาน ประกอบ การจัดการ ศึกษา	✓	✓ *ทุก กระทรวง จัดการ ศึกษาตลอด ชีวิต	- นโยบายชัดเจน - มีองค์กรรับผิดชอบทุก ระดับ - สร้างความเข้าใจ - ทบทวนการศึกษาทุกระดับ แบบให้เอื้อต่อการศึกษา ตลอดชีวิต - การศึกษาทุกระดับ เชื่อมโยงได้ - แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน - การมีส่วนร่วมทุกฝ่าย - ใช้ประโยชน์จากสื่อและ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา - พัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง - มาตรการระดมทุน

ประเด็น/สาระ	สหราชอาณาจักร	สหรัฐอเมริกา	แคนาดา	ออสเตรเลีย	เกาหลี	ญี่ปุ่น	ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย
5. การดำเนินงาน : การบริหารจัดการ : กระจายอำนาจ องค์การรับผิดชอบ : กระบวนการ ทรวงศึกษาฯ กลุ่มเป้าหมาย : ทุกคน การสร้างความรู้ ความเข้าใจ : หลาก หลายวิธี	✓ ✓ ✓ *กลุ่มตัวอย่าง โอกาส ✓ *ผู้เรียนรู้ แล้วแนะนำ	✓ ✓ ✓ ✓ ✓ *การเชิดลิดคอน แวลลีย์	✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓	✓ *กรรมการ ศึกษาตลอด ชีวิต ✓ ✓ *จัดงาน ประจำปี เทศกาล งานกีฬา ✓	- ควรกระจายอำนาจ - ควรมีหน่วยงานรับผิดชอบ โดยตรง - ทุกคน เน้นผู้ด้อยโอกาส - หลากหลายวิธี ใช้คนใน ท้องถิ่น สื่อพื้นบ้าน และ สร้างแรงจูงใจ - ทุกฝ่าย ให้มีการรวมการ
การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	- ทุกฝ่าย ให้มีการรวมการ

ประเด็น/สาระ	สหราชอาณาจักร	สหรัฐอเมริกา	แคนาดา	ออสเตรเลีย	เกาหลี	ญี่ปุ่น	ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย
5. การดำเนินการ : (ต่อ) แหล่งการเรียนรู้ ชุมชน/เครือข่าย	✓ *สร้าง ชุมชน/เมือง แห่งการ เรียนรู้	✓ *ชุมชน เป็นฐาน	✓	✓	✓	✓	ท้องถิ่น - หลากหลาย เช่น ศาสนสถาน สร้างชุมชนแห่ง การเรียนรู้
การเรียนรู้ที่บ้าน/สถาน ประกอบการ	✓ *บ้าน *ร่วมกับ สถานประ กอบการ *มท วิทยาลัย แห่งอด- สาหกรรม	✓ *บ้าน *พ่อแม่	✓ *บ้าน *พ่อแม่	✓ *ทุกสถาน ประกอบ การจัดการ ศึกษา	✓	✓	- พ่อแม่ บ้าน เพราะสังคม ไทยในชนบทเป็น ครอบครัวขยาย

ประเด็น/สาระ	สหราชอาณาจักร	สหรัฐอเมริกา	แคนาดา	ออสเตรเลีย	เกาหลี	ญี่ปุ่น	ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย
5. การดำเนินงาน : (ต่อ) การสร้างโอกาสการเรียนรู้ที่หลากหลายและยืดหยุ่น	✓ *การเทียบโอนสะสมหน่วยกิต	✓ *หลากหลายยืดหยุ่น *ปรับระเบียบกฎเกณฑ์	✓	✓	✓ *สะสมหน่วยกิต	✓ *เทียบโอนประสบการณ์	- ยืดหยุ่น ภาวะยืดหยุ่น - หลากหลายเนื้อหา วิธีเรียน - สะสมหน่วยกิต - เทียบโอนประสบการณ์
ระบบการเรียนการสอน/หลักสูตรสัมพันธ์กับชีวิตจริง และเน้นตัวผู้เรียนและสร้างทักษะในการแสวงหาความรู้	✓	✓ *หลักสูตรชีวิต	✓	✓	✓	✓	- หลักสูตรชีวิต - เน้นการสอนให้รู้วิธีแสวงหาความรู้

ประเด็น/สาระ	สหราชอาณาจักร	สหรัฐอเมริกา	แคนาดา	ออสเตรเลีย	เกาหลี	ญี่ปุ่น	ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย
<p>5. การดำเนินการ : (ต่อ)</p> <p>สื่อและเทคโนโลยี :</p> <p>นโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาใช้สื่อและเทคโนโลยีอย่างกว้างขวาง</p> <p>พัฒนาครูและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง</p>	<p>✓</p> <p>*โครงการแห่งชาติเพื่อการเรียนรู้</p> <p>*ครูต้องเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต</p>	<p>✓</p> <p>*นักการศึกษาอาชีพ</p> <p>*นักการศึกษาชีวิต</p>	<p>✓</p> <p>*ทางด่วน</p> <p>สาร</p> <p>สนเทศ</p>	<p>✓</p>	<p>✓</p> <p>*EDUNET</p>	<p>✓</p>	<ul style="list-style-type: none"> - นโยบายเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา - เครือข่ายสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา - พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเด็น/สาระ	สหราชอาณาจักร	สหรัฐอเมริกา	แคนาดา	ออสเตรเลีย	เกาหลี	ญี่ปุ่น	ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย
5. การดำเนินการ : (ต่อ) การแนะแนวให้คำ ปรึกษา : บริการให้ข้อมูล และแนะแนวกว้างขวาง	✓ *learning direct	✓	✓ *ศูนย์ ข้อมูล ชุมชน	✓	✓	✓ *จัดแนะ แนวใน เทศกาลการ ศึกษาค้นคว้า ชีวิต	- สร้างเครือข่ายการ แนะแนวทุกระดับ
การระดมทุนจากหลาย แหล่ง	✓ *เงินทุน จากหลากหลาย กิ่นแบ่ง *บัญชีการ เรียนรู้ *ลดภาษี	✓	✓	✓	✓	✓	- ระดมทุนจากหลายแหล่ง หลากหลายวิธี เช่น ลด ภาษี ให้ทุนรูปแบบต่างๆ

หมายเหตุ : ✓ หมายถึง ดำเนินการคล้ายคลึงกัน

* หมายถึง กิจกรรมที่เน้นเพิ่มเติม

Unit 5

การศึกษาตลอดชีวิต เพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21

จากการศึกษา วิเคราะห์ แนวคิด หลักการ และแนวปฏิบัติของ การศึกษาตลอดชีวิต ทั้งในเชิงทฤษฎีและการดำเนินการจัดการศึกษา ตลอดชีวิตในประเทศที่คิดสรรทั้ง 6 ประเทศ พบว่าเข้ากับการศึกษาสภาพ การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศในปัจจุบัน พร้อมทั้งปัญหา อุปสรรคที่พบ ทำให้เห็นแนวทางที่จะเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการ ศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยได้ โดยในบทที่ 5 นี้ เป็นการเสนอ แนะนำแนวทางในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประเทศไทย โดยจัด แบ่งเนื้อหาเพื่อการนำเสนอ ดังนี้

- 5.1 ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตต่อสังคมไทย
- 5.2 ประเด็นพียงพิจารณาเพื่อเสนอแนวทางการจัดการศึกษา ตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทย
- 5.3 แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทย

5.1 ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตต่อสังคมไทย

การศึกษามีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัย ยิ่งในโลกยุคปัจจุบันและอนาคตอันใกล้นี้ ความจำเป็นของการศึกษาจะยิ่งดูชัดเจนมากขึ้นเนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ ต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และความเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีความซับซ้อนมากขึ้นเกินกว่าที่จะใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับเพียงเมื่อสมัยเรียนอยู่ในสถานศึกษามาช่วยได้ บุคคลจึงต้องพัฒนาความรู้และประสบการณ์ให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ประเทศต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงความจำเป็นดังกล่าวจึงได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาดูตลอดชีวิตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในปลายศตวรรษที่ 19 มาถึงศตวรรษที่ 21 นี้ แทบทุกประเทศเมื่อกล่าวถึงการศึกษจะต้องกล่าวถึงการศึกษาดูตลอดชีวิตและได้นำแนวคิดการศึกษาดูตลอดชีวิตมาเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ กิจกรรมการศึกษาทุกรูปแบบต่างมุ่งไปสู่การศึกษาดูตลอดชีวิต

ประเทศไทยก็เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ในโลก ซึ่งได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เช่นเดียวกัน และต้องเตรียมประชาชน ต้องเตรียมสังคมให้มีศักยภาพ มีความพร้อมที่จะเดินเข้าสู่ยุคแห่งความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ แต่เท่าที่ทบทวนการจัดการศึกษาในปัจจุบัน เห็นว่า ยังไม่สามารถที่จะเตรียมประชาชนให้มีศักยภาพและความพร้อมดังกล่าวได้ ดังนั้น การศึกษาดูตลอดชีวิต จึงนับว่าเป็นวิถีทางใหม่ที่จะพัฒนาคุณภาพของประชาชนไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้ เพราะฉะนั้น การศึกษาดูตลอดชีวิตจึงมีความจำเป็นและความสำคัญต่อระบบการศึกษาไทยไม่แพ้ประเทศอื่น แต่เนื่องจากประเทศไทยมีสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ความเป็นอยู่ของประชาชน ขนบธรรมเนียมประเพณี

วัฒนธรรมแตกต่างจากสังคมอื่น ดังนั้น เหตุผลความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตต่อสังคมไทยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในภาพรวม เนื่องจากทุกภูมิภาคของโลกมีความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็วทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม วิทยาการเทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้ต่างมีผลกระทบต่อสังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ไม่หยุดนิ่งและนับวันจะซับซ้อนมากขึ้น จึงเป็นความจำเป็นที่ประชาชนไทยทุกคนทุกกลุ่มอายุจะต้องได้รับความรู้ได้ข้อมูลข่าวสารอยู่เสมอเพื่อที่จะรู้ให้เท่าทัน ให้สามารถปรับตัว ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมท่ามกลางสภาพความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

2. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ อาชีพการงาน ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะเป็นประเทศเกษตรกรรม แต่ก็มีแรงงานบางส่วนที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรม และนอกจากนั้นเรายังมีการทำธุรกิจการค้ากับประเทศต่าง ๆ เพราะฉะนั้นเมื่อเศรษฐกิจของโลกมีการเปลี่ยนแปลงก็ย่อมมีผลกระทบต่อประเทศไทยในลักษณะต่าง ๆ เช่น การนำเทคโนโลยีมาใช้แทนแรงงานคน ตลาดแรงงานต้องการผู้ที่มีความรู้มีทักษะเฉพาะทางมากขึ้น คนงานบางส่วนต้องออกจากงาน มีการแข่งขันในการประกอบอาชีพสูง สถานประกอบการจำนวนมากต้องปิดลงอย่างกะทันหัน เป็นต้น ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทางด้านการจำหน่ายผลผลิตทางเกษตรกรรม ก็มีการแข่งขันกันสูงมาก เหตุดังกล่าวทำให้ประชาชนที่ประกอบอาชีพการงานต้องพัฒนาความรู้และทักษะอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถพัฒนาอาชีพและปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์

3. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม สังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ข้อมูลข่าวสาร สื่อต่าง ๆ ได้เผยแพร่ตัวอย่างของสังคม

วัฒนธรรมจากประเทศอื่นมาสู่ประเทศไทยอย่างรวดเร็ว ความเป็นอยู่เปลี่ยนจากการพึ่งพาอาศัยเป็นแบบการพึ่งพาตนเอง มีการแข่งขันเอารอดเอาเปรียบกันมากขึ้น ทำให้มีผู้ด้อยโอกาสในสังคมมาก มีปัญหาทางสังคม วัฒนธรรมความเป็นอยู่เกิดขึ้นมากมาย เพราะฉะนั้นบุคคลทุกเพศทุกวัยจึงมีความจำเป็นที่จะได้รับความรู้อยู่เสมอ (เพราะสภาพปัญหาที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา) เพื่อให้สามารถเผชิญวิเคราะห์ ปัญหาและหาทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสม สามารถอยู่ในสังคมที่มีการแข่งขัน และปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในทุกสถานการณ์ได้

4. ความเปลี่ยนแปลงทางการจัดการเมืองการปกครอง ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเน้นสิทธิเสรีภาพของประชาชนในด้านต่าง ๆ สำหรับด้านการศึกษาประชาชนมีสิทธิในการได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน เพราะฉะนั้นจึงมีความจำเป็นที่หน่วยงานเกี่ยวข้องจะต้องร่วมจัดการศึกษาอย่างกว้างขวางต่อเนื่อง เพื่อให้บุคคลได้รับโอกาสอย่างเสมอภาค นอกจากนั้นในระบอบประชาธิปไตยยังเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนและสังคม ประชาชนจะมีส่วนร่วมได้ดีจะต้องมีข้อมูลข่าวสารความรู้ เพราะฉะนั้น การมีโอกาสได้รับข่าวสารความรู้อยู่เสมอจึงเป็นสิ่งจำเป็น

5. ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี วิทยาการและเทคโนโลยีได้รับการพัฒนาให้มีความก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม การรับข้อมูลข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็วด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัย ประชาชนในโลกสามารถติดต่อกันได้เสมือนโลกไร้พรมแดน เพราะฉะนั้น จึงทำให้ประชาชนของประเทศต่าง ๆ ในโลกต้องรับรู้ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวโดยปริยาย และจำเป็นจะต้องเรียนรู้ติดตามให้ทัน มิเช่นนั้นก็จะไม่สามารถสื่อสารแลกเปลี่ยนกับประชาคมโลกได้อย่างรู้เท่าทัน

6. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ประชากรของประเทศไทยมีอายุยืนยาวขึ้นทำให้มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ทำให้กลุ่มประชากรส่วนใหญ่ของประเทศเป็นวัยทำงานมาถึงวัยสูงอายุเพิ่มมากขึ้น ประชากรเหล่านี้จำเป็นต้องดำเนินชีวิตด้วยการประกอบอาชีพ เพราะฉะนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาให้แก่บุคคลกลุ่มนี้ เพื่อให้สามารถพัฒนาอาชีพ มีรายได้ คุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงชีวิต

7. ข้อจำกัดของระบบการศึกษาเดิม ระบบการศึกษาที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดหลายประการทำให้ประชาชนได้รับโอกาสทางการศึกษาไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะผู้ยากจน ผู้อยู่ในชนบทยังเป็นผู้ด้อยโอกาส เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องปรับระบบการศึกษาโดยจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อให้มีการศึกษารูปแบบอื่น ๆ ที่จะเอื้อโอกาสให้แก่ผู้ยากจน ผู้ด้อยโอกาส ซึ่งยังมีอยู่เป็นจำนวนมากในสังคมไทย แม้เขาจะพ้นวัยเรียนแล้ว จะประกอบอาชีพ หรือจะสูงอายุ เพื่อช่วยให้เขาอยู่ในสังคมได้อย่างมั่นคงขึ้น

8. พื้นฐานการศึกษาของประชาชนส่วนใหญ่ ประชากรส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาเพียงการศึกษาภาคบังคับหรือสูงกว่าเล็กน้อย มีจำนวนน้อยมากที่มีโอกาสได้ศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา แรงงานส่วนใหญ่ซึ่งเป็นกำลังหลักสำหรับเศรษฐกิจของประเทศยังมีการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา ถ้าสภาพยังเป็นเช่นนี้คนไทยจะไม่มีความพร้อมและศักยภาพพอที่จะเผชิญกับสังคมโลก เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อให้มีการจัดบริการการศึกษาที่หลากหลายมากขึ้น ยืดหยุ่นมากขึ้น แก่ประชาชนได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่เมื่อต้องการและมีความพร้อม ในทุกช่วงอายุ โดยมีวิธีการเรียนที่ยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพของผู้ที่ทำงานและผู้ที่มีภาระต่าง ๆ

5.2 ประเด็นพิจารณาเพื่อเสนอแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทย

ในการเสนอแนะแนวทางเพื่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประเทศไทยนั้น มีปัจจัยหลายประการที่ควรทำการศึกษาวิเคราะห์เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบ ซึ่งจะทำให้สามารถเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่เหมาะสม ครอบคลุม และนำไปสู่การปฏิบัติได้ ปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่เรื่องต่อไปนี้

5.2.1 แนวคิดและหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตในเชิงทฤษฎี (ดังรายละเอียดในบทที่ 1 และ 2)

5.2.2 สภาพปัญหาการศึกษาตลอดชีวิตของไทย (ดังรายละเอียดในบทที่ 3)

5.2.3 ประสบการณ์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศต่าง ๆ (ดังรายละเอียดในบทที่ 4)

5.2.4 สังคมไทย คนไทย และการศึกษาไทยที่พึงปรารถนา สำหรับข้อ 5.2.1 และ 5.2.2 มีรายละเอียดในบทที่ 1 ถึงบทที่ 3 ผู้เขียนจะไม่นำมากล่าวซ้ำ ณ ที่นี้อีก แต่จะขอสรุปประเด็นสำคัญ ๆ ในหัวข้อ 5.2.3 และขอให้รายละเอียดของหัวข้อ 5.2.4 ดังต่อไปนี้

5.2.3 ประสบการณ์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศที่คัดสรร

จากการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศที่คัดสรรในทุกภูมิภาคทั้งจากยุโรป อเมริกา ออสเตรเลียและเอเชีย ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่หลากหลาย ตลอดจนจุดเด่นและข้อจำกัดต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการเสนอแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประเทศไทย ซึ่งสรุปประเด็นหลัก ๆ ได้ดังนี้

1) การตระหนักถึงความจำเป็นของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต การนำแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตมาเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ

2) การกำหนดนโยบาย หลักการ แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างชัดเจน โดยกำหนดในรูปของนโยบาย และกฎหมาย การศึกษาตลอดชีวิต

3) การจัดโครงสร้างบริหารการศึกษาให้เอื้อต่อการศึกษาดูตลอดชีวิต โดยเน้นการกระจายอำนาจ มีองค์กรรับผิดชอบการศึกษาตลอดชีวิตตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่น

4) การจัดการศึกษาให้ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต เพื่อการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้แก่ปวงชน

5) การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาดูตลอดชีวิต ได้แก่ รัฐบาล เอกชน องค์กรท้องถิ่น ชุมชน และประชาชน ทุกฝ่ายเป็นหุ้นส่วนการศึกษาตลอดชีวิต

6) การส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอย่างหลากหลาย และมีประสิทธิภาพ

7) การให้ความสำคัญแก่บ้านว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญในชีวิตบุคคล

8) การส่งเสริมการเรียนรู้ในที่ทำงาน ในสถานประกอบการ

9) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน การจัดการศึกษาโดยมีชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เมืองแห่งการเรียนรู้

10) การนำสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อสร้างและขยายโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสร้างโครงข่ายสื่อ การเชื่อมโยงเครือข่ายสื่อเข้าถึงบ้าน ที่ทำงาน และแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ

11) การสร้างโอกาสการเรียนรู้ที่หลากหลาย ยืดหยุ่นให้ประชาชน เข้าถึงได้ง่ายด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดโปรแกรมการศึกษาที่หลากหลาย การปรับกฎเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ ของการศึกษาในระบบให้ยืดหยุ่นแก่ ผู้เรียน การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การเทียบโอนผลการเรียนระหว่าง การศึกษารูปแบบต่าง ๆ และการเรียนแบบสะสมหน่วยกิต

12) การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตลอดจนการปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ แก่กลุ่มเป้าหมาย

13) การปรับระบบการเรียนการสอนทั้งระบบเพื่อให้เอื้อต่อการ ศึกษาตลอดชีวิต จัดการศึกษาให้สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ให้กลุ่มเป้าหมายพัฒนาได้เต็มศักยภาพ สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปพัฒนา คุณภาพชีวิตของตนเองและสังคมได้ สิ่งที่จะต้องปรับแก้ ได้แก่

- ปรับหลักสูตร เป็นหลักสูตรชีวิต
- ปรับกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นที่ตัวผู้เรียน ให้เรียนรู้วิธีเรียนและวิธีแสวงหาความรู้
- ปรับระบบการประเมินผล ให้เน้นการประเมินพัฒนาการ ตามสภาพจริง
- ปรับระบบสนับสนุนการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด แหล่ง ข้อมูลสารสนเทศ ศูนย์สื่อ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เอื้อ ต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

14) การพัฒนาครู บุคลากร และผู้มีส่วนในการจัดการศึกษา ตลอดชีวิต ให้สามารถเป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชนได้

15) การมีระบบบริการข้อมูลข่าวสาร การแนะแนวที่มีประสิทธิภาพ เพื่อกลุ่มเป้าหมายจะได้รู้ถึงโอกาสการศึกษาที่หลากหลาย และตัดสินใจ เลือกได้อย่างเหมาะสม

16) การจัดระบบงบประมาณที่สนับสนุนให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต
ได้แก่

- การได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลกลาง
- การที่ท้องถิ่นแสวงหาความร่วมมือจากแหล่งต่าง ๆ เช่น เอกชน องค์กรมูลนิธิต่าง ๆ และชุมชน
- การที่ท้องถิ่นแสวงหางบประมาณจากองค์กรผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น สลากกินแบ่ง
- การจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสผู้ยากไร้ให้มีโอกาสรับการศึกษา เช่น ตั้งกองทุนการศึกษาตลอดชีวิต การให้กู้ยืมเงินโดยไม่คิดดอกเบี้ย คุ้มครองการศึกษา การจัดทำบัญชีการเรียนรู้ส่วนบุคคล การลดภาษีแก่หน่วยงานต่าง ๆ ที่สนับสนุนการศึกษา เป็นต้น

5.2.4 สังคมไทย คนไทย และการศึกษาไทยที่พึงปรารถนาในปัจจุบัน และอนาคต

ในการที่จะเสนอแนวทางในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้น ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมไทยที่พึงปรารถนา คุณลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนา และลักษณะของการศึกษาที่พึงปรารถนานั้นเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญที่ควรนำมาพิจารณาประกอบด้วย ดังนี้

สังคมไทยที่พึงปรารถนา

สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อมตลอดจนวิทยาการและเทคโนโลยีมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องในทุกภูมิภาคของโลก การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างฉับไวในยุคข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดน สังคมเป็นแบบพึ่งพาตนเอง มีการแข่งขันในเชิงธุรกิจการค้าสูง มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสมัยใหม่มาใช้อย่างแพร่หลายในทุกกระบวน ทรัพยากรธรรมชาติมีจำนวนจำกัดลง

ในขณะที่ประชากรโลกมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว คนมีอายุยืนยาวขึ้นด้วยความเจริญทางวิทยาศาสตร์และการแพทย์ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพการงาน สังคมวัฒนธรรม ตลอดจนการศึกษาของแต่ละสังคม ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

ประเทศไทยก็เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ในโลก ได้ตระหนักถึงผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงของความเจริญก้าวหน้าดังกล่าวที่จะเกิดต่อสภาพการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพของบุคคลในสังคมจึงต้องมีการเตรียมความพร้อมที่จะรับมือกับความเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ

ในส่วนของสังคมไทยที่จะมีความพร้อมเพื่อจะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้และสามารถดำรงอยู่ในยุคข้อมูลข่าวสารได้อย่างเหมาะสมต้องเป็นสังคมที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ (อ้างจากการระดมความคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดวิสัยทัศน์สังคมไทยที่พึงปรารถนา ในอีก 25 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2563) โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สถาบันส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ 2541) เป็นสังคมที่มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความเสมอภาค เคารพในสิทธิมนุษยชน มีระเบียบวินัย มีความยุติธรรม มีความเมตตากรุณา สงบ สันติ ดำรงเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ มีหลักธรรมศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ประชาชนมีครอบครัวที่อบอุ่น ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกด้านทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข ความเป็นอยู่ และบริการพื้นฐานอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในเมืองหรือชนบท จะสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างสะดวกด้วยเครือข่ายระบบโทรคมนาคมและขนส่งที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ ทางด้านเศรษฐกิจจะเป็นศูนย์กลางของภูมิภาค มีระบบการค้าขายแบบเสรีเป็นธรรม มีการสร้างโอกาสการทำงานและกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

ในทุกพื้นที่ มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะได้รับการดูแล บำรุงรักษาและจัดการอย่างเหมาะสม

คุณลักษณะของคนไทยที่พึงปรารถนา

จากความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม วิทยาการ เทคโนโลยี ได้สะท้อนให้เห็นว่าสังคมในปัจจุบันและอนาคตต้องการบุคคลที่มีความพร้อมที่จะเผชิญและปรับตัวเข้ากับสภาพความเปลี่ยนแปลงในทุกสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีความรู้พื้นฐานที่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ มีความสามารถในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม คิดวิเคราะห์ที่เลือกgrab ความรู้ข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม สามารถนำความรู้และประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา การพัฒนาอาชีพ การปรับตัวและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมผสมกลมกลืนกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวนี้ได้รับบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในส่วนของจุดมุ่งหมายการศึกษา พอสรุปได้ดังนี้ คือ เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ให้มีความรู้เกี่ยวกับตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม มีความรู้และทักษะในด้านภาษา การคิดคำนวณ การติดต่อสื่อสาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เคารพกฎหมาย ความเสมอภาค มีความภูมิใจในความเป็นไทย ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมและของประเทศชาติ เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

การศึกษาของไทยที่พึงปรารถนา

รัฐบาลไทยได้ดำเนินการทบทวนสภาพการจัดการศึกษาที่ผ่านมา และหาแนวทางที่จะปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้สามารถเตรียมคนที่มีความพร้อมที่จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ ทั้งนี้ โดยการระดมความคิดเห็นจากกลุ่มบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องรวมทั้งประชาชนผู้รับการศึกษา และโดยการศึกษาวิจัยและวิเคราะห์บทเรียนจากประเทศต่าง ๆ ด้วยความพยายามดังกล่าวทำให้ประเทศไทยได้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติขึ้น ในปี พ.ศ. 2542 เพื่อเป็นแนวทางการปฏิรูปการศึกษา โดยครอบคลุมการจัดการศึกษาทุกด้าน ตั้งแต่จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา ไปจนถึงประเด็นต่าง ๆ ที่ช่วยสนับสนุนการศึกษา เช่น ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้ให้ภาพและทิศทางของการจัดการศึกษาของไทยที่พึงปรารถนา ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและในขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับสภาพความเป็นไปของสังคมโลกด้วย

ประเด็นสำคัญจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่สามารถนำไปเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างชัดเจนนั้น สรุปได้ดังนี้

1. บุคคลมีสิทธิและความเสมอภาคในการรับการศึกษา
2. การจัดการศึกษาจะต้องเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
3. รูปแบบของการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (ซึ่งก็คือองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต)
4. การส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบในชุมชน ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์

สวนสาธารณะ ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อย่างอื่น

5. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรปกครองท้องถิ่น สถาบันศาสนา และสถาบันสังคมอื่น ในการจัดการศึกษา จัดให้มีการเรียนรู้ในชุมชน

6. จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

7. เนื้อหาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรเป็นการบูรณาการเนื้อหา ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของประเทศ การเมืองการปกครอง ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ศาสนา ศิลปะวัฒนธรรมไทย ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา รวมทั้งความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ

8. กระบวนการเรียนรู้ เน้นการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับความสนใจและความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การฝึกปฏิบัติ การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ให้คิดเป็นทำเป็น เรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพของตนเอง จัดให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และทุกสถานที่ โดยร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน

9. การกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

10. การพัฒนา ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มี

คุณภาพและมาตรฐานเพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้ตรงตามเป้าหมาย และแนวทางที่กำหนดตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

11. การระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา การระดมทุนจากรัฐ เอกชน ครอบครัวยุโรป อสังหาริมทรัพย์ สถานประกอบการ สถาบันทางสังคมให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาตามความเหมาะสม

12. การส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ (ซึ่งก็คือการศึกษาตลอดชีวิต) อย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีการจัดสรรและสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีการพัฒนาบุคลากรผู้ผลิต และผู้ใช้ ตลอดจนการพัฒนาทักษะของผู้เรียนในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

5.3 แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับสังคมไทย

จากการประมวลข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมา แล้วนำมาวิเคราะห์ ประกอบกับข้อมูลสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมของไทยและปัญหาต่าง ๆ ที่สังคมไทยกำลังเผชิญอยู่ และอาจมีผลต่อเนื่องไปถึงอนาคต สามารถนำเสนอผลการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับสังคมไทยได้ดังนี้

1. ความหมายและขอบเขตของการศึกษาตลอดชีวิต

จากการศึกษานิยามของการศึกษาตลอดชีวิตที่กำหนดโดยนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน และนิยามที่กำหนดไว้โดยประเทศต่าง ๆ อาจสรุปได้ว่านิยามของการศึกษาตลอดชีวิตนั้นสามารถพิจารณาได้ใน 3 ด้าน

- 1) เป็นการศึกษาที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องในแนวตั้ง นั่นคือ การศึกษาควรจะเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดทุกช่วงชีวิต ของบุคคลเริ่มตั้งแต่เกิดจนตาย
- 2) เป็นการศึกษาที่มีความสัมพันธ์ผสมผสานกันในแนวราบ นั่นคือ เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบทั้ง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาม อรรถศาสตร์ มีความหลากหลายในเรื่องรูปแบบและวิธีการ มีความยืดหยุ่น เพื่อให้สนองต่อความต้องการและความ แตกต่างระหว่างบุคคล มุ่งให้บุคคลได้เลือกรับการศึกษ ได้อย่างอิสระตามความต้องการและความพร้อม
- 3) พิจารณาในด้านความจำเป็นหรือประโยชน์ของการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิตจะช่วยให้คุณปรับตัวได้อย่างเหมาะสม และรู้เท่าทันสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน ทุกช่วงชีวิต ตลอดจนช่วยให้คุณพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของตนเองและพัฒนาสังคมโดยรวม

จากการศึกษานิยามของการศึกษาตลอดชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ แล้ว อาจกล่าวได้ว่าความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตในสังคมไทยก็คงไม่ แตกต่างไปจากสังคมอื่น ๆ เพียงแต่ในทางปฏิบัติอาจมีรายละเอียดปลีกย่อย ที่ต่างกันไปยัง ซึ่งนิยามการศึกษาตลอดชีวิตของไทยอาจกำหนดได้ดังนี้

“การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาในภาพรวมทั้งหมด ซึ่ง ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่จัดอย่างต่อเนื่องสำหรับทุกช่วงชีวิต ของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ในแต่ละช่วงชีวิตบุคคลอาจได้รับการศึกษา เพียงรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสองหรือสามรูปแบบผสมผสานกัน

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตจะมีสาระและวิธีการที่หลากหลาย ยืดหยุ่น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและเอื้ออำนวยต่อความพร้อมและความสะดวกของกลุ่มเป้าหมาย เป็นการศึกษาที่จะช่วยให้บุคคลได้รับความรู้และทักษะเพียงพอต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิตได้อย่างเหมาะสม”

2. เป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตของไทยควรมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ให้การศึกษาสวมกลมกลืนไปกับวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาบุคคลในทุกช่วงอายุทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ให้มีความรู้พื้นฐานที่เพียงพอสำหรับการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ให้มีความรู้และทักษะในการคิด วิเคราะห์ การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ การแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม มีความสามารถในการแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสามารถเลือกรับความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และนำมาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ในทุกช่วงวัย รวมทั้งอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติโดยรวม

3. หลักการการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับสังคมไทยมีหลักการดังต่อไปนี้

- 1) **หลักความจำเป็น** การศึกษาตลอดชีวิตเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน ทุกช่วงอายุ ต้องทำให้ทุกคนตระหนักในความจำเป็นของการศึกษาที่มีต่อชีวิตของเขา
- 2) **หลักความเชื่อมั่น** การศึกษาตลอดชีวิตต้องตั้งอยู่บนพื้นฐาน

ความเชื่อมั่นที่ว่าบุคคลมีความสามารถจะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตไม่ว่าจะอยู่ในวัยใดก็ตาม ถึงแม้เมื่อบุคคลย่างเข้าสู่วัยสูงอายุสุขภาพร่างกายอาจจะไม่อำนวย แต่ถ้าจัดการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมให้ บุคคลก็สามารถจะเรียนรู้ได้

- 3) *หลักความครอบคลุม* การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบและทุกระดับ กล่าวคือ ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกระดับการศึกษา หมายถึง การศึกษาก่อนวัยเรียน การศึกษาพื้นฐาน การศึกษาระดับอุดมศึกษา และการศึกษาต่อเนื่อง
- 4) *หลักความเสมอภาค* ประชาชนทุกคนควรได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเสมอภาคกันทุกรูปแบบ ทุกระดับชั้น โดยปราศจากข้อจำกัดในเรื่องเพศ อายุ อาชีพ พื้นฐานการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งความบกพร่องทางร่างกายหรือสติปัญญา
- 5) *หลักการพัฒนาผสมผสาน* บุคคลควรได้รับการศึกษาทุกช่วงอายุอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ควรจะได้รับการศึกษาเพียงช่วงวัยใดวัยหนึ่งเท่านั้น และในแต่ละช่วงอายุบุคคลควรได้รับการศึกษาหลายรูปแบบผสมผสานกัน เพื่อการศึกษาจะได้ช่วยพัฒนาบุคคลอย่างเต็มที่
- 6) *หลักความเชื่อมโยง* การศึกษาทุกรูปแบบควรเชื่อมโยงเทียบโอนผลการเรียนได้ ทั้งในระหว่างรูปแบบเดียวกันและต่างรูปแบบได้ เพื่อให้บุคคลมีโอกาสศึกษาและเรียนรู้ได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เมื่อประชาชนพร้อมจะเรียนด้วยการศึกษารูปแบบใดก็สามารถเรียนได้ และเมื่อมีความจำเป็น

ต้องหยุดเรียนออกไปประกอบอาชีพก็สามารถโอนผลการเรียนไปศึกษาต่อโดยการศึกษาในรูปแบบอื่นได้ และควรนำเอาความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการทำงานหรือได้จากการดำเนินชีวิตมาเทียบเป็นผลการเรียนได้

- 7) **หลักความหลากหลายและเป็นประชาธิปไตย** ควรมีการจัดบริการการศึกษาในสาขาวิชาที่หลากหลาย มีกิจกรรมที่หลากหลาย มีวิธีเรียนหลากหลายวิธี (เช่น เรียนแบบชั้นเรียน เรียนผ่านสื่อต่าง ๆ เรียนจากการฝึกปฏิบัติงาน ฯลฯ) ให้ผู้เรียนเลือกได้อย่างอิสระตามความต้องการ ตามความสนใจ ตามความถนัด
- 8) **หลักความยืดหยุ่น** ควรจัดการศึกษาให้มีความยืดหยุ่นจากกฎเกณฑ์ ระเบียบต่าง ๆ เพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อผู้เรียน (โดยเฉพาะผู้ที่พ้นจากวัยการศึกษาไปนาน) ในการเข้าถึงการศึกษา ควรมีความยืดหยุ่นในแง่ของวิธีเรียน เวลาเรียน และสถานที่เรียน
- 9) **หลักความต่อเนื่อง** การจัดการศึกษาตลอดชีวิตควรจัดอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เมื่อประชาชนมีความพร้อมหรือมีความต้องการเรียนรู้เมื่อใดก็สามารถเรียนรู้ได้ เมื่อประชาชนสนใจที่จะเรียนรู้ต่อไป หลังจากเรียนจบเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว ก็มีแหล่งการเรียนรู้ที่จะให้บริการได้ การเรียนรู้ควรเกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่
- 10) **หลักความสะดวกและเข้าถึงได้ง่าย** การที่จะให้บุคคลได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต กิจกรรมการศึกษาและแหล่งการเรียนรู้ต้องเป็นสิ่งที่ประชาชนทั่วไปเข้าถึงได้สะดวก มีความรู้สึกที่ว่าทุกแห่งเปิดกว้างสำหรับประชาชน

ทุกคน ไม่จำกัดเฉพาะบุคคลในวัยเรียนเท่านั้น

- 11) **หลักความผสมกลมกลืน** ควรจัดการศึกษาให้ผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตของประชาชน ให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าการศึกษเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย ไม่เคร่งเครียด ให้เขามีความสุขในการเรียนรู้มากกว่า จะเป็นการบังคับให้เรียน ปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน ให้มีความต้องการเรียนรู้อยู่เป็นนิจ
- 12) **หลักความสัมพันธ์กับชีวิต** สิ่งที่ดีให้ประชาชนได้เรียนรู้ไม่ว่าจะเรียนรู้โดยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัยก็ตาม ควรเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิต เช่น เรื่องเกี่ยวกับตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากร ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ทักษะการประกอบอาชีพ คุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนปัญหาที่จะต้องเผชิญในชีวิตจริง สิ่งที่เรียนรู้ควรนำไปประยุกต์ใช้ในสภาพความเป็นจริงของสังคมได้ในทันทีทันใด
- 13) **หลักการให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้** กระบวนการเรียนรู้มุ่งให้ความสำคัญต่อตัวผู้เรียนหรือประชาชนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ด้วยวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเขา เปลี่ยนจากการเน้นที่การถ่ายทอดเนื้อหาเป็นการให้เรียนรู้วิธีเรียน รู้วิธีแสวงหาความรู้ ซึ่งจะ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ประชาชนสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตัวเองในช่วงชีวิตต่อไป
- 14) **หลักความสำคัญของชุมชน** ชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ การเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นเฉพาะภายในโรงเรียนหรือ

สถานศึกษาเท่านั้น แต่สามารถเกิดขึ้นได้จากแหล่งต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น ที่บ้าน ที่ทำงาน สถาบันศาสนา หน่วยงานต่าง ๆ องค์กรท้องถิ่น ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน แหล่งความรู้เหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของบุคคลอย่างต่อเนื่องยาวนาน เพราะฉะนั้น จึงเป็นแหล่งที่จะให้ความรู้ ให้การศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างมีคุณค่า

- 15) **หลักการมีส่วนร่วม** การศึกษาตลอดชีวิตมีอาจประสบผลสำเร็จได้ โดยการดำเนินงานของเพียงหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งความร่วมมือของสถาบันการศึกษา แหล่งความรู้ ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนกระทั่งองค์กรในชุมชนและตัวประชาชนเอง ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดและส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

4. ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาตลอดชีวิต

จากการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศต่าง ๆ แล้วนำมาพิจารณาประกอบกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมของไทย สามารถเสนอยุทธศาสตร์ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของไทย ดังนี้

- 1) **กำหนดนโยบายการศึกษาตลอดชีวิตที่ชัดเจน หรือออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต** ประเทศไทยควรกำหนดให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ ดังนั้น จึงควรกำหนดนโยบายหรือออกกฎหมาย ซึ่งครอบคลุมหลักการ วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และแนวปฏิบัติการศึกษาตลอดชีวิต

- 2) **กำหนดองค์กรรับผิดชอบ** ถึงแม้การศึกษาตลอดชีวิตจะเป็นงานที่ทุกฝ่ายต้องร่วมแรงร่วมใจ แต่ก็จำเป็นต้องมีหน่วยงานกลางรับผิดชอบ

ดูแลโดยตรง เพื่อทำหน้าที่ประสานและส่งเสริมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ควรจะมีหน่วยงานกลางนี้ในทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น ในแต่ละระดับอาจมีกรรมการที่ปรึกษา การบริหารงานเน้นการกระจายอำนาจ

3) รมรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต

ต้องสร้างความรู้ความเข้าใจ ปรับเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วประเทศ ทั้งฝ่ายผู้จัดการศึกษาและประชาชนผู้รับบริการการศึกษา โดยเฉพาะประชาชนกลุ่มเป้าหมาย นอกจากจะมีการสร้างความรู้ความเข้าใจแล้ว ยังต้องมีการกระตุ้นสร้างแรงจูงใจ ใฝ่รู้ มีหน่วยให้ข้อมูล ให้คำแนะนำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนสนใจใฝ่ศึกษาอย่างต่อเนื่อง และตัดสินใจเลือกแนวทางการศึกษาได้อย่างเหมาะสม

4) ทบทวนการจัดการศึกษาทุกประเภทให้เอื้อต่อการศึกษาตลอดชีวิต จัดการศึกษาทุกประเภทให้หลากหลาย ยืดหยุ่น และเปิดกว้างแก่ประชาชนทั่วไป

- ปฏิรูปการจัดการศึกษาทั้งระบบ คือ ทั้งด้านหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล ให้เอื้อต่อหลักการการศึกษาตลอดชีวิต
- จัดการศึกษาให้ผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของประชาชน ให้ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย สะดวก เรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีความสุขในการเรียนรู้ และเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน
- การศึกษาในระบบควรมีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และเปิดกว้างสำหรับประชาชนทั่วไปมากขึ้น
- การศึกษานอกระบบซึ่งมีความยืดหยุ่นอยู่แล้ว ควรจัดให้

หลากหลาย สนองความต้องการนำไปปฏิบัติได้และทั่วถึง
กลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

- การศึกษาตามอัธยาศัย (ซึ่งปัจจุบันยังได้รับการเอาใจใส่ในน้อย
ทั้งๆ ที่เป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตของบุคคลมากที่สุด)
ควรหามาตรการให้มีกิจกรรม วิธีการที่หลากหลาย และ
กว้างขวางแพร่หลายสู่ประชาชนมากยิ่งขึ้น

**5) จัดทำเกณฑ์และแนวปฏิบัติสำหรับการเชื่อมโยงและเทียบ
โอนผลการเรียนรู้จากการศึกษาทุกรูปแบบ** เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ประชาชน
เรียนรู้ได้ตลอดชีวิต และให้มีการสะสมผลการเรียนเป็นหน่วยกิตได้ ควรมี
การจัดทำเกณฑ์และแนวปฏิบัติสำหรับการเทียบโอนผลการเรียนทั้งใน
ระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ โดยเฉพาะความรู้และประสบ-
การณที่ได้รับจากการศึกษาตามอัธยาศัย ควรมีแนวในการเทียบเป็น
หน่วยกิตได้ นอกจากนี้ ควรหาแนวทางสำหรับการเรียนแบบสะสม
ผลการเรียนเป็นหน่วยกิตได้ตลอดชีวิต

**6) พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและสร้างเครือข่ายการ
เรียนรู้** พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ทุกรูปแบบให้เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน และ
สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ แหล่งที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้
ตลอดชีวิตมีได้หลากหลาย ได้แก่ ศาสนสถาน ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน
สวนสาธารณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานประกอบการ ฯลฯ แหล่งการเรียนรู้
ควรมีมาตรฐานและได้รับการยอมรับในการให้การศึกษาและความรู้

7) รมรณรงค์สร้างความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน
และประชาชนให้ทุกฝ่ายมีความรู้สึกว่าเป็นความรับผิดชอบของตน โดย
อาจเริ่มจากภายในแต่ละชุมชน แต่ละท้องถิ่นให้ร่วมกันวางแผน ร่วมจัดหา
ทรัพยากร ร่วมจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้สนองความต้องการของคนใน
ชุมชน อาจอาศัยบุคลากรของท้องถิ่นเป็นผู้ประสานงาน เช่น กรรมการ

หมู่บ้าน ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล

8) จัดสร้างระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเอื้อให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ต่อเนื่อง สะดวก สามารถศึกษาได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่เมื่อต้องการหรือมีความพร้อม เช่น สร้างศูนย์สื่อ พัฒนาเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้ทั่วถึงในทุกเขตพื้นที่การศึกษา ตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่น รวมทั้งมีการให้ความรู้และฝึกทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแก่ทั้งผู้จัดบริการการศึกษาและประชาชนผู้รับบริการ

9) พัฒนาบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักการการศึกษาตลอดชีวิต ให้รู้บทบาทและสามารถดำเนินบทบาทของตนในการจัดและส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างเต็มที่ บุคลากรนี้ครอบคลุมบุคคลหลายกลุ่มตั้งแต่ครู อาจารย์ นักการศึกษา บุคลากรของแหล่งการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนจนพ่อแม่ ผู้ปกครอง

10) หามาตรการในการจัดหา ระดมทุนและจัดสรรเงินทุน ในการสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งในส่วนของผู้จัดบริการการศึกษาและประชาชนผู้รับบริการ โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

5. แนวปฏิบัติการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย

ข้อเสนอแนะแนวปฏิบัติการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประเทศไทย มีดังนี้

1. กำหนดนโยบายและออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต

การนำแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตไปสู่การปฏิบัตินั้นจุดเริ่มต้นแรกสุด คือ รัฐบาลจะต้องยอมรับแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ ดังจะเห็นได้จากความเป็นมาของ

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศที่ค้ำสรร จะต้องเริ่มด้วยการนำแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตไปเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ เพื่อให้การจัดกิจกรรมการศึกษาทุกรูปแบบทุกระดับมุ่งสู่เป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต จากนั้นจึงกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อจะได้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างของหลายประเทศที่มีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต และยิ่งไปกว่านั้นหลายประเทศยังจัดทำเป็นกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น

สำหรับประเทศไทยควรมีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต หรือถ้าเป็นไปได้ควรไปถึงขั้นการออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการเฉพาะด้วย เพื่อเป็นหลักประกันว่าการจัดการศึกษาของไทยจะต้องเป็นไปตามแนวทางของการศึกษาตลอดชีวิต หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องจะต้องถือเป็นบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต นอกจากนี้ ยังจะเป็นแนวทางและกรอบในการปฏิบัติงานของทุกหน่วยงานทุกฝ่ายให้ไปในทิศทางเดียวกัน

ขอบเขตของนโยบายและกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต ในนโยบายและกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิตนอกจากจะครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวกับขอบข่าย เป้าหมาย และหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตแล้วยังควรครอบคลุมนโยบายและมาตรการสำคัญในเรื่องที่จะทำให้การศึกษาตลอดชีวิตดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การจัดตั้งองค์กรรับผิดชอบ การประกันโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้ด้อยโอกาส การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ การส่งเสริมให้สถานประกอบการจัดการศึกษาแก่คนงาน การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้ชุมชน ระบบการเรียนแบบสะสมหน่วยกิต และการพัฒนาบุคลากร เป็นต้น

ในช่วงระยะเริ่มต้นนี้ หลายประเทศถือว่าเป็นช่วงเวลาที่สำคัญมากที่จะต้องมีการวางแนวทางในการนำแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตมาสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน รวมทั้งการกำหนดนโยบายหรือออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิตด้วย ในหลายประเทศส่วนใหญ่จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการกลางของประเทศขึ้นมารับผิดชอบ ซึ่งอาจจะเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาทุกรูปแบบ ทุกระดับ นอกจากนั้น ตัวอย่างจากประเทศเกาหลี ยังเน้นว่าคณะกรรมการกลางนี้ควรจะเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจสั่งการ ขอความร่วมมือ และติดตามงานได้ ซึ่งทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติตาม สำหรับประเทศไทยอาจจะต้องพิจารณานำแนวคิดนั้นมาประยุกต์ใช้ได้เช่นกัน ส่วนคณะกรรมการกลางนี้จะมีองค์ประกอบอย่างไร อาจมีการพิจารณาในรายละเอียดอีกครั้งหนึ่ง และคณะกรรมการกลางควรมีหน้าที่ครอบคลุมการช่วยวางแนวทางในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศ เริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบายหรือออกกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต การกำหนดองค์การรับผิดชอบหลักและโครงสร้างการบริหารจัดการ การกำหนดให้มีการจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต (เช่น การสร้างเครือข่ายสื่อ เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน) ตลอดจนการกำหนดแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาตลอดชีวิต จากนั้นคณะกรรมการชุดนี้จึงสลายตัว และให้การบริหารจัดการเป็นไปตามโครงสร้างที่กำหนดขึ้น

ในเรื่องของการกำหนดนโยบายหรือออกกฎหมาย คณะกรรมการกลางอาจดำเนินการเองหรือจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจขึ้นดำเนินการ โดยทำการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวการพัฒนากฎหมายการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศต่าง ๆ จากนั้นจัดทำร่างนโยบายหรือกฎหมายเพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มได้มีโอกาสประชาพิจารณ์ก่อนจะตราเป็นกฎหมายที่มีผลบังคับใช้ต่อไป

2. กำหนดองค์กรรับผิดชอบและกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการ

จากตัวอย่างโครงสร้างของการบริหาร การจัดการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ซึ่งเน้นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้แก่แกมรัฐและสถานศึกษา โดยที่ประเทศมีนโยบายรวมหรือกฎหมายรวม จากนั้นแต่ละรัฐแต่ละจังหวัดสามารถพัฒนานโยบายที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตนได้ หลายประเทศมีหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการในระดับนั้น ๆ รับผิดชอบเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต และบางประเทศ เช่น ญี่ปุ่น มีการตั้งหน่วยงานขึ้นภายในกระทรวงศึกษาธิการ ใช้ชื่อว่า “หน่วยงานการศึกษาตลอดชีวิต” มารับผิดชอบโดยตรง การกระจายอำนาจของประเทศต่าง ๆ นั้นกระจายอำนาจทุกเรื่องตั้งแต่เรื่องการบริหารจัดการ การเงินงบประมาณ บุคลากร หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย โดยเฉพาะโครงสร้างการบริหารการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โครงสร้างการบริหารจัดการและองค์กรรับผิดชอบการศึกษาตลอดชีวิตของไทย อาจจะเป็นดังนี้ คือ

1. ตามแนวของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้น โครงสร้างการบริหารการศึกษาอาจกล่าวได้ว่าแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับกระทรวง (หรือระดับชาติ) ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับสถานศึกษาหรือชุมชน ในแต่ละระดับควรมีหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรับผิดชอบเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตโดยเฉพาะ

2. ควรกระจายอำนาจให้หน่วยงานเครือข่ายในระดับเขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้บริหารจัดการกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตภายในเขตของตน โดยหน่วยงานในระดับกรมจัดสรรงบประมาณไปให้ และให้แนวนโยบายในภาพกว้าง

หน่วยงานในระดับเขตทำหน้าที่วางแผนร่วมกับหน่วยงานเครือข่ายในระดับท้องถิ่น ระดับท้องถิ่นเป็นผู้ปฏิบัติ ผู้จัดกิจกรรมตามความต้องการของท้องถิ่น

3. หน่วยงานการศึกษาตลอดชีวิตระดับกระทรวงหรือระดับชาติ ทำหน้าที่กำหนด นโยบาย แผนงาน ประสานงาน ส่งเสริมสนับสนุน การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในระดับเขตพื้นที่การศึกษาทุกรูปแบบทั้ง ด้านทรัพยากร (เช่น ทุน บุคลากร เทคโนโลยี วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ฯลฯ) และด้านวิชาการ

4. หน่วยงานการศึกษาตลอดชีวิตในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ทำหน้าที่บริหารจัดการ ประสานงาน ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดการ ศึกษาตลอดชีวิตในระดับพื้นที่หรือในแต่ละชุมชน รวมทั้งทำหน้าที่ในการ นิเทศติดตามผล

5. หน่วยงานการศึกษาตลอดชีวิตในระดับชุมชน ทำหน้าที่ ประสานงานและส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภทในชุมชน เพื่อ นำนโยบายการศึกษาตลอดชีวิตไปสู่การปฏิบัติ โดยร่วมกันกำหนด แผนงาน แนวดำเนินงาน ระดมทรัพยากร สนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติ การจัดการกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษา นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชน

6. ในแต่ละระดับควรมีคณะกรรมการการศึกษาตลอดชีวิต ในระดับนั้น ๆ ซึ่งคณะกรรมการจะประกอบไปด้วยผู้แทนของทุกฝ่ายที่มี ส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรท้องถิ่น สถานประกอบการ แหล่งการเรียนรู้และประชาชน คณะกรรมการ จะมีหน้าที่ในการให้คำแนะนำปรึกษาเรื่องการบริหารจัดการ การดำเนินงาน การแก้ปัญหาอุปสรรค รวมทั้งการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตให้มี ประสิทธิภาพ

3. สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตให้แก่สังคม หลังจากได้กรอบแนวคิด หลักการ และนโยบายการศึกษา ตลอดชีวิตที่ชัดเจนของประเทศแล้ว หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก (หรือ

อาจเรียกชื่อเป็นอย่างอื่น) ทั้งในส่วนกลางและระดับท้องถิ่นควรทำการ
รณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตทั้งแก่หน่วยงาน
ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา หน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน
องค์กรต่าง ๆ และประชาชนทั่วไป ทั้งนี้ เพราะแต่เดิมนั้นคนส่วนใหญ่
มีความเข้าใจว่าการศึกษา ก็คือ การไปโรงเรียนหรือการศึกษาในวิทยาลัย
มหาวิทยาลัย เมื่อศึกษาจบแล้วก็คือ การสิ้นสุดของกระบวนการศึกษา
คนทั่วไปยังมีความเข้าใจน้อยกว่าการศึกษาตลอดชีวิตคืออะไร เป็น
อย่างไร มีความจำเป็นอย่างไร และการศึกษานอกระบบ การศึกษา
ตามอัธยาศัยคืออะไร เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิตอย่างไร เขาจะ
รู้จักเฉพาะการศึกษาในระบบโรงเรียน เพราะฉะนั้น จึงต้องสร้างความรู้
ความเข้าใจแก่คนทุกกลุ่มอย่างชัดเจน การสร้างความรู้ความเข้าใจการ
เปลี่ยนความเชื่อ โดยเฉพาะในส่วนของประชาชนนั้นนอกจากจะเป็น
ประโยชน์ในแง่ที่จะช่วยให้เขาเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ แสวงหา
โอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแล้ว ยังจะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชน
มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตทั้งโดยตรงหรือโดยทางอ้อม
อีกด้วย เพราะประชาชนจะได้รับบทบาทว่าเขาจะมีส่วนร่วมได้อย่างไร

การรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจสามารถดำเนินการ โดย
วิธีการที่หลากหลาย เช่น

- การจัดบรรยายให้ความรู้โดยวิทยากร
- การจัดประชุมสัมมนา
- การผลิตสื่อสิ่งพิมพ์เผยแพร่ความรู้
- การเผยแพร่ความรู้โดยรายการวิทยุ โทรทัศน์
- การเผยแพร่ความรู้โดยสื่อพื้นบ้าน
- การเผยแพร่ความรู้ผ่านกิจกรรมทางศาสนา
- จัดนิทรรศการ

- จัดงานในโอกาสต่าง ๆ
- จัดเครือข่ายให้คำแนะนำ
- ให้ผู้เรียนรู้อยู่แล้วชักชวนผู้อื่น

นอกจากสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตแล้ว ควรสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนมีความสนใจเห็นความสำคัญที่จะใฝ่รู้ ใฝ่เรียนอยู่เสมอ สร้างนิสัยใฝ่รู้ให้เกิดความรู้สึกว่าการเรียนรู้เป็นกิจกรรมหนึ่งในการดำเนินชีวิตประจำวัน จะเป็นการเรียนรู้โดยวิธีใดก็ตาม ทำให้เกิดวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ เช่น อาจจัดกิจกรรมที่มีการพบปะแลกเปลี่ยนความรู้กันอยู่เสมอ การถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

เพราะฉะนั้น ประเทศไทยควรทำการศึกษาวิจัยเพื่อหาวิธีการประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้แก่ประชาชน อาจจะทำโครงการทดลองในบางพื้นที่

4. ส่งเสริมให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

ควรให้ความสำคัญแก่บ้าน แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน สถานประกอบการ และภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการศึกษาการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศต่าง ๆ พบว่าแต่ละประเทศตระหนักว่าการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ และต้องจัดให้ครอบคลุมและต่อเนื่องเพียงหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น ไม่สามารถดำเนินการได้สำเร็จโดยลำพัง ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกหน่วยงานทุกองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรต่าง ๆ และประชาชนในชุมชน

การพิจารณาผู้ที่สามารถมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้น อาจพิจารณาโดยให้ชุมชนเป็นตัวตั้ง ชุมชนในที่นี้ สำหรับประเทศไทยอาจจะเป็นเขตพื้นที่การศึกษาหรือตำบล ในตำบลหนึ่ง ๆ ผู้ที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง

ประชาชนในชุมชน โรงเรียนหรือสถานศึกษาในตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ สถานประกอบการในตำบล หน่วยงานต่าง ๆ ในตำบล ทั้งของรัฐและเอกชน สมาคม มูลนิธิ ชมรม (ถ้ามี) ฯลฯ

อาจแบ่งผู้มีส่วนร่วมได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ

1. กลุ่มที่เป็นสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่ให้การศึกษโดยตรงรวมทั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน อาจจะมีการศึกษาในระบบ หรือการศึกษานอกระบบ

2. กลุ่มที่เป็นหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ห้องสมุด สมาคม/ชมรม หน่วยงานเกษตร สาธารณสุข หน่วยฝึกอาชีพ สถานประกอบการ ซึ่งจะช่วยให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารในด้านการประกอบอาชีพ สุขภาพ ความเป็นอยู่ ฯลฯ

3. กลุ่มที่เป็นบุคคลทั่วไป เช่น พ่อแม่ผู้ปกครอง ญาติพี่น้อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนทั่วไป จะเป็นกลุ่มที่ให้ความรู้ทั่วไปเช่นกัน

วิธีการที่จะให้กลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานเหล่านี้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสามารถดำเนินการดังนี้

1. ต้องให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต และให้รู้ว่าทุกคนมีส่วนร่วมได้ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงาน องค์กรท้องถิ่น บ้าน สถานประกอบการ หรือประชาชนทั่วไป

2. ให้รู้บทบาท ให้รู้วิธีการว่าจะมีส่วนร่วมได้อย่างไร โดยต้องให้ทุกฝ่ายเข้าใจว่าการศึกษารูปแบบเป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต

สถาบันที่จัดการศึกษาในระบบก็ทำหน้าที่ของตนให้เต็มที่ โดยปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้และสอนให้ผู้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ เพื่อจะเป็นผู้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องได้ นอกจากนี้ อาจมีส่วนช่วยจัดการศึกษา

นอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่ประชาชนในชุมชนได้ สถาบัน หรือหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบ นอกจากจะจัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบที่หลากหลายแล้ว ก็อาจมีส่วนร่วมช่วยจัดการศึกษาตาม อัธยาศัยได้

หน่วยงานอื่น ๆ เช่น เกษตร สาธารณสุข แรงงาน สามารถให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ ความรู้ในการดูแลรักษาสุขภาพ และการ ดำเนินชีวิต ทั้งในลักษณะการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาม อัธยาศัย สถานประกอบการ สามารถจัดการอบรมให้แก่พนักงานของตน และอาจเปิดบริการประชาชนทั่วไปด้วยก็ได้ ซึ่งในหลายประเทศ เช่น สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย เน้นการจัดการศึกษาในสถานประกอบการ เป็นอย่างมาก โดยถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของสถานประกอบการ (ในประเทศสหราชอาณาจักรมีการจัดตั้งสถาบันการศึกษา โดยร่วมมือกับ สถานประกอบการเพื่อฝึกอบรมให้การศึกษาทางด้านอาชีพ เรียกว่า มหาวิทยาลัยเพื่ออุตสาหกรรม) สำหรับประเทศไทยควรมีการประสานงาน ขอความร่วมมือจากสถานประกอบการอย่างชัดเจน อาจกำหนดเป็น นโยบายว่าสถานประกอบการขนาดใหญ่จะต้องจัดให้ความรู้แก่พนักงาน และกำหนดแนวปฏิบัติให้ชัดเจน

กลุ่มบุคคลทั่วไป เช่น พ่อแม่ผู้ปกครอง นับว่ามีส่วนสำคัญมาก ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เพราะบ้านจะเป็นแหล่งหล่อหลอม พฤติกรรม ลักษณะนิสัย ความคิดแก่บุคคล เพราะฉะนั้นจึงควรมีการ ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและวิธีการในการส่งเสริมการศึกษา ตลอดชีวิตต่อบุตรหลาน พ่อแม่ ผู้ปกครอง นอกจากนั้น ในสังคมไทย ผู้สอนศาสนา ผู้เฒ่าผู้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็นับเป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญ ต่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตอีกเช่นกัน ควรจัดให้ความรู้และ แนะนำวิธีการแก่ท่านด้วย

3. ให้องค์กรที่รับผิดชอบการศึกษาตลอดชีวิต และกรรมการ การศึกษาตลอดชีวิตในระดับท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย ตัวแทนของทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้อง ทำหน้าที่ประสานให้เกิดความร่วมมือดังกล่าว โดยร่วม วางแผนดำเนินการและร่วมกระตุ้นและติดตามให้เกิดความร่วมมือ

ประเทศไทยควรทำการศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางและรูปแบบ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต อาจทำการ ศึกษาเป็นโครงการทดลองในบางพื้นที่ นอกจากนั้น อาจจะมีการศึกษา เพิ่มเติมสำหรับบางหน่วยงานหรือบางกลุ่ม เช่น การส่งเสริมให้สถาน- ประกอบการจัดการศึกษาให้แก่แรงงาน บทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครอง ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

5. การจัดการศึกษาให้มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น เปิดกว้าง และเข้าถึงได้ง่าย

5.1 เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต คือ ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย แต่ละคนแต่ละกลุ่มมีความแตกต่าง ในด้านพื้นฐานความรู้ บทบาทหน้าที่ ความสนใจ ความต้องการ เพราะฉะนั้น ถ้าผู้จัดบริการการศึกษาสามารถจัดโปรแกรม จัดกิจกรรม ได้หลากหลายเท่าไร ก็เท่ากับว่าสามารถจูงใจให้กลุ่มเป้าหมายมาเข้าสู่ การศึกษามากขึ้นเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติในหลายประเทศยังไม่สามารถ จัดกิจกรรมได้หลากหลายเท่าที่ควรด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ

สำหรับประเทศไทยนั้นจะต้องยืดแนวทางของความหลากหลาย ด้วยเช่นกัน ต้องจัดการศึกษาให้หลากหลายทั้งเนื้อหาและวิธีการ แนวทาง ที่จะจัดกิจกรรม การศึกษาให้มีความหลากหลายและสนองความต้องการ ของประชาชนอาจดำเนินการได้ดังนี้

- 1) จัดการศึกษาโดยยึดชุมชนเป็นพื้นฐาน (Community - based learning) ดังเช่นที่ในหลายประเทศดำเนินการอยู่

ทำการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน แล้วนำมาวิเคราะห์จัดลำดับเพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการศึกษาให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับความต้องการ

- 2) แต่ละสถานศึกษา หน่วยงาน องค์กร หรือแหล่งการเรียนรู้ ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา นอกจากจะจัดการศึกษาตามบทบาทหน้าที่หลักของตนแล้ว ควรที่จะจัดการศึกษาประเภทอื่น ๆ เพิ่มเติมตามที่ศักยภาพจะอำนวยด้วย เช่น สถานศึกษาในระบบโรงเรียน นอกจากจะจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนนักศึกษา ซึ่งเป็นบทบาทหลักแล้ว ควรจัดกิจกรรมการศึกษาอื่น ๆ เช่น การศึกษานอกระบบ หรือ การศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อบริการชุมชนด้วย ได้แก่ จัดการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไปภาคนอกเวลาในสาขาวิชาต่าง ๆ ตามความเชี่ยวชาญของสถาบัน กิจกรรมเผยแพร่ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร แก่ประชาชนทั่วไปด้วย

หน่วยงานการศึกษานอกระบบพยายามจัดกิจกรรมให้หลากหลายยิ่งขึ้นตามความต้องการของชุมชน หน่วยงานที่ให้ความรู้ทั่วไป ในลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัยอาจวางแผนจัดกิจกรรมให้กว้างขวาง หลากหลายประเภท ให้เข้าถึงประชาชนมากยิ่งขึ้น

- 3) แต่ละสถานศึกษา หน่วยงาน องค์กร แหล่งการเรียนรู้ ที่มีหน้าที่จัดการศึกษา ควรหาวิธีการที่หลากหลายในการจัดการศึกษา เช่น การจัดการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาทางไกลโดยใช้สื่อประเภทต่าง ๆ การใช้วิทยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นต้น

- 4) แต่ละสถานศึกษา หน่วยงาน องค์กร แหล่งการเรียนรู้ ภายในชุมชน ควรประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษา เช่น จัดกิจกรรมการศึกษาร่วมกัน สนับสนุนกันในด้าน วิทยากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ แนวความคิด จะทำให้แต่ละสถาบัน/หน่วยงานจัดการศึกษา ได้หลากหลายมากขึ้น ทั้งในแง่เนื้อหา และในแง่วิธีการ อาจจัดทำเป็นเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ (รายละเอียดในข้อ 6)

5.2 ด้านความยืดหยุ่น เปิดกว้างและเข้าถึงได้ง่าย จากการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในหลายประเทศพบว่า กฎเกณฑ์ ระเบียบ ขั้นตอนบางอย่างของสถานศึกษา เป็นอุปสรรคขวางกั้นโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน ทำให้บุคคลเพียงบางกลุ่มบางพวกเท่านั้น ที่ได้รับโอกาสการศึกษา ทำให้ประชาชนเกิดความคิดว่าสถาบันการศึกษา ไม่เปิดกว้างสำหรับประชาชนทั่วไปเข้าถึงได้ยากมาก เป็นสถานที่สำหรับบุคคลบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งก็ขัดต่อหลักการของการศึกษาตลอดชีวิต เพราะฉะนั้นประเทศต่าง ๆ จึงได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตว่าจะต้องมีการปรับปรุง ระเบียบให้ยืดหยุ่น ลดขั้นตอนที่ซับซ้อนยุ่งยากลง เพื่อเปิดโอกาสและอำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุด

สำหรับประเทศไทยนั้น ยังคงพบปัญหาคล้ายคลึงกับประเทศอื่น ๆ ดังกล่าวมาแล้ว แนวทางที่จะทำให้การศึกษายืดหยุ่น เปิดกว้าง เข้าถึงได้ง่ายอาจทำได้โดย

- 1) ปรับกฎเกณฑ์ ระเบียบ ลดขั้นตอนการดำเนินงานที่ซับซ้อน ของสถาบัน/หน่วยงานที่จัดการศึกษาให้มีความยืดหยุ่น ในด้านการรับเข้าเรียน วิธีการเรียน สถานที่เรียน และ ระยะเวลาเรียน

- 2) สถาบันการศึกษาที่ค่อนข้างจะมีกฎ ระเบียบ ในการจัดการศึกษาตายตัวคือ สถาบันการศึกษาในระบบ เพราะฉะนั้นสถาบันการศึกษาในระบบอาจปรับกฎ ระเบียบให้ยืดหยุ่น ในส่วนของกิจกรรมการศึกษาที่จัดบริการให้แก่ประชาชนทั่วไป จัดให้มีวิธีการเรียนรู้หลากหลายวิธี ให้ผู้เรียนเลือกได้ตามความสะดวก เปิดสอนหลายช่วงเวลา ให้ผู้เรียนเลือกสถานที่ได้ เช่น มาเรียนที่สถาบันหรือจะเรียนที่บ้านก็ได้ นอกจากนี้ การเปิดโปรแกรมหรือหลักสูตรให้แก่ประชาชน หลายกลุ่ม เช่น หลายกลุ่มอายุ กลุ่มอาชีพ กลุ่มพื้นฐาน ความรู้ ก็จะช่วยให้อาณาการศึกษาในระบบเปิดกว้าง ประชาชนเข้าถึงได้มากขึ้น
  - 3) สถาบัน/หน่วยงาน/องค์กรที่จัดการศึกษานอกระบบ และหรือการศึกษาตามอัธยาศัย ส่วนใหญ่จะมีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎระเบียบต่าง ๆ อยู่แล้ว แต่อาจจะเพิ่มในเรื่องการให้วิธีการเรียนรู้ ให้ความรู้ที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนเลือกได้มากขึ้น จัดกิจกรรมในหลายช่วงเวลาให้ผู้เรียนเลือกได้ตามความพร้อม จัดบริการที่ใกล้ชิดหรือเข้าถึงตัวผู้เรียนมากขึ้น เช่น จัดบริการในหมู่บ้าน ในระดับตำบล จัดบริการอย่างต่อเนื่องให้ประชาชนรู้สึกว่าจะเรียนเมื่อใดก็ได้ และสถานที่ที่จะศึกษาหาความรู้ก็อยู่ใกล้ตัว ถ้าผู้จัดการศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้หลากหลาย ยืดหยุ่น เปิดกว้าง เข้าถึงได้ง่าย ก็จะช่วยให้มีผู้กลับมาสู่วงจรการศึกษาเพิ่มมากขึ้น แม้แต่ผู้ที่ห่างไกลการศึกษาไปนาน ซึ่งก็คือหลักการของการศึกษาตลอดชีวิต
6. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและสร้างเครือข่าย

การเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การเป็นชุมชน หรือเมืองแห่งการเรียนรู้

การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้นี้มีความสัมพันธ์กับหัวข้อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในชุมชนนั่นเอง เพราะในชุมชนมีหน่วยงานองค์กร และกลุ่มบุคคลหลายกลุ่มหลายแห่งที่สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนได้ ถ้าทุกฝ่ายร่วมมือชุมชนจะมีแหล่งการเรียนรู้ที่กว้างขวาง ในหลายประเทศ เช่น ประเทศสหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา ผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตมีความเห็นว่าชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งของการศึกษาตลอดชีวิต การเรียนรู้ในชุมชนมีทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ หน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชน องค์กรท้องถิ่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สมาคม มูลนิธิ และบ้าน แต่ละแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้จะทำหน้าที่ของตนและพยายามจัดบริการให้เอื้อต่อการศึกษาตลอดชีวิต เช่น สถานศึกษาในระบบโรงเรียน นอกจากจัดการศึกษาให้แก่นักเรียนแล้วยังเปิดหลักสูตรสำหรับประชาชนทั่วไป เป็นแหล่งบริการ ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน และเชื่อมโยงกับแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ แหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชนจะเชื่อมโยงกัน ประสานงานกัน สนับสนุนกันเพื่อให้บริการแก่ชุมชนในประเทศสหราชอาณาจักรนั้นได้พัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้หรือเมืองแห่งการเรียนรู้ขึ้นหลายเมืองแล้ว เช่น เมืองเซฟฟิลด์ เบอร์มิงแฮม ฯลฯ ถึงแม้ว่าเป็นการดำเนินงานที่ต้องใช้เวลา เมืองแห่งการเรียนรู้ประกอบไปด้วยชุมชนแห่งการเรียนรู้หลาย ๆ แห่ง แต่ละชุมชนอาจมีจุดเด่นจุดอ่อนแตกต่างกันแต่ก็เชื่อมโยงกัน ร่วมมือกันในการจัดการศึกษา ตลอดชีวิต มีการแบ่งปันทรัพยากรช่วยเหลือกันในการจัดกิจกรรมการศึกษาแก่ชุมชน ในสหรัฐอเมริกาก็มีลักษณะคล้าย ๆ กันนี้ โดยเน้นแนวทางการจัดการศึกษาในแต่ละชุมชนเป็นแบบ Community - based education

คนในชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนร่วมกันวางแผนดำเนินการแก้ไขโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ช่วยระดมทุนเพื่อช่วยกันจัดการศึกษาแก่ชุมชน เช่น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ซิลิคอนแวลลีย์

สำหรับประเทศไทยนั้น การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนนับเป็นสิ่งจำเป็นเพราะจะเป็นการช่วยขยายโอกาสทางการศึกษาให้เท่าเทียมและทั่วถึง ข้อเสนอแนะในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้สำหรับประเทศไทย มีดังนี้

1. มีการจัดตั้งกรรมการการศึกษาตลอดชีวิตระดับชุมชน (เช่นเดียวกับสมัชชาการศึกษาตลอดชีวิตระดับชุมชนของประเศสหราชอาณาจักร) ประกอบไปด้วยตัวแทนของแหล่งเรียนรู้ทุกแห่งและผู้แทนของประชาชน (รายละเอียดดังกล่าวแล้วในข้อ 2 กำหนดองค์กรรับผิดชอบและกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการ)

2. กรรมการการศึกษาตลอดชีวิตวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการของชุมชน และวางแผนแก้ปัญหาและพัฒนาการศึกษาของชุมชนโดยอาศัยแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ โดยวางแผนที่จะพัฒนาแหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติม

3. กรรมการสำรวจว่าในชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้โดยอยู่บ้างและหน่วยงานหรือองค์กรใดที่จะทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ได้แต่ยังไม่ได้ทำเต็มรูปแบบ ก็ควรส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ขึ้นมาใหม่ เพื่อจะร่วมกันจัดการศึกษาให้เป็นไปตามแผน

4. กำหนดบทบาทของแหล่งเรียนรู้แต่ละแห่งให้ชัดเจน โดยให้ทำหน้าที่หลักตามปกติ แต่ให้อี้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเสริมบทบาทหน้าที่อื่นอีกบางส่วนตามศักยภาพที่จะทำได้ เพื่อช่วยให้เกิดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตมากขึ้น บทบาทที่กำหนดขึ้นนี้ต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนตามที่กรรมการวิเคราะห์ไว้ในข้อ 2

5. พัฒนาคณาจารย์ของแต่ละแห่งเรียนรู้ เพื่อให้เข้าใจบทบาท และสามารถจัดกิจกรรมตามบทบาทที่กำหนดได้

6. คณะกรรมการทำการติดตามและสนับสนุน ให้ทุกแห่งเรียนรู้จัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องไม่หยุดชะงักและประกันว่าทุกคนในชุมชนจะเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างเสมอภาคกัน

7. แหล่งการเรียนรู้ที่จะเป็นไปได้ในชุมชนของไทย เช่น ในระดับตำบล นอกเหนือจากโรงเรียนประถม/มัธยมแล้ว ก็มีหน่วยจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน องค์กรบริหารส่วนตำบล วัด/มัสยิด/โบสถ์ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สถานีนอนามัย ห้องสมุด สหกรณ์หมู่บ้าน (ถ้ามี) กลุ่มต่าง ๆ ในปัจจุบัน (เช่นกลุ่มแม่บ้าน) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ครอบครั้ว ฯลฯ

เครือข่ายการเรียนรู้

เพื่อให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและกิจกรรมเหล่านี้ จัดได้ทั่วถึงและใกล้ชิดประชาชนในทุกพื้นที่ควรมีการเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้เข้าด้วยกันให้เป็นเครือข่าย ดังเช่นในหลาย ๆ ประเทศ และเครือข่ายการเรียนรู้ควรจะเกิดขึ้นในทุกระดับตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับชาติ ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาเครือข่ายเรียนรู้มีดังนี้

1. เครือข่ายการเรียนรู้ภายในชุมชน เชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ทุกแห่งภายในชุมชนเข้าด้วยกันให้เป็นเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือสนับสนุนกันและใช้ทรัพยากรร่วมกันในการจัดกิจกรรมการศึกษา เพื่อให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

2. เครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชน เชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ระหว่างชุมชนเข้าด้วยกันหลาย ๆ ชุมชน เพื่อให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้

3. แหล่งการเรียนรู้ระดับเขตพื้นที่การศึกษา เชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ระหว่างเมืองเข้าด้วยกัน

4. แหล่งการเรียนรู้ระดับชาติ เชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ระหว่าง เขตพื้นที่การศึกษาเข้าด้วยกัน

ในอนาคต แหล่งการเรียนรู้ทุกระดับควรจะเชื่อมโยงกันได้หมด ในการเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้เข้าด้วยกันนั้นจะเป็นไปได้สะดวกในอนาคตเมื่อทุกหน่วยงานมีการใช้คอมพิวเตอร์กันอย่างกว้างขวาง จนสามารถใช้คอมพิวเตอร์เชื่อม บ้าน ที่ทำงาน โรงเรียน และแหล่งความรู้ต่าง ๆ เข้าถึงกันได้ทั้งหมด

สิ่งที่ประเทศไทยควรทำในขณะนี้ ก็คือ ควรจะมีการศึกษาวิจัย ในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา เพื่อทดลองพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ขึ้น โดยอาจจะเลือกจากชุมชนที่สมัครใจหรือชุมชนที่มีความพร้อม ให้ทดลองนำข้อเสนอแนะข้างต้นไปสู่การวิจัยและพัฒนาเพื่อจะขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นต่อไป (การวิจัยเรื่องนี้อาจจะทำร่วมกับข้อ 4 “การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต”) นอกจากนั้น อาจมีการวิจัยสำหรับแหล่งการเรียนรู้แต่ละแห่ง เช่น ระบบห้องสมุดที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ สวนพฤกษศาสตร์กับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

7. พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต

จากการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของหลาย ๆ ประเทศ พบว่า ทุกประเทศได้ตระหนักถึงความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เทคโนโลยีจะช่วยให้ผู้ที่อยู่ห่างไกลสถานศึกษา/แหล่งการเรียนรู้และผู้ที่มิภาระหน้าที่การงานได้ศึกษา ช่วยให้ผู้ที่ต้องการเรียนรู้สามารถเรียนรู้ได้ ทุกช่วงเวลา ทุกช่วงอายุ เมื่อต้องการหรือเมื่อมีความพร้อม นอกจากนั้น เทคโนโลยีในปัจจุบันนี้ยังทำให้ผู้เรียนทุกภูมิภาคของโลกได้รับความรู้ ข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วทั่วถึง เป็นโลกไร้พรมแดน เพราะฉะนั้น

ทุกประเทศจึงส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีอย่างแพร่หลาย ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ ซีดีรอม อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ในแต่ละประเทศได้จัดตั้งหน่วยงานสำหรับพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

สำหรับประเทศไทยนั้นได้ตระหนักถึงความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเช่นกัน เพราะเพียงแค่อุบัติการณ์การศึกษาและแหล่งการเรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ คงไม่พอเพียงที่จะช่วยให้เกิดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้ เทคโนโลยีจะต้องเข้ามามีบทบาทมาก โดยเฉพาะในยุคที่สภาพสังคมสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และประชาชนมีภาระมากมายเช่นนี้ ดังนั้น สิ่งที่ควรดำเนินการก็คือ

1. ส่งเสริมให้มีการใช้สื่อและเทคโนโลยีที่หลากหลายอย่างคุ้มค่าในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งสื่อโสตทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ สื่อพื้นบ้าน และนำสื่อที่ทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต มาใช้เพื่อการศึกษามากขึ้น การใช้สื่อและเทคโนโลยีประเภทต่างๆ ใช้ได้หลายแนวทาง ดังนี้

- ใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอน
- จัดการศึกษาโดยวิธีทางไกลเพื่อให้ผู้ที่ต้องการศึกษาแต่อยู่ห่างไกลหรือไม่มีเวลามาเรียน สามารถเรียนด้วยตนเองในเวลาใดและสถานที่ใดก็ได้

- ใช้สื่อในการเผยแพร่ความรู้ทั่ว ๆ ไป ในลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อผู้ที่สนใจสามารถเรียนรู้ได้เมื่อต้องการ เรียนรู้ได้ตลอดเวลา ตลอดชีวิต เน้นการใช้สื่อมวลชนเพื่อการศึกษา

2. ควรให้มีสื่อประเภทต่าง ๆ แพร่หลายอยู่ในชุมชนตลอดเวลา เพื่อประชาชนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่ายและสะดวก

3. รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ ควรเพิ่ม

ช่องทางหรือช่วงเวลาสำหรับรายการเพื่อการศึกษา หรือรายการบันเทิงที่มีสาระบ้าง เพื่อให้ความรู้มากขึ้น

4. นำสื่อและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเข้ามาใช้ในการให้ความรู้ให้ข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะคอมพิวเตอร์ เพื่อเชื่อมโยงกับแหล่งความรู้ต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยระบบอินเทอร์เน็ต

5. สร้างระบบโครงข่ายสารสนเทศแห่งชาติ ที่ให้มีการเชื่อมโยงกันได้กับเครือข่ายสารสนเทศทุกระดับจนถึงระดับท้องถิ่น เพื่อให้สถานการศึกษา หน่วยงาน องค์กร และประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งแหล่งความรู้ได้อย่างกว้างขวาง

6. อบรมให้ความรู้แก่บุคลากรของหน่วยงานจัดการศึกษาและประชาชนผู้รับการศึกษา ให้มีความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า เช่น คอมพิวเตอร์ ภาษาอังกฤษ เพื่อให้สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ได้

7. อาจจัดตั้งศูนย์มัลติมีเดียแห่งชาติทำหน้าที่ผลิตสื่อให้แก่สถานการศึกษา โดยความร่วมมือของสถานการศึกษา ทำหน้าที่วิจัยพัฒนาเพื่อผลิตสื่อที่เหมาะสม ทำหน้าที่ในการสร้างระบบเครือข่ายสื่อแห่งชาติ

8. กำหนดมาตรการที่ประกันว่าประชาชนจะสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ต้องการ โดยผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ รวมทั้งการเข้าถึงแหล่งความรู้ได้อย่างสะดวกใกล้ตัว ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่

9. กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาและการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาโดยเฉพาะ

ดังนั้น ประเทศไทยควรทำการศึกษาเพื่อทดลองจัดสร้างระบบโครงข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแห่งชาติ หรือการพัฒนา ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศกลาง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จัดสร้างเครือข่ายสื่อการเรียนรู้แห่งชาติ

นอกจากจะมีการผลิตและการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างกว้างขวางทั้งโดยสถาบันการศึกษา หรือแหล่งการเรียนรู้ และโดยศูนย์สื่อฯ ในระดับชาติ และระดับท้องถิ่นแล้ว ในหลายประเทศยังจัดสร้างระบบเครือข่ายสื่อ และเทคโนโลยี ซึ่งเรียกชื่อต่าง ๆ กัน เช่น ประเทศสหราชอาณาจักร เรียก “โครงข่ายแห่งชาติเพื่อการเรียนรู้” ประเทศเกาหลีเรียก “เครือข่ายแห่งชาติเพื่อการศึกษา” จากแนวทางที่ดำเนินการในประเทศต่าง ๆ สามารถเสนอแนะแก่ประเทศไทยได้ ดังนี้

ประเทศไทยควรที่จะจัดให้มีโครงข่ายแห่งชาติเพื่อการเรียนรู้ เช่นเดียวกันหรืออาจจะใช้ชื่อว่า “เครือข่ายเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต”

เครือข่ายเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตนี้ จะเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและกระจายบริการทางด้านโทรคมนาคมและเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ทุกแหล่งในชุมชน นอกชุมชน ทั้งระดับเขตพื้นที่ ระดับประเทศ ให้เชื่อมโยงกันทั้งหมด โดยจะเชื่อมโยงโรงเรียน สถานศึกษา ศูนย์การเรียน สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่ให้บริการการศึกษา ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ แหล่งการเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ฯลฯ เข้ากับระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งจะ使得ทุกคนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ทั้งหมด ประโยชน์ของเครือข่ายเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตมีดังนี้

- ผู้เรียนที่ไม่มีเวลาไปเข้าชั้นเรียนจะเรียนด้วยตนเองอยู่ที่บ้านได้ สามารถร่วมทดลองวิทยาศาสตร์ทางไกล หรือเรียนวิชาต่าง ๆ พร้อมกับนักเรียนโรงเรียนอื่นได้ นักเรียนจะเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้ทั้งหมด เพื่อค้นคว้าข้อมูล ในประเทศสหราชอาณาจักร พบว่า นักเรียนจะมีความตั้งใจ และกระตือรือร้น เพราะได้ติดต่อกับเพื่อนโรงเรียนอื่น ๆ

รู้ว่าเพื่อนในโรงเรียนอื่น ๆ เป็นอย่างไร ทำให้ตนมีความพยายามมากขึ้น

- ช่วยสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา ทุกคนเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้
- ครูจะได้รับความรู้เพิ่มเติมจากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับหลักสูตรวิธีสอน ฯลฯ ที่จะนำมาพัฒนาการเรียนการสอนได้
- ผู้ปกครองจะได้รับความรู้เพื่อจะช่วยสนับสนุนการเรียนของลูกหลานได้และตัวผู้ปกครองจะศึกษาเองก็ได้ พร้อมทั้งจะได้ทราบความเคลื่อนไหวของโรงเรียน
- คณะกรรมการโรงเรียนจะได้รับทราบรายงานความก้าวหน้าของโรงเรียน
- ประชาชนทั่วไปจะสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้ สามารถแสวงหาความรู้ได้ตลอดเวลาไม่ว่าจะจากห้องสมุด จากสถาบันการศึกษา หรือจากแหล่งความรู้ประเภทอื่น
- บุคลากรของแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ เช่น บรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ จะได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารเพื่อนำมาพัฒนาการจัดบริการของตนได้

ประเด็นสำคัญ คือ เครือข่ายต้องสร้างความเสมอภาคให้ทุกโรงเรียนทุกหน่วยงาน ทุกแหล่งความรู้และทุกคนเข้าถึงได้

หน่วยงานที่จะรับผิดชอบในการจัดสร้างเครือข่ายนี้ อาจจะเป็นสถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานกลาง ตามมาตรา 69 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

8. พัฒนาครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิต

ในระบบของการศึกษาตลอดชีวิตนั้นผู้ที่จัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ มิได้จำกัดแต่เฉพาะครูอาจารย์เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมบุคคล

กลุ่มอื่น ๆ ที่สามารถมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้ ได้แก่ พ่อแม่ เพื่อน เพื่อนร่วมงาน หัวหน้างาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ สนามกีฬา ฯลฯ ในสหรัฐอเมริกาได้กล่าวถึงผู้จัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่าสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ **กลุ่มที่ 1 นักการศึกษาอาชีพ** คือ ผู้ที่ได้ศึกษาฝึกอบรมเพื่อจะมาเป็นครูหรือนักการศึกษาโดยตรง **กลุ่มที่ 2 นักการศึกษาชีวิต** ได้แก่ ผู้ที่ไม่เคยศึกษาหรืออบรมเพื่อเป็นครูมาเลย ได้แก่ บุคลากรในแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ไม่ใช่สถานศึกษา ผู้รู้ในท้องถิ่น พ่อแม่ ฯลฯ ดังนั้น การฝึกอบรมหรือการพัฒนาครูและบุคลากรเหล่านี้ต้องคำนึงถึงพื้นฐานดังกล่าวด้วย อย่างไรก็ตาม การพัฒนาครูหรือบุคลากรทางการศึกษาเพื่อจัดการศึกษาตามแนวการศึกษาตลอดชีวิตนั้นจะต้องฝึกให้ครูและบุคลากรเหล่านี้เป็นครูการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับประเทศสหราชอาณาจักรเน้นว่าบุคลากรที่ทำงานการศึกษาตลอดชีวิตต้องมีทักษะสูงสุดในการกระตุ้นปลูกฝังอุปนิสัยใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต บุคลากรต้องได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต บทบาทภาระหน้าที่ของตน การส่งเสริมให้ประชาชนเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิต การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศรูปแบบใหม่ และที่สำคัญบุคลากรเหล่านี้ต้องเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตด้วย

เมื่อประยุกต์แนวคิดดังกล่าวมาใช้กับประเทศไทยนั้น อาจแบ่งครูและผู้ที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มครู อาจารย์ บุคลากรที่อยู่ในสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่จัดการศึกษา (กลุ่มนี้เคยได้รับการฝึกอบรมเป็นครูอาชีพมาก่อน)

กลุ่มที่ 2 กลุ่มบุคลากรที่อยู่ในหน่วยงานหรือแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ (กลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะไม่ได้รับการฝึกอบรมการเป็นครูหรือการจัดการศึกษามาก่อน)

กลุ่มที่ 3 กลุ่มบุคคลที่ไม่ได้สังกัดหน่วยงานหรือองค์กรใด เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้มีความรู้ในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ไม่เคยได้รับการอบรมการจัดการศึกษา)

กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 อาจดำเนินการให้ความรู้ และการอบรมในเรื่องต่อไปนี้เพื่อให้เป็นครูการศึกษาตลอดชีวิต

- 1) หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเห็นภาพรวมว่าการศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยการศึกษาทุกรูปแบบ
- 2) การประยุกต์หลักการของการศึกษาตลอดชีวิตมาใช้ในการจัดการศึกษาในความรับผิดชอบของสถานศึกษาหรือแหล่งการเรียนรู้ของตน
- 3) เรื่องการจัดเนื้อหาหลักสูตรให้เป็นไปตามแนวทางหลักสูตรที่ปฏิรูปเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตตามที่กล่าวแล้ว
- 4) การจัดกระบวนการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการเรียนการสอนที่ได้กล่าวไว้แล้ว
- 5) การกระตุ้นจูงใจกลุ่มเป้าหมายให้ต้องการเรียนรู้ ให้มีนิสัยใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
- 6) การให้การแนะแนวให้คำปรึกษา ให้กลุ่มเป้าหมายสนใจและตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม
- 7) การใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ในการสืบค้นข้อมูล
- 8) การทำให้แหล่งการเรียนรู้ของตนเป็นแหล่งบริการการศึกษาตลอดชีวิตที่เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน
- 9) ความรู้ด้านทักษะในการประเมินผลและการวิจัย การพัฒนาบุคลากรและครูการศึกษาตลอดชีวิตทั้ง 2 กลุ่มนี้

อาจดำเนินการโดยให้คณะกรรมการการศึกษาตลอดชีวิตระดับเขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้จัดฝึกอบรมโดยความร่วมมือของแหล่งการเรียนรู้ที่บุคลากรสังกัดด้วย ในระยะเริ่มแรกหลังจากครูและบุคลากรมาปฏิบัติจริงแล้วควรมีการติดตามและพัฒนาเป็นระยะ ๆ การพัฒนาต่อเนื่องในช่วงหลัง ๆ อาจจะใช้หลายวิธี เช่น อาจอบรมเป็นครั้งคราว การให้ศึกษาด้วยตนเองจากสื่อโดยวิธีทางไกล การศึกษาดูงาน เน้นการฝึกอบรมในงานและการฝึกปฏิบัติจริง

ส่วนกลุ่มที่ 3 ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้มีความรู้ในการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเป้าหมายปลายทางก็ควรฝึกให้เป็นครูตลอดชีวิตด้วยเช่นกัน ควรให้ความรู้ต่อไปนี้

ผู้รับผิดชอบในการให้ความรู้ ให้การอบรม ควรจะเป็นกรรมการการศึกษาตลอดชีวิตระดับเขตพื้นที่การศึกษา ร่วมมือกับสถานศึกษา หรือหน่วยงานที่จัดการศึกษาในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ

เนื้อหาที่ให้ ควรจะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต การให้เข้าใจบทบาทที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต สิ่งที่ควรจะเน้นมากอีกประการหนึ่ง คือ วิธีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์แก่กลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีการ ควรมีการให้ความรู้ คำแนะนำ โดยฝึกจากวิทยากรโดยตรง การดูตัวอย่างจริง การฝึกปฏิบัติ การฝึกอบรม กลุ่มนี้ค่อนข้างจะต่างจากกลุ่ม 1 และ 2 วิทยากรต้องฝึกอย่างใกล้ชิด เพราะในสภาพของสังคมไทยส่วนใหญ่กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่ไม่คุ้นเคยกับการศึกษา เป็นผู้ประกอบอาชีพการงาน (โดยเฉพาะเกษตรกร) เป็นส่วนใหญ่

ดังนั้น สิ่งที่ยังดำเนินการ ก็คือ นำข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้ไปเป็นแนวทางในการทำการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรและหารูปแบบวิธีการในการพัฒนาบุคลากรทั้ง 3 กลุ่มให้เป็นครูการศึกษาตลอดชีวิต

9. ปฏิรูปเนื้อหาหลักสูตร

จากการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านเนื้อหาที่ควรจัดให้กลุ่มเป้าหมายได้ศึกษานั้น สามารถนำแนวทางมาประยุกต์สำหรับประเทศไทยได้ดังนี้

เนื้อหาหลักสูตรที่จะจัดให้แก่ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายควรประกอบด้วย เนื้อหาใน 5 กลุ่มหลัก ๆ คือ

กลุ่มที่ 1 ส่วนที่เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ทักษะในการอ่าน การเขียน การคิด คำนวณ การติดต่อสื่อสาร การใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีในการแสวงหาความรู้ การวิเคราะห์เลือกรับข้อมูลข่าวสาร หลักสูตรในกลุ่มนี้ อาจเรียกว่า การศึกษาพื้นฐาน ก็ได้

กลุ่มที่ 2 ความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับตัวเอง เกี่ยวกับสังคม ความรับผิดชอบ การวิเคราะห์สถานการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ การเผชิญปัญหา การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และนันทนาการ

กลุ่มที่ 3 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย ความภูมิใจในชาติ หน้าที่พลเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตย คุณธรรมจริยธรรม ศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม ลิทธิมนุษยชน

กลุ่มที่ 4 ความรู้และทักษะในการทำงาน ในการประกอบอาชีพ การสร้างงานด้วยตนเอง การสร้างอาชีพให้สอดคล้องกับของท้องถิ่น

กลุ่มที่ 5 ความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ลิขสิทธิ์ทางปัญญา

การให้เนื้อหาแก่ผู้เรียนนั้นควรให้เรียนจากสถานการณ์จริงในสังคม (โดยใช้เนื้อหาจากกลุ่มข้างต้น) เป็นแบบการเรียนรู้จากปัญหา (Problem Oriented) มากกว่าการเรียนรู้ในเนื้อหา (Content Oriented)

หลักสูตรในระบบโรงเรียนควรให้ความรู้และพัฒนาทักษะที่จะเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเด็กต่อไป ให้วิธีการแสวงหาความรู้ รวมทั้งการปลูกฝังนิสัยรักการเรียนรู้ ส่วนหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนนอกจากจะให้ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานต่อการดำเนินชีวิตแล้ว ยังให้การศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน นันทนาการ และวัฒนธรรม

หลักสูตรสำหรับผู้ที่พ้นวัยเรียนไปแล้ว ควรจะเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ การนำความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการดำเนินชีวิต ให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมดังที่สหรัฐอเมริกาเรียกว่าหลักสูตรชีวิต (Life Curriculum)

ในการปฏิรูปหลักสูตรนั้นหน่วยงานกลางในระดับกระทรวงอาจกำหนดเป็นกรอบกว้าง ๆ ให้ความ **หลักสูตรที่เป็นแกนกลาง** ซึ่งผู้เรียนควรจะต้องเรียนรู้นั้นประกอบไปด้วยเนื้อหาวิชาและทักษะใดบ้าง จึงจะได้ความรู้ครอบคลุมทั้ง 5 กลุ่มดังกล่าว ซึ่งผู้เรียนทั่วประเทศควรจะได้เรียนเหมือนกัน เพราะเป็นความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต และในการแสวงหาความรู้ต่อไป ส่วนรายละเอียดปลีกย่อย หรือ ตัวอย่างต่าง ๆ ให้สถานศึกษาหรือแหล่งการเรียนรู้ไปเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับท้องถิ่นของตนเอง หลักสูตรอีกส่วนหนึ่งเป็น **หลักสูตรท้องถิ่น** ควรกระจายอำนาจให้สถานศึกษาหรือแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งคณะกรรมการของสถานศึกษาหรือแหล่งเรียนรู้เป็นผู้กำหนดหลักสูตรและกำหนดรายละเอียดเองเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นให้มากที่สุด

ทุกสถานศึกษาและทุกแหล่งการเรียนรู้ทั้งการศึกษาในระบบนอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย จะต้องจัดเนื้อหาให้เอื้อต่อเนื้อหาหลักสูตรใน 2 กลุ่มข้างต้น ถึงแม้บางแหล่งการเรียนรู้ เช่น การศึกษาตามอัธยาศัย อาจจะได้เพียงบางส่วนก็ตาม

10. ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งประทานแก่ พลกนิกรชาวไทยเนื่องในวโรกาสที่พระองค์ทรงมีพระชนมายุครบ 72 ชันษา พระราชทานเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2542 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาสรุปได้ว่า ควรเน้นที่การฝึกปฏิบัติให้ทำได้ปฏิบัติได้ ซึ่งพระราชดำรัสนี้สอดคล้องกันกับแนวปฏิรูปการเรียนรู้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และสอดคล้องกับแนวปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในหลายประเทศทั้งสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ฯลฯ ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้เพื่อการศึกษาตลอดชีวิตของไทยควรจะ

- 1) จัดการเรียนการสอนที่ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหาวิชา แต่ควรจะเปลี่ยนแนวจากการถ่ายทอดความรู้ หรือการสอนมาเป็นการเรียน ทั้งผู้เรียนและผู้สอนต้องเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน โดยไม่เน้นที่เนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลาง แต่จะเน้นที่ตัวผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
- 2) จะต้องสนองตอบความต้องการของผู้เรียนและความแตกต่างของผู้เรียน ผู้เรียนแต่ละคนอาจมีวิธีเรียนรู้แตกต่างกัน ครูเป็นเพียงผู้แนะนำผู้ช่วยให้เกิดการเรียนรู้
- 3) ต้องฝึกให้ผู้เรียนฝึกจริง ปฏิบัติจริงในชุมชน ให้รู้จักนำความรู้มาประยุกต์ใช้ต้องฝึกให้รู้จักคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา
- 4) ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ ให้เรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ครูต้องมองผู้เรียนว่ามีศักยภาพในการเรียนรู้ และต้องส่งเสริมให้เขาได้พัฒนาอย่างเต็มที่ ฝึกให้มีนิสัยใฝ่รู้ ให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต
- 5) นำสื่อและเทคโนโลยีประเภทต่าง ๆ เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัยมาใช้ในการเรียนการสอน

ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การสอนในชั้นเรียน การสอนแบบทางไกล การเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อที่บ้านหรือที่ทำงาน และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศ เพื่อให้ประชาชนทุกคนเข้าถึงโอกาสในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดชีวิต

การจะปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ได้ต้องปรับวิสัยทัศน์ของครูหรือผู้สอนให้เปลี่ยนแนวปฏิบัติจากเดิมมาเป็นแนวใหม่ ต้องมีการอบรมพัฒนาครูใหม่ พัฒนาผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทั้งหมด ต้องปรับทรัพยากรภายในสถานศึกษาและภายนอกให้เอื้ออำนวยต่อกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ เช่น ห้องสมุด แหล่งข้อมูล ห้องศึกษาค้นคว้า เครือข่ายแหล่งความรู้ และต้องขอความร่วมมือจากชุมชนและแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ให้ช่วยเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

11. การวัดผล ประเมินผล การเทียบโอนผลการเรียนรู้และการสะสมหน่วยกิต

จากการศึกษาการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศต่าง ๆ พบว่า ในส่วนของการวัดและประเมินผลนั้นมีจุดเน้นอยู่ที่การวัดและประเมินความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง มิได้เน้นที่การประเมินเมื่อเรียนจบหลักสูตร นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้จัดทำแนวทางการวัดผลหรือการตีค่าความรู้หรือประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาตามอรรถาัยออกมาเป็นหน่วยกิตหรือเป็นผลการเรียนด้วย เพื่อจะเชื่อมโยงการศึกษาทุกรูปแบบเข้ากันได้ เทียบโอนหน่วยกิตได้ และสนับสนุนให้มีการเรียนแบบสะสมหน่วยกิตได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

เมื่อวิเคราะห์แนวทางดังกล่าวมาใช้กับบริบทของประเทศไทย อาจดำเนินการได้ดังนี้

1. ปรับระบบการวัดผลประเมินผลการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบให้เป็นการวัดและการประเมินตามสภาพจริง และควรทำการประเมินพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน ตลอดระยะเวลาเรียน ไม่ใช่ประเมินเพียงครั้งสุดท้ายเท่านั้น)

นอกจากนั้น ควรมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ใช้ในการทำงานกับครอบครัวหรือชุมชนด้วย เช่น ทางด้าน คหกรรมศาสตร์ ทางด้านการดูแลผู้สูงอายุ ทางด้านการให้ข่าวสารกับชุมชน แล้วนำมาเทียบเป็นหน่วยกิตได้ (เช่น ในประเทศญี่ปุ่นเห็นว่าการกิจกรรมเช่นนี้จะ เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะจะทำให้บุคคลนำตนเองได้ และพึ่งตนเองได้ กิจกรรมเช่นนี้จะเทียบเป็นหน่วยกิตได้ และจะนำมาเป็นสิ่งที่พิจารณาในการสอบเข้าเรียนต่อหรือการสมัครเข้าทำงานได้)

2. ในส่วนของการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น ควรจะกำหนดกรอบในการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ให้เป็นหน่วยกิตด้วยเช่นกัน เพื่อที่ผู้มีความรู้และประสบการณ์จากการศึกษาตามอัธยาศัยจะสามารถเทียบเป็นหน่วยกิตและโอนเข้าศึกษาในระบบหรือนอกระบบได้

3. ควรกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติเรื่องการเทียบโอนผลการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบอย่างชัดเจน ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถเทียบโอนภายในรูปแบบเดียวกันได้ และระหว่างรูปแบบได้

4. ควรกำหนดนโยบายให้การเรียนหลังการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นการเรียนแบบสะสมหน่วยกิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ไม่ว่าจะกลุ่มเป้าหมายจะศึกษาในสถาบันการศึกษาใดหรือแหล่งการเรียนรู้ใด

5. ปกติในแต่ละรายวิชาในหลักสูตรนั้นเมื่อผู้เรียนเรียนจบรายวิชาแล้ว จะมีการประเมินผลและได้หน่วยกิตในวิชานั้น ๆ ไป แต่ถ้า

เป็นไปได้ในแต่ละรายวิชาอาจจะแบ่งเป็นหน่วยการเรียนรู้ย่อย ๆ เช่น 2 หรือ 3 หน่วยการเรียนรู้เมื่อผู้เรียนเรียนจบหน่วยการเรียนรู้หนึ่ง ๆ ก็จะได้หน่วยกิตสำหรับหน่วยเรียนนั้น ๆ แล้วให้ผู้เรียนสามารถสะสมหน่วยกิตไม่ว่าจะจากหน่วยการเรียนรู้ย่อย ๆ หรือจากทั้งรายวิชาไว้ได้ เมื่อมีความจำเป็นต้องหยุดพักการศึกษาก็ให้สามารถเก็บหน่วยกิตไว้ได้ โดยไม่มีการหมดอายุ และเมื่อพร้อมจะเรียนก็นำหน่วยกิตที่สะสมไว้มาใช้ รวมทั้งนำประสบการณ์ที่ได้จากการทำงาน การประกอบอาชีพมาเทียบโอน ก็จะได้หน่วยกิตเพิ่มขึ้น แล้วเรียนต่อไปจนได้หน่วยกิตครบตามที่กำหนดในหลักสูตร ก็จะรับประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรได้

จากข้อเสนอแนะดังกล่าวอาจมีการศึกษาวิจัยเพื่อหาเกณฑ์และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเทียบโอนหน่วยกิตของการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ และศึกษาเพื่อหาแนวทางการเรียนแบบสะสมหน่วยกิตตลอดชีวิต

12. การประกันคุณภาพ

จากการศึกษาแนวทางเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศต่าง ๆ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมและการจัดการศึกษาของไทยได้ดังนี้

1. ควรกำหนดนโยบายว่าจะต้องมีการประกันคุณภาพการศึกษาทุกรูปแบบซึ่งเป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต ไม่ว่าจะ เป็นหลักสูตรที่ให้ประกาศนียบัตร ปริญญาบัตร หรือไม่ก็ตาม

2. ควรมีหน่วยงานกลางในระดับประเทศที่รับผิดชอบเรื่อง การประกันคุณภาพการศึกษาตลอดชีวิต หน่วยงานกลางจะทำหน้าที่ในการ กำหนดเกณฑ์มาตรฐาน และวิธีการ เครื่องมือ มาตรฐานในการ ประเมินเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นแนวกว้าง ๆ ในระดับ ประเทศ จากนั้นให้มีหน่วยงานกลางในระดับเขตพื้นที่การศึกษา และ ระดับท้องถิ่นนำแนวทางมาสู่การปฏิบัติในพื้นที่อีกทีหนึ่ง

3. การประกันคุณภาพอาจจะกระทำใน 2 ลักษณะคือ การประกันคุณภาพที่ดำเนินการโดยหน่วยงานจากภายนอก และการประกันคุณภาพที่ดำเนินการโดยหน่วยงานเอง

4. การประกันคุณภาพจากหน่วยงานภายนอกของแต่ละสถานศึกษาหรือแต่ละแหล่งการเรียนรู้นั้น อาจดำเนินการโดยหน่วยงานกลางในระดับเขตพื้นที่การศึกษา

5. การประกันคุณภาพโดยหน่วยงานเอง ดำเนินการโดยผู้บริหารและบุคลากรของหน่วยงาน โดยอาจนำเอาหลักการจากหน่วยงานกลางมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานศึกษาของตน

6. ควรมีการฝึกอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรของแต่ละสถานศึกษาแต่ละแหล่งการเรียนรู้ให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการประกันคุณภาพและสามารถดำเนินการประกันคุณภาพในหน่วยงานของตนเองได้

7. การประกันคุณภาพควรจะดำเนินการในเรื่องหลัก ๆ ต่อไปนี้

- 1) คุณภาพของการบริหารการกระจายอำนาจ
- 2) คุณภาพของการให้บริการการศึกษาได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ประชาชนได้รับโอกาสเข้าถึงการศึกษาเท่าเทียมกัน
- 3) คุณภาพของการให้บริการการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง
- 4) คุณภาพของหลักสูตร
- 5) คุณภาพของสื่อเทคโนโลยีและเครือข่าย
- 6) คุณภาพกระบวนการถ่ายทอดความรู้
- 7) คุณภาพของการวัดประเมินผล
- 8) คุณภาพของบุคลากร
- 9) คุณภาพแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้

13. การให้ข้อมูลสารสนเทศ การแนะแนว และการให้คำปรึกษา

เป็นที่ยอมรับกันในประเทศต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาตามแนวทางของการศึกษาตลอดชีวิตว่าการแนะแนวการให้คำแนะนำปรึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การศึกษาตลอดชีวิตประสบผลสำเร็จ ในประเทศสหราชอาณาจักรได้มีการจัดสร้างเครือข่ายการให้คำแนะนำปรึกษาโดยเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ทุกแหล่ง แหล่งบริการทางด้านอาชีพ การฝึกอบรม ฯลฯ เข้ากับศูนย์การแนะแนวทุกระดับ ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับเมือง และระดับชาติ มีบริการที่เรียกว่า Learning Direct โดยประชาชนสามารถโทรศัพท์สายตรงเข้ามาใช้บริการแล้วศูนย์จะต่อสายไปยังแหล่งการเรียนรู้หรือแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยตรง เพื่อให้ข้อมูลหรือนัดหมายมาพบเพื่อให้คำแนะนำปรึกษาในรายละเอียดต่อไป นอกจากนี้ ในประเทศสหราชอาณาจักรยังมีการให้ความรู้ อบรมทักษะการแนะแนวการให้คำแนะนำปรึกษาแก่บุคลากรของแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ผู้แทนองค์กร และผู้แทนประชาชน เช่น ผู้นำชุมชน ผู้จัดการร้านค้าในชุมชน ผู้รู้ในชุมชน ฯลฯ เพื่อทำหน้าที่บริการแนะแนวเบื้องต้นแก่ประชาชนในชุมชนก่อนที่จะส่งต่อไปสู่นักแนะแนว

สำหรับในประเทศไทยนั้นคงต้องถือว่าการแนะแนวการให้คำแนะนำปรึกษาเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นอย่างมากในการจัดการศึกษาให้เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต เพราะกลุ่มเป้าหมายการศึกษาตลอดชีวิตของไทยนั้นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการศึกษามากกว่าครึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในชนบทไม่มีโอกาสเกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบหรือการศึกษานอกระบบอีกเลยหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตยังไม่มี การแสวงหาโอกาสทางการศึกษาเพิ่มเติมยังไม่มี ดังนั้น การให้ข้อมูลการแนะนำปรึกษาจึงจำเป็นอย่างยิ่ง และการแนะแนวนี้ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องไม่เฉพาะเพียงการช่วยให้ประชาชนเข้าสู่วงจรการศึกษาเพียงครั้งแรกเท่านั้น

การดำเนินงานอาจจะทำโดยจัดให้มีศูนย์บริการแนะแนวให้คำแนะนำปรึกษาในทุกระดับ ทั้งระดับกระทรวง ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับท้องถิ่นหรือชุมชน โดยศูนย์ในระดับกระทรวงจะทำหน้าที่ให้นโยบาย ให้แนวทางในการดำเนินงานสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ และจะเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ในระดับชาติ ศูนย์ในระดับเขตพื้นที่การศึกษาจะทำหน้าที่วางแผนกำหนดแนวทาง และจัดบริการสารสนเทศและแนะแนว จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนศูนย์แนะแนวในแต่ละชุมชน ศูนย์แนะแนวในระดับชุมชน (อาจดำเนินการโดยคณะกรรมการการศึกษาตลอดชีวิตท้องถิ่น) จะเชื่อมโยงกับแหล่งการเรียนรู้ทุกแหล่งในชุมชน โดยจะมีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ อยู่ระดับหนึ่ง เพื่อให้ข้อมูลเบื้องต้นแก่ผู้มาขอคำปรึกษาได้ ในกรณีที่ประชาชนต้องการข้อมูลหรือคำแนะนำที่ลึกซึ้ง อาจส่งต่อไปยังแหล่งการเรียนรู้แต่ละแห่ง ศูนย์ฯ ในระดับชุมชนจะสามารถเชื่อมโยงระหว่างกันได้และเชื่อมกับศูนย์ฯ ในระดับเขตพื้นที่การศึกษาได้ และในอนาคตก็จะสามารถโยงกับศูนย์ฯ ในระดับชาติได้ โดยนำสื่อและเทคโนโลยีทันสมัยมาใช้ในการสร้างเครือข่ายการแนะแนว การให้บริการการแนะแนวนั้นอาจจัดทำโดยผ่านสื่อหลากหลายประเภท และแนะแนวโดยนักแนะแนวหรือเจ้าหน้าที่ด้วย

บุคลากรของศูนย์แนะแนวควรได้รับความรู้ การอบรมเรื่องการแนะแนวโดยตรง นอกจากนี้ บุคลากรจากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ควรได้รับการอบรมให้ทำหน้าที่แนะแนวได้ด้วย

สิ่งที่ประเทศไทยควรดำเนินการ ก็คือ รมรณรงค์ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญของการแนะแนวที่มีต่อการศึกษตลอดชีวิต ทำการศึกษาหาแนวทางที่จะจัดสร้างศูนย์แนะแนว และสร้างเครือข่ายการแนะแนวเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในแต่ละระดับ หารูปแบบ

วิธีการแนะแนวที่จะเข้าถึงประโยชน์โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส และอาจศึกษาหามาตรการที่จะประกันว่าผู้ด้อยโอกาสจะได้รับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

14. การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต

จากการศึกษาแนวทางในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศต่าง ๆ จะพบว่า การวิจัยและการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่ทุกประเทศให้ความสำคัญโดยได้สอดแทรกไว้ในนโยบาย ในแนวปฏิบัติ และในการดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายสื่อเทคโนโลยี การจัดการศึกษาแบบสะสมหน่วยกิต ฯลฯ ซึ่งจะกล่าวถึงในลักษณะของการทดลอง การวิจัยและพัฒนา เพื่อจะขยายผลต่อไป เป็นต้น

การศึกษาวิจัยเป็นปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพราะการศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบและการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาสำหรับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย และยิ่งกว่านั้นการศึกษาตลอดชีวิตต้องจัดให้เท่าทันสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมืองของประเทศและของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้งด้วย

สำหรับประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน การศึกษาวิจัยสำหรับการศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นมาก เพราะเรากำลังอยู่ในช่วงของการแสวงหารูปแบบของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย สิ่งที่จะต้องพัฒนาและหาคำตอบยังมีอยู่มากมาย ประเด็นสำคัญ ๆ ได้แก่

- จะจัดการศึกษาอย่างไรให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
- จะจัดการศึกษาอย่างไรจึงจะให้ประชาชนทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาคกัน และมีมาตรการอย่างไร

ที่จะประกันว่ากลุ่มผู้ด้อยโอกาสได้รับการศึกษาตลอดชีวิต

- องค์กรที่รับผิดชอบและโครงสร้างการบริหารจัดการควรเป็นอย่างไรจึงจะทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด
- จะส่งเสริมให้ทุกหน่วยในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างไร เช่น เอกชน สถานประกอบการ พ่อแม่ ผู้ปกครอง เป็นต้น
- จะพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอย่างไรจึงจะให้บริการการศึกษาแก่ชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง
- จะสร้างเครือข่ายของแหล่งการเรียนรู้อย่างไร
- จะนำสื่อและเทคโนโลยีประเภทใดบ้างมาใช้จึงจะเหมาะสม และจะสร้างเครือข่ายเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตอย่างไร
- จะจัดการเรียนการสอนอย่างไรจึงจะทำให้ประชาชนเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่แสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ระบบการเรียนการสอน (ซึ่งครอบคลุมทั้งเรื่องหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การวัดประเมินผล) ควรจะเป็นอย่างไรจึงจะเอื้อต่อการศึกษาดำเนินชีวิต
- จะจัดการศึกษาให้มีความยืดหยุ่นหลากหลายอย่างไร ประชาชนจึงจะเข้าถึงการศึกษาได้มากขึ้น
- จะพัฒนาบุคลากรกลุ่มใดบ้าง และจะพัฒนาอย่างไร
- จะแสวงหาเงินทุนจากแหล่งใดและจะบริหารจัดการอย่างไร จึงจะช่วยให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาตลอดชีวิต

เนื่องจากมีคำถามมากมายที่จะต้องหาคำตอบและเมื่อได้คำตอบ

แล้วก็ไม่สามารถจะหยุดอยู่เพียงเท่านั้นจะต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตทุกระดับจากระดับชาติถึงระดับท้องถิ่น

2. ควรให้ความรู้ให้การอบรมแก่บุคลากรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิตทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่นเพื่อให้สามารถดำเนินการวิจัยได้

3. ส่งเสริมให้บุคลากรของสถานศึกษาและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ทำวิจัย เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับหน่วยงานของตนเอง ด้วยการอบรมให้ความรู้ มีงบประมาณสนับสนุน

4. ควรมีการจัดทำแผนการวิจัยการศึกษาตลอดชีวิตทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น พร้อมทั้งมีการจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสม

5. สนับสนุนให้นักศึกษาระดับอุดมศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต

15. ปรับระบบการสนับสนุนเงินทุนเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต

จากการศึกษาแนวทางของประเทศต่าง ๆ พบว่า ได้มีการระดมทุนในการจัดการศึกษาจากแหล่งต่าง ๆ มากมาย ไม่เฉพาะจากรัฐบาลเท่านั้นยังมาจากหน่วยงานเอกชน นายจ้าง มูลนิธิ สมาคม ประชาชน ฯลฯ รัฐบาลจะจัดสรรงบประมาณทางการศึกษาไปให้ท้องถิ่นและสถานศึกษาบริหารจัดการเอง รายได้จากหน่วยงานธุรกิจของรัฐบาลมาสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตด้วย (เช่น รายได้จากสลากกินแบ่งของรัฐบาลของประเทศสหราชอาณาจักร) ลดภาษีให้แก่หน่วยงาน หรือองค์กรเอกชนที่ส่งเสริมหรือจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลดภาษีหนังสือ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อการสอน เทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา ลดภาษีอุปกรณ์การศึกษาให้แก่ผู้เรียน การสนับสนุนเงินทุนแก่ผู้เรียนในลักษณะของเงินกู้ยืม คุ้มครองการศึกษาและบัญชีการเรียนรู้ส่วนบุคคล เป็นต้น

จากการประมวลแนวทางเหล่านี้เข้ากับบริบทของสังคมไทย

และแนวในการจัดการศึกษาของไทย สามารถเสนอแนวทางเรื่องงบประมาณในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของไทยได้ ดังนี้

- 1) รัฐบาลจัดสรรเงินงบประมาณให้แก่หน่วยงานกลาง ทางด้านการศึกษาตลอดชีวิตในระดับชาติ หน่วยงานกลางจัดสรรให้แก่หน่วยการศึกษาระดับเขตพื้นที่การศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาจัดสรรเงินให้แก่ละชุมชน ให้กรรมการการศึกษาตลอดชีวิตระดับชุมชนหรือตำบลบริหารจัดการงบประมาณเพื่อจัดการศึกษาภายในชุมชนเอง เช่น จัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างแหล่งการเรียนรู้บ้าง กระจายงบประมาณให้แก่แต่ละสถานศึกษาหรือแหล่งการเรียนรู้บ้าง
- 2) รัฐบาลหาเงินทุนจากแหล่งรายได้อื่น เช่น รายได้จากการจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาล (เช่นร้อยละ 10 ของรายได้) หรือผลกำไรจากรัฐวิสาหกิจ หรือจากองค์การผลประโยชน์ในลักษณะอื่น เช่น การแข่งม้า การแข่งขันชกมวย มาเพิ่มในงบประมาณจัดการศึกษา
- 3) หน่วยงานการศึกษาตลอดชีวิตระดับเขตพื้นที่การศึกษารณรงค์หาเงินสนับสนุนการศึกษาจากแหล่งต่าง ๆ เช่น เอกชน สมาคม มูลนิธิ หรือจากการจัดหารายได้ในลักษณะต่าง ๆ เพื่อนำมาสนับสนุนการจัดการศึกษาในพื้นที่
- 4) กรรมการการศึกษาตลอดชีวิตระดับชุมชน และแหล่งความรู้ในแต่ละชุมชนร่วมกันรณรงค์จัดหาทุนในการจัดการศึกษาในชุมชนของตน
- 5) รัฐบาลควรลดภาษีให้แก่หน่วยงาน องค์กร หรือบุคคลที่บริจาคเงินสนับสนุนการจัดการศึกษา
- 6) ส่งเสริมให้สถานประกอบการจัดการศึกษาให้แก่พนักงาน

ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น จัดศึกษาอบรมในสถานประกอบการเองหรือใช้เวลาว่างนํ้างานไปศึกษาเพิ่มเติม (เช่น ปีละ 30 วัน) โดยไม่หักค่าแรง หรือให้เงินทุนในการศึกษาเพิ่มเติมในรูปของตัวเงินหรือคูปองการศึกษา

- 7) ส่งเสริมให้ประชาชนเปิดบัญชีการเรียนรู้อส่วนบุคคลโดยรัฐบาลช่วยสนับสนุนเงินสมทบให้ส่วนหนึ่ง
- 8) รัฐบาลควรลดภาษีให้แก่บุคคล องค์กร สถานประกอบการที่มีส่วนร่วมจัดการศึกษาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น อาจะจัดการศึกษาเอง หรือช่วยสถานศึกษาจัดการศึกษาในบางส่วน
- 9) ลดภาษีแก่วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศที่สถาบัน หรือองค์กร หรือบุคคล จะนำมาใช้ในการจัดการศึกษาหรือการเรียน
- 10) ลดภาษีให้แก่ประชาชนที่เข้ารับการการศึกษาในประเภทที่ต้องจ่ายค่าเล่าเรียน (สามารถนำใบเสร็จมาลดภาษีได้)
- 11) จัดเงินทุนการศึกษาให้กู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ยให้แก่ผู้เรียนที่ไม่มีทุนทรัพย์หรือยากจน
- 12) จัดสรรเงินทุนการศึกษาให้แก่ผู้ด้อยโอกาสในรูปของคูปองการศึกษา ซึ่งจะเรียนเมื่อไรก็ได้เมื่อมีความพร้อม เมื่อเข้าเรียนหลักสูตรหนึ่งเงินก็จะถูกตัดไปส่วนหนึ่ง
- 13) ให้ประชาชนเข้าถึงเครือข่ายการเรียนรู้อโดยผ่านระบบอินเทอร์เน็ต โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในการบริการ
- 14) สถาบันการศึกษาจัดการศึกษาโดยคิดค่าเล่าเรียนต่ำสำหรับผู้ยากจน หรือผู้ด้อยโอกาส

สิ่งที่พึงกระทำ คือ การศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการ การให้ทุนช่วยเหลือประชาชนที่ยากจนให้มีโอกาสได้ศึกษาตลอดชีวิต เช่น วิธีการในการจัดคุุองการศึกษา การจัดทำบัญชี การเรียนรู้ การสนับสนุนให้สถานประกอบการช่วยเหลือการศึกษาของพนักงานในลักษณะต่าง ๆ และแนวทางการลดภาษีให้แก่ผู้จัดการศึกษา ผู้รับบริการการศึกษาและสื่อและอุปกรณ์การศึกษา เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

“...การปฏิรูปการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนจากการท่องวิชาเป็นตัวตั้ง มาเป็นชีวิตเป็นตัวตั้ง เพราะการศึกษาคือชีวิต และชีวิตคือ การศึกษา...”

(ศ.นพ. ประเวศ วะสี “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น... บทบาทด้าน การศึกษาที่ไม่ควรมองข้าม” ในรายงานปฏิรูปการศึกษาไทย ปีที่ 2 ฉบับที่ 27 วันที่ 20 พฤษภาคม 2543 น.8)

บรรณานุกรม

- กมล สูดประเสริฐ และสุนทร สุนันท์ชัย (2542) การศึกษาเปรียบเทียบ
กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศต่าง ๆ
รายงานวิจัยนำเสนอสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี
- กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538) การศึกษาตลอดชีวิต : การศึกษา
ของคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์ (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- _____. (ม.ป.ป.) ข้อมูลประกอบการพิจารณาการปฏิรูประบบบริหาร
การศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรุงเทพฯ : กองแผนงาน
กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- _____. (ม.ป.ป.) บทบาทและภารกิจกรมการศึกษานอกโรงเรียน กรุงเทพฯ :
สำนักงานเลขาธิการกรมการศึกษานอกโรงเรียน
- _____. (2538) ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- _____. (2529) “สัมภาษณ์ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน” ใน การศึกษาตลอดชีวิต : รวมบทความการศึกษานอกโรงเรียน เล่ม 5 (กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน เอกสารทางวิชาการ ลำดับที่ 149/29) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2541) หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2539 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

- กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2542)
ปริทัศน์ : นานาทศนะทางการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21
 กรุงเทพฯ : กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- โกวิท วรพิพัฒน์ (2532) “การศึกษาตลอดชีวิต” **รวมบทความการศึกษานอกโรงเรียน เล่ม 8** กรุงเทพฯ : พิธีพัฒนาการพิมพ์
- คณะศึกษาโครงการ “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์” (2541) **ความจริงของแผ่นดิน ลำดับที่ 1 : กระบวนการเรียนรู้เพื่อเด็ก ๆ และชุมชนของเรา** กรุงเทพฯ : บริษัท เจ.ฟิล์ม โปรเซส จำกัด
- คณะศึกษาโครงการ “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์” (2539) **ความฝันของแผ่นดิน** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ตะวันออก
- ฉันทนา จันท์บรรจง (2540) **รายงานการปฏิรูปการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น** สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : อรรถพลการพิมพ์
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2541) **การใช้ทรัพยากรสื่อสารของชาติด้านโทรคมนาคมเพื่อการศึกษา** สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : บริษัท ที.พี.พรินท์ จำกัด
- ดอน ฮีล (2540) **การปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทย** กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ
- บุญลือ ทองอยู่ (2541) “ความจำเป็นที่จะต้องมีการราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ....” จาก **การประชุมประชาพิจารณ์พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ....** วันที่ 27 สิงหาคม 2541 ณ หอประชุมศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลาง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
- ปฐม นิคมานนท์ (2528) **การศึกษานอกระบบโรงเรียน** กรุงเทพฯ : พิมพ์อักษร _____ (2532) “โครงสร้างระบบการศึกษาไทยในปัจจุบัน” ใน **เอกสาร**

การสอนชุดวิชาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตลอดชีวิต
เล่มที่ 1 หน่วยที่ 3 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช

_____. (2532) “ปรัชญาและหลักการของการศึกษานอกระบบ” ใน
เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษา
นอกระบบ หน่วยที่ 6 เล่มที่ 1 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประเวศ วะสี (2541) **การปฏิรูปการศึกษา : ยกเครื่องทางปัญญา**
ทางรอดจากความหายนะ กรุงเทพฯ : มูลนิธิสังคีรี - สฤษดิ์วงศ์

_____. (2542) **รายงานการปฏิรูปการศึกษาในประเทศฝรั่งเศส** สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ :
บริษัท ที.พี.พรินท์ จำกัด

ไพรัช ธัชยพงษ์ และกฤษณะ ช่างกล่อม (2541) **การพัฒนาโครงสร้าง**
พื้นฐานสารสนเทศแห่งชาติเพื่อการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล

ไพรัช ธัชยพงษ์ และพิเชฐ ดุรงคเวโรจน์ (2541) **เทคโนโลยีสารสนเทศ**
เพื่อการศึกษา กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2531) **หลักการศึกษามหาวิทยาลัย**
ศาสนา. เอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

พระธรรมปิฎก (2538) **ชีวิต งาน และสังคมที่สมบูรณ์** กรุงเทพฯ :
ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.สัมพันธ์พาณิชย์

รุ่ง แก้วแดง (2541) **ปฏิวัติการศึกษาไทย** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน

วิทยากร เชียงกูล (2542) รายงานสภาวะการศึกษาไทยปี 2541 : วิฤทธิ
และโอกาสในการปฏิรูปการศึกษาและสังคมไทย สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง
แอนด์พับลิชซิง จำกัด (มหาชน)

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวง
ศึกษาธิการ (2542) เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา การ
ปฏิรูปการส่งเสริมการศึกษาดลอดชีวิตและเทคโนโลยีเพื่อ
การศึกษา วันที่ 5 พฤศจิกายน 2542 ณ โรงแรมทวินโลตัส
จังหวัดนครศรีธรรมราช

สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการ
ศึกษาแห่งชาติ (2543) นโยบายเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาใน
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) กรุงเทพฯ : บริษัท
พิมพ์ดี จำกัด

สถาบันส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) (ร่าง)
มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาพื้นฐาน (เอกสารอัดสำเนา)

สถาบันแห่งชาติเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ (2542) แนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการ
ศึกษาแห่งชาติ (เอกสารอัดสำเนา)

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2538) “สรุปการศึกษาดลอดชีวิต” จาก การ
อภิปรายเรื่อง แนวคิดการศึกษาดลอดชีวิต วันที่ 26 มกราคม
2538 ณ โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพมหานคร

สุรเชษฐ์ บัวชาติ (2537) โลกใหม่ไร้พรมแดน (แปลจาก Peter Druger
Post Capitalist Society) กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์

- สุวัจฺจ คิลปอนันต์ (2542) **แนวคิดการปฏิรูปการศึกษากระทรวง
ศึกษาธิการ** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา
- สุนทร สุนันท์ชัย (2537) **กฎหมายการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษา
ตลอดชีวิตในสหรัฐอเมริกา** กรุงเทพฯ : กรมการศึกษานอก
โรงเรียน (เอกสารอัดสำเนา)
- _____. (2529) **การศึกษานอกโรงเรียน : เส้นทางที่ไม่มีสิ้นสุด**
กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์
- _____. (2532) “วิวัฒนาการของการจัดการศึกษาไทย” ใน **เอกสาร
การสอนชุดวิชาการการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษา
นอกระบบ** หน่วยที่ 2 เล่มที่ 1 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สุนทร สุนันท์ชัย (2532) “หลักและปรัชญาของการศึกษาตลอดชีวิต”
ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษา
นอกระบบ** หน่วยที่ 1 เล่มที่ 1 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สุมาลี สังข์ศรี (2532) “หน่วยงานที่ให้บริการการศึกษานอกระบบ” ใน
**เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษา
นอกระบบ** หน่วยที่ 13 เล่มที่ 2 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สุมาลี สังข์ศรี และ นฤมล ตันธสุเรษฐ (2533) “การจัดการศึกษา
นอกระบบให้สัมพันธ์กับพื้นฐานของชีวิตและสังคม ใน **เอกสาร
การสอนชุดวิชาการจัดการการศึกษานอกระบบ** เล่มที่ 1

- หน่วยที่ 1 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) **การกระจายอำนาจทางการศึกษา : บทบาทของชุมชนในการสนับสนุนด้านการเงิน** (วิไลลักษณ์ ผดุงกิตติมาลัย แปลจาก Mark Bray **Decentralization of Education : Community Financing** (Internet : <http://www.worldbank.org/html/extdr/educ/edu-eram/deced-f.htm>) กรุงเทพมหานคร : บริษัท ที.พี.พรินท์ จำกัด
- _____. (2542) **การบริหารการศึกษา กระทรวงเดียว** (บทสัมภาษณ์ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอาน ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 ในรายการ “เข้าวันนี้” วันพฤหัสบดีที่ 18 และวันพุธที่ 24 กุมภาพันธ์ 2542) (เอกสารอัดสำเนา)
- _____. (2540) **การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย ฝรั่งเศส เยอรมนี** (เอกสารอัดสำเนา)
- _____. (2540) **การเรียนรู้ : ชุมทรัพย์ในตน** (ครีน้อย โปวาทอง และคณะแปลจาก Delors, Jacques and others (1996) **Learning : The Treasure within** Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- _____. (2543) **การเรียนรู้ตลอดชีวิต การประเมินการเรียนรู้จากประสบการณ์** (กลอยตา ณ กลาง แปลจาก บาร์บารา เมอริล และสตีเฟน ฮิลล์ **Lifelong Learning Through APEL : A UK Perspective** จากมหาวิทยาลัยวอร์ริก สหราชอาณาจักร Internet : wysiwyg://23//<http://www.user.uni-bremen>.

de/erill/lios/contrib/s5-01.html) กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดี
จำกัด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) **การเรียนรู้ใน
ศตวรรษที่ 21** (เอกสารแปลจากฟรายเออร์ อาร์.เอช. และ
คณะ (Fryer, R.H., and others (1998)) รายงานฉบับแรก
ของคณะกรรมการที่ปรึกษาแห่งชาติว่าด้วยเรื่องการศึกษา
ต่อเนื่องและการเรียนรู้ตลอดชีวิต พฤศจิกายน 2540) เอกสาร
อัดสำเนา

_____. (2540) **การรับนักเรียน ปีการศึกษา 2540 ความสำเร็จของ
แผนงานหลักที่ 1 การยกระดับการศึกษาพื้นฐานของปวงชน**
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

_____. (2540) **การศึกษาเพื่อพัฒนาคนสำหรับสังคมไทยในสอง
ทศวรรษหน้า** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการ
ศึกษาแห่งชาติ

_____. (2542) **ความร่วมมือระหว่างชุมชน สถานประกอบการและ
โรงเรียนในการปฏิรูปการศึกษา กรณีศึกษา ซิลิคอนแวลลีย์**
(ภัทรนันท์ พัฒริยะ แปลและเรียบเรียงจากเรื่อง **21st Century
Education Initiative** Internet : http://www.joinventure.org/initiatives/21st/21cntry.html) กรุงเทพฯ : บริษัทที.พี.พริ้นต์
จำกัด

_____. (โดย กมล สุตประเสริฐ และ สุนทร สุนันท์ชัย) (2540)
รายงานการปฏิรูปการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กรุงเทพฯ :
อรรถพลการพิมพ์

_____. (โดยกาญจนา คุณารักษ์ และ ประกอบ คุณารักษ์) (2540)

รายงานการปฏิรูปการศึกษาของประเทศออสเตรเลีย กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

_____. (โดย พิณสุดา ลีริธรังศรี) (2540) รายงานการปฏิรูปการศึกษา
ของประเทศนิวซีแลนด์ บริษัทเซเว่นส์พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด,
กรุงเทพฯ : บริษัท ที.พี.พรินต์ จำกัด

_____. (โดย วิไลลักษณ์ ผดุงกิตติมาลย์) (2542) รายงานการปฏิรูป
การศึกษาในประเทศไทย (พ.ศ. 2541) สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ กรุงเทพฯ : บริษัท ที.พี.พรินต์
จำกัด

_____. (โดย ศักดิ์ชัย นิรัฐทวิ) (2540) รายงานการปฏิรูปการศึกษา
ของประเทศสาธารณรัฐเกาหลี กรุงเทพฯ : บริษัท ที.พี.พรินต์
จำกัด

_____. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544)
กรุงเทพฯ : อรรถผลการพิมพ์ ม.ป.ป.

_____. (2542) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด

_____. (2542) มหาวิทยาลัยเพื่ออุตสาหกรรม (University for
Industry) การจัดการเรียนรู้ที่ทันสมัย ; บทบาทของมหา
วิทยาลัยเพื่ออุตสาหกรรม กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ (เอกสารอัดสำเนา)

_____. (2542) ยุคแห่งการเรียนรู้ : การฟื้นฟูบริเตนสู่โฉมหน้าใหม่
(เอกสารฉบับย่อ) (แปลจาก The Learning Age : A
Renaissance for A New Britain) กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (เอกสารอัดสำเนา)

_____. (2541) ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาที่ประสบผลสำเร็จ

(สุรางค์ โปธิ์พฤชวางศ์ และ วิภัสรินทร์ ประพันธ์สิริ แปล และเรียบเรียงจาก Steven Klein and Others เรื่อง Fitting the Pieces : Education Reform that Works) สำนักพัฒนา ระบบการศึกษาและวางแผนมหภาค สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ (เอกสารอัดสำเนา)

_____. (2543) **ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของ ประเทศสหราชอาณาจักร** (พิศवास ปทุมุตต์ตั้งยี แปลจาก Learning for the Twenty-first Century: First report of the National Advisory Group for Continuing Education and Lifelong Learning) กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการ การการศึกษาแห่งชาติ (เอกสารอัดสำเนา)

_____. (2542) **สรุปสาระการสัมมนาสิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้ สร้างสมองเด็กให้ฉลาดได้อย่างไร** วันที่ 12 มีนาคม 2542 ณ ห้องกรุงธนบอลรูม โรงแรมรอยัลริเวอร์ (เอกสารอัดสำเนา)

_____. (2542) **สังคมการเรียนรู้ (เอกสารเพื่อการปรึกษาหารือของ รัฐบาลสหราชอาณาจักร)** (สุรางค์ โปธิ์พฤชวางศ์ และ วิภัสรินทร์ ประพันธ์สิริ แปลและเรียบเรียงจาก Connecting the learning society : National Grid for Learning - the Government consultation paper) กรุงเทพฯ : บริษัท ที.พี.พรินต์ จำกัด

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2542) **เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็น ในระดับจังหวัดและอนุภาค ภาพรวมการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมไทย** กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์

- สำนักงานปฏิรูปการศึกษาตลอดชีวิต กรมการศึกษานอกโรงเรียน
กระทรวงศึกษาธิการ (2542) **เอกสารประกอบการประชุม
เพื่อจัดทำรายละเอียดการปฏิรูปการส่งเสริมการศึกษาตลอด
ชีวิตและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 16 - 18 กันยายน 2542**
ณ โรงแรมคุ้มสุพรรณ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี (เอกสารอัดสำเนา)
- สำนักงานเลขาธิการสภาวิจัยวัฒนธรรม (2540) **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540** กรุงเทพฯ : สำนักงาน
เลขาธิการสภาวิจัยวัฒนธรรม สำนักงานนโยบายและแผนฯ
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2538) **คุณลักษณะที่
พึงประสงค์ของคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์** (เอกสารอัดสำเนา)
- สำนักพระราชพิธี (2522) **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรม
ราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปี พ.ศ. 2521.**
กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- ยูเนสโก (2519) **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต** สำนัก
เลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา สหประชาชาติ
ของประเทศไทย จัดแปลและพิมพ์เป็นภาษาไทย (ปัทมาชนะ
สุคนธ์มาน และ พรนิภา ลิ้มปพยอม แปลและเรียบเรียง
จาก ปอล ลองกรอง An Introduction to Lifelong Education
1975) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม
- Apps, J.W. (1992) **Adult Education : The Way to Lifelong
Learning** (Fast back 334)Bloomington, Indiana :
Phi Delta Kappa Educational Foundation
- _____. "Lifelong learning examined" in Long, H., Apps, J.W.
and Hiemstra, R. (1985) **Philosophical and other views
on lifelong learning** Athens : The University of Georgia.
p.p. 1-38

- A.TEC National Council Policy Paper (May 1997) : **A Lifetime of Learning : A Lifetime of Work, Developing A Learning Society “The Role of Lifetime Learning Accounts” (Executive Summary)** (สืบค้นโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ)
- Axinn, G.H. (1974) **Programme of Studies in Non-formal Education**
- Busshoff, L., D’ Hainaut, L., and others. (1981) **Curricula and Lifelong Education : Education on the move** Studies for Unesco. Unesco, Paris : Imprimeries Reunies de Chambéry
- Central Council for Education (1982) **The Ideals and Tasks of Lifelong Education** A Summary of The Report. National Institute for Educational Research of Japan
- Chief Education Officers (1999) **Lifelong Learning Partnerships**, Internet : [http : //www. dfee.gov.uk/llp/protocol.htm](http://www.dfee.gov.uk/llp/protocol.htm)
- Coombs, P.H., Prosser, R.C., and Ahmed, M (1973) **New Paths to Learning for Rural Children and Youth** West Haven, Conn : International Council of Education Development.
- _____. (1968) **The World Educational Crisis** New York : Oxford University Press.
- Cropley, A.J. (1977) **Lifelong education : A psychological analysis**. New York : Pergamon

- _____. (1980) **Towards a System of Lifelong Education.**
Hamburg : UNESCO Institute for Education
- Cropley, A.J., and Dave, R.H. (1978) **Lifelong education and the training of teachers : Developing a curriculum for teacher education on the basis of the Principles of Lifelong education.** Oxford : Pergamon
- Dave, R.H. (ed.) (1976) **Foundations of Lifelong Education.**
Oxford : Pergamon Press.
- Dave, R.H. (1973) **Lifelong Education and School Curriculum.**
(UIE Monograph I) Hamburg : Unesco Institute for Education.
- _____. (1975) **Reflections on Lifelong Education and the School.** (UIE Monograph III) Hamburg : Unesco Institute for Education.
- Dave, R.H., and Lengrand, P. (ed.) (1974) **International Review of Education** XX (1974), No.4 Special issue on Lifelong Education and Learning Strategies.
- Department for Education and Employment, Scotland and Wales. (1996) **Lifetime Learning A Consultation Document.** Internet : <http://www.transcend.co.uk/LIFLONG/LEARNING/CONSULT/CHATFORE.HTM>
- Department of Education, Training and Youth Affairs. Annual Report. (1993). **Lifelong Learning in New South Wales, Australia** Internet : <http://www.dse.new.edu.au/>
- Department of Education, Training and Youth Affairs.

(Kemp,David). (1999) **Lifelong Learning in the 21st Century**. Internet : <http://www.detya.gov.au/ministers/Kemp/k16-300398.htm>

_____. (Kemp, David) (1997) **National Launch of Adult Learner's Week**. Canberra, 1 September 1997. Internet : http://www-detya.gov.au/ministers/kemp/ks_010997.htm

Department of Education, Training and Youth Affairs.
(Kemp,David) (1998) **Pathways and Priorities for Lifelong Learning**. (Speech to Unesco Conference on Education for the 21st Century in the Asia-Pacific Region. Melbourne, 30 March, 1998) Internet: http://www.detya.gov.au/ministers/kemp/ks_300398.htm

_____. (Worth,Trish) (1999) **Give it a go for Adult-Learners' week**. 3 September1999. Internet : <http://www.detya.gov.au/ministers/worth/w-030999.htm>

Edwards,R. (1997). **Changing Places?. Flexibility, lifelong learning and a learning society**. Great Britain : Mackays of Chatham PLC, Chatham, Kent.

Employment Community Initiatives. (1998). **European Lifelong Learning Initiative (ELLI)**, Internet : <http://www.ellinet.org/elli/html/body-elli-intro.html>.

European Commission. (1996) **1996 the European year of Lifelong Learning** Internet : http://europa.eu.int/en/comm/dg_22/eyinet.html

- Eurydiee. (2000). **Lifelong Learning : The Contribution of Education Systems in the Member States of the European Union.** Internet : <http://www.eurydiee.org>
- Faris,Ron. (Consultant). (1995). **Lifelong learning on the knowledge highway. “Access to lifelong learning opportunities on Canada’s Information Highway”** (prepared for the Office of Learning Technologies). Internet:<http://www.olt-bta.hrdc-drhc.gc.ca/info/online/highway.html>
- _____. (Consultant for the Ministry of Skills, Training and Labour Victoria, British Columbia Canada) (September 1995) **Major Reforms in Training Systems in three countries : An Update of Selected Reforms from 1994-1995 in Australia New Zealand The United States.** Internet : http://www.aett.gov.bc.ca/educ-systems/3_nations.htm
- Faure, E. et al. (1972) **Learning to Be : The World of Education Today and Tomorrow.** Paris : Unesco
- Fryer, R.H. (Chair) (1997). **Learning for the Twenty-First Century.** First report of the National Advisory Group for Continuing Education and Lifelong Learning. November 1997. Internet : <http://www.lifelong-learning.co.uk/nagcell/index.htm>
- Galbraith, M.W, (1995) **Community-Based Organizations and the Delivery of Lifelong Learning Opportunities.**

A commissioned paper presented to the National Institute on Postsecondary Education, Libraries and Lifelong Learning, Office of Educational Research and Improvement, U.S. Department of Education, Washington, D.C., April 1995 Internet : <http://www.ed.gov/pubs/PLLI.comm.htm>

Galbraith, M.W. (ed.) (1992) "Future Prospects for Rural Lifelong Education" in Galbraith, M.W. **Education in the Rural American Community. A Lifelong Process.** Florida : Krieger Publishing Company.

Galbraith, M.W. (ed.) (1992) "Lifelong Education and Community" in Galbraith M.W. (ed.) (1992) **Education in the Rural American Community. A Lifelong Process.** Florida : Krieger Publishing Company

_____. **Education in the Rural American Community. A Lifelong Process.** Florida : Krieger Publishing Company.

Griffin Colin (1983) **Curriculum Theory in Adult and Lifelong Education.** New York : Nichols Publishing Company.

Hainuat, L.D. "Educational needs" in UNESCO (1981). **Curricula and lifelong education : Education on the move.** France : Imprimeries de Chambéry.

Harvighurst, R.J. (1972) **Developmental Task and Education.** (3rd ed.), New York : Mckay.

Hatton, Michael. J. (1997) **A Pure Theory of Lifelong Learning,**

Internet : [http://www. apec-hurdit.org/lifelong-learning-book/hatton.html](http://www.apec-hurdit.org/lifelong-learning-book/hatton.html)

Hawes, H.W.R. (1975) **Lifelong Education, Schools and Curricula in Developing Countries.** (UIE Monographs IV) Hamburg : Unesco Institute for Education.

Heermann, Barry and others (1980) **New Directions for Community Colleges : Serving Lifelong Learners.** San Francisco : Jossey-Bass Inc., Publishers. (ERIC No.29/1980)

Houle, Cyril O. cited in Axford, Roger.W (1980) **Adult Education : The Open Door to Lifelong Learning.** The A.G. Halldin Publishing Company PA.

_____. (1961) **The Inquiring Mind.** Wisconsin : University of Wisconsin Press.

Hutchins, Robert. H. (1968) **The learning Society.** New York : New American Library,

Japanese Government (1994) **Policies in Education, Science and Culture, Part II, Chapter 2** Internet : [http : //www. monbu.go.jp/hakusyo/eng/2.c02.html](http://www.monbu.go.jp/hakusyo/eng/2.c02.html)

Jarvis, P. (1987) **Adult learning in the social context.** London : Croom Helen,

_____. (1986) **Social perspectives of lifelong education and lifelong learning.** Athens : The University of Georgia,

Jessup, F.W. (1969) **Lifelong Learning : A Symposium on Continuing Education.** Oxford : Pergamon Press.

- John Dewey อ้างใน วนิดา สิทธิธรรณฤทธิ์ (2527) **การศึกษาไทย**
 นครปฐม : แผนกบริการกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร
- Knapper, C. and Cropley, A.J (1991) **Lifelong Learning and Higher Education.** (Second edition) Great Britain : Kogan Page Limited.
- Knowles, M.S. (1980) **The Modern Practice of Adult Education : From Pedagogy to Andragogy.** 2 nd ed New York : Cambridge Books.
- _____. (1975) “Towards a model of lifelong education” im R.H.Dave (ed.) **Reflections on lifelong Education and the School.** Hamburg : Unesco Institute for Education.
- Kolb (1984) **Experiential Learning.** Engleword Cliffs : Prentice - Hall.
- Okamoto, Kaoru (1994) **Lifelong Learning Movement in Japan : Strategy, Practices and Challenges.** Lifelong Learning Division, Tokyo.
- Learning City Network. (September 1998) **The Survey : Learning Towns, Learning Cities** Internet : <http://www.lifelonglearning.co.uk/learningcities/index.htm>
- Lee, Grace O.M. (1997). **Lifelong Learning in Hong Kong.** Internet : <http://www.apec-hurdit.org/lifelong-book/lee.htm>
- Lengrand, P. (1970) **Introduction to Lifelong Education.** Paris : Unesco
- _____. (1975) **An Introduction to Lifelong Education.** Paris :

France and Croom Helm, Ltd.

_____. (1986). **Areas of Learning Basic to Lifelong Education**. Hamburg : UNESCO Institute for Education.
Great Britain : Wheaton & Co.Ltd.

Lister, Ian., and Chen, Ya-lin (York,U.K.) (1999) “The Role of Information Technology in the Development of University Adult Education and Lifelong Learning in Taiwan : A Case Study” in **European Conference Lifelong Learning Inside and Outside School 25 - 27 February 1999** University of Bremen. Internet wysiwyg : [//68/http://www-user.uni-bremen.de/~erill/lios/contrib/s3-07.html](http://www-user.uni-bremen.de/~erill/lios/contrib/s3-07.html)

Lowe, John (1982) **The education of adults : a world perspective** (2 nd ed) UNESCO. Paris : Imprimerie de la Manutention, Mayenne.

Mann, Carolyn. M. (1997) **Prior Learning Assessment : U.S. Experience Facilitating Lifelong Learning**. Internet : <http://www.apce-hurdit.org/lifelong-learning-book/mann.htm>

McClenaghan, Pauline and Shanahan, Peter. (Ulster at Magee, Northern Ireland) (1999) **Community Development Education : The University in a community of lifelong learners**. European Conference “Lifelong Learning - Inside and Outside School” 25 - 27 February 1999 University of Bremen Internet : wysiwyg : [//68/](http://www-user.uni-bremen.de/~erill/lios/contrib/s3-07.html)

<http://www-user.uni-bremen.de/contrib/s3-07.html>

Miura, Seiichiro and others (1992) **Lifelong Learning in Japan : An Introduction**. National Federation of Social Education in Japan

National Extension College (NEC) (1998) **Lifelong learning opportunities with NEC** Internet : <http://www.nec.ac.uk/resources.html/long.html>

National Institute For Educational Research of Japan. (Section for Educational Co-operation in Asia) (1982). **The Ideals and the Tasks of Lifelong Education : A Summary of the Report by the Central Council for Education**. Tokyo : NIER Occasional paper 05/82.

Owens, Thomas R. and Wang Changhua (1996) **Community - Based Learning : A Foundation for Meaningful Educational Reform**. Internet : <http://www.nwrel.org/scpd/sirs>

Peterson, R.E. (ed.) (1979) **Lifelong learning in America**. San Francisco : Jossey - Bass Publisher.

Peterson, R.R. "Present source of education and learning" in **Peterson R.E. (ed) (1979) Lifelong Learning in America** San Francisco : Jossey - Bass.

Ryan, J. (ed) (1972) **Planning Out-of-School Education for Development** Unesco : International Institute for Education Planning.

Secretaries of State for Education and Employment, Scotland

- and Wales. (1996). **Lifetime Learning : A Consultation Document**. Internet : <http://www.transcend.co.uk/lifelonglearning/Consult-/chatfore.htm>
- Seoul Metropolitan Office of Education (1996) **Introduction to Education in Seoul 1996** Korea : Seoul
- Skager, R. (1978) **Lifelong Education and Evaluation Practice**. Unesco Institute for Education. Pergarmon Press and Beccles and Landon : William Cloowes and Sons Limited
- Skager, R., and Dave R.H.(1977) **Curriculum Evaluation for Lifelong Education** Unesco Institute For Education Pergarmon Press
- Small, N.J. (Open University Leeds, U.K.) (1999) **Self directed Lifelong Learning Opportunities of Control**. Internet : [wysiwyg://42/http://www-user.uni-bremen.de/~erill/lios/contrib/s7-02.html](http://www-user.uni-bremen.de/~erill/lios/contrib/s7-02.html)
- Smith, R.M. (1982) **Learning how to learn** Chicago : Follet
- State for Education and Employment, United Kingdom (1998) **The Toolkit-Practice, Progress and Value, Learning Communities : Assessing the value they add** Internet : <http://www.lifelonglearning.co.uk/learningcities/index.htm>
- State for Education and Employment, United KIngdom. (1998). **The Learning Age** Internet : <http://www.lifelonglearning.co.uk/grcenpaper/index.htm>

Stewart, David W. (1987) **Adult learning in America : Eduard Lindeman and His Agenda for Lifelong Education.**
Florida : Robert E. Krieger Publishing Company.

Storr, Annie V. (1995) **Current practice Potential : Research Adult Education in Museums** Paper presented in U.S. Department of Education Conference Panel on Public Libraries and Community-Based Education : Making the Connection for Lifelong Learning. April 12-13 1995.
Internet:<http://www.ed.gov/pubs/PLLIconf95/Pelavin.html>

Technology Action Team, Education Implementation Segment, Community Alliance for Lifelong Learning (1994) **A Technology Vision for Lifelong Learning in the Bloomington-Monroe County Telecommunity**
Internet : <http://www.bloomington.in.us/hoosiernet/CALL/telecommunity-94/>

The Association of Southeast Asian Institutions of Higher Learning (ASAIHL) (1984) **Proceedings : Seminar on Lifelong Education and the Role of ASAIHL. Manila, Philippines 15-17 January 1981** Manila : UST press

The Center for Policy Studies in Education, U.B.C., University of British Columbia (1992) **Continuing Education in British Columbia's Colleges and Institutes : A Foundation for Lifelong Learning** Report prepared for the Ministry of Advanced Education, Training and Technology, May 1992

The National Advisory Group for Continuing Education and Lifelong Learning (1998) **Learning for the Twenty-first Century : First report of the National Advisory Group for Continuing Education and Lifelong Learning** Internet : [http://www.lifelonglearning.co.uk/nagcell/part 1-5.htm](http://www.lifelonglearning.co.uk/nagcell/part1-5.htm)

The Utah State Office of Education (1997) **Lifelong Learning** USOE Homepage/ Curriculum Homepage. <http://www.usoe.k12ut.us/curr/lifeskills/lifelong.html>

U.K. Lifelong Learning Homepage (1998) **Learning Towns and Cities** Internet : <http://www.lifelonglearning.co.uk/learningcities/front.htm> (UK Lifelong Learning Homepage or the DFEE World Wide Web site)

UNESCO (1962) **Draft Programme and Budget for 1963-1964**
Paris : Unesco

_____. (1968) **Draft Programme and Budget for 1969-1970**
Paris : Unesco

U.S. Government (1994) **Education for Sustainability-Chapter 3 Nonformal Education Action 8 : Lifelong Learning**
U.S. Government printing office Internet : [http:// www.gcrio.org/edu/pcsd/chap3.html](http://www.gcrio.org/edu/pcsd/chap3.html)

Vavrek, Bernard. (1995) **Rural and Small Libraies : Providers for Lifelong Learning**, Clarion University of Pennsylvania. Internet : <http://www.ed.gov/pubs/PLLIConf95/Librry.html>

Vladislavlev, A.P. (1987) **A Conceptual framework for the development of Lifelong Education in the USSR.**
UNESCO : International Institute for Educational Planning

Yee, Albert.H., and Cheng, Joseph Y.S. (1997) **Lifelong Learning in the United States And Hong Kong : Before 1997 and After** Internet : [http://www.apec-hurdit.org/Lifelonglearning book/yee-cheng.html](http://www.apec-hurdit.org/Lifelonglearning_book/yee-cheng.html)

สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.)
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ที่ปรึกษา

ดร. รุ่ง แก้วแดง

เลขาธิการ

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ผู้วิจัย

รศ. ดร. สุมาลี

สังข์ศรี

อาจารย์ประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ข้าราชการใน สทศ.

นางสาวกุลวิตรา

ภั้งคานนท์

ผู้อำนวยการ สทศ.

นางสุชาดา

ไชยรัตน์

นักวิชาการศึกษา สทศ.

นางสาวอมรา

รสสุข

นักวิชาการศึกษา สทศ.

นางสาวกอบสุข

อัติถิ

นักวิชาการศึกษา สทศ.

นางสาวสุชาร์ตน์

ทับทิมจรรยา

นักวิชาการศึกษา สทศ.

นางสาวสุมาลี

ไพรงค์ดาสกุล

เจ้าหน้าที่ สทศ.

มนุษย์ เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด และการเรียนรู้
ก็เป็นกิจกรรมที่ทำได้ตลอดชีวิต ถ้าเรานำแนวความคิดสองส่วน
คือ “ความสำคัญของคน” กับ “ศักยภาพในการเรียนรู้
ตลอดชีวิต” มาบูรณาการเข้าด้วยกัน จะช่วยปฏิวัติแนว
ความคิดเรื่องการจัดการศึกษาของประเทศเราได้

ดร.รุ่ง แก้วแดง
จาก ปฏิวัติการศึกษาไทย